

GLASNIK

MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA SLOVENIJO

BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ DU MUSÉE DE SLOVÉNIE

LETNIK

XXI

ANNÉE

ZVEZEK

1-4

CAHIER

S SODELOVANJEM ČLANOV ODBORA

UREDIL

DR. JOSIP MAL

LJUBLJANA 1940

Uredništvo in upravništvo »Glasnika« je v Ljubljani, Bleiweisova c. 24 (Narodni muzej), kamor naj se pošiljajo tudi vsi za »Glasnik« namenjeni rokopisi in recenzijski izvodi.

Za vsebino in obliko so odgovorni pisatelji. Ponatiskovati ali prevajati v »Glasniku« objavljene spise in slike je dovoljeno samo s pritrditvijo avtorja in društvenega odbora ter z navedbo vira.

»Glasnik« izhaja četrtletno. Članska cena znaša za letnik **30 Din.** Ob svoji stoletnici je izdalo Muzejsko društvo tudi izčrpno »**KAZALO**« k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva (Izvestja, Mitteilungen, Carniola, Glasnik) za razdobje 1891—1939, ki ga je sestavila dr.ica M. Pivec-Stelè. To že dolgo nujno potrebno in močno pogrešano izpopolnilo Graczyjevega Repertorija dobijo člani pri upravi »Glasnika« za 20 din.

P. n. člane prosi odbor Muzejskega društva, da blagovolijo poravnati letno članarino (à 30 din). Kdor bi imel še kak zaostanek na članarini iz prejšnjih let, tega bo društveni blagajnik s posebnim dopisom opozoril na skupni znesek dolga. Društvo ima svoj čekovni račun pri Poštni hranilnici, podružnica v Ljubljani, s št. 10773 in z naslovom: »Muzejsko društvo za Slovenijo, Ljubljana«.

Pričujoči zvezek (1—4) »Glasnika« je izšel 14. decembra 1940. Naslednji zvezek (1—2) novega letnika (XXII) »Glasnika« izide okrog svečnice 1941.

IZDAJA IN ZALAGA MUZEJSKO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO

TISKA JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI (JOŽE KRAMARIČ)

GLASNIK

MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA SLOVENIJO

BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ DU MUSÉE DE SLOVÉNIE

LETNIK

XXI

ANNÉE

S SODELOVANJEM ČLANOV ODBORA

UREDIL

DR. JOSIP MAL

16641 II

LJUBLJANA 1940

Q. U. 44551

U 44551



030024824

Kazalo — Index

Razprave in zapiski — Dissertations et mélanges

Mal Jos. , Slovenske mitološke starine	1
<i>Vestiges de l'ancienne mythologie slovène</i>	
Petre Fr. , Zahteva po »Kraljevini Sloveniji« l. 1848 v praških dokumentih . . .	38
<i>Documents de Prague sur le »Royaume de Slovénie« réclamé en 1848</i>	
Grivec Fr. , Slovansko bogoslužje v Panoniji	60
<i>La liturgie slave en Pannonie</i>	
Grivec Fr. , Slovenski panonski velikaši	63
<i>Les grands seigneurs slovènes de Pannonie</i>	
Kos M. , Salzburško posestvo Cesta na Kranjskem	66
<i>Cesta en Carniole, propriété de Salzbourg</i>	
Jug St. , Bibliografija slovenske zgodovine za l. 1938 in 1939	74
<i>Bibliographie slovène historique pour 1938 et 1939</i>	

Slovstvo — Chronique des livres

Klebel Ernst , Langobarden, Bajuwaren, Slawen (M. Kos)	129
Torggler Karl , Zur Auslegung des Schwabenspiegeleinschubes über die Rechte des Herzogs von Kärnten (J. Mal)	129
Wienecke Erwin , Untersuchungen zur Religion der Westslawen (J. Mal) . . .	130
Oschinsky Dorothea , Die Urbare des Bischofs von Brixen im 13. und 14. Jahrhundert (M. Kos)	131
Die Urkunden der Brixner Hochstiftsarchive 1295—1336 (M. Kos)	131
Schwanke Robert , Beiträge zum Urkundenwesen der Grafen von Cilli (1341—1456) (M. Kos)	132
Mravljak Jos. , Kmetški upori na Slovenskem (B. Grafenauer)	132
Durman Milan , Hrvatska seljačka buna 1573 (B. Grafenauer)	132
Posch Andreas , Die kirchliche Aufklärung in Graz und an der Grazer Hochschule (J. Turk)	133
Polec Janko , Pripombe kranjske deželne komisije k Martinijevemu osnutku avstrijskega državlanskega zakonika (J. Žontar)	133
Urankar Pavle , Zgodovina trga Motnika in okraja (P. Blaznik)	134
Möderndorfer Vinko , Slovenska vas na Dolenjskem (P. Blaznik)	135
Strmšek P. , Šmarsko-rogaško-kozjanski okraj (P. Blaznik)	135
Tiller V. , Brežice z okolico; Sevnica in okolica; Krško in okolica; Dekanija Videm v brežiškem okraju (P. Blaznik)	136

Bernik Franc, Zgodovina fare Domžale (J. Turk)	136
Župnija sv. Antona Padovanskega na Viču (J. Turk)	136
Pax et bonum (J. Turk)	136
Kartuzijani in kartuzija Pleterje (J. Turk)	136
Zdešar Anton, Kratek obris zgodovine usmiljenih sester sv. Vincencija Pavel- skega (J. Turk)	136
Karmelski spomini (J. Turk)	137
Furlan Alfonz, Zgodovina frančiškanske cerkve v Novem mestu (J. Turk) . . .	137
Veider Janez, Kneginja Ema, naša prva svetnica (J. Turk)	137
Zgodovina tiskarstva, knjigarstva in knjižničarstva (M. Pivec-Stelè)	137
Lyall Archibald, The Making of Modern Slovenia (M. Pivec-Stelè)	138
Rus Jože, Vaške table in vaška imena (V. Bohinec)	138

Društveni vestnik — Chronique de la Société

Zwitter Fr., Naše društvo od 1936 do 1940 — Proslava stoletnice društva — Prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev — Drugo zborovanje slo- venskih zgodovinarjev	140
<i>Notre Société de 1936 à 1940 — Centenaire de la Société — Première as- semblée des historiens slovènes — Seconde assemblée des historiens slovènes</i>	

SLOVENSKE MITOLOŠKE STARINE

Donesek o sledovih poganstva med Slovenci

Jos. Mal

Dvoeverstvo

Gotovo je res, da ni zlepa naroda, ki bi bil z vsem svojim čustvovanjem in mišljenjem tako trdno in globoko zakoreninjen v krščanstvu, kakor so to ravno Slovenci. Pa so vendarle kljub vsemu tako iskrenemu in zaupljivemu oslonu na Cerkev ohranili še polno svojih davnih, v njihovo pogansko dobo nazaj segajočih verskih navad in obrednih izročil, pomešanih še z mnogimi izrastki poznejšega praznoverja. Kajti s prevzemom krščanstva niso Slovenci zavrgli takoj tudi vseh svojih starih poganskih običajev, ki so se ohranili še dolga stoletja — preoblečeni morda in prilagojeni predpisom in obrednemu načinu nove vere — zlasti tam, kjer je bil vpliv Cerkve manj neposreden. Tudi pri nas so namreč krščanski misijonarji strpljivo pustili živeti marsikaj poganskega, ako tega zaradi prevelike ukoreninjenosti niso mogli zatreti in iztrebiti. Da bi ne prišli v preočitno navzkrižje s priljubljenimi ljudskimi običaji in da bi s tem naglega verskega prevrata po nepotrebnem ne ovirali, so pustili pri miru marsikaj takega, česar niso mogli s silo odpraviti.

Krščansko in pogansko življenje je teklo še dolgo vzporedno in bolj ali manj mirno. Še v 12. stoletju, v času torej, ko so tudi v slovenski Karantaniji želeli imeti od novega deželnega kneza slovesno potrdilo o njegovi pravovernosti, govori ruski pridigar (Slovo kristoljubca) o dvojevercih. Pravi, da so kristjani, ki verujejo še na stare bogove, ki jim prinašajo žrtve in ki se držijo še poganskih običajev in navad.¹ Cerkev si je prizadevala, da bi izgladila nasprotstva in da bi poganstvo prišlo ob svojo veljavo. Ako ni šlo vedno in povsod brepogojno, so bili vsaj nekdanji obredi uravnani tako, da je komaj spreobrnjeno ljudstvo te zunanje razlike čim manj opazilo. Stari obredi so dobili krščansko ime ali pa je stara oblika sprejela krščansko misel in vsebino.

Upoštevati je bilo treba dejstvo, da je preprostega, z naravo tako ozko povezanega slovenskega človeka neprimerno bolj privlačil ta z vsemi mogočimi dobrimi in zlobnimi duhovi napolnjen realni svet, kakor pa le z golo mislijo dojemljiv krščanski nauk o milosti in odrešenju. Misijonarjem je sicer uspelo izbrisati iz spomina stare bogove in vse višje božanske sile, ni se jim pa posrečilo, da bi zatrli stare verske navade in verovanja v razna božanstva nižjih

¹ Slovo nekega kristoljubca i revnitelja po pravoj vere (Sreznevskij, Drevnije pamjatniki russkago pisma i jazyka; 1861/63, 692/96). — Felix Haase, Volksglaube und Brauchtum der Ostslaven, VII.

vrst, ki so jih duhovniki skušali odtujiti ljudstvu na ta način, da so mu jih slikali kot sovražna in od Boga zavržena hudobna bitja ali pa postavili na njihova mesta kristjanske svetnike. Kljub vsemu pa ni bilo mogoče iztrebiti nekdanje vere v razne domače, hišne, poljske, gozdne in vodne duhove in prikazni, v Vile in Rojenice, ki so zamamljale in spremljale kmečkega človeka od rojstva pa do njegove smrti. Ostala je tudi vera v moč čarovništva, zlasti v moč besede — izrečene brez klicanja in pomoči hudega duha — v obliki verskega obreda. Saj se takemu »zagovoru« ni moglo upirati niti nebo samo in je bilo božanstvo tako rekoč prisiljeno, da je uslišalo prošnje, če so le bile izrečene v popolnoma določeni obliki. Tak »zagovor« je ukazoval ognju, vodi in vetrovom, povzročal je neurja, prinašal rodovitnost in neplodnost, bolezen in zdravje. Kako izreden pomen so pripisovali takim čarodejem in magični moči njihovih obredov, se vidi tudi iz tega, da so iskali ljudje često prej pomoči pri njih nego pri krščanskem svečeniku. Besedilo zagovorov so zaupali šele na smrtni postelji svojemu nasledniku, tako da se je ta posel večinoma dedoval v istem rodu naprej.

Zmes različnih predstav in verovanj se je na ta način kljub vsemu odporu krščanstva še dolgo bohotala v ljudskem spominu. Nekaterih strani poganškega svetovnega naziranja ni bilo mogoče zatreti. Stara, le površno prebeljena poganška naziranja so živela prikrito še dalje. V nekakem dvoverskem sinkretizmu se je praznoverje le še okrepilo s svojimi vražnimi predstavami o duhovih, ki jih je prepolna vsa zemlja in narava in ki se jim pridružujejo tudi umrli predniki.

Prizanesljivo postopanje nasproti spreobrnjencem in njihovim dotedanjim svetinjam odseva posebno jasno iz navodil, ki jih je dal papež Gregor Vel. misionarjem, ki so šli spreobračat Anglosase. Svetoval jim je, naj ne podirajo starih templjev, odstranijo naj marveč le poganške malike, stavbo blagoslovijo in vanjo postavijo oltarje z relikvijami.² Kjer pa so stara svetišča razrušili ali posekali sveto drevo, so na istem mestu ali pa vsaj v neposredni bližini zgradili nove cerkve, ki so jih posvetili najčešče sv. Juriju, sv. Marjeti, sv. Mihaelu, sv. Martinu, sv. Magdalen in sv. Janezu Krstniku. Na ta način so ljudje še naprej mogli obiskovati priljubljena mesta, krščanski svetniki pa so zavzeli dediščino poganških božanstev. Krščansko češčenje se je prilagodilo na uredbe prejšnjega verstva, preprosto ljudstvo pa je pri takem postopku laže zamenjalo svoje stare bogove s krščanskimi svetniki. Da tudi stari Slovenci niso častili svojih likovno neprisotnih bogov samo le v gajih, pri studencih in drevesih, nam dokazuje sporočilo, da so imeli karantanski Slovenci v Millstattu proročišče, v katerem so na treh stebrih stali simboli njihovih božanstev: leva, volka in koze.³

Pokristjanjevanje pri nas ni naletelo na hujši odpor, posebno ker se ni vršilo z ognjem in mečem, kakor med polabskimi Slovani. Kot zavezniki so vstopili Karantanci v bavarsko-frankovsko državno skupnost s posebnimi samoupravnimi pravicami, katerih odsev se je dolga stoletja ohranil v umestitvenih svoboščinah novega koroškega deželne kneza. Med ljudskimi množicami se je kmalu utrdila nova vera; iz političnih razlogov so ji nasprotovali le slovenski

² Beda Venerabilis, *Historia ecclesiastica*, I, 31. — Gruden, Najstarejši cerkveni patroni na Slovenskem (Voditelj v bogoslovnih vedah, III), 57; *ibid.*, IV, 59 sl.

³ Jos. Wagner, *Album für Kärnten* (1845), 171.

velikaši, katerih odpor pa je bil strt v ostrih verskih bojih 8. stoletja. Zaradi bližine misijonskih središč, pa tudi zaradi penetracije nemških kolonistov so bili severozapadni kraji Slovenije trajno pridobljeni za krščanstvo.

Manj ugoden je bil v tem oziru položaj na vzhodu. Tu so po madjarskih navalih bile cele pokrajine hudo opustošene, cerkve podrte, duhovniki pobiti ali pa pregnani. Treba je bilo začeti znova, da bi se popravile zadate hude rane. Zaradi pomanjkanja delavcev »v vinogradu Gospodovem« ter zaradi razsežnosti oglejskega patriarhata, ki so mu ti kraji po veliki večini pripadali, je poglobitev krščanstva le počasi napredovala. Kaj čuda, da je v takih razmerah živelo staro ajdovstvo v bolj ali manj prikriti obliki še dalje in da v 12. in 13. stoletju mnoge odrasle osebe sploh niso bile še krščene. Saj je patriarh Bertold sam — predlagajoč papežu ustanovitev škofijske stolice v Gornjem Gradu — tožil, da se njegova vladikovina razteza 10 dni hoda proti Ogrski in da zaradi te razsežnosti ne more redno obiskovati vseh župnij. Sam priznava, da so nekateri kraji, kjer umre mnogo ljudi zaradi pomanjkanja duhovnikov brez zakramentov. Prebivalstvo trpi veliko škodo v dušnem oziru in je nevarnost velika, da zabrede v krivoverske zmote, iz katerih bi ga bilo težko rešiti.⁴

Isti patriarh Bertold pripoveduje l. 1228 o uspehu svojega vizitacijskega potovanja po teh krajih. Ljudstvo je tavallo v slepoti zmote in je posnemalo poganske navade. Da še pravočasno iztrga zapeljano množico zmoti, je dal sezidati v Črnomlju cerkev, ki ji je pridružil nekatere iz okolice, ter čredo, ki je zgrešila pravi hlev, zopet pripeljal na pot resnice: *populum in regione que Metlica dicitur existentem errore cecitatis involutum et ritum gentilium quodammodo imitantem gremio ecclesie nostre utpote in conterminiis nostre diocesis constitutum a vero ovili errantem ad viam reduximus veritatis.*⁵

Če so Kobaridci še sto let kasneje tik pred vrati patriarhove stolice po božje častili drevo in studenec, pa tudi v vzhodnih delih solnograške nadškofije ni bilo dosti bolje. Saj je smatrala ta za umestno, da je na svojem področju v 13. stoletju ustanovila kar dve novi, Slovencem namenjeni stolici (sekovsko in lavantinsko). Nadškof Eberhard odobrava l. 1236 daritev Velike Nedelje nemškemu viteškemu redu, ker bo to omogočilo poboljšanje ondotnega slovenskega ljudstva: *considerata etiam correctione plebis illius sclauice, que ex prouida ordinatione fratrum predictae domus Theotonicorum posset prouenire.*⁶ Skoro neverjetno se zdi, da je v samem osrčju Slovenije še v začetku 17. stoletja škof Hren ob polaganju temeljnega kamna kapucinskega samostana v Ljubljani v svoji pridigi (25. aprila 1607) moral prijemati svoje vernike zaradi poganskih božanstev: *Lada, Plejn, Poberin, idola et dii antea Carniolae.* O rojenicah pa

⁴ Fr. Kos, *Gradivo*, V, 316.

⁵ Kos, *Gradivo*, V, 242. — Dr. Fr. Trdan enači *ritum gentilium* z bogomilstvom (O slovenskih bogomilih. Čas, 1914, 189 sl.). Običajno pa pomeni izraz pravo poganstvo. Še ok. l. 1000 čujemo glede Češke pritožbe, kako *maxima pars infidelitas errore praeuenta, creaturam pro creatore, lignum vel lapidem pro deo colunt, plerique vero nomine tenus christiani, ritu gentilium vivunt.* (Jos. Schráníl, *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Grundriss der slav. Philologie und Kulturgeschichte* v. R. Trautmann und M. Vasmer, 290.)

⁶ Zahn, *Urkundenbuch von Steiermark*, II, 441. — Kos, *Gradivo*, V, 306.

pravi neka pripovedka, da jim je dal Bog polno oblast nad človekom in izjavil, da niti sam ne stoji na d njih — bil bi naj torej njim samo enak.⁷

Vidimo torej, da so se zlasti v odročnih in oddaljenih krajih in pri primitivnih razmerah ohranili hudo spotikljivi poganski običaji še daleč v pozni srednji vek. Močno obrušene žive te navade in vraže še dandanes med preprostim ljudstvom. Ker so bili Slovenci kmalu po svojem prihodu na zapad pokristjanjeni, njihovi sosede niso prišli niti v položaj, da bi podrobneje opisali njihovo verstvo. Vrh tega je treba upoštevati še okolnost, da so Nemci v tem oziru daleč zaostajali za grškimi in rimskimi pisci in da so kvečjemu zapustili borne kronikalne zapiske. Ali tudi iz tega, kar se je ohranilo zapisanega in kar še živi v ljudskem izročilu, si moremo s primerjavo s stanjem in razmerami vzhodno-slovanskega kulturnega kroga, za katerega teko bogatejši viri, brez nekritičnega posploševanja in brez kakega divjega etimologiziranja ustvariti dokaj jasno sliko verskega in duhovnega žitja starih Slovencev.

Res, da so običaji pogosto menjali svoje ime, da so dobili drugačno vsebino, da je krščanstvo marsikaj pohujšljivega iztrebilo in da se je na ta način prvotni smisel obredov in navad pogosto pozabil ali zabrisal, vendar večinoma ni pretežno iz tradicije, vraž, običajev, ljudskih praznovanj, pregovorov, zagovorov, pripovedk, pravlji in praznoverja izluščiti prvotno mitološko jedro. Tu se ne govori o kakih določenih zgodovinskih dogodkih in osebah, a so nam vendarle ti bajeslovni, zapadu tuji in vzhodu bližji ostanki prvo zgodovinsko sporočilo iz sive davnine, ki nam morejo razjasniti marsikake le preskope ali nejasne drugotne zgodovinske podatke ter ustvariti neprimerno razločno sliko prvotne duhovne pa tudi materialne kulture.

Hvaležni moramo biti zatorej vsem tistim, ki so od M. Valjavca - Kračmanovega pa do D. Trstenjaka, J. Pajka in J. Navratila in naših novejših raziskovalcev J. Kelemine in Fr. Kotnika sodelovali in podpirali, da to narodno blago, četudi pogosto ohranjeno zgolj le v drobtinicah, ni konca vzelo. To zbiranje je bilo in je danes še tem nujneje potrebno, ker je izza terezijanskih in jožefinskih časov zaradi nasprotovanja »prosvetljenih« oblastni premnogo starih običajev (koledniških, svatovskih, pogrebnih i. dr.) ali popolnoma prenehalo ali pa so v svoji prvotni svežosti hudo obledeli. Hvaležni pa moramo biti za te »babjeverne« ostanke predvsem slovenski ženi, ki je, kakor na častitljivem pergamentu napisana, po živi tradiciji ohranjela iz roda v rod dragocena stara izročila, običaje in navade. Kljub temu, da je moški svet le prerad gledal zviška in z zaničljivim posmehom na to »babjeverstvo«, je slovenska žena kakor zvesta vestalka hranila in branila sveti ogenj nekdanjega bogastva duhovnega življenja svojih prednikov.

Pri polni pestrosti predkrščanskega svetovnega nazora razpade v nič generaliziranje nekaterih zgodbo piscev, ki bi radi kak krajevno in časovno izjemen primer posploševali in opečatili za manjvreden cel narod, ki da mu ni bilo nikoli usojeno kaj drugega, ko da je slepo in kot vprezna živina topo služil

⁷ Rud. Reichel, *Kleine Beiträge zur Kenntnis des Volksglaubens und Brauches in der windischen Steiermark* (Mittheilungen des histor. Ver. f. Steiermark, XX, 1873), 18 sl. — P. Radics, *Stare beležke o slovenščini na propovednici* (Slovan, IV, 1887), 378.

vsakomur, ki se mu je le hotel ponuditi za gospodarja. Dosledno temu nauku je mogla nastati ogabna trditev, da je sleherni nasilni klativitez mogel mirno uganjati svoj *παιδοποιεῖν*.⁸ Posledica tega pa je končno vidna v tem, da so začeli naši zgodovinarji, zmedeni in tavajoč po sledeh oficialnih zgodbopiscev, dvomiti, da bi stari Slovenci sploh imeli kake višje predstave o duhovnem in materialnem svetu. Mitološka bitja bi priznali večjim narodom, za Slovence pa bi bila to le nedovoljena aplikacija staroruskih razmer. Ali je temu res tako in ali pri nas resnično ni nobenih sledov domačega bajeslovja?

Ogenj in sonce

Podobno kakor drugi Slovani so se tudi Slovenci v spoštovanju klanjali pred naravo in njenimi pojavi. Saj so bili kot poljedelci z njo ozko povezani, ko jim je neugodno vreme lahko uničilo ves uspeh njihovega dela in truda ter ogrožalo celo njihov življenjski obstanek sam. Da bi ušel zli usodi, si je skušal kmet z molitvijo in žrtvami pridobiti naklonjenost nadnaravnih bitij in duhov, ki so mu oživiljali polje, log in dom. Bogovi so prebivali v gajih, drevesih in studencih, v rekah in jezerih, kjer jih je tudi častil. Zvezde so mu delile njegovo usodo. Kajti že ko se človek rodi, se užge njegova zvezda in ugasne z njegovo smrtjo; kar si želi tedaj, ko se zvezda utrinja, to ponese umirajoča zvezda pred prestol Boga, ki želje takoj izpolni.

Vsa narava sodeluje s človekom: s ptiči se pogovarja in z vetrom, sonce mu je drug in zvezde, vode, gozdovi in kamenje so mu prijatelji. V krščanski dobi je prenesel zaščitno skrb poganskih dobrih duhov na angele in svetnike, ki danes v obilni meri s svojimi funkcijami izpopolnjujejo kmečki koledar: prim. spomladanskega »zelenega Jurija«, ali sv. Gregorja, ki ptičke ženi, sv. Valentina s ključmi od korenin, sv. Matija, ki led razbija, sv. Pav(l)a z njegovim mrazom, sv. Luka, ki repo puka, ter drugih še več. Na vsak korak se nam razodeva živahen kult narave v nešteti folklornih posebnostih, ki se je v njih ohranila neizmerna množina poganskih spominov. V Podjurski dolini še danes »pitajo« veter in ogenj, da bi bila ljudem prijatelja: vetru dajo jedi v skledici na drevo, v ogenj pa mečejo slanino, mesa in drugih jedi. Tudi drugod po slovenskem Koroškem so še do nedavna prinašali take žrtve štirim elementom: po velikonočnem obedu so vrgli skozi okno štiri kose jedi z željo, da bi v tem letu voda, ogenj, zemlja in zrak ne napravili škode hiši in poljskim pridelkom.⁹

Ogelni kamen celokupne slovanske mitologije tvori vera v b o ž a n s t v o o g n j a. Arabski pisec iz prve polovice 9. stoletja Ibn Chordadhbih pravi, da vsi Slovani častijo po božje ogenj.¹⁰ Na svetost ognja kaže, razen iz mnogih krajev znanega običaja, da se v ogenj ne sme pljuvati, še dandanašnja navada slovenskih pastirjev, da zvečer, preden odženo domov, pokrižajo preostalo žerjavico, da bi se mogli ponoči greti angelci. Drugod pa pogasijo ogenj, da bi

⁸ Čas, XVII, 1923, 324 sl.

⁹ J. Navratil, Slovenske narodne vraže in prazne vere. Letopis Matice Slovenske za l. 1896, 6. — Dr. G. Graber, Volksleben in Kärnten, 184, 261.

¹⁰ Chantepie de la Saussaye, Lehrbuch der Religionsgeschichte. IV. Aufl. Bd. 2 (1925), 508.

si ne kuril hudič. Krščanstvo je torej pustilo neiztrebljivo vero v svetost ognja, ki ga na velikonočno soboto blagoslovljenega raznašajo dečaki po hišah; namesto poganskega ognika je postavilo le angele in svetnike (sv. Elijo, sv. Nikolaja, sv. Kozma in Damijana). Na Ruskem so še v 15. in 16. stoletju morali pri spovedi spraševati vernike, če ne častijo ognja kot boga. Kakor pravi pregovor o Rusih, da so »žili v lesu, molili v kolesu« (kolo kot simbol sonca), podobno so slovenski pastirji še v novjšem času imeli ogenj za živo, požrešno bitje, ko so skakajoč okrog njega prepevali: »Živi ogenj, jari žerec, kožoderec, vse polizavec, vse požigavec!«¹¹ Ako bi kdo komu kaj zažgal in bi se potem ozrl v ogenj, bi v njem poslednjikrat videl obličje božje. Še bolj pokristjanjena je varianta, da bi tak zlobni požigalec v žarečem ognju uzrl Kristusa na križu.¹²

Bog ognja se je naravno prav kmalu združil s sončnim božanstvom, za kar priča že samo dejstvo, da so zažigali plapolajoče ognje (kresove) ob dnevih, ko je stalo sonce najvišje in najnižje. Na nekdanje častenje sonca spominja ljudska pripovedka o martinčku, ki se tako rad sonči. Ta bajka pravi, da je bil martinček svoje dni človek; ker je pa sonce molil, ga je Bog spremenil v žival.¹³

Uspeh trudapolnega kmetovega dela je vedno in posebno odvisen od ugodne sončne toplote. Še danes se je iz poganskih časov ohranila med kmeti v Podjuni in Rožu navada, da se o veliki noči, ko se poraja narava k novemu življenju, podajo ob sončnem vzhodu na svoja polja, kjer odkriti, s sklonjeno glavo, s sklenjenimi rokami in obrnjeni proti vzhodu k soncu tiho opravljajo svojo molitev. Da so bili bliže svojemu najvišjemu sončnemu božanstvu, so si Slovenci tudi svoja kulturna shajališča odbirali najrajši na višinah. O teh naravnih svetiščih se ne da sicer arheološko nič prijemljivega dokazati, vendar pa govori za to prastara tradicija, da se časti sončni bog in pozneje krščanski Bog nebes na krajih, ki jih najprej oblijejo žarki vzhajajočega božanskega sonca. Neštete, starim cerkvenim patronom posvečene slovenske cerkvice in kapelice v gozdni tišini in na vrhovih gora pričajo o tem, da jih je postavljala rod, ki je izšel iz drugačnega verovanja nego njegovi sosede, ki tega tako značilnega pečata naše zemlje ne poznajo.

Na sončni kult starih Slovencev nas opozarjajo še danes romanja k gorskim cerkvicam sv. Ulrika, sv. Magdalene, sv. Vida in sv. Lovrenca, ki so se jih razen koroških domačinov pred prvo svetovno vojno udeleževali še tudi številni romarji s Kranjskega in Štajerskega. Četudi ležijo omenjene cerkvice danes deloma že v ponemčenem ozemlju, se je navada ohranila še živa, saj se romanj udeležujejo celo tudi Nemci iz bližnjih okrajev. Romanje se vrši na tretji petek po veliki noči; petek pa je veljal starim Slovanom za velik praznik v tednu. Razen tega je treba upoštevati, da se je (1175 m visoka) gora s cerkvijo sv. Vida l. 961 imenovala mons Coziae, kozja gora (Göseberg): koza pa je pred-

¹¹ Novice, 1857, str. 83. — Za prejšnje prim.: A. Afanasjev, Poetičeskija vozvrženija Slavjan na prirodu, I, 213. — Gregor Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, 793. — Felix Haase, o. c., 9. — Jos. Pajek, Črtice iz duševnega žitja štajerskih Slovencev, 132.

¹² Časopis za zgodovino in narodopisje, 1911, 64 (Narodno blago ogrskih Slovencev). — Iv. Šašel, Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada, I, 206.

¹³ Ant. Janežič, Glasnik slovenski, V, 1860, 78. — Jos. Pajek, o. c., 95.

stavljala starim Slovanom simbol rodovitnosti. Kip kože je stal tudi v staro-slovenskem proročišču v Millstattu. Cerkvica sv. Lovrenca stoji na »Kurji gori« (Gauerstall): petelin in kura pa so bile soncu posvečene živali.

Božjo pot k vsem štirim cerkvam je bilo treba opraviti v 24 urah, torej v teku enodnevnega dozdevnega sončnega krogoteka. Prvotno so brez dvoma uredili obisk gora tako, da je bil skladen s sončno potjo. Pozneje pa niso gledali več na to, marveč so romarji začeli pač tam, kjer jim je bilo najbližje; posnemanje sončnega teka se je s tem zabrisalo. Ker je bila pot za obisk vseh štirih gora v enem dnevu dolga, so se morali romarji hudo podvizati: hiteli so v divjem diru čez drn in strn, ne meneč se za to, če so napravili škodo na njivah ali če je kdo koga podrl. Spotoma je iz tlaka cerkve sv. Ulrika vzel vsak romar nekaj kamenčkov, ker da so ščitili hišo in dom pred strelo. Pri vsaki cerkvi so darovali pest žita in vzeli zato pest zemlje. To sveto prst so doma raztresli po polju, ki so ga s tem posvetili. Danes pa jemljejo namesto tega blagoslovljeno žito, ki ga doma zmešajo z žitom za setev. Zelenje, ki so si ga po poti nabrali za klobuk, so — kakor vejice iz cvetnonedeljskih butar — raznesli po njivah, da bi bile obvarovane pred slabo letino, sušo in točo; ob hudi uri so zažigali nabrane vejice, da bi s tem obvarovali hišo pred strelo in pred ognjem. Na Magdalenski gori so romarji po starem običaju vozljali smrečne vršičke. Kdor je prihodnje leto našel svoj vršiček zelen, ta je mogel upati še na dolgo življenje, komur se je pa posušil, tistemu je pretiła smrt.¹⁴ Podobna romanja, kakor na imenovane štiri gore srednje Koroške, so bila v navadi tudi še na več drugih krajih slovenske Koroške, zlasti na goro sv. Uršule in sv. Krištofa. Vsa so veljala propevanju polja in setve pod ugodnim soncem.¹⁵

Kakor sem že prej omenil, je bil petelin — oznanjevalec svetlobe in novega jutra — zlasti rdeči z zlatim grebenom, daritvena žival sončnemu in svetlobnemu božanstvu. Kajkavska legendarna povest pravi, da je sonce bog na zemlji, ki je nanjo poslal petelina, naj jo oplodi, da bo rodila človeka. V zlati dobi človeštva je potem petelin vodil ljudi in jih opominjal, da so se držali določenega reda. Še danes velja petelin prav posebno tudi Slovincem za simbol ognja. Njegovo prisposodobno srečujemo pogosto na strehah, da bi šibo ognja, ki ga je prvotno predstavljal, odvrčal po starem pravilu: *similia similibus curantur*. Ker je bil sončni bog tudi zaščitnik zakonske zveze, razumemo tudi, zakaj nosi na poti v cerkev slovenska ziljanska nevesta na enem roglju vil privezano svečo, na drugem pa petelina. Ko po poroki pride v ženino hišo, vržejo nevesti čez glavo kokoš (prvotno pač verjetno petelina, soncu — zaščitniku zakona — posvečeno žival), »da bi bila hiša obvarovana vsake nesreče«. Drugod, zlasti na Goriškem, na baližnem vozu nikoli ne sme manjkati petelin; ponekod pa se usede na nevestino skrinjo kdo od domačih s kuro, ki naj bi odgnala vse uroke.¹⁶

¹⁴ Temu podobno je vezanje vrhov mladih brez, ki so ga poznali o binkošti Rusi. Spleтали so jih v vence in jih metali v vodo: če se je venec potopil, je to pomenilo smrt, najmanj pa to, da se dotičnemu njegove želje ne bodo izpolnile. Prim. Haase, o. c., 198 sl.

¹⁵ Prim. opis romanj pri Graberju, o. c., 14 sl.

¹⁶ Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne študije, I (Tri obredja iz Zilje), 22. — J. Kelemina, Bajke in pripovedke, 8, 282, 397. — Glede ziljskega običaja prim. Graber, o. c., 396, 400

Uroke pa prežene tudi sveča, ki jo vzamejo vedno s seboj na pot h krstu in jo prižgejo, če koga srečajo, da bi ta otroku ne mogel škodovati. Kajti rado se zgodi to, kar kdo o novorojenčku misli.¹⁷ Luč je bila naravno v najožji zvezi z ognjem in zaradi tega prav tako spoštovana. Slovesnost luči, svečnica, spada med najstarejše praznike in je bila prvotno združena s spominom na prednike, ki živijo dalje v ognju domačega ognjišča. Poganske predstave o moči luči je preneslo krščanstvo na sveče, ki jih zlasti na svečnico blagoslavlja za hišnega gospodarja, kot nekdanjega svečeniškega starešino družine. To svečo prižigajo ob treskanju in hudi uri, pri težkem porodu, pri bolezni otroka in dajo jo v roke umirajočemu. Tudi v tem se kaže stara vera v zdravilno in blagodejno moč ognja. Iz že omenjene zveze med ognjem-soncem in zakonom si moremo razložiti tudi pomen poročne sveče: kmečki človek še danes ostro opazuje sveče na oltarju, da-li gori ženinova ali nevestina čisteje in z lepšim plamenom, ter sklepa iz tega na bodočnost.

Tudi sicer spominjajo še danes premnože ženitovanjske navade na nekdanji kult sonca in ognja. Ko so sklenili ženitno pogodbo, zavrti ženin svojo nevesto trikrat po teku sonca. Na svatbo vabijo najprej goste, ki stanujejo proti vzhodu; ob Muri skušajo tudi svatovski spreved tako urediti, da se peljejo vzhajajočemu soncu nasproti, pa čeprav bi pri tem morali napraviti velik ovinek do cerkve. Za mizo se usedajo svatje vedno od sončnega vzhoda proti zahodu. V Žumberku dajo pred ženinovo hišo nevesti moško dete »nakolénče«, ki ga ta obrne trikrat »po soncu«. Na dnu starih lončenih posod najdemo pogosto vtisnjen lik kolesa ali pa križ v krogu. So to osrečevalni sončni znaki, ki naj odganjajo od posode vse hudobne sile; sem spada tudi sončno kolo kot okras na hišah koroških Slovencev. Na gostiji, pa tudi drugače si v družbi napivajo v smeri sonca; isto velja tudi za delitev jedi, kruha, razdeljevanja igralnih kart itd.¹⁸

Preden zapusti nevesta domačijo, vrže skrivaj v ognjišče kak novец, drugega vrže na prvem mostu v vodo, tretjega pa na pokopališču med grobove. Prvo je spomin na nekdanjo žrtev ognju, pa tudi poklon hišnemu božanstvu — domovoju in poslovitev od njega, drugo je počastitev vodnega elementa, zadnje pa darovanje in priporočitev duhovom prednikov. Ko pride po poroki nevesta na novi dom, se mora zopet priporočiti svojemu novemu hišnemu zaščitniku — domovoju. Zato ne gre najprej v hišo, marveč hiti v kuhinjo, kjer nekoliko moli pred ognjiščem, vrže kak denar v peč ter se šele nato poda v hišo.¹⁹ Tudi na Ruskem se poslovi nevesta od domačega ognja; ob tem obhodu prepevajo na čast ognju posebne pesmi (ognjanki). Iz ženinovega doma pa pri-

¹⁷ Die oesterr.-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Steiermark, 216. — Isto delo: Das Küstenland, 182, 222.

¹⁸ Običajno na Koroškem (sporočilo ge. doktorice Angele Piskernik). Za ostalo prim. Oesterr.-ung. Monarchie in Wort und Bild. Kärnten u. Krain, 113. — Isto delo: Steiermark, 218. — Jos. Pajek, o. c., 272. — Letopis Matice Slovenske, 1889, 81. — J. Kelemina, o. c., 8.

¹⁹ Jos. Pajek, o. c., 271. — Oesterr.-ung. Monarchie in Wort und Bild. Steiermark, 218. — Fr. Marolt, o. c., I, 27.

nesejo novi gospodinji nasproti žerjavico, s čimer je mišljeno pač le domače ognjiščno božanstvo, domovoj.²⁰

Če so ogenj po božje častili, so mu pripisovali tudi posebno magično, očiščujočo in zdravilno moč. Ko so kurili kres, so skakale žene in dekleta preko žerjavice, kar kaže na staro vero, da to daje rodovitnost; ogenj prežene uroke in zle, zdravju škodljive duhove, obhod in kadenje okrog poslopij prežene nesrečo in neljubega gosta, da se ne povrne (zažiganje škrpetljev in cunj!). Očiščujočo moč ima tudi navaden ogenj, ne le kresni. Zato so v Beli Krajini ob živinski kugi zakurili na dvorišču ogenj in preganjali živino preko njega. Pa tudi preko kresa so včasih Slovenci gonili živino zaradi zdravja in prireje. Srbi pogasijo še danes ob živinski kugi vse ognje v vasi, ukrešajo na starodaven način 'živo vatro', nakar vodijo živali preko tega novega (in zato čistega) ognja.²¹

Tak živi, novi ogenj so stari Slovenci (in Slovani sploh) dobili na ta način, da so drgnili (kresali) les ob les, dokler se ni užgal. To delo je opravljal starček; naloga deviške deklice pa je bila, da je s trščico prestregla plamenček, ki so ga mogli užigati tudi s kamnom. O Božiču, ko se sončna luč tako rekoč znova poraja, so pogasili ogenj na vseh ognjiščih. V peči so prinesli sedaj ta novi, živi, čisti, neomadeževani ogenj = kres,²² ki daje tudi svežo rast in zdravo plodnost. Kadar so potem užgali na prostem večji kres, so okrog ognja soncu na čast plesali; tak ples je moral naravno dobiti obliko kroga — kola.

Že ta ogenj kaže, da so Božič praznovali Slovenci še v poganski dobi. Na predkrščanski izvor kažejo tudi srbske narodne pesmi, ki je v njih želja, naj bi dale krave obilo mleka, da bi v njem okopali Božiča. V drugih voščijo koledniki, da bi v sreči dočakali »... mladog Svarožiča, Svarožiča tog mladog Božiča« — sončnega Svarogovega sina Božiča, ki nosi tovor žita, da zaseje njive in jim da plodovitost.²³ Da bi Cerkev zatrla razna poganska praznovanja, ki so jih slavili ob nastopu zime (v rimski državi n. pr. saturnalijske v spomin na blagostanje, ki je vladalo za vladanja Saturna, pri Slovanih koledovanje in rojstvo božiča Svarožiča), je sama vpeljala praznovanje Božiča kot dan rojstva Kristusa, ki je bil kristjanom sonce odrešenja.

Vendar pa se stare navade niso dale niti lahko niti popolnoma odpraviti. Na mladega Božiča, ki »nosi tovor žita, da zasiže njive, da urode rodome«, spominja okolnost, da devajo na Belokranjskem na sveti večer poleg hlebcev božičnika pod namizni prt tudi po nekaj zrn različnega žita (prosa, pšenice, fižola, turščice), ki dajejo potem rodovitnost in imajo zdravilno moč.²⁴ Kruhu iz moke vseh vrst žita pravijo na Koroškem božič. Danes ga dajo tudi blagosloviti; dobi ga vsak član družine po en kos, pa tudi vse domače živali, zlasti pri spo-

²⁰ A. Afanasjev, Poetičeskija vozvrženija Slavjan na prirodu, II, 67. — Felix Haase, o. c., 21.

²¹ Nikola Zega, Volovska bogomolja (Glasnik Etnogr. muzeja u Beogradu, II, 1927), 231. — J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1896), 14. — Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 224.

²² Gr. Krek, Kres (Kres, I, 1881), 55. — Haase, o. c., 30.

²³ M. S. Milojević, Pesme i običaji ukupnog naroda srbskog, I. Obredne pesme (Beograd, 1869), 2, 63, 65. — Gr. Krek, Einleitung, 586.

²⁴ Iv. Šašel, Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada, I, 200. — Gruden, Zgodovina slov. naroda, 1068.

mladanskem odgonu na pašo, da jih varuje na planini pred boleznijo, kačjim pikom in strelo. V velikovškem okraju in v Podjuni so še sredi 19. stoletja zažigali tudi božične kresove, »zimski sončni kres« kurijo o sv. Treh kraljih tudi beneški Slovenci — vse ostanek spomina na staro sončno božanstvo.²⁵

V tem božičnem kresu ima svoj izvor tudi klada (rus. koloda, srb. badnjak), ki naj bi gorela vse dni božičnih praznikov od sv. večera pa do sv. Treh kraljev. Rusi so v ta ogenj metali nezmleto žito kot jed za goste, duhove prednikov, kar kaže na izredno starost te navade.²⁶ Na Koroškem poznajo tak božični čok le še v Kanalski dolini. Goriški Slovenci, pa tudi drugod po Krasu, so še okoli l. 1850 devali na sveti večer na ogenj panj z imenom božič (tudi blažena palica). Okoli ognjišča sedeč so molili, peli svete in posvetne pesmi ter ponujali božiču vina iz majolike in ga tudi polivali z njim. Ta leseni božič(nik) je dobil od vsega, kar je prišlo na božično mizo, ter mu prigovarjali, naj bi jedi použil. V Istri so imenovali hleb kruha, ki je ležal na božični mizi, 'didnjak'. Kakor pri Rusih je torej tudi tukaj bila ta jed v zvezi s kultom prednikov, na kar je opozarjal že Valvasor. Božičnik naj bi v zahvalo za ponujane jedi in za pozornost, da so drug drugega vzpodbujali, češ, »daj mu, daj«, podelil navzočim zdravje, mir, moško potomstvo, blagoslov, rodovitnost ter sploh »vso dobro srečo«. Pepelu božičnika so pripisovali zdravilno, plodovitost povzročajočo in vsako zlo odvrčajočo moč, ki se je dala prenesti ne le na človeka, marveč tudi na živali, hišo, polje in vrt. 'Didnjak' so spravili in ga dajali živini, če je obolela ali kadar je dobila mladiče.²⁷

V veri, da se o Božiču med polnočno mašo čebele zbude in šume in s tem kažejo veselje ob rojstvu Odrešenikovem,²⁸ se skriva pradačno častenje sonca, od katerega je bila odvisna dobra čebelarstva letina. Čebelarstvo je bilo med starimi Slovani silno razvito in se je pri njih tatvina čebel in medu strogo kaznovala.

Kresove so žgali ob vseh za primitivnega človeka važnih letnih časih. Razen o Božiču torej predvsem tudi spomladi in poleti o pravem našem kresu. Pogansko spomladansko praznovanje so v krščanski dobi obhajali z zelenim Jurijem, deloma pa so ga združili z velikonočnim vstajenjem. V slovenski celovški kotlini kurijo kres na predvečer sv. Jurija. Plešejo okrog ognja ter kotatijo po hribu navzdol lesene žareče plošče, ki so nekdanje Slovincem prisposoda sonca. V slamo zavit deček predstavlja pomlad in se imenuje šent Juri; v sprevodu ga vodijo od hiše do hiše, pobirajo darove in voščijo srečo pri živini in ljudeh. Na Štajerskem so opletli dečka s cvetjem, imenovali so ga Vesnik ali pa tudi zeleni Jurij kakor na Belokranjskem; jurjevem kresu so pripisovali posebno veliko moč.

²⁵ Graber, o. c., 179, 185. — Carinthia I. 1930, 154. — J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1886), 107.

²⁶ Haase, o. c., 22 sl.

²⁷ Oesterreichisch-ungarische Monarchie. Küstenland, 220. — J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1885), 161. — Valvasor, Ehre des Herz. Krain, VII, 476. — Schneeweis, Grundriss des Volksglaubens und Volksbrauchs der Serbokroaten, 155.

²⁸ W. Schmid, Der bildliche Schmuck der krainer Bienenstöcke (Mitt. des Mus. Ver. f. Krain), 1905, 104.

Na slovenskem Koroškem so na veliki petek zvečer pogasili ogenj na ognjiščih. Svet je bil ta domači ogenj, ki so ga celo leto v žerjavi pod pepelom hranili, da jim ni ugasnil, kadar niso potrebovali velikega ognja. Staro navado obnovitve ognja s kresanjem je prevzela tudi Cerkev; tak na veliko soboto blagoslovljen ogenj raznašajo potem otroci po hišah. Na spodnjem Koroškem in Štajerskem so še sedaj znani kresovi (vuzemnice), ki jih zažgo na veliko soboto zvečer, večinoma pa na veliko nedeljo pred zoro. Fantje hodijo z gorečimi baklami od enega kresa do drugega, gospodarji z družino pa se podajo na polje ali na trato pred hišo, se obrnejo proti vzhodu in molijo za dobro letino.²⁹

Naj bo tu še pripomnjeno, da tudi velikonočni kolači po svoji obliki merijo na sonce, kateremu na čast so bili užgani velikonočni kresovi. Ruski pšenični kulič ter rdeče pobarvana jajca veljajo za obredno jed, na kar kaže tudi naš velikonočni »žegen«, ki se načne šele z zauživanjem presnih oblatov. Jajce, posebno še rdeče velikonočno, vsebuje po mnenju Slovanov moč rodovitnosti in je zato prav primerno kot daritev zemlji. Tudi Slovenci verujejo, da imajo rdeči velikonočni pirhi čarodejni učinek pomladi; na polju zakopani povzročijo rodovitnost ter varujejo pred točo. Srbi se zaradi zdravja umivajo na velikonočno jutro z vodo, ki so vanjo položili rdeče jajce in zdravilne rože.³⁰

Pravi in glavni kres pa so zakurili Slovenci soncu na čast, ko je stal dan najvišje: na predvečer sv. Janeza Krstnika ali pa tudi že na Vidov dan. S plamenicami plešejo okrog ognja in skačejo čezenj; čim više je kdo skočil, tem višji pravijo, da bo lan in tem bolje bo uspeval. Poprej so vodili tudi živino čez pojemačo kresni ogenj, ki so mu pripisovali očiščevalno moč: kakor človeka tako varuje tudi živino pred nesrečo, boleznijo in vsako sovražno čarovnijo. V Poljanski dolini so prevažali čez ogenj tudi vozičke, da bi imeli srečo tudi pri vožnji. Ugasle ogorke in pepel kresa so nosili na dom; to je varovalo hišo pred požarom in strelo, polje pred točo in vrt pred gosenicami. Po bregu nizdol so kotalili žareča, s suhim protjem ovita »kresna kolesca« (goreče kolo = sončna obla); taka ognjena slamnata kolesa so metali tudi v zrak ali pa jih spuščali v splavih po vodi. V Ziljski in Rožni dolini ter na Belokranjskem popevajo o kresu posebne kresne in ivanjske pesmi o siroti kresnici, ki jo zasnuje sončni sin iz devete dežele.

Na rusko kresno praznovanje »kupalo« spominja tudi naša navada, da fantje pri kresovanju radi dekleta z vodo polivajo. Žene mečejo v ogenj omej (aconitum napellus) in govore: »Naj zgori mi nesreča vsa, kakor omej travica.« Belokranjske deklice mečejo vence na streho; če je obvisel šopek ali venec na strehi z glavo, t. j. z zgornjo stranjo navzgor, je pomenilo srečo. Vence so metale tudi v vodo ter na gladini spoznavale svojega ženina, kar zopet kaže na davno zvezo sončnega boga in svatbe. Dekleta, ki se žele poročiti, letajo v kresni noči čez praprot, čigar prav tedaj zoreče seme utrjuje fantovo naklonjenost. Kresnico (veliko marjetico), ki je s svojimi belimi zvezdnimi listi in z rumeno sredino prava predpoda sonca, zatikajo z drugimi zelišči za okna in

²⁹ Graber, o. c., 251, 257, 259. — Pajek, o. c., 64 sl., 253. — J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1887/1888), 125, 134. — Carinthia I, 1930, 168.

³⁰ Haase, o. c., 320. — Graber, o. c., 262. — Schneeweis, o. c., 184.

vrata, da varuje polje in dom vsake nesreče, zlasti pred strelo. Čez noč postavijo za vrata toliko kresnic, kolikor je članov družine; komur najbolj ovane, ta bo najprej umrl. — Da so tudi tujcem kresni običaji bili znak slovenske narodne samobitnosti, dokazuje okolnost, da so tržaškim okoličanom prepovedali žgati kres »zaradi nevarnosti«.³¹

Petje, godba, igre in ples so izpolnjevali tudi pri Rusih kresno praznovanje. Predvsem pa je bilo v navadi ta dan posebno čarodejno moč izdajajoče kopanje. V personifikaciji te magične sile je nastalo kar novo božanstvo poletnega sonca: Kupalo. Podobno so Slovenci sončnega boga poletne rodovitnosti imenovali *Kresnik*, ki je v času, ko je bila zemlja pokrita še z gozdovi in močvirji, kot mogočni vitez pobil nešteto pošasti, tolovajev in strupenih kač. Stanuje v jutrovi deželi v zlatem gradu na stekleni gori. Pred gradom raste visoka jablana z zlatimi jabolki. Komur se posreči utrpati tako jabolko, temu ne bo treba nikoli umreti.

Med ljudstvom je bila vera, da ima vsak kraj ali dežela svojega obilnika in varuha, Kresnika. Če sta se dva Kresnika vojskovala, je prinesel zmagovalec vselej svoji deželi srečo in blagostanje. Če se je ob času žetve v jasnem bliskalo in nič grmelo, so pravili, da se Kresniki (ponekod tudi Kombali) med seboj sekajo in za žetev in snopje pulijo. Kresnik se je boril tudi s copernikom bikom (a se je pogosto tudi sam spremenil v bika), ga vrgel v Dravo, med bojem pa je deževala sama zlata pšenica na polje.³²

Kultno ime za boga ognja je bilo *Svarog*, ne pa morda arijski ogenj — *ignis*. Slovan namreč ni nikoli imenoval kake poosebljene naravne moči z njenim navadnim imenom. Jagić³³ misli, da tiči v besedi isti koren kakor v glagolu zvariti, prikovati eno stvar k drugi. Zato je Svarog tudi zaščitnik zakonske zveze, ki se praznuje s »svatbo«. Če iščejo slovenska dekleta v božični noči v vodnem zrcalu obraz svojega bodočega moža, dokazuje to, da je bil to nekoč čas, ko so častili božanstvo, ki je ščitilo zakonski stan.³⁴ Zato pa tudi grozijo koledniki, kjer jih neprijazno sprejmejo, da bodo odšli in odnesli Koledo; Božič, mladi Svarožič, ne pride v hišo, hči bo ostala samica in sin neoženjen »na porugu domu i plemenu«. Srbski narodni pesmi je mladi Božič sin starega Svaroga in brat poletnega Kupala; drugič zopet je Božič »stari Svarožič« sam. Oblike Svarožič ne smemo smatrati za patronimik, marveč za deminutiv, tako da pomenja Svarog in Svarožič isto in da je Božič-Svarožič bog sonca sam.³⁵

³¹ Prim. za to in popr.: J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1886), 90—108; 1887/1888, 117. — J. Pajek, o. c., 57. — Slovenska bčela II, 1851, 112 sl. — Graber, o. c., 302—308. — Gr. Krek, Kres (Kres, I, 1881), 49 sl. — Dav. Trstenjak, Triglav, mythologično raziskavanje (1870), 11. — Iv. Šašel, Bisernice, I, 190. — Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 224. — W. Mannhardt, Wald- und Feldkulte, I, 509 sl.

³² J. Pajek, o. c., 44, 57, 71, 77, 80, 177. — Trstenjak, Triglav, 13. — Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 224. — Glasnik Muz. društva za Slovenijo, 1936, 151 (Kelemina).

³³ Mythologische Skizzen (Archiv für slav. Philologie IV, 1880), 412—427.

³⁴ Valvasor, Ehre, VII, 476.

³⁵ Aleks. Brückner, Mitologia slava, 110. — Gr. Krek, Einleitung, 587. — Milojević, o. c., I, 2, 5, 58, 63; II, 206.

Nekateri drugi poganski vrhovi

S sončnim božanstvom je po vsebini tesno povezano čaščenje Jarila, boga spomladnega sončnega prerojenja, boga rodovitnosti, ki daje travi rast, žitu klas in drevju sveže listje. Končnica -ilo daje imenu zmanjševalno obliko; jar pa pomenja naravno silo rasti. Besedo poznamo Slovenci še danes v imenu Jarnik, v glagolu jariti, razjariti, v samostalniku jarec, jarica in v pridevniku jar: jaro (jasno, toplo) leto, jara (vroča) peč, jari (silni) žerec, jara (mlada, novo-pečena) gospoda, jaro (spomladi vsejano) žito, jara kača, jara piška i. p. Spomin na boga Jarila, ki je bil razen rodovitnosti tudi bog ljubezni, pa je krščanska doba zatrla, v kolikor se tiče njegovega imena. Ni se ji pa posrečilo odstraniti vsebine verovanja v tega veselega in razposajenega boga. Legenda ruskih starovercev³⁶ lepo pripoveduje, kako je bog Jarilo, to svetlo sončno oko, s svojo ljubeznijo, vročimi žarki, zbudil k novemu življenju pusto, vlažno in hladno mater zemljo. S tem, da je s svojo strelo zadel ob kamen in z bliskom oplazil drevo, je naučil človeka, kako se iz kamenja in lesa jemlje luč in gorkota.

Spomin na Jarilovo zimsko smrt so pozneje, ko niso več poznali pravega smisla praznovanja in so se od juga in zapada vrinile vmes še tuje predpustne navade, praznovali z nedostojnimi šalami in igrami. V pokopu pusta moramo iskati zaton veličastne mladeniške sile Jarila, ki mora podleči zimskim demonom, Jarilovo ljubico pa zastopa »vlažna mati zemlja«, kadar »babo žagajo«.

Spomladni kresovi so oznanjevali, da se je Jarilo, bog vegetacije in pomladnega sonca, osvobodil zimskih spon. V Ukrajini in Belorusiji vodijo tedaj v Jarila preoblečenega dečka ali dekleta v veselem spremstvu okrog.³⁷ Še v 18. stoletju so pesmi ruskega kmeta slavile Jarila, da so se snopi kar kopicili, kamor je stopil, in da je klasje zacvetelo, kamor je le pogledal. V srbski narodni pesmi nastopa velji Jarilo, naš sileni Jarilo, Jarilo božilo, naš božole Jarilo, mladi, veliki davor Jarilo.³⁸ Tako pri Rusih kakor pri Slovencih je v krščanski dobi stopil na mesto Jarila sv. Jurij, ki je prav tako na konju in ki tudi ubija zločestega zmaja. Zelenega Jurija praznuje splošno danes le še Bela Krajina; nekoč je bilo to praznovanje bolj razširjeno. Na hladnejšem Koroškem, kjer večinoma o Jurjevem še ni vedno dovolj zelenja, vodijo v slamo zavitega dečka kot Šent Jurija v sprevedu od hiše do hiše, želeč srečo pri živini in zdravja ljudem.³⁹ Visoko starost jurjevskih pesmi označuje tudi stalni, srednjeveški pripjev kirales (kyrie eleison): ovo se klanja zeleni Juraj — kirales, zeleni Juraj, zeleno drevce — kirales.⁴⁰

Čas ob nastopu pomladi, ko se pričinja delo na polju, so Slovenci obhajali s petjem, godbo in poedinami. Orači s Kurentom so orali in sejali »repo«. Bila je vera, da na pustni torek ne smeš Kurenta ali koga iz njegovega norčavega spremstva odpraviti brez daru od hiše, ker bi to moglo prinesiti nesrečo živini.

³⁶ Haase, o. c., 100 sl.

³⁷ A. Brückner, o. c., 165.

³⁸ Milojević, o. c., I, 4, 106, 108; II, 43, 206.

³⁹ Graber, o. c., 267.

⁴⁰ Fr. Marolt, Slov. narodosl. študije, II, 17. — Glede refrena kyrie eleison prim. mojo opombo v GMDS, XIX, 1938, 129.

Namesto pluga vlačijo ploh na pustni dan tista dekleta, ki se niso poročila ali so snubce odbila. Prvotno pa naj bi vprega in oranje s plugom prineslo dekletom srečo in rodovitnost v zakonu. Pozneje pa se je to kultno dejanje spreverglo v norčavo početje in sramotilno šegavost.⁴¹

Med vrhove staroslovanskega Olimpa spada Dažbog, delivec vsega blagostanja in bogastva, najvišje bitje, ki obsipa človeštvo z vsemi zemeljskimi blagari, ker prinaša s toploto in sončnimi žarki rodovitnost in ves blagoslov.⁴² Srbska narodna pesem ne izvaja prvega dela imena iz korena da-ti, marveč ji je to boštvo dežja, ki je prav tako potreben za prospevanje sleherne rastlinske rasti: (Ivan bere cvetje in spleta venec ter) Daje ga bratu mladjemu — A Petru bratu Koledu. — Petar ga plete te plete — Daje ga daždnom Dažbogu. — ... Petar ga plete te plete, — Daje ga voju Perunu — ... Daje ga tovnom Velesu — ... Daje ga velju Jarilu — ... Daje ga svetlu Svevidu — ... Daje ga silnu Triglavu — Triglavu svetoj trojici.⁴³

A. Brückner⁴⁴ misli, da se je drugi del Dažbogovega imena osamosvojil ter je beseda prešla potem na krščanskega Boga. Podobne okrajšave srečujemo pri Slovanih zelo pogosto. Ruske byline n. pr. govorijo stalno le o Niepru in Niestru namesto o Dnjepru in Dnjestru, Vekoslav je Slavko, Bogomir Mirko itd. Upravičeno zavrača Brückner domnevo, da bi bila beseda kljub podobnosti pomena in oblike iranskega izvora ali da bi bila prevzeta pod perzijskim vplivom. Bog označuje prvotno bogastvo, imetje, ne božanstvo; privativni u (u-bog) daje pomen revščine, podobno kakor v besedi upir (vampir) ta u negira besedo pir (ptič). Brückner je tudi mnenja, da je Dažbog starejše ime za Triglava, ki se je šele po svoji policefalni upodobitvi tako imenoval. Kajti Dažbog — arkonski Svetovit — je videl vse na zemlji, na nebu in pod zemljo.⁴⁵

Očitno pa se Brückner moti, če se nagiba k mnenju, da je Triglav čisto novo božanstvo, ki je bilo vrhu tega še omejeno na pokrajine med Labo in Odro. S tem naziranjem se približuje Wieneckemu,⁴⁶ ki trdi, da so si bajko o Triglavu izmislili misijonarji, da bi se postavljali pred svetom in papežem, s kakim monstroznim malikovalstvom da se morajo boriti. S tem pa se ne ujema dejstvo, da govorijo o policefalnem in troglavem božanstvu neizpodbitni nemški viri (Ebbo, Herbord, Monachus Prieflingensis, Saxo Gram. in nordijske pripovedke). Pravkar smo videli, da pozna Triglava tudi srbska narodna pesem, deloma že povezanega s krščansko sv. Trojico. Djurdjevdanska pesem ga imenuje naravnost od vseh bogov največjega, starega, resničnega praboga: Ti junaci mladi hrabri, — Velji vojni Triglavovi, — Triglavovi silna Boga, — Silna Boga največjega, — Boga stara Pra Pra Boga — I bogova služi svojih. Zopet drugod beremo, da je Triglav bog nad bogovi, silni, strašni in prejaki, ki se

⁴¹ Schneeweis, o. c., 172. — J. Pajek, o. c., 196. — Trstenjak, Triglav, 13. — Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 222. — W. Mannhardt, Wald- und Feldkulte. I, 312 sl., 559 sl.

⁴² Gr. Krek, Einleitung, 378 sl. — Chantepie de la Saussaye, o. c., II, 510, 514.

⁴³ Milojević, o. c., 3, 4.

⁴⁴ Mitologia slava, 92. — Isti pri Chantepie de la Saussaye, II, 514.

⁴⁵ A. Brückner, Mitologia slava, 91, 197 sl., 214 sl.

⁴⁶ Dr. Erwin Wienecke, Untersuchungen zur Religion der Westslawen (Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte, 1. Heft, 1940), 147 sl., 163 sl.

drugič pozivlje, naj kot Stari svjekre Troglav bore — ... Blagoslovi ljubu svojo, — Ljubo svojo crnu zemlju, — Da mi živi do vjekova.⁴⁷

Ni izključeno, da je tudi naš sivi gorski očak v kaki zvezi z nekdanjim češčenjem boga Triglava. Na to bi razen imena kazala stara pripovedka o Zlatorogu, čigar življenje je v varstvu maščevalnih sil. B o g a t i n skriva v sebi neizmerne zaklade, na sosednjih triglavskih pobočjih pa so se raztezali rajski vrtovi, ki so jih oskrbovale Rojenice, a jih je ranjeni Zlatorog uničil in spremenil v peščene puščave.⁴⁸ Po vsem tem moramo pritegniti Gr. Kreku,⁴⁹ ki pravi, da govori več znakov za to, da je bil Triglav občeslovansko božanstvo.

Oblast na nebu nad gromom, bliskom in strelo je imel P e r u n. Spomin na močnega vladarja prirodnih sil dolgo ni izginil med že pokrščenim prebivalstvom. Slovo kristoljubca se še v visokem srednjem veku huđuje nad dvojeverskimi kristjani, ki verujejo v Peruna,⁵⁰ kar le dokazuje, da je bil Perun glavni tekmeč krščanstva, ki si je z vsemi silami prizadevalo, da bi čimprej med ljudstvom iztrebilo vsaj imena glavnih poganskih božev. Njegovo poslovanje na nebesnem svodu so poverili sv. Eliju, ki se vozi tam v gorečem vozu in povzroča s tem grmenje, iskre njegovih konj so bliski, znoj konj je dež, strele pa njegove pšice.⁵¹

Ta sinkretizem krščanskih in poganskih predstav odseva posebno jasno iz srbskih prošnih pesmi za dež, ki se v njih imenuje gromovnik enkrat Perun, drugič Ilija: Rosnu daždu da nam pošlje — Vaj daždu vaj! — Vaj Perune vaj! (v drugi enačici stoji: Vaj Ilija vaj!) — ... Na daždolu kiša pada, — Oj dodole oj, — Moj božole moj, — Moj Perune moj! — Na dodolu kiša pada, — Kiša pada trava raste — ... Oj dodole oj, — Moj božole moj, — Moj Perune moj, — Moj Ilija moj! Ali zopet drugod: Da zarosi sitna rosa, — Oj dudula mili Bože, — Oj Ilija daj, Bože daj! — Oj Ilija moj Perune! — Da zarosi naša polja, — Naša polja i livade.⁵²

Perunu sta bila posvečena perunika (boguš) in netresk, rastlina, v katero strela nikoli ne udari. Perunika ima pri Hrvatih in Srbih značilno ime b o g a š i c a, a narodna pesem pozna tudi »peruniko lepo cveče, — lepo cveče, plavo cveče«; ista pesem prosi dalje, naj da »Velji Perun velju snagu, — Velju snagu i jačinu«. Slovaki in prekmurski Slovenci pravijo čarodejski praproti tudi perunov cvet.⁵³ Na Prekmurskem se čuje tudi »Perün je učesna«, namesto strela je udarila.⁵⁴ O neolitskih in bakrenih kladivih pa mislijo, da so Perunove zlate sekire, ki so padle iz oblakov in se zarile v zemljo, ter jim pravijo zato tudi »perunski kamen«.

⁴⁷ Milojević, o. c., I, 158, 177; II, 206, 210, 211.

⁴⁸ Glede pripovedke o Zlatorogu gl.: J. A. Glonar, Monoceros in Diptamus (Časopis za zgod. in narodopisje, VII, 1910), 39, 95. — J. Kelemina, Bajke in pripovedke, 14, 26, 72.

⁴⁹ Einleitung, 395.

⁵⁰ Haase, o. c., 56.

⁵¹ Oesterr.-ung. Monarchie. Kärnten u. Krain, 380.

⁵² Milojević, o. c., I, 15—20; II, 175, 206.

⁵³ Gr. Krek, Einleitung, 664. — Gr. Krek, Kres (Kres, I, 1881), 59. — J. Kelemina, Bajke in pripovedke, 273. — Milojević, o. c., I, 14.

⁵⁴ Slišal v Vel. Petrovcih g. dr. Fr. Mesesnel, od katerega imam tudi — iz navedbe g. prof. Fr. Baša — »perunski kamen«.

Peruna so se spominjali Slovaki v svojih narodnih pesmih še v prvi polovici 19. stoletja, le da deloma pod nekoliko pokvarjenim imenom Parom. Ta je spremenil v skalo ciganko z otrokom zaradi zlorabe kruha in zaradi kletvine: Ha, bodag tã, ty potwora — gasná strela paromowá!... Buoh Parom za oblakami — Uwidj to nahněwany: — Tresk! zahrmj geg do čela, — Hned i s děckom zkameněla. Druga pesem začenja: Za oných časow, — Za starých bohow, — Za Boha Paroma — Nesmela žiadná — W dome samotná — Byť postielkyňa. Zapuščeno dekle žuga fantu, naj ga Perun kaznuje: Daže teba šuhag, daže Perun trestau. Pri zaklinjanjih so bile tedaj še navadne rečenice: Perunský Perun, Parom w geg materi, Parom ti do duši, Parom ti w materi, nech to Parom wezme, Parom mu w košeli, Parom do tebe, Parom zabiú takú sliepku.⁵⁵

Te kletvice so med slovaškim ljudstvom še danes v navadi: Da bi te Parom vzel, Na Paroma!⁵⁶ Parom — Perun se skriva tudi v slovenskem negodovalnem vzkliku: Para te vzemi, peklena Para, prebita Para, šentana Para, uboga Para, zanikrna Para, da bi te Para; v nemščino se prevaja v navedenih primerih beseda Para (para) večinoma v pomenu vrag (Teufel).

Po vsem tem ne smemo z Brücknerjem⁵⁷ trditi, da bi Peruna ne bili čistili vsi ali vsaj večji del Slovanov. Bilo je to občeslovansko božanstvo, ki ni moglo priti k Rusom šele z Normani, ker bi ga drugače niti Slovaki niti Slovenci ne poznali. Ali pa bi morali postaviti trditev, da so tudi Slovencem in Slovakom prinesli Nordmani svojega vrhovnega boga Thonarja — Thorsa.

Varuh živine, čred in pastirjev je bil V e l e s (ruski Volos), ki so se mu stari Slovani bolj priporočali, kakor menijo nekateri raziskovalci slovanske mitologije (Brückner i. dr.), ki bi to božanstvo najraje črtali in ga priznali le kot derivacijo krščanskega Blaža (Vlas-ij). Pravilno je naziranje, da je Veles bil nedvomno poganski bog, ki je šele s podobnostjo svojega imena sv. Blažu med Rusi pripomogel do popularnosti kot živinski priprošnjik.⁵⁸

Prav isto pa velja tudi glede Slovencev, kjer n. pr. na Belokranjskem na sv. Blaža dan (3. febr.) nihče ne vpreza živine, ker da je »na Blaževo vsega blága (= živine) god«.⁵⁹ Gorenjsko Velesovo sicer ne spominja na Velesa, kakor zmotno misli Brückner,⁶⁰ pač pa je morda z njim v zvezi ime živalske otekline uljesa, ki jo imenujejo tudi Rusi volos. Kadar so slovenski pastirji na Jurjevo gnali prvič na pašo, so pokleknili pod gaber in molili: Sveti Velko, brani mojo belko, — Sveti Češko, daj jim vime težko, — Sveti Jurij, ti pa nam zakuri.⁶¹ Verjetno je ostal pastirjem po tradiciji v spominu stari bog Veles, ki so mu ime spremenili v Velko ter mu pridejali še svetniški sij, ker bi pač drugače ne mogel biti pred krščanskim Bogom zavetnik njihovih čred. Tako bi si mogli razlagati tudi ime Velenjak za košček pašnika, ki so ga pastirji nalašč prihranili za pa-

⁵⁵ Jan Kollár, *Národní zpiewanky čili pjsně swětské Slowáků w Uhrách* (1831), I, 5, 6, 7.

⁵⁶ Viktor Smolej, *Slovaška pota* (Mladika, 1940), 237.

⁵⁷ Chantepie de la Saussaye, o. c., II, 510.

⁵⁸ Gr. Krek, *Einleitung*, 469.

⁵⁹ Navratil, o. c. (*Letopis Matice Slov.*, 1888), 188. — Iv. Šašel, *Bisernice*, I, 184.

⁶⁰ *Mitologia slava*, 131. — Velesovo je toliko kot Veliko selo, kar nam pove tudi nemški prevod krajevnega imena (Michelstetten).

⁶¹ Novice, 1858, 20. — Pajek, o. c., 64. — Štrekelj, *Slovenske narodne pesmi*, III, 142.

stirja, ki o Binkošti prvi na pašo prižene. Poleg Jurjevega kresa so si pastirji po Štajerskem napravili križ in nanj obesili goveje rogove — očiten, delno v krščansko obliko odet spomin na poganskega boga pastirjev in živine.⁶²

Na nekdanja poganska resnična žrtvovanja Velesu, na čigar mesto je stopilo priporočanje krščanskim svetnikom (sv. Štefanu, sv. Blažu), spominjajo votivne podobe živali iz voska, testa, ilovice ali lesa, ki jih še danes iz zaobljube ali v zahvalo postavljajo na oltar. Kakor Rusi, ki o njih trdi vir, da so se zaklinjali razen pri Perunu tudi pri Volosu, bogu živine,⁶³ podobno so tudi Slovenci prisegali pri svojem Velesu. Na to kaže še v začetku 19. stoletja živ običaj, da je bila pri kupnih pogodbah navada, da je slekel eden svoj kožuh in nasprotna stranka je »na kosmato udarila«, kar je veljalo toliko kot prisega.⁶⁴ Zaklinjanje se je torej vršilo — ko je bilo ime poganskega boga prepovedano — pri koži Velesovih živali, ki so pomenjale tudi za stare Slovence premoženje, saj je beseda blago marsikje soznačnica za živino. Zato tudi razumemo, da pomenja koža in kožuh pri vseh Slovanih bogastvo in obilje; zaradi tega so nevesto, ko je prvič stopila v novi dom, pokrili s kožuhom ali z volno.⁶⁵ »Debelega« Velesa pozna, kakor smo že zgoraj (str. 14) videli, tudi srbska narodna pesem, ki na Ivanji dan poziva: Hajde na bilje, — Biljano mome, — Bilje da bereš, — Stado da krmiš, — Velesu velju!⁶⁶

O staroslovanskem bogu Hrsu, Krsu, C h o r s u, čigar ime skuša Gr. Krek⁶⁷ med drugim razložiti tudi iz besede Kres, ne najdemo med Slovenci za enkrat nobene sledi. Če bi bila ta etimologija pravilna, bi bilo Hrs, Krs drugo ime za sončnega boga oz. za boga svetlobe in ognja. Pri Slovaki se je ohranil menda spomin nanj v obliki Karas: Hádala bych, hádala, — U koho bych weděla: — U Marasa, u Karasa, — Dag to panj prasa.⁶⁸

Od boginj je krščanstvu delalo največ preglavic dolgotrajno častenje M o - k u š e (Mokše, Mokoše). Še po statutu sv. Save so popje spraševali, če ni spovedanec molil k Perunu, Krsu in Mokoši ter njim na čast pil in jedel. Ruski vir 14. stoletja toži o dvoverskih kristjanih, ki prirejajo malikom pojedine in častijo na skrivnem Vile in Mokošo, posebno še žene brez izjeme, ali so bogate ali revne; najhujše pri tem pa je, da hvalnicam v čast Matere božje pridružujejo poganske gostije.⁶⁹ Mokušo so častile zlasti porodnice; zato je tudi razumljiva zveza s kristjansko božjo porodnico. Na drugi strani pa je Mokoša tudi boginja ženskega dela, zlasti zaščitnica predic, ki jim pa o postnem času tudi nagaja. V slovenski pripovedki se je ohranila kot mogočna čarovnica Mokoška, nekoč ajdovska kraljična. Ljudem je bila naklonjena; včasih pa jim je tudi kaj hudega

⁶² Pajek, o. c., 65, 245.

⁶³ A. L. Schlözer, Nestor, Russische Annalen, III, 274.

⁶⁴ B. Hacquet, Oryctographia carniolica, 3, 182. — Woltersdorf, Die Illyrischen Provinzen und ihre Einwohner (1812), 174.

⁶⁵ Schneeweis, o. c., 103.

⁶⁶ Milojević, o. c., II, 172 sl.

⁶⁷ Einleitung, 394.

⁶⁸ J. Kollár, o. c., 13. — Maras je verjetno Mars.

⁶⁹ A. Afanasjev, Poetičeskija vozrženija Slavjan, III, 418. — Haase, o. c. 38, 40. — Na Ruskem (kjer je pregovor: Bog, ne Makeš čemnibud da potješit) so še v 16. stol. spraševali žene, če se niso zatekale s prošnjami k Mokoši. Prim. Brückner, o. c., 143.

prizadejala. Posebno je rada odnašala otroke, zlasti take, ki so jih starši slabo vzgajali.⁷⁰ Zveza med staro porodno boginjo in varuhinjo zanemarenih otrok je po imenu in delovanju kar očitna!

K porodnim pomočnicam moramo šteti tudi Rojenice, ki so vanje verovali in jih častili vsi Slovani. Ruska oblika zanje se glasi Rožanice, ki ji ustreza tudi staroslovenska.⁷¹ Rožanice-Rojenice so Slovenci morda še posebej častili v zapuščenem Mitrejevem svetišču pod milim nebom v gozdu poleg Rožanca pri Črnomlju. Da bi odpravili globoko zakoreninjeno češčenje Rožanic, so v krščanski dobi v gozdu (ne morda kot običajno na vrhu griča ali pa vsaj v vasi) tik za Mitrejem (Judovjem) postavili cerkvico sv. Jurija, zmajevega krotilca.

Rožanice-Rojenice so ženska vilinska bitja, ki se zbirajo v hiši, kadar se rodi nov član rodbine. Ker so bile na ta način pri rojstvu navzoče in soudeležene, je moglo kmalu nastati verovanje, da vplivajo na celo življenje novorojenčka, mu določajo njegovo bodočnost in odločajo njegovo usodo. Rojenice nastopajo zaradi tega pri Slovencih tudi pod imenom Sojenice (hrv. Sudjenice, češke Sudičke). So dobre in slabe in spremljajo človeka vso njegovo življenjsko pot od rojstva pa do smrti. Ljudstvo si jih predstavlja običajno kot tri lepe, belo oblečene sestre, v rokah z gorečimi svečami, simbolom luči življenja. Izreki prvih dveh so večinoma ugodni za otroka, tretja pa, ki je najbolj odločilna, napoveduje pogosto nesrečo in zlo. Da bi bil izrek Rojenic ugoden, postavljajo na Dolenjskem ob porodu na mizo kruha.

Jasni znaki nekdanjega slovenskega dvoverstva odsevajo iz pripovedke, da je Bog že takoj z Adamom in Evo postavil na svet tudi tri Rojenice, ki naj bi sodile o vsem človekovem dejanju in nehanju. Ko sta prva človeka grešila, je hotel Bog pokončati svet, Sojenice pa so ga z angeli preprosile, da tega ni storil. Dejal pa je, da bo odslej sam pazil, da ga ljudje ne bodo več žalili in prezirali. Rojenicam, ki so stale ob zibelki slehernega človeka, je dal moč, da so vnaprej vedele, če bo otrok dober ali hudoben. Ko so Bogu dolgo služile kot zaščitnice človeštva, jim je dal moč, da so človeku že ob rojstvu mogle določiti, kaj bo postal in kake smrti bo umrl: »Oblast imate nad življenjem in smrtjo, jaz sam ne stojim višje.«⁷² Pristavek, da učijo ljudi prestiti in peti ter da se skoro nič več ne prikazujejo in se skrivajo, odkar deklince žvižgajo, pa kaže, da so Rojenice v poznejšem času konfundirali z Vilami.

Prvotno so poleg Rojenic in obenem z njimi častili tudi Rod, ki so o njem mislili, da je on ustvaril človeka in vse drugo in ne Bog. Ime Rod in Rojenice kaže na to, da so prvotno častili ta bitja kot varuhe in zaščitnike rodu in plemena. Bili so torej med bogove uvrščeni predniki, v katerih se zopet utelešuje novorojenček. Zato pa izbirajo otrokom tudi pri nas vedno le pododavana krstna imena, kar je pri Srbih še posebno očitno v praznovanju skupnega

⁷⁰ J. Kelemina, o. c., 271.

⁷¹ Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 232. (Jos. Šuman, Die Sprache der Slovenen.)

⁷² R. Reichel, Kleine Beiträge zur Kenntnis des Volksglaubens und -brauchs in der windischen Steiermark (Mitteilungen des hist. Ver. für Steiermark, XX, 1873), 18–26. J. Kelemina, o. c., 278.

rodbinskega zavetnika (»slava«!). Od nekdanj so prirejali Rodu in Rojenicam na čast pojedine s petjem in razuzdanim, pogosto vprav poltenim veseljačenjem.

V pravoslavni Cerkvi, ki je s starimi običaji postopala dosti obzirneje od rimskokatoliške, se čujejo še daleč v novi vek pritožbe nad poganskimi obredi in navadami. Tam izvemo, da so Slovani, še preden so darovali Perunu, prinašali žrtve Rodu in Rožanicam in se tudi po sv. krstu niso dali odvaditi, da bi ne pripravili »proklete« druge pojedine na čast Rodu in Rojenicam. S tem so pomešali kristjani na jezo in zasmeh pravega Boga svoje čiste prošnje in molitve s prokletim kultom idolor, Madono, trikrat sveto, so zamenjali z Rojenicami. Priporočali so se še nadalje in na skrivnem zavrženemu bogu Perunu, Horsu, Mokoši in Vilam. Nekateri so pripravljali samo eno božično mizo, drugi pa tudi mize za obredno pojedino, ki je bogoskrunska miza, namenjena Rodu in Rojenicam. Pridigarji so dalje še posebno obsojali, da so se takih poedin udeleževali celo ješč duhovniki in se spozabili tako daleč, da so Rojenice vključili v hvalne pesmi Matere božje.⁷³

Na to staro pogansko božično pirovanje spominja še danes naslednji običaj iz slovenske Kanalske doline (Ukve). Ko so na božični večer po hiši kadili in škropili z blagoslovljeno vodo, položi gospodinja na mizo tri hlebe kruha (tri Rojenice!), sol in nož, poqrne vse s prtom, zakuri sobo, ki v njej celo noč gori luč, »da bi se božje porodnice (= Rojenice), ki v 12 svetih božičnih nočeh obiskujejo hiše, mogle ogreti in nasititi«. Pa tudi sicer je širom po slovenski domovini navada, da na božični večer gori luč v hiši do belega dne, na mizo pa postavijo poleg kruha in kupice vina tudi še med, orehe, nekoliko žita, otrobe in še kaj drugih stvari.⁷⁴ Ker je spomin, da je to veljalo nekoč Rodu in Rojenicam, že čisto ugasnil, si ljudstvo razlaga ta stari običaj tako, da so jestvine namenjene dušam iz vic.

Razen »božične mize« so na čast Rodu in Rojenicam prirejali, kakor že omenjeno, gostije zlasti ob rojstvu in krstu. Pri spovedi so še dolgo spraševali, če ni spovedanec z ženskami opravljal ostudnih daritev, ali molil k hudičevim Vilam, Rodu in Rojenicam ter njim na čast pil in jedel.⁷⁵ To vprašanje pa še posebej dokazuje, da je bilo češčenje Rojenic izredno trdno ukoreninjeno med ženami. Po pravilih sv. Save za menihe (prepis iz 16. stol.) je moral pop od svoje spovedanke zvedeti »li splutila jesi z babami bogomerskija bludy, li molila sia jesi wiłam li rodu i roženicam i Perunu i Chorsu i Mokoszi piła i jeła: tri leta post z poklony«. Zopet druga ruska navodila dovoljujejo pri krstu (in ob spominskih dneh nanj), da se ob začetku pojedine zahvali Kristus, ob koncu Mati božja (kot zaščitnica porodnic), tretja hvala gre hišnemu gospodarju, »več pa ne smemo dovoliti.«⁷⁶

Take gostije na čast Rodu in Rojenicam žive v zatrtém spominu na njihov prvotni pomen še dalje ob praznovanju godu (prazniku, ki se po določenem, Rojenicam zaradi daritev in žrtvenih slovesnosti ugodnem času ob letu

⁷³ A. Afanasjev, o. c., III, 416 sl. — Brückner, o. c., 168.

⁷⁴ Graber, o. c., 180. — Gruden, Zgodovina slov. naroda, 1068. — Šašel, Bisernice, I, 200 sl.

⁷⁵ A. Afanasjev, o. c., III, 418. — Haase, o. c., 41, 228.

⁷⁶ Brückner, o. c., 170, 174 sl.

zopet povrača). Med preprostim slovenskim ljudstvom je za to praznovanje v navadi še značilnejša beseda »rešitev« ali »vezitev«. Pri godovni pojedini gre pač gotovo za nekdanje poganske zadostilne in pravne, propiciatorne daritve Rodu in Rojenicam, da se doseže sreča za novorojenčka. Dokler daritev ni opravljena, je godovnik »vezan«, po darovanju in po obredni gostiji pa je »rešen«. Podobne pojedine imenujejo Belorusi »odviazivanje« (odvezitev = rešitev), Huculi pa kolaciny — kolači.⁷⁷

Božanstva nižjih vrst

Razen bogov, katerih češčenje je bilo razširjeno povsod ali vsaj po velikem delu slovanskih zemelj, pozna slovansko bajeslovje še cel niz duhov, ki živijo s človekom na zemlji, v njegovi hiši, na polju, v gozdu ali v vodi. Po različnih krajih imajo deloma različna imena, njihovo delovanje pa dokazuje izvor iz skupnega/praslovanskega svetovnega nazora.

Med taka bitja moramo šteti v prvi vrsti vse hišne zaščitne malike. Za čistilce sonca in ognja je bilo pač najvažnejše domače hišno ognjišče z njegovim ognjem. Tu je Rusom gospodaril ovin, ki so ga častili zlasti še v sušilnicah za žito,⁷⁸ pa tudi v hlevu. Še v začetku novega veka se hudujejo ruski pridigarji, kako molijo mnogi k ognju v sušilnicah in živinskih hlevih, skačejo čez ogenj in se sploh ponašajo kot pogani in ne kot kristjani.⁷⁹

Ta ovin kot dobroti duh domačega ognja ima kot zaščitnik ognjišča in doma še različna druga imena. Najpogostejše se zove domovoj, domožil, domovik, dvorovoj, hlevnik, dobrožil, konjušnik, zagumenik, zapečenik, dobrohot, lizun in podobno; navadno pa ga ne kličejo z imenom, ker bi ga to utegnilo užaliti. Kakor ima vsaka hiša svoje ognjišče, tako ima tudi vsaka svojega lastnega zaščitnika — ovina, ki pomaga le tej hiši in njenim prebivalcem. Ruski kmet se je s svojimi prošnjami zatekel z večjim zaupanjem v svojo sušilnico (ovin) nego v cerkev. Ovin je bil čisto in samo njegov, v cerkvi pa so k svetnikom molili vsi in so bile svete podobe za vse in v vseh cerkvah enake in iste. V tej miselnosti je nastal ruski pregovor: cerkvi — ne ovini, v njih obraza vse edini.⁸⁰

Kadar se je gospodar selil v novo hišo, nikoli ni pozabil povabiti deda domovoja v novi dom: milosti prosim, djeduška, na novoe žilje!⁸¹ Prosil ga je, naj ljubi njegovo živino in družino; simbolično so prenesli ovina v novo stanovanje tudi z žerjavico iz starega ognjišča, ki so jo stresli v novo peč. Če bi pa pozabili povabiti ovina, da se preseli, je ostal v stari hiši, kjer so potem nastali prepiri z domovojem novega gospodarja: konjem je kuštral grivo, kradel jim

⁷⁷ Brückner, o. c., 170. — Ali se ta huculska obredna jed 'kolaciny' ne spovrača tudi v slovenski kolaciji, ki se je zauživala nekoč o božičnem praznovanju božjih porodnic — Rojenic? — Fr. Kotnik (Časopis za zgodovino in narodopisje, XXXIV, 1939, 189 sl.) spravlja to slednjo v zvezo s srednjeveško meniško postno večerjo.

⁷⁸ Te sušilnice, imenovane ovin, so bile popolnoma podobne slovenskim za lan. Prim. L. Niederle, Slovanské starožitnosti, I/2, 811.

⁷⁹ Haase, o. c., 19.

⁸⁰ A. Afanasjev, o. c., III, 771.

⁸¹ A. Afanasjev, o. c., II, 67.

krmo, metal gospodarja iz sani in postelje ter ga tlačil v spanju, konji so oboleli in živina, nastajali so požari, v hiši je bil nemir, vrata so loputala in nobeno delo ni šlo prav od rok. Z zagovorom večjih ljudi je mogel novi stanovalec odpraviti užaljenega domovoja ali pa tako, da je z metlo potolkel na hišno steno in ograjo ter ga prosil, naj gre domov.

Domovoj skrbi, da je pri hiši vse v redu. Posebno rad pa ima konje, ki jih snaži, jim spleta grivo in rep, skrbi za krmo ter celo drugod krade oves in seno za svoje živali. Če kdo v hiši umre, domovoj tuli, gospodarjevo smrt pa naznanja z ječanjem (prim. slovensko verovanje v »spomine« in razna znamenja). Domovoju je treba dati tudi jesti. Ponoči, ko pride po jedi, uganja svoje burke po dvorišču in se smeje. Ako se je razdražen odstranil, so mu na križpotje nesli kruha in soli, proseč ga, naj se vrne. Za pomiritev domovoja so na podboje vrat napravili križe. To poteka seve že iz krščanske dobe, v kateri se udomači tudi pokaditev živine s kadilom in poškropitev z blagoslovljeno vodo. Cerkev je hotela prikazati prvotno dobrohotnega domovoja kot hudobnega duha, ki je treba pred njegovim zlim vplivom zavarovati živino in dom.

Iz pridevka ded, dedek, deduška smemo posneti, da je bil domovoj prvotno duša umrlih prednikov. Nova hiša je dobila torej svojega zaščitnega duha šele s smrtjo prvega gospodarja, ki se je za srečo svojega doma tako rekoč žrtvoval. Kot nadomestne stavbne žrtve so pozneje zakopali v temelje kako žival, žitna zrna, denar, tudi košček kruha ali pa nekoliko soli in medu. Ker je ustanovitelj družine postal hišni penat, je tudi razumljivo, da se je domovoj prvotno zval prapraded, rusko čur ali ščur.⁸² Ta ščur je pravi ognjiščni duh, ki dá ognju, da veselo plapola. To prvotno ime so prinesli verjetno s seboj za domovoja tudi Slovenci: krščanski misijonarji pa so jim hoteli pristuditi staro verovanje češ, pri ognjiščnem ognju ni boga, tam je le mrčes — ščurek, ki se na Dolenjskem imenuje z drugim imenom tudi striček.

Podobno kakor se ruski ščur tautologično zove tudi deduška, je prav tako med Slovenci za hišnega domovoja šetka znano ime dedek. O božičnih praznikih, ko se je praznoval tudi spomin na prednike, Rod in Rojenice, pečejo ponekod pogačo iz bobove moke, tako imenovanega bobovega deda; v Istri je ta hleb »didnjak«.⁸³ Na ovina-domovoja spominja navada, da se ogenj ne sme nositi od hiše, ker da potem otroci ne morejo spati.⁸⁴ Isto je z zahtevo, da je treba vsak večer kamen v kuhinji skrbno osnažiti pepela, ker pride sicer božja deklica kurit.⁸⁵ Bolj splošna pa je nasprotna navada (zlasti po Koroškem), da se kresni ogenj, ovinovo bivališče, hrani v žerjavici skozi celo leto.⁸⁶

Na to, da so ščura-domovoja tudi Slovenci prenašali iz starega v novo stanovanje z žerjavico, kaže okolnost, da so pri podiranju starih hiš že večkrat

⁸² A. Afanasjev, o. c., II, 90.

⁸³ Oesterr.-ung. Monarchie. Küstenland, 220. — Isto delo, Steiermark, 225. — J. Pajek, o. c., 73.

⁸⁴ Slov. Glasnik, 1868, 74.

⁸⁵ J. Pajek, o. c., 33.

⁸⁶ Graber, o. c., 174.

našli v zidovju lonec z ogljem.⁸⁷ Zgoraj pa smo že videli, kako nova nevesta hiti, da se v kuhinji čim prej pokloni hišnemu domovoju. Prikupiti se mu hoče tudi s tem, da poljubi prag nove hiše, da položi tja kak denar, da prinese kruha in vina v hišo, da obhodi v krogu mizo v hiši ali pa ognjišče v kuhinji, kjer še po starem prosto leži.⁸⁸ Tudi v običaju, da se vsa svatovska družina drugi dan po poroki udeleži žalne maše za rajnike novoporočencev,⁸⁹ tiči krščansko pobarvani spomin na nekdanje priporočilo hišnim prednikom in domovoju, ki je zavzemal mesto božanstva. Od domačega domovoja se je nevesta poslovila tako, da je vrgla v ognjišče kak denar.⁹⁰

Kakor pri Rusih ima tudi slovenski ščur - domovoj različna imena. Razen dedek se zove tudi š e t e k , n e t e k , hišni škrat in gospodarček. O majhnem šetku pravijo, da je v starih časih najrajši čepel v kuhinji v zidni vdolbinici za sol, ali pa v hlevu pri mladi živini (prim. ruskega domovoja, ki je posebno rad v hlevu pri konjih). Šetku so morali od vseh jedi najprej dati, sicer je nagajal, da ogenj ni gorel ali da so lonci popokali. Ako pa lepo ravnaš z njim, prinaša srečo, pomnožuje premoženje in vrdeva živino. Neki kmet je še pred nedavnim imel v kuhinjskem okinjaku kip malika-gospodarčka.⁹¹ Dobri duh netek je prav tako verjetno zaščitnik domačega ognjišča (od besede netiti, kuriti?), ki mu pa da ljudska bajka često popotno palico v roko. Silno je ješč; posebno nevarno je, če bi ga kdo odpravil iz skoposti: vse bi mu požrl in popil. Kdor pa je dober in prijazen z njim, temu je hvaležen: vse prazne vreče napolni z najlepšo pšenico, vse sode z najboljšim vinom in pusti za seboj kupe zlata. Koder koli so popotnemu netku dobro postregli, tam ni bilo lakote.⁹²

Kakor domovoja podobno tudi Vil krščanstvo v očeh prebivalstva ni moglo degradirati v zlobne demone. Vile, Bele ali Častitljive žene, Božje deklice, Ajdovske žene, so dobra, ljudem naklonjena bitja, ki ljubijo igre, pesem, ples in godbo. Včasih se spremenijo tudi v kače; zato jih je nevarno streljati in ubijati. Človeka učijo koristnih stvari, lečijo rane in bolezni, obujajo celo mrtve k življenju, zlasti pa so naklonjene junakom in pesnikom. Kmetu svetujejo, kdaj je pravi čas sejati, cepiti in presajati, na dvorišču sušijo otroške povoje, opravljajo in molzejo krave, pazijo na njive, gozd, črede, hlev in na hišo, na polju plevejo žito in se krepčajo zlasti rade z mlekom, ki jim ga kmetice nastavljajo v jerbasih. S ponočnim žvižganjem, kričanjem in pokanjem z biči pa so jih ljudje pregnali. Na Koroškem so jih pod vplivom nemškega bajeslovja imenovali Ž a l i k ž e n e (Salige Frauen), ne da bi izgubile s tem značilnost občeslovanskih Vil, pa čeprav so tudi te pogosto zamenjavali z Rojenicami. Stanujejo na vrhovih gora, v oblakih, na bregovih rek, ob studencih in v skalnih votlinah. Koroška pripovedka pravi, da so se te vsevedne »ajdovske

⁸⁷ Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1896), 36.

⁸⁸ Schneeweis, o. c., 104. — Pajek, o. c., 271.

⁸⁹ Fr. Marolt, Slov. narodoslovne študije, I, 39.

⁹⁰ Ibid., 27.

⁹¹ J. Kelemina, o. c., 183 sl. — J. Pajek, o. c., 227.

⁹² J. Kelemina, o. c., 12, 54 sl.

žene«, Sibile prerokile, tem redkeje prikazovale, čim bolj se je krščanstvo širilo, dokler niso končno popolnoma izginile ljudem izpred oči.⁹³

Lado, boginjo pomladi, veselja, zakona in zdravja, ki jo nekateri raziskovalci imajo za gol posnetek grške mitologije,⁹⁴ navaja škof Hren v svoji pridigi l. 1607.⁹⁵ Slovenci so torej že iz Zakarpatja prinesli s seboj to boštvo, ki tudi srbski narodni pesmi ni neznano.⁹⁶ Poljaki omenjajo Lado največkrat v zvezi z Dido. Na Slovaškem hodijo še dandanes ob suši po vasi nališpane deklice *D o d o l e* in prosijo za dež. Slovenski pastirji škropijo ob potoku deklico, proseč dežja z vzklikanjem: *Daj nam dežja, Daj nam dežja, Oj Dodo, Dodole!* — *Dodolo* kliče ob suši tudi srbska narodna pesem.⁹⁷

Gospodar žitnega polja je bil polevik, *p o l e v o j* ali žitni ded. Temu božniku so ostale žetvene daritve na Ruskem v navadi še do današnjega dne. Prvotno so pustili za poljskega duha zadnji snop, sedaj pa ostane nepožeta samo kaka pest žita, čemur pravijo Rusi »koza«. Ta je spadala tudi med zaščitnike človeštva in je značila posebej še rodovitnost. Slovenci so imeli, kakor smo zgoraj slišali, njen kip tudi v svojem millstattschem proročišču. Tudi kokoš, koklja (koroško o'ua) je simbol rodovitnosti in imenujejo tako v kopici poslednji snop prosa, kadar ga na podu (skednju) manejo.⁹⁸ Drugod, n. pr. v Pečah pri Moravčah, pravijo temu močno prevezanemu, z orehi in drugimi dobrotami napolnjenemu snopu »baba« ter naj bi predstavljal blagoslov žitnega razploda za prihodnje leto. Ravno tam puščajo pri dožetju na njivi nekaj žitnih stebel, ki jim pravijo prav tako kakor Rusi »koza«. Običajno prepletejo to kozo s snopom v jezo nakladalca, ki mu je naenkrat en snop privezan k tlom; Rusi imenujejo to perepletica — prepletka. Mnogokje pa puščajo na njivi cel zadnji snop. Slovesnost obžinkov kot zahvala polevoju za srečno spravljeno žetev se je pri nas ohranila okrnjena v nekoliko boljšem obedu.

Ko je bilo žito doma, je prišlo pod nadzorstvo (o) *g u m e n i k a*, duha skednja (gumna) ali pôda in se je zato imenoval tudi podovinik.¹⁰⁰ Bil je to hudomušen duh, ki je nagajal pri mlačvi s tem, da je snopje razmetaval. Ruski kmetje se skušajo njegovih nagajivosti ubraniti s tem, da napravijo okrog pôda (skednja) čudodelen krog, ki naj bi gumenika prestrašil in odgnal. Med Slovenci je ime tega hudobca sicer že zamrlo, njegove hudomušne burke pa so ostale še v spominu. Še danes morajo namreč mlatiči, kadar obedujejo,

⁹³ Carinthia I, 1908, 37 sl.; 1878, 33; 1899, 154. — Za popr. gl. Kelemina, o. c., 21, 188. — Fr. Kotnik, Storijske, 5. — J. Pajek, o. c., 248. — Brückner, o. c., 223. — Šašel, Zgodovina šempeterske fare pri Novem mestu, 7. — Šašel, Bisernice, I, 216 sl. — Österr.-ung. Monarchie, Kärnten und Krain, 151; isto delo, Küstenland, 169; Steiermark, 216.

⁹⁴ Haase, o. c., 120.

⁹⁵ Slovan, IV, 1887, 378. — J. Turk, Hrenove pridige (Bogoslovni Vestnik, 1938), 53. — A. Janežič, Glasnik slov. slovstva, 1854, 61.

⁹⁶ Milojević, o. c., I, 4, 178; II, 5, 56.

⁹⁷ Milojević, o. c., I, 19, 20; II, 175. — Za popr. gl. J. Pajek, o. c., 37, 133. — J. Kelemina, o. c., 246. — Štrekelj, Slov. nar. pesmi, IV, 406. — V. Smolej, Slovaška pota (Mladika, 1940), 237. — W. Mannhardt, Wald- und Feldkulte, 330.

⁹⁸ Haase, o. c., 215.

⁹⁹ Graber, o. c., 346.

¹⁰⁰ A. Afanasjev, o. c., II, 69.

dobro paziti na svoj pôd, ker jim sicer sosedje ročno obrnejo cel násad snopja, ki potem brez potrebe dvakrat po njem tolčejo.

V Hrenovih časih so se Slovenci še vedno priporočali naklonjenosti dobrega domačega duha plejna (polevoja?). Tega bolj ali manj dobrega žitnega demona poznajo Sorbi pod imenom plon. Škof Hren navaja v osnutku svoje pridige za 25. april 1607 poleg Lade in plejna tudi še vero v poganskega *poberina*, ki o njem sodi J. Kelemina, da je nemški *Klaubeufel*.¹⁰¹

Močno ukoreninjena je bila vera v drevesna in gozdna bitja, *lesnike*, *lesovike* in *škrate*; slednjih ime je bilo sicer pozneje prevzeto od Nemcev, toda vsebina je ostala domača. Vse živali in ptice gozda so pod nadzorstvom lesnega boğa, ki se mu priporočajo starši, kadar so se jim izgubili otroci v gozdu, ter mu postavljajo na križpotja jedi s prošnjo, da jim vrne izgubljenčke.¹⁰²

Stari Slovani so si predstavljali, da je ne le gozd, marveč tudi posamezno drevo sámo bivališče boğa: *lignum vel lapidem pro deo colunt* (gl. zg. str. 3). Helmold opisuje v svoji Slovanski kroniki tak ograjen sveti gaj, ki je služil poleg shajališča za zborovanja na večah tudi za azilno pribežališče, in pripoveduje (I, 84), kako so Slovani prisegali pri drevesih, studencih in kamnih. Pod drevesi so se vršile v predkrščanski dobi tudi poroke, kar odkriva ruski pregovor: venčali se ob jeli, a črti peli;¹⁰³ tudi slovenska zbadljivka o poroki pod smreko bo imela svoj izvor še v poganskem običaju. Srbi prireajo še danes procesije (litije) k posvečenemu in zaznamovanemu drevesu (zapis), ki ga v smeri sončnega teka trikrat obkrožijo in kjer pop potem opravi svojo molitev. Od tega drevesa ne sme nihče uživati sadov ali nanj plezati.¹⁰⁴

Oboževali so predvsem (po strelji) »zaznamovana« drevesa, dalje izredno stara, votla ali taka, ki so imela kako posebno obliko. Skozi drevesne votline so se plazili bolniki, da bi ozdraveli, lubje svetih dreves je bilo zdravilno in je odpravilo zobobol. Včasih je čisto in zgolj le kak zunanji povod povzročil častenje kakega drevesa ali gozda. Če se je namreč dogodila kaka nesreča, so jo pripisovali maščevanju drevesa, ki so ga začeli častiti, da bi ga potolažili. Darove so obešali na veje, ki so jih krasili s pisanimi trakovi, kar se je do danes ohranilo na majih, ki imajo v koroški Metniški dolini še danes ime *vejnik* (Woining). Da bi odpravili drevesno češčenje, so tudi na Slovenskem v krščanski dobi postavili baš v gozdih vse polno kapelic in cerkvic. O nastanku velesovske božje poti pripoveduje pobožna legenda, da je na kraju poznejše kapele rastle hrastovo deblo. Okoli l. 1220 so med njegovimi vejami našli kip Matere božje z detetom, ki so ga vzeli s hrasta in postavili v novo zidano kapelo.

V Soški dolini — kjer se o starodavni cerkvi sv. Danijela v Volčah pri

¹⁰¹ Glasnik Muz. društva za Slovenijo, 1936, 152. — Wienecke, o. c., 112.

¹⁰² Haase, o. c., 132 sl. — J. Kelemina, o. c., 20 sl., 170 sl. — Zanimivo je, da ruski lesovik-lešij sedi prekrizanih nog, kakor koroški vojvodski kmet (Haase, o. c., 133).

¹⁰³ Haase, o. c., 281.

¹⁰⁴ Schneeweis, o. c., 27. — W. Mannhardt, Wald- und Feldkulte, I, 160 sl., 311 sl. — Fr. Kotnik, Skozi razklano drevo potegniti — kot zdravilno in čarovno sredstvo (Casopis za zgod. in narodopisje, XXXII, 1937), 294 sl.

Tolminu pripoveduje, da je na njenem mestu stalo nekoč pogansko gozdno svetišče — je minorit Frančišek de Clugia kot inkvizitor s pomočjo čedadске rodbine Bojani, zlasti kanonika Ulrika Bojani, župnika v Šmartinu pri Kranju, priredil l. 1331 pravcato križarsko vojno zoper Kobaridce, ki so malikovali pred nekim drevesom in studencem. Podjetje, ki ni bilo brez nevarnosti, se je posrečilo, drevo so posekali, studenec pa zasuli: *Verum quia nonnulli prelati, clerici, religiosi in tanto opere pietatis ad extirpandos errores predictos nobis adstiterunt et consilio et personali subsidio laborando et itinerando non sine periculo personale, usque ad locum de Cavoeto, ejusdem diocesis, ubi inter montes Sclavi innumerabiles arborem quandam et fontem, qui erat ad radices arboris, venerabant pro deo, illam impendendo creature reverentiam, que ex fidei debito creatori debetur: quam arborem fecimus cum auxilio predictorum fidelium penitus extirpari et fontem lapidibus obturari.*¹⁰⁵

Nič boljše kakor v soških hribih ni bilo na podnožju Pohorja, kjer so »temni stari običaji« še vedno obvladovali Vida iz Vestrnice, ki je (ok. l. 1300) »na sramoto svojemu Stvarniku« izkazoval božjo čast drevesu.¹⁰⁶ Škof Slomšek je še sredi 19. stoletja bil prisiljen, da je nastopil zoper novo ljudsko božjo pot k neki smreki pri Vitanju; gosposka je to romanje k čudodelnemu kraju s silo ustavila.¹⁰⁷ Kadar so pastirji prvič gnali na spomladansko pašo, so kleče opravili svojo molitev pod gabrom, da bi jim »sveti Velko« ohranil zdravo njihovo živino.¹⁰⁸ V Slovenskih goricah hite na božični večer, čim zazvoni zdravomarijo, ven iz hiše pod češpljo ter tam molijo. Na ta način potem izvejo, če se bo prihodnje leto kdo pri hiši oženil; ako pa slišijo na pōdu ropot, je to znamenje smrti.¹⁰⁹

V Podjuni in v celovški kotlini okopljejo otroka takoj po krstu, vodo pa izlijejo na mlado sadno drevo ali na cvetoč grm, kar naj otroku prinese zdravja in sreče. V Bistrici pri Gradcu (Grades, okraj Breže) neso novorojenčka po krstu iz hiše pod zeleno drevo in molijo tam za njegovo srečo, češ: unter an grean Bam betn is weit besser als in die Kirchn geahn.¹¹⁰ Kraj je sicer danes ponemčen, trdno ukoreninjene pa so ostale med prebivalstvom slovenske navade in stara verovanja! Na maje o Telovem stavijo dva prekrizana lesena meča, obrnjena proti kraju, od koder po navadi prihaja huda ura: majevo drevo z mečem naj bi odganjalo nesrečo in tako rekoč zagotavljalo kmetu dobro letino.¹¹¹ Na drevesni kult kaže nasvet, naj deklet z glavo buta v bukev, če hoče dobiti ženina, enako tudi ziljski »raj pod lipo« in »štehanje«, prav tako pa tudi

¹⁰⁵ P. S. Leicht, *Tracce di paganesimo fra gli Slavi dell'Isonzo nel sec. XIV* (Studi e materiali di storia delle religioni publ. da C. Formichi, R. Pettazzoni, G. Tucci, I, 1925), 249. — Bianchi, *Documenti per la storia del Friuli 1326—1332*, No 699, p. 548. — VI. Levec, *Iz furlanskih arhivov* (Izvestja Muz. društva za Kr., 1903), 5. — Ant. v. Mailly, *Mythen, Sagen, Märchen vom alten Grenzland am Isonzo. Volkskundliche Streifzüge*, 34.

¹⁰⁶ N. Pirchegger, *Geschichte der Steiermark*, 296.

¹⁰⁷ Novice, 1851, 139. — J. Pajek, o. c., 165.

¹⁰⁸ Novice, 1858, 20. — J. Pajek, o. c., 40.

¹⁰⁹ R. Reichel, *Kleine Beiträge zur Kenntnis des Volksglaubens u. brauches in der windischen Steiermark* (Mitt. des hist. Ver. f. Steierm., 1873), 24. — J. Pajek, o. c., 12.

¹¹⁰ Graber, o. c., 371, 377.

¹¹¹ Graber, o. c., 281.

šibe iz velikonočne butare, ki branijo hišo pred strelo in ognjem, polje pa pred točo. Tepežkanje s šibo je dajalo že od nekdaj čarobno moč rasti, rodovitnosti in plodnosti.¹¹²

Kakor drevesa tako so bili starim Slovanom tudi študenti priljubljena bivališča božanstev. Saj so Rusi svoje Vile zvali prvotno breginje zato, ker so stanovale ob bregovih rek. Povodni mož, ruski Vodjanaj, kor. taterman (Wassermann), stanuje v rekah, jezerih in pod mlinskimi kolesi; ob vodah domujejo večinoma tudi zelenolase Rusalke. Tako imenovani Vladimirjev statut grozi s cerkveno kaznijo vsakomur, ki bi molil ob vodi. V rokopisih s pridigami se vedno zopet in zopet biča božje češčenje študentev in rek kakor tudi krivo-versko enačenje Boga in vode. Še v 17. stoletju so pri spovedi spraševali: Ali si daroval hudiču in reki? Ali si pri študentu častil hudiča? Ali si imenoval kako stvar: studenec, vodnjak ali jezero za boga? V 12. stoletju je bilo treba Rusom še prepovedovati, da bi ženin in nevesta praznovala svojo svatbo kar ob vodi; če so trikrat šli okrog jezera, je veljalo to ljudem za pravilno poroko. Prepričanje o čudodelni moči vode, ki ni treba, da je bila vedno blagoslovljena, se javlja tudi v pogostih domačih škropilnikih. Da ti čaranje ne bo škodilo, vlij vode za tistim, ki o njem sumiš, da je čarovnik. Verovanje v svetost rek je pravoslavna Cerkev upoštevala z blagoslovitvijo vode na svetih Treh kraljev dan. Da bi zli duhovi, ki so bili na ta način izgnani iz posvečenih vod, ne prišli v hišo in ne škodovali ljudem, so tega dne zakrižali vsa hišna vrata.¹¹³

Pri takem spoštovanju vodnega elementa, ki so ga tudi Slovenci kazali še sredi 14. stoletja na Tolminskem, je razumljivo, da so razen pri drevju in kamnih prisegali tudi pri študentih, njim najsvetejših stvareh. Sveta voda je v božični, pa tudi v kresni noči pokazala slovenskemu dekletu bodočega moža.¹¹⁴ Na novega leta dan hite dekleta zgodaj po vodo. Tista, ki je prva, vrže jabolko z zataknjenim rožmarinom v studenec, da bi laže in hitro moža dobila. Tega dne je bilo še nedavno splošno v navadi, da so dekleta darovala vodi kak novce z besedami: Ljuba voda! Jaz ti darujem od dna do dna, sem za moža že dosti godna!¹¹⁵ Zato razumemo tudi, da vrže (ziljska) nevesta na potu k poroki na prvem mostu skrivaj kak denar v vodo. Tudi po poroki daruje z ženinom vodi v prvem vodnjaku, da bi bil zakon blagoslovljen s številnim potomstvom.¹¹⁶ S krščanstvom je povezano umivanje na velikonočno soboto, ko zvonove »odvežejo«: varuje pred mrzlico in pred kožnimi izpuščaji ter povzroči, da ostane lice lepo in zdravo.¹¹⁷

Viri trdijo, da so stari Slovani prisegali pri kamnu, ki so ga častili po božje (lapidem pro deo colunt) in pričakovali od njega zdravja in sreče. Krščanstvo je

¹¹² Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne študije, I., 9. — V. Möderndorfer, Slovenska vas na Dolenjskem, 43. — W. Mannhardt, Wald- und Feldkulte, I, 251 sl.

¹¹³ J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1886), 95. — Haase, o. c., 137. — J. Kelemina, o. c., 21, 211, 221. — V. Möderndorfer, o. c., 49.

¹¹⁴ Valvasor, Ehre, VII, 476. — R. Reichel, o. c., 24. — Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1887), 99.

¹¹⁵ J. Pajek, o. c., 87.

¹¹⁶ Graber, o. c., 372, 398.

¹¹⁷ Graber, o. c., 253. — J. Pajek, o. c., 220.

skušalo to češčenje preusmeriti s tem, da so kamne vzdali v oltarje. Že prej smo slišali (gl. str. 7), kako so romarji iz tlaka cerkve sv. Ulrika na Koroškem pobirali kamenčke in jih nosili domov kot čudodelne svetinje. Otrokom so obežali okrog vratu preluknjane kamenčke, da bi jih varovali pred moro, drugje zopet pa so »zagovarjali« kačin pik in kožne otekline s kamni sv. Pavla.^{117a}

Človek, čigar radost in boleť je bila odvisna od tolike množine naravnih sil in okoliščin, je že od nekdanj zaupal v pomoč dobrih in se bal hudobnih duhov. Dobro lastnosti je pripisoval večinoma višjim božanstvom, nenaklonjeni so mu bili predvsem duhovi nižjih vrst, ki so se zanje ohranila številna imena: črt, bes, zlodej, vrag, hudi duh, hudič, hudobec, rogač, rogatec, šent itd. Te so odganjali s kadilom in z ropotanjem ter z raznimi magičnimi znamenji in krogi, posamezniki tudi na ta način, da so si nadevali živalske in druge maske, da bi jih nečisti in nenaklonjeni duh ne spoznal in bi jim ne mogel škodovati. Odtod tudi navada, da sta bila ponekod ženin in nevesta enako oblečena kakor drug in družica, da je bil na Tolminskem red svatov na potu v cerkev drugačen kakor po poroki, od katere so se vračali med krikom in vikom po nenavadnih potih na dom: vse to, da bi prevarali, preplašili in zmešali sled zlobnim duhovom.

Od teh naj navedem v naslednjem le take, ki jih srečamo pod istim ali sorodnim imenom tudi pri drugih slovanskih narodih. Pri tem pa ni treba izključevati možnosti, da so se morda pod drugim imenom iz prvotnih, skupnih bajeslovnih predstav rešili v naš čas duhovi kot n. pr. čatež. Je to na pol človek, na pol kozel, ki je človeku dober, prinaša žejnim drvarjem vode in nabira pastirjem jagode in maline. Ne smeš se mu pa posmehovati ali mu kazati rožičke, ker bo sicer začel valiti v dolino velikanske skale in pečine. Gozdni duh je tudi malik, malič ali (z običajnim nemškim imenom) škrat, ki prinaša denar in blagostanje v hišo in odpira podzemske zaklade; na njegovo starost kaže okolnost, da so mu nastavljali na okno kašo, staroslovansko obredno jed. Mitalo v pasji podobi povzroča viharje na vodi (prim. jezerce tega imena pri Radečah in močvirje na Ptujskem polju), dimek je črni nepridiprav, laber dobrotni pritlikavec, puža straši zvečer, gnjec pa duši človeka v spanju. Pehtra baba je med Slovenci le deloma ohranila okrutnost nemške bajke; mestoma je privzela lastnosti slovenskih Vil.¹¹⁸

V pogansko dobo nazaj sega vera, da ima vsak človek svojo kačo, ki živi večinoma nevidna pod ognjiščem in je iz sklede; ne smeš jo ubiti, ker bi moral potem tudi sam umreti. Ta ož (vož) ščiti hišo pred nesrečo in je pogosto le začarana deklica, ki varuje podzemske zaklade. Krščanstvu je kača simbol zahrbtnosti in nesreče za ves človeški rod. Večerno ječanje in sikanje duš nekrščenih otrok, ki v ptičji podobi letajo kot m o v j e, mavje po zraku, kaže s svojim drugim imenom navje (nav — raj) odnosno žive tudi še nazaj v starijšo dobo.¹¹⁹

^{117a} Graber, o. c., 16, 379. — Argo, VI, 1898, 126, 138.

¹¹⁸ J. Kelemina, o. c., 107 sl.; prim. tam, v predgovoru in med pripovedkami, podatke tudi o drugih navedenih duhovih.

¹¹⁹ Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 220. — Wienecke, o. c., 101 sl. — J. Pajek, o. c., 106 sl. — J. Kelemina, o. c., 18. — Lj. Zvon, 1912, 159.

ki so nosila ime dotičnega dneva. Razdelitev časa po štirih luninih fazah po 7 dni je bila že od nekdanj navadna pri Kitajcih in Semitih. Znana je bila vsem vzhodnim narodom in so jo Slovenci prinesli s seboj iz Zakarpatja. Ta razdelitev torej ni šele krščanskega izvora, kar dokazuje tudi okolnost, da Cerkev začenja teden z nedeljo, Slovani pa s ponedeljkom in jim je zato torek drugi (vtorji) dan; po krščanskem štetju bi bil potem četrtek peti, petek pa šesti dan v tednu. Ker se je staroslovanski teden zaključeval z nedeljo, zato Rusom, Srbom, Hrvatoma in Bolgarom nadomešča *n e d e l j a* tudi pojem za teden, to je čas, po katerem se je za štetje povrnil zopet prvi, isti dan, *тѣе - днѣ*. Ker je nedelja, zaključila eno časovno razdobje, se je drugo označilo za tako, ki njemu sledi: po-nedeljek.

Širom po slovanskem svetu srečujemo krajevna imena Nedelja, Nedeljica, Nedeljšče, Sv. Nedelja. Nekatera od njih so zelo stara, zaradi česar Stegenšek upravičeno zavrača enačbo Nedelja = sv. Trojica, ker je češčenje sv. Trojice šele kasnejšega izvora. Prav tako mu moramo pritrditi, če oporeka, da bi se krajevno ime Velika Nedelja pojavilo v zvezi z zmago križarjev na veliko nedeljo, ker je ta pripovedka nastala zelo pozno. Neosnovana pa je njegova podmena, da so krajevna imena Velika Nedelja, Mala Nedelja, prekmursko Nedeljšče in podobna imena v zvezi s češčenjem sv. Dominike, ki da je prišlo v naše kraje pod grškim vplivom.¹²⁸

Ne glede na to, da bi bilo čudno, da bi se noben kraj ne imenoval po tej svetnici, marveč vsi le po umetni izpeljanki prevoda njenega imena, se to tudi ne ujema z ruskimi viri, ki jih moramo pritegniti pri razlagi na pomoč. Iz teh pa izvemo, da so se ruski pridigarji večkrat spotikali zaradi ljudskega praznovanja nedelje. Ogorčeni so bili, da verniki niso praznovali nedelje kot dneva vstajenja Odrešenika, marveč da jim je ta dan bil malik. Nedelja je bila tem starovercem ženska boginja, po srbski narodni pesmi hčerka svete Petke.¹²⁹ To poosebljeno dnevno boštvo so prinesli Slovenci tudi v svojo novo domovino in po njem imenovali kraje, ki so mu bili kakor koli posvečeni.

Znana so tudi krajevna imena po *torku*: Torek pri Plešivcu, obč. Senovo, dalje grad v nekdanjem sevniskem uradu ter plemiški rod Torkarjev (Twarger). V Pesniški dolini živi pravljica, da je bil torek nekdanj posvečen boginji Torklji, ki ni trpela, da bi ženske na njen dan po večerji še predle. Pod krščanskim vplivom je postala kruta žena, ki do kosti ogloda predice, če so ob torkih ali sobotah zvečer šle na podstrešje iskat predivo. Nadzirala jih je, če so se bolj zabavale kot pa delale. Napadala in morila je ženske, če so ob torkih kruh pekle ali prale. Še sredi 19. stoletja ženske niso rade prale in pekle kruh ob torkih in petkih. V vaseh na Obirju so radi hodili »na prejo«, razen ob torkih, ko je bil posvečen dan in ni smela nobena predica delati čez 9. uro zvečer, ker bi jo drugače mučila ali raztrgala Torka; običajni dnevi za prejo

¹²⁸ Dr. Avg. Stegenšek, O Veliki Nedelji in podobnih krajevih imenih (Časopis za zgodovino in narodopisje, V), 23–37. — Staro Veliko Nedeljo so pozneje latinili po (l. 1221 umrlem) sv. Dominiku! Gl.: Kos, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, I, 97, 98.

¹²⁹ A. Afanajev, o. c., 241 sl. — Milojević, o. c., I, 167, 217; II, 27, 91, 115. — Haase, o. c., 181

so bili ponedeljek, sredo in petek. V neki drugi koroški pripovedki nastopa skupaj s Četrtnikom Torklja v moški osebi kot Torek in pomaga ženi, ker ob torkih in četrtkih zvečer njima na čast ni predla.¹³⁰

Na Sredo in Četrtek kot krajevno ime naletimo pogosteje na tleh nekdanjih panonskih Slovencev. Razlaga, da je treba štajersko Podsredo in Podčetrtek razlagati tako, da so v Podsredi na sredo hudodelce zaslišavali, v četrtek pa so jih v Podčetrtku obešali, ne drži, ker je napravljena ad hoc, da bi pojasnila vzrok za nastanek krajevnega imena. Hörberg (za Podsredo) je pomenil prvotno zavetišče in prenočišče (Herberge; 1213 z imenom castrum Herberch), Landsberg (za Podčetrtek) pa ni dobil svojega imena po svojem deželskem sodišču, ki je šele kasnejšega izvora, marveč po svoji gospodujoči legi nad okolico. Obe krajevni imeni, ki sta šele pozneje dobili pripono »pod« v pomenu »v«, — ali pa značita selišče pod svetim gajem — moramo spraviti v zvezo s staroslovenskimi mitološkimi predstavami. Ruska pripovedka pravi, kako je neka stara žena predla pozno v noč, da bi delo dokončala. O polnoči pa je nehala, položila greben in molila: »Matuška Sreda! Pomagaj mi zjutraj zarana vstati, da dopredem svojo prejo.« Ko se je zjutraj zbudila, zagleda v sobi nemlado ženo, ki se ji približa z besedami: »Jaz sem Sreda, prišla sem ti pomagat, spredla sem nitke, stkala platno, sedaj grem žehtat. Medtem ko se bo peč ogrela, pojdi k reki in prinesi vode!«¹³¹ Pospravljanje in čiščenje po hiši na veliki četrtek je morda le še v kaki zvezi s spominom na nekdanje božanstvo, ko je bilo treba spomladi, pred pričetkom setve in drugih poljskih del, očistiti dom in hlev pred zlimi in nečistimi duhovi. Rusom je Četrtek — Suvertočka svetnica, ki pomaga v nebesa,¹³² pa tudi slovenski Četrtek — kakor smo videli — ni bil hudoben duh.

Krajevnega imena po petem dnevu staroslovanskega tedenskega štetja na najozjem slovenskem ozemlju ni. Pač pa je že na žumberskem ozemlju poleg cerkve sv. Nedelje tudi cerkev s v. P e t k e. To ime se tudi v narodni pesmi pogosto omenja: U petak u velji praznik, — Petku Nedeljinu majku; Zanesmože u presvetu Petku, — U presvetu Trnovsku mi Petku, — Svetu Petku tu mi srbsku majku; — Tu mi svetu Nedelju — Milu čerku Petkinu; Ta Nedelja svete Petke čerka, — Sv. Petke srbske stare majke.¹³³ Odkod to posebno čiščenje svetnice, ki je cerkvena zgodovina ne pozna?

Petkov dan je bil pri Slovanih od nekdanj v posebnih časteh, častili so ga v brezdelju kakor nedeljo (pjatnica ne rabotnica). Odtod bo tudi pravi izvor slovenskega verovanja, da pomeni petek slab začetek: na petek praznuj in ne delaj, ker te bo sicer zadela kazen. Ruski boljševiki dolgo niso mogli odpraviti odpora kmetov zoper delo ob petkih. Pjatnica - Petka bi kaznovala žene, ki bi ob petkih predle ali lan trle, ker bi njim in njihovim umrlim staršem name-tala pezdirdja v oči. Pa tudi Srbi praznujejo 12 petkov kot narodnih svetkov;

¹³⁰ J. Kelemina, o. c., 152, 266, 24. — Graber, o. c., 156. — Novice, 1854, 315. — J. Pajek, o. c., 238. — Ljublj. Zvon, 1912, 158.

¹³¹ A. Afanasjev, o. c., I, 242 sl. — Haase, o. c., 181 sl. — Dr. Avg. Stegenšek, O Veliki Nedelji in podobnih krajevnih imenih, 35 sl.

¹³² J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1885), 145.

¹³³ Milojević, o. c., I, 38, 41, 115, 167; II, 27, 91.

ponekod na noben petek ne vprezajo volov.¹³⁴ Rusom je Pjatnica Paraskeva zaščitnica vode in svetih studencev, varuhinja polja in živine, pomočnica v bolezni, posebno pa še pokroviteljica zakonskega stanu, ki so se ji deklice zlasti priporočale na praznik Pokrova, češ: »Matuska Pjatnica Paraskeva! Pokrij me (ali tudi: pošlji ženina) čimprej.«¹³⁵ Običaj pokrivanja žen je predkrščanskega izvora: kdor je devojki pokril glavo z robcem, jo je s tem proglasil za svojo ženo. Le neporočene ženske so smele nositi razpuščene lase, pokrita pa je nehala biti svobodna.¹³⁶

Pokrivalo za poročenke je bilo tudi med Slovenkami od nekdaj v navadi, — saj še sedaj opozarja pesem, ki jo pojejo zvečer pri razpletanju neveste, da je s pečo konec tudi dekliškemu življenju: Prelepi njeni pankelci, — Zeleni ino pisani, — Za vselej jih zdaj zapusti — In p e č o z a k o n s k o dobi.¹³⁷ Zdi se mi, da je treba tudi ime starodavnega ženskega slovenskega pokrivala samega izvajati iz imena poganske zaščitnice zakonske zveze: petkja — peča, po načinu pritkja — priča.

V staro dobo nazaj segajo tudi krajevna imena S o b o t a, Sobotinci, Sv. Sobota. Na kraju trga Sobota (Zobten) v Šleziji domnevajo stališče starega slovanskega svetišča. Poljaki, Čehi in Lužičani nazivajo poletni kres sobotka, kar označuje deloma tudi poletne in žetvene praznike sploh.¹³⁸

Obredne in bajeslovne posebnosti

Praznovanje rojstva novega sonca o Božiču je bilo med starimi narodi zelo navadno in močno razširjeno. Te slovesnosti so poznali Slovani že v svoji skupni domovini pod imenom latinsko-grških januarskih kalend. Zvezane so bile s slavnostnimi obhodi, s petjem in z voščili za srečno in rodovitno novo leto ter so trajale od Božiča pa do naših sv. Treh kraljev. Zato se ponekod na Slovenskem imenujejo božični prazniki tudi k o l e d n i š k i prazniki.¹³⁹ Ob zapisovanju koledniških pesmi so preprosti ljudje sami sodili, da pravih kolednikov ni več. Toda še iz novejših priredb odseva jasno koledniška želja po zdravju in sreči pri živini in otrocih, voščilo za dobro letino na polju in v vinogradu ter da bi vobče »koledno leto lepo mlado« bilo v zadovoljstvo vsega in vseh.¹⁴⁰

Kršćanstvo je šele v poznejši dobi koledniško obredno popevanje združilo s češćenjem Kristusovega rojstva, ki v vsebini nobene novejše koledniške pesmi ne manjka. Krščanstvo se je trudilo, da se je prvotni smisel koled, ki je

¹³⁴ J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1885), 136. — Haase, o. c., 184 sl.

¹³⁵ A. Afanasjev, I, 237. — Tudi v srbski narodni pesmi se samec priporoča sveti Petki: Zareklo se mlado neženjeno, — Zareklo se u presvetu Petku, — Svetu Petku Nedeljicu majku. Milojević, o. c., I, 217. — Našemljeni belokranjski godec - petek je nedvomno le opomin svatom, da je po večdnevni gostiji napočil čas razhoda. (Letopis Matice Slov., 1889, 83.)

¹³⁶ L. Niederle, Slovanské starožitnosti, I/2, 508. — A. Afanasjev, o. c., I, 237.

¹³⁷ J. Pajek, o. c., 272. — St. Vurnik, Slovenska peča (Etnolog, II), 2.

¹³⁸ Brückner, o. c., 220. — Wienecke, o. c., 49. — Avg. Stegenšek, o. c., 35.

¹³⁹ J. Pajek, o. c., 69.

¹⁴⁰ Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, III, 7, 97. — Kmet je bil prepričan, da mu živina ne bo uspevala, če kolednikov ni bilo k hiši. (Oesterr.-ung. Monarchie. Kärnten und Krain, 102).

bil spojen z izkazovanjem časti bogu živine, čimprej pozabil in čimbolj zabil. Na zvezo z živalskim kultom kaže tudi slovenska navada, da se peče za koledniške-božične praznike čarovno moč vsebujoči »poprtnik«, ki ga dobi tudi živina. Na stari živalski kult spominjajo tudi obhodi v živalskih maskah. Te si je treba razlagati deloma tudi iz strahu pred zlobnimi duhovi, ki so baš med koledniškimi prazniki najbolj nevarni: maska in preobleka naj ščiti človeka, da ga črt ne prepozna.

Na Slovenskem je Cerkev kmalu zatrla pogansko vsebino koledniških obredov, tako da so končno ostale samo še bolj ali manj razbrzdane samopašnosti. Na Ruskem so še sredi 12. stoletja škofje naročevali duhovščini, naj ne trpi obhodov kolednikov in turov. V spovednih določilih iz naslednjega stoletja stoji, da se ne spodobi obhajati koledo (koljado). Če gre kdo na novega leta dan na koledo, kakor so to delali pogani, naj dela tri leta pokoro ob vodi in kruhu. V teh svaritvah se večkrat opozarja na zvezo koledovanja in častjenja boga živine. Pri koledu so se zbirali moški in ženske, »prirejali so igre vseh vraždij vrst in zasmehovali usmiljenje Boga in njegove svete praznike... Pojo pesmi, ki se v njih sicer omenja rojstvo Kristusovo, a se bolj časti vražji Koljada«. ¹⁴¹

Vidimo, da je tu praznik koledovanja posebej kot pogansko božanstvo, podobno kot je to tudi pri Srbih, ki so jim v zanimivi, mitološko utemeljeni genealogiji Kupalo (Kres), Božič in Koledo bratje: Kupal — Svom bratu mladjem govori: — Moj brate mladi Koledo! — Evo ti cvetak obilja! — Pleti ga brate, pleti ga! — Čuvaj ga brate, čuvaj ga, — Do moga smrtna umrenja, — Do tvoga čudna rodjenja, — I do tvojega strašnega umrenja. — Sačuj brate mladjeni! — Našemu bratu najmlademu, — Božiču sinu Svaroga. ¹⁴²

O Božiču so pekle štajerske gospodinje kruh iz različnih zelišč za rodovitnost žene, za lahek porod in za srečo pri prireji živine. Med zelišči je gotovo zavzemala najvažnejše mesto praprotnik; zato se ta kruh imenuje tudi praprotnik, ali v prvotnejši obliki poprtnik, kar ustreza še starejšemu, v ruščini ohranjenemu paprotniku. ¹⁴³ Taka zelišča je bilo najbolje nabrati v čaroviti kresni noči, ko celo drevesa v gozdu menjavajo svoja mesta in se s šumenjem zabavajo. Med vsemi ima največjo čarodejsko moč praprotnik-paprotnik. Slovaki in prekmurski Slovenci imenujejo rastlino prav zato perunov cvet, po mogočnem gromovniku in vladarju nebesnega svoda, Korošci pa tudi sonček in bi bila tako nekak pridevek kresnega sonca. ¹⁴⁴

Praprotnik nima pravega cveta, marveč se razmnožuje s trosi, ki se tvorijo na spodnji strani listov. Morda je to spravilo ljudsko domišljijo na misel, da se praprotnik razcvete samo na kresno noč opolnoči in še to le za en kratek hip, ker nevidna roka cvet takoj odtrga. Kdor pa je bil tako pogumen, da je v

¹⁴¹ Haase, o. o., 111, 113.

¹⁴² Milojević, o. o., I, 5.

¹⁴³ Ant. Mrkun (Narodopisno blago iz Dobropoljske doline, Etnolog, VII, 5) misli, da pride ime hleba odtod, ker naj bi bil kruh pod prtom. V. Urbas (Aberglauben der Slowenen, Zeitschrift für oesterr. Volkskunde, IV, 143) pa bi hotel dobiti celo zvezo z nemško Perhto, Pehtro babo!

¹⁴⁴ Gr. Krek, Kres (Kres, I, 1881), 59. — Isti, Einleitung, 664.

čarovnem risu prestal vse preskušnje in utrgal cvet, ta razume govorico drevja, trave in živine, ki zlasti v božični noči prerokuje bodočnost sebi in gospodarjevi družini, cvet napravi človeka nevidnega in mu odpira pot do podzemskih zakladov. S tem pa je postala rastlina končno tudi obrambno sredstvo zoper nečiste in zlobne duhove in pripomoček za zdravje, srečo, plodnost in dobro rast. Praprot je Jarilovo darilo prvemu človeku in zato nastiljajo z rastlino sončnega in ognjenega boga na kresni večer tla po hiši in jo zatikajo v okna, za vrata in tramove.

Da je bil božični poprtnik - paprotnik prvotno strogo obredna jed, je razvidno iz tega, da ga je dobil vsak član družine, a tudi vsaka domača žival. Ker daje ta magična rastlina tudi zdravje in rast, je še danes navada, da drži oče kos poprtnika v roki, otrok mora pa skočiti, da ga doseže: kakor visoko je poskočil, toliko bo v tistem letu tudi zrastel. Nekaj poprtnika prihranijo tudi, da ga dajo živini, kadar oboli. Gospodar ga vzame s seboj en kos, ko gre na sv. Vincencija dan (22. jan.) v vinograd, kjer pa obreže navadno samo tri trte; verujejo, da za tem trtje dobro rodi.¹⁴⁵

Na prvotne običaje spominjajo tudi nekatere navade ob smrti in pokopu. Sežiganje mrličev je starejše nego pokop v zemlji. Deloma tiči v tem strah, da bi se rajnik ne vrnil in da bi živim ne mogel škodovati, deloma pa izvira to iz želje, da se duša — ki bega 40 dni v okolici hiše — čimprej umiri in doseže raj, kar se zgodi hitreje, če se telo sežge, nego če ga črvi počasi razjedajo. V mrliški sobi obrnejo še sedaj narobe klopi in stole, da bi se duša kam ne usedla. Gomila, ki so jo nekoč nasuli, naj bi preprečevala in oteževala vrnitev; iz istega nagiba polagajo žumberski Uskoki poleg kosa kruha v grob na glavo in noge mrliča še kamen.¹⁴⁶

Ruski kronist Nestor poroča, da so pepel in preostale kosti sežganega mrliča zbrali v posodo in jo postavili na steber ob potih, zlasti pa na križpotjih, — to predvsem zaradi tega, da bi se tu duša mrtveca zbegala in ne našla poti v svoj nekdanji dom. Še danes spominjajo številna slovenska znamenja in kapelice na razpotjih verjetno na ta prvotni namen. Belokranjska igra »turn« (Nestorjev »stolp na putjeh«) pa je le zbledela oblika nekdanje podobe mrtvaških stebrov, na katere so nekoč polagali pepel sežganih mrličev.¹⁴⁷ Prav tako naj bi »kurji boj« spominjal na nekdanje staroslovanske trizne, bojne igre ob smrti.

Pogansko stravo pa še danes nadaljuje naša pogrebna sedmina in pa zbiranje v hiši mrliča pred pokopom, kjer so pogovori o rajniku združeni s petjem in pogostitvijo. To se ujema z rusko predstavo, da se je treba mrliča spominjati, a ga obenem tudi razvedriti, ker bi bil sicer užaljen, če bi se z žalostjo od njega ločili.¹⁴⁸ Še danes je tudi splošna navada, da ostanejo na

¹⁴⁵ Prim. za to in za popr.: Šašel, Bisernice, I, 183. — J. Pajek, o. c., 11, 200. — J. Kelemina, o. c., 316. — Oester-ung. Monarchie. Kärnten u. Krain, 356, 360; isto delo, Steiermark, 221. — B. Krek, Slovenske narodne pravljice in pripovedke (Ljudska knjižnica, II, 1885), 10. — Haase, o. c., 160. — Wienecke, o. c., 126. — V. Möderndorfer, Slov. vas na Dol., 51.

¹⁴⁶ Fr. Wiesthaler, O vedomcih in volkodlakih (Lj. Zvon, 1883), 699. — V. Möderndorfer, o. c., 55.

¹⁴⁷ Schlözer, Russ. Annalen, I, 125. — B. Orel v Maroltovih Slov. narodosl. štud., II, 88.

¹⁴⁸ Haase, o. c., 314.

predvečer dneva vernih duš hišna vrata odprta, luč gori vso noč, na mizi pa čaka hleb kruha in vrč vode, vina ali piva, v okrepčilo vernim dušam, ki se na ta večer vračajo na zemljo. V Ziljski dolini zakurijo dobro peč, na klop ob njej denejo obleko, da se mrtvi tam odpočijejo in grejejo; nobeden drug ne sme to noč spati na klopi ob peči.¹⁴⁹ Vizitator Pavel Bizancij poroča (l. 1583) o praznovrnem zvonjenju na Goriškem na kresni večer in na predvečer vernih duš, s katerim so mislili zbuditi mrtvece in se obvarovati neviht in nesreč.¹⁵⁰

Z jedmi, ki jih nastavljajo pri nas rajnkim na Vseh svetih in na božični večer v hiši, nekateri drugi Slovani pa tudi še med letom na grobovih, naj bi se potolažili umrli, ki zavidajo živečim njihovo uživanje. Duhove prednikov zato svečano povabijo, naj se poslužijo jedi in pijače ter naj se pri ognju in peči pogrejejo.

Kraljestvo smrti, ki so si ga predstavljali, da leži onkraj morja, so imenovali *navje*. Ta raj, nav ali navje, je bil od zemeljskega bivališča ljudi ločen po veliki vodi. Kdor je hotel priti sem, je moral prebroditi reko, nebeško morje, ali pa prepotovati mavrični most (rimsko cesto).¹⁵¹ V ruščini je pomenil nav mrtveca oz. njegovo okostje, v češčini pa spodnji svet senc, raj pa je topli kraj, kjer prezimujejo ptiči. Nav ali raj je torej prebivališče »raj«-nikov, kamor označena njihov odhod pri nas še danes zvon »navček«. Leži onkraj svetlih oblakov, zadaj za morjem na otoku sredi zelenih in večno cvetočih poljan in senčnatih gozdov. Včasih si predstavljajo, da leži nav na visoki stekleni gori, kjer si poleg duš rajnih odpočiva po svojem dnevnem opraviilu tudi sonce (Kresnik).¹⁵²

Naklonjenost in milost bogov ter njihovo varstvo pred besi in črti so si Slovani skušali pridobiti z žrtvami in prošnjami — molitvami. Kot darove in žrtve so prinašali bogovom razen poljskih pridelkov, mleka in alkoholnih pijač predvsem živali, ki so jih sežgali, zaklali in deloma pojedli ali pa v vodi potopili. Prevladovala so torej pri prošnjah in priporočilih k bogovom krvave daritve. Modliti — moliti pomenja v ruščini prvotno poleg prositi tudi klati; srbsko daritveno jagnje se še danes imenuje »molitva«, — poljska modla znači razen molitve v prvotnejšem pomenu malika in žgalno žrtev.¹⁵³ Krvave daritve so v krščanski dobi odpadle, ostal pa je zanje izraz molitev in pa nadomestek, da so namesto žrtvovanja resničnih živali polagali na oltar v priporočilo raznim svetnikom le podobe iz voska, testa, lesa ali železa ali pa kot odkupnino darovali določeni znesek denarja.

Od jestvin so darovali ali kot obredno jed zauživali posebno kruh, med, sir in kašo. V posebni časti je bilo zlasti proso, ki je bilo prvotno skoraj

¹⁴⁹ Graber, o. c., 177, 419. — J. Pajek, o. c., 39. — Letopis Matice Slov., 1878, 11; 1892, 137. — Ljublj. Zvon, 1912, 158.

¹⁵⁰ Gruden, Praznoverje in mistične sekte v protestantski dobi (Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, 1908), 61.

¹⁵¹ J. Pajek, o. c., 96, 259.

¹⁵² G. Krek, Einleitung, 413 sl. — Brückner, o. c., 133, 229. — Haase, o. c., 75. — Dušo ki se ni trajno ločila od telesa, marveč ga je v spanju le začasno zapustila, so si mislili, da leta okrog kot netopir, ki pa vendar ni resnični ptič (ne-to-pir).

¹⁵³ Schneeweis, o. c., 210. — E. Berneker, Slawisches etymologisches Wörterbuch, II, 65.

edino žito starih Slovanov, kakor trdi Arabec Ibn Chordadhbih.¹⁵⁴ Ko še niso zrnja mleli in pekli kruha, je bilo kuhanje te prvotne rastlinske hrane tudi še pozneje v posebni časti. To pa še zlasti tudi zaradi tega, ker je po starem arijskem naziranju bila prosena kaša s skledo predpodoba in znamenje sonca. Ker je sončno božanstvo veljalo za varuha zakonske zveze, je razumljivo, da slovenska ziljanska nevesta na predvečer poroke postreže gostom pred polnočjo s skledo kuhane kaše.¹⁵⁵

Posebej pa so kuhali kašo ob krstu na čast Rojenicam in s posebnimi ceremonijami, ki so zvezane z vero o navzočnosti umrlih sorodnikov. Pri ljubljena jed duš rajnih je kaša. Rojenice (in ziljske božje porodnice) so z »drugo« mizo praznovali tudi o Božiču. Šesti vesoljni carigrajski koncil iz l. 680/81 je prepovedal »pripravljati neko jed in jo na drugi božični dan na čast porodnim bolečinam svete božje Matere dajati porodnicam«. Na ta običaj meri tudi spovedno vprašanje, če si na Božič kuhal kašo; ponekod na Ruskem imenujejo drugi božični praznik »babji kaši«. Ostanek tega poganskega obrednega zauživanja prosene kaše v spomin prednikov (babična kaša!) na božični večer se je ohranil tudi med Slovenci.¹⁵⁶

Prošnje daritve je opravil prvotno družinski starešina; šele pozneje in zlasti, če je bil narodov obstoj ogrožen od sosedov, so se pojavili posebni duhovniki, ki so iz drobovja žrtvovanih živali napovedovali izid započete delo, uspeh boja, napoved zdravja, bolezni itd. Ker so meso daritvenih živali večinoma na obredni pojedini použili, so se ti duhovniki imenovali žreci, daritvene živali pa žrtva. Ti poganski žreci so tudi sicer iz raznih znakov razbirali in napovedovali bodočnost, predvsem tudi iz metanja kock ali drugih predmetov. To, kar se je potem pri padcu pokazalo, je bila neizbegljiva usoda: v r ž a — varža, voroža, vraža (od: vržem, vorg-), vražar = vedeževalec. Na srečo in nesrečo so sklepali iz leta ptic ter po tem, kdo jim je pri začetku kakega posla prišel nasproti ali prekrižal pot; zajec in ženska pri tem nista pomenila nič dobrega. Ker je od takega medsebojnega namerjanja bilo odvisno dobro in zlo, je bilo s r e č a n j e tudi merilo za srečo, ki jo je kdo mogel pričakovati pri svojem delu in pri svojih namerah. Zato je vzela babica, ko so nesli otroka h krstu, vedno s seboj svečo, da jo je prižgala, kadar so koga srečali; to je potem odgnalo vse uroke in hude želje, ki bi mogle otroku škodovati. V tolminskih hribih so dali otroka skozi okno, kadar so ga nesli h krstu, da bi se ne srečali s hudobnimi duhovi, ki bi morda čakali nanj pri hišnih vratih.¹⁵⁷

Magično moč so Slovenci pripisovali t r i k r a t n e m u ponavljanju kakega dejanja. S tem trojnim obkrožanjem naj bi nastal čarodejski ris (krog), ki varuje vsega zlega tiste, ki so v njem; tako dejanje jih tudi potrdi v stanju

¹⁵⁴ Chantepie de la Saussaye, II, 508. — Haase, o. c., 516.

¹⁵⁵ Graber, o. c., 365, 392. — Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne študije, I, 23.

¹⁵⁶ A. Mrkun, Narodopisno blago iz Dobropoljske doline (Etnolog, VII), 5. Tudi v Pečah je na božični večer po polnočnici čakala družino kaša na mizi. — Haase, o. c., 40, 229 sl. — V. Möderndorfer, o. c., 55.

¹⁵⁷ Oesterr.-ungarische Monarchie. Küstenland, 171. — J. Pajek, o. c., 207. — Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1894), 150.

in položaju, ki ga hočejo nastopiti. Odtod so razumljivi mnogi ženitovanjski običaji, pojasnjen pa tudi trikratni obhod knežjega kamna pri ustoličenju koroškega vojvode. Rusi se držijo stare navade, da gre mlad par trikrat okrog mize ali okrog domačega ognjišča; prvotno je pa trikratna procesija svatov okrog kake vode veljala kar za pravo poroko.¹⁵⁸ Pri Slovencih prenese tovariš nevesto čez (od coprnic začaran) prag, v sobi pa trikrat okoli mize, zato da bi bila zdrava in bi ob letu ne umrla; drugod zasuče ženin svojo mlado ženo v hiši trikrat naokoli. »Objahači« koroškega zelenega Jurija gredo trikrat okrog hiše, v kateri si pripravijo pojedino. Kdor leti na vernih duš dan, medtem ko molijo drugi rožni venec, ali na sveti večer trikrat okrog hiše, izve, kaj se bo čez leto zgodilo, posebno, če se bo kdo pri hiši oženil ali umrl. Da bi celo leto ne zmanjkalo krme, je treba na binkoštno nedeljo pred sončnim vzhodom kositi travo in s koso trikrat narobe zamahniti, za polje je bilo dalje priporočljivo, če je deček s cvetnonedeljsko butaro obšel trikrat prihišne njive, svoje konje pa so slovenski Korošci priporočali varstvu sv. Štefana tako, da so trikrat jezdili okrog cerkve.¹⁵⁹

Naj opozorim končno še na to, da so bile med Slovenci v navadi nekake obredne tatvine. Ljudstvo je bilo prepričano, da je včasih treba ukrasti sosedu kako stvar, ako hočeš imeti srečo pri isti reči. Na Belokranjskem je navada, da se o Božiču med polnočnico krmi živina s klajo, ki stoji v košu že pripravljena. Ali treba je paziti, da kdo tega koša s krmo ne odnese iz hleva, ker bi s tem odnesel tudi srečo.¹⁶⁰ Take »tatvine« raznih hišnih potrebščin za nevesto so bile ob nakladanju bale navadne po celi Sloveniji. Smeli so »ukrasti« celo nevesto, njeno družico, tudi ženina samega, ali pa vsaj pogačo in šopek z ženitovanjske mize.¹⁶¹ — S temi obrednimi tatvinami bodo v miselni odvisnosti tudi razne samopašnosti »ropanja«, košnje in zažiganja, ki so nastale v zvezi z ustoličenjem karantanskega deželnega kneza.

* * *

Ko zaključujem svoja izvajanja o bajeslovju in svoje razlage nekaterih starih navad in običajev slovenskega naroda, bi le želel, da bi se — morda že v poslednji uri — ugotovilo in zanamcem ohranilo vse tako narodopisno blago, kolikor ga še živi med preprostim, po posvečenih starih tradicijah živečim ljudstvom. Pričujoča študija je pokazala, kako važen vir so za spoznavanje najstarejše narodove kulture zlasti še zato, ker nam ti običaji v marsičem pojasnjujejo razmere, o katerih vsi drugi viri molče.

Ne morem se zato strinjati z mnenjem sicer zaslužnega raziskovalca

¹⁵⁸ Haase, o. c., 137, 285.

¹⁵⁹ Gl. za vse to: J. Pajek, o. c., 12; Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1887/1888), 165; Oesterr.-ung. Monarchie. Kärnten u. Krain, 113; Graber, o. c., 188, 269, 420; A. Mrkun, Narodopisno blago (Etnolog, VII), 12; V. Möderndorfer, o. c., 52. — Kadar kupi ruski kmet konja, ga vodi trikrat okrog sebe, priporočajoč ga »sosedu« (domovoju), da bi ga dobro gojil (Haase, o. c., 129).

¹⁶⁰ Iv. Šašel, Bisernice, I, 202. — J. Navratil, o. c. (Letopis Matice Slov., 1896), 2.

¹⁶¹ J. Pajek, o. c., 277. — Graber, o. c., 388 sl., 403. — Oesterr.-ung. Monarchie. Steiermark, 218; *ibid.*, Küstenland, 225. — Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne študije, I, 22.

naše vasi, češ da pomenijo te navade našo zaostalost, nekulturnost in nazadnjaštvo, da so to naše bolne rane in naša velika revščina. Ali le nasprotno je res: dragocena dediščina so naše stare, samosvoje kulture, obledelo zrcalo ostankov nekdanjega miselno sklenjenega svetovnega nazora naših prednikov. Kakor koščke razbite dragocene arheološke posode je treba zbirati te starine. Kadar bodo vsi razmetani in raztreseni drobci zbrani in oprani primesi novejšega praznoverja in drugih sosedskih vplivov, tedaj se bodo pokazali morda danes še nesluteni koneksi in bo šele potem mogoče sestaviti zgradbo naše prvotne kulture v vsej mogoči polnosti.

Zusammenfassung

Mythologische Altertümer bei den Slowenen

Der Verfasser verfolgt auf Grund von Geschichtsquellen, Volkssagen und Gebräuchen die mythologische Tradition bei den Slowenen. Aus verhältnismäßig jungen Nachrichten kann er feststellen, daß die alten Slowenen noch lange Zeit nach der formellen Annahme des Christentums die gewohnten heidnischen Anschauungen beibehielten und somit in einem gewissen Doppelglauben lebten. Den Grundstein ihres alten Glaubens bildete die göttliche Verehrung des Feuers und der Sonne, die sich noch jetzt in zahlreichen Gebräuchen und Gewohnheiten kundgibt und besonders deutlich im Sonnwendfeuer, dem kres hervortritt; diesem neuen, frischen, lebendigen und unbefleckten Feuer wird besondere magische Kraft zugeschrieben. In Verbindung mit dem kres zu Weihnachten wird das Backen und die Bedeutung des poprtnik — paporotnik sowie das Wesen der koleda besprochen. Die ursprünglichen Frühlingsfeuer zu Ehren des Jarilo verband man in christlicher Zeit mit dem Feste des zeleni Jurij bzw. mit dem Osterfeste, den eigentlichen kres aber mit der Feier Johannes des Täufers. Vom Himmels- und Donnergott Perun haben sich bei den Slowenen bis auf den heutigen Tag direkte Reminiszenzen erhalten, ebenso auch vom Viehgott Veles sowie der Frauengöttin Mokoša. Interessante Momente bespricht der Verfasser auch im Zusammenhang mit der Verehrung des Rod, der Rojenice und der Feier des Namensfestes. Die Erinnerung an den alten domovoj lebt fort im dedek und ščur(ek), in Verbindung mit den personifizierten Wochentagen werden die Ortsnamen Nedelja, Torek, Podsreda und Podčetrtek herangezogen. Nicht unberührt bleiben die geschichtlichen und die noch bestehenden Zeugnisse vom Baum- und Wasserkultus bei den Slowenen sowie von ihrer Verehrung der Steine. Schließlich werden noch einige andere folkloristische Besonderheiten erwähnt (sedmina, kaša, Gewohnheit des dreimaligen Umganges, der rituelle Diebstahl).

ZAHTEVA PO »KRALJEVINI SLOVENIJI« L. 1848 V PRAŠKIH DOKUMENTIH

Fran Petře

Nastop avstrijske revolucije je dal odločilen zunanji pospešek obema važnima slovanskima gibanjima prve polovice devetnajstega stoletja: socialnemu boju kmečkih plasti, ki je hotel izpremeniti lastništvo zemlje in izboljšati gmotne pogoje življenja, in političnemu boju prebujene inteligence, stremeče po povečanju pravic, ki naj bi jih Slovenci kot narod imeli v Avstriji. Medtem ko imamo o razvoju socialnega gibanja, tej dejanski zgodovini slovenskega ljudstva, še presenetljivo nepopolno in pomanjkljivo predstavo (znanost nam še ni opravila potrebnih poprednjih del, zbrala, razporedila in obelodanila arhivalnih virov, izčrpala korespondence, razbrala ostalo gradivo), so se zgodovinarji vseh vrst ponovno vračali k težnjam in delovanju slovenske inteligence v letu 1848. Program Zedinjene Slovenije v okviru Avstrije se je zdel namreč na zgodnji razvojni stopnji malega, oviranega in zamudniškega naroda, na kateri je bil postavljen, tako smel in daljnosežen, da je kot politični ideal obveljal do najnovejše dobe. Ideja o zedinjenju Slovenije s tem nima samo epizodnega pomena slovenske reakcije na izprembo v letu 1848. Kot zamisel, ki je obvladovala vse obdobje, v katerem so se razvili Slovenci, ali vsaj plast njihove inteligence, do zavesti kulturno zrelega naroda, nas bo zanimala vedno. S tem pa nas bo zanimala tudi njena geneza. Pričujoče gradivo nudi njeno osvetlitev v tisti kratki dobi vere v uspeh avstrijske revolucije, ko je dobila ideja prvič obliko *konkretno* politične zahteve in stopila že na pot državno-pravne izsilitve.

Pri pregledovanju čeških virov, ki se nanašajo na slovensko in južnoslovansko preteklost, sem se v arhivu Narodnega muzeja v Pragi ustavil tudi ob spisih, ki so ostali po slovanskem kongresu 1848. Gradivo nam osvetljuje razmere pri Slovanih v revolucijskem letu z bogatejšo in polnejšo lučjo, kakor smo je vajeni iz študij o tem obdobju. Na praškem kongresu so sodelovali vsi Slovani, v katerih javno življenje je posegal vpliv nemškega političnega območja, Poljaki, Ukrajinci, Čehi, Slovaki, Slovenci, Hrvatje in Srbi, zato nam odpirajo dokumenti vpogled v stanje vseh sodelujočih narodov, a tudi na razmere pri Rusih, Lužiških Srbih in Bolgarih.

Gradivo ni objavljeno. V praškem muzejskem arhivu (Archiv Nár. musea v Praze) je dobilo oznako *D 31, 1848, Slovanský sjezd v Praze*. Razdeljeno je v tri velike fascikle, ki ustrezajo poteku priprav in delitvi dela na kongresu:

- a) přípravy, dopisy a adresy z ciziny,
- b) Poláci, Rusíni a Čechoslované (sekce II—III) in
- c) sekce I: Jihoslované.

Slovencev se neposredno tiče gradivo iz prve in tretje skupine. V prvi so: zapiskih sej pripravljalnega odbora, ki si je nadel nalogo oznaniti kongres, razposlati vabila, določiti dnevni red in okvir, v katerem naj bi potekali razgovori shoda — nanj pa je padlo tudi breme, da je moral urediti še odnose do oblasti, ki so tedaj še obstajale; osnutki okrožnic, ki jih je razposlal pripravljalni odbor; pozdravna pisma, došla kongresu. Tretji fascikel vsebuje zapisnike sej jugoslovanske sekcije, seznam njenih članov, vlogo, ki jo je jugoslovanska sekcija poslala češki, in končno nemški pisan koncept slovenske adrese na cesarja.

Poleg drobne uporabe čeških zgodovinarjev je služilo gradivo dvakrat za osnovo splošne predočbe poteka slovanskega kongresa: prvič v delu, ki ga je izdal 1901 Zdeněk Tobolka (današnji vodilni češki bibliograf) z naslovom *Slovanský sjezd v Praze roku 1848* (Slovanská knihovna I., Praha), drugič v *Slavenski renesansi 1780—1848* Milana Preloča (Zagreb 1924), kjer je odmerjenih slovanskemu kongresu osem zaključnih poglavij. V obeh delih je osredotočena pažnja na splošni oris položaja Slovanov v Avstriji 1848; dasi v njih pogosto srečujemo tudi Slovence, avtorja nista mogla podrobneje poznati niti razvoja Slovencev do marčne revolucije, niti tedanjih razmer, ki so povzročile, da je prišlo na kongres tako slabotno slovensko zastopstvo in izsililo sklepe izjemnega pomena. Vlogo, ki jo je imel praški kongres pri izčiščenju političnih zahtev slovenske inteligence, bi mogel spoznati šele slovenski zgodovinar, ki pa je poznal potek kongresa le iz posrednih virov, a razvojno pot ideje o »Kraljevini Sloveniji« vzpostavljal na virih, ki jih je imel doma.

*

Organizacijski začetek praškega shoda je bil razgovor dvajsetorice čeških literatov, ki jih je v nemirnih dneh velikega avstrijskega prevrata povabil na dan 30. aprila 1848 dopoldne na svoj dom urednik vodilnega praškega slaviističnega glasila predmarčne dobe, Časopisa Češkega muzeja, Jan Erazim Vocel.¹ Misel, da bi se morali kot Nemci v Frankfurtu sestati k skupnemu razgovoru tudi avstrijski Slovani, je bila starejša in izražena skoraj hkrati na več mestih v slovanskem svetu. Javno jo je prvi predlagal Hrvat Ivan Kukuljević v zagrebških Narodnih novinah 20. aprila in dal s tem pobudo, ki so se je takoj oprijeli Čehi. Radikalni in najbolj borbeni duh čeških književnikov, Karel Havliček, je ponatisnil članek v svojih Narodnih novinah (Praha, 30. aprila 1848), a Slovak Ljudevit Štur največ doprinesel k izvedbi misli.² Sestanek pri uredniku Voclu je pokazal dve nalogi, ki so ju hoteli urediti češki literati pred ostalimi pripravi za kongres: pridobiti za idejo starejšo, vodilno družbo češke narodne inteligence, zlasti Šafaříka in Palackega, ter pritegniti k sodelovanju tudi narodno čuteče češko plemstvo. Pripravljalni odbor si je nato izbral za predsednika grofa Josefa Matyáša Thuna.

¹ (Tomek V. V.), *Historická zpráva o sjezdu slovanském*, Časopis Českého musea XXII, 2. poll. zv. 1, 1—66 (izšel v zač. julija 1848). Tomkovo avtorstvo tega dragocenega komentarja kongresa navaja Tobolka, *Slov. sjezd*, 204—6, vendar brez mesta objave, kar govori, da je izšel pregled morda tudi samostojno.

² Tobolka, *Slov. sjezd*, 50—1; o vzniku misli med Hrvati: Horvat J., *Politička povijest Hrvata*, Zagreb 1936, 177.

Med prvimi dokumenti pripravljalnega odbora je listina, ki zadeva tudi Slovence: seznam naslovov, na katere je razposlal pripravljalni odbor napoved kongresa z željo, da bi jo prejemniki razglasili po slovanskem svetu. Imenik, datiran s 1. majem 1848, kaže, koga izmed javnih delavcev posameznih slovanskih narodov so imeli poleg urednikov listov prvi odborniki Zap, baron Villani, Štulc, Rieger, Hanka, vitez Neuberg, Poljak Grzybovski, grof Deym, Palacký, Vocel, Erben in Lužiški Srb Jordan, oziroma njihovi sodelavci, najbolj v evidenci.

1.

1848 Maii 1.

P. Jan Ohéral, redaktor Týdennika v Brně. Klácel.³

Jan Bleiweis, redaktor Kmetijskih in rokodelskih Nowic w Lublání. Rieger.

Ant. Kuzmanich, redaktor Zory Dalmatinske u Zadru. Jordan.

Theodor Pawlovič, redaktor Свеопшних югославенских и Сербских народных Новин w Pešti.

Dr. Ljudevit Gaj, redaktor Novin dalm. herv. slawonských w Záhřebě.

Stanko Vraz, redaktor Kola, a sekretář matice ilirske w Záhřebě.

Miloš Popowić, redaktor Srbských Nowin w Bělehradě.

Jan Dobrzański, redaktor Dziennika mód Paryzkich we Lwowě.

Redakcyja Gazety Krakowskiej.

Adam Kłodziński, dyrektor zakłady Ossolińskich i redaktor Biblioteki Ossolińskich we Lwowě.

P. Muršec, dr. theol. a professor slowinského jazyka w Hradci Štýrském.

Matia Majer, kaplan pri stolni cerkvi w Celowci.

Placid Jawornik, kněz rádu sw. Benedikta a prof. theol. w Celowci.⁴

Michal Malinowski, kazatel při metropolii u sw. Jiří we Lwowě.

Metropolita Srbský w dolním Karlowci.

W. J. Menzel, professor na gymnasium w Gorici.⁵

Ludwjk Klucký, dr. praw a advokat w Těšině.

Fr. Čelakowský, professor we Wratislawě. Jan Purkyně.

Jan Kollár w Pešti.

Kniže Jiří Lubomírski.

*

Prvi slovenski pristanek na kongres je iz dni prvih praških razgovorov. Z njim se je uvrstil Miklošič med podpisnike proklamacije in sklicevalce kongresa, čeprav ni bival v Pragi; izmed južnih Slovanov je ob njem podpisal poziv samo še Beograjčan Mihojl Banić. Njegov pristanek je v zvezi s Šafaříkom, ki se je tedaj mudil na Dunaju. Že prvi sestanek praškega pripravljalnega odbora je moral ugotoviti razlike v nazorih, kakšen naj bo namen kongresa. Palacký je zagovarjal mnenje, da bo moral imeti kongres samo značaj razpravljanja

Št. 1:

³ Ime, ki je pritaknjeno ponekod k naslovljencu, označuje pač Pražana, ki je prevzel dolžnost, da naveže stik.

⁴ O pomenu, ki ga je imel Placid Javornik za koroški prerod gl. Majarjeva pisma Vrazu 21. 3. 1844, 27. 1. 1845, 11. 10. 1846 in 31. 12. 1847 v zagr. vseuč. knjižnici in Petre, Poizkus ilirizma pri Slovencih, Ljubljana 1939, 304 (334, 8; op. str. 366).

⁵ Čeh Václav Josef Menzel, rojen 1804 v Prahi (51. Jahresbericht des k. k. Staatsgymn. in Görz... 1901, 30—1), laik, je bil profesor za klasične in moderne jezike na goriški gimnaziji, 1855 do 1858 njen prov. ravnatelj in 1858 do 1864 ravnatelj gimnazije v Trstu (gl. gimn. programe).

avstrijskih Slovanov o vprašanju, kako bi uredili svoj položaj v monarhiji tako, da bi se Avstrija ohranila, medtem ko so si praški poljski emigranti želeli bolj vseslovanskega poudarka kongresa, da bi mogel zajeti tudi zahtevo po vzpostavitvi Poljske. Obenem s podporo, ki jo je nudil Šafařík stališču Palackeга, je skrbel na Dunaju že tudi za pridobitev ostalih avstrijskih Slovanov za sodelovanje na kongresu. Pripravljalni odbor mu je poslal takoj 1. maja v podpis tekst proklamacije, ki ga Šafařík ni podpisal le sam, ampak pridobil tudi rojaka dr. Antonína Jaroslava Becka in Kopitarjevega naslednika v dunajskem filološkem slavističnem delu ter predsednika »Slovenije« Miklošiča, ki se je podpisal s češkim krstnim imenom: *Dr. Franta Miklošič*. Praški arhiv hrani tako dva teksta proklamacije »*Slowané bratři!*« (Kdož z nas nepohlédne se žalosti na minulosť naši — ...): krajšega z navedenimi tremi dunajskimi podpisi in daljšega s podpisi trinajstih vodilnih čeških javnih delavcev ter Poljaka Vitalisa Grzybowskega. Tekst, ki je bil poslan na Dunaj, se še ni vrnil v Prago, ko je pripravljalni odbor odobril dne 4. maja daljši tekst in objavil proklamacijo 5. maja 1848 v praških Národních Novinách. Imena treh dunajskih podpisnikov so bila uvrščena med ostala šele v nemškem tiskanem letaku »*Slavenbrüder!*« (Wer von uns blickte nicht mit Wehmut ...) in prišla od tam v vse slovanske prevode, med njimi v slovenskega v Novicah 17. maja, 83—4 (*Povabilo Slovanam*).

*

Kakor v ostalih slovanskih deželah so se v teku meseca maja tudi po slovenskih okoliših čistila vprašanja razmerja do slovanskega shoda. V splošnem je treba reči, da je bila zamisel pozdravljena. Toda pri Slovencih politično življenje na koncu prerodne dobe še ni bilo toliko razvito, da bi bil kdo poskušal z organizacijo enotne, vsenarodne delegacije, sestavljene pod skupnim narodnim vidikom in ne pod vidikom soudeležbe vsake historične pokrajine. Samo dunajska »Slovenija« je imela nekoliko splošnoslovenski značaj, a zato poleg slabosti, da so jo priklicali k življenju šele dunajski dogodki, še to neugodnost, da njen sedež ni bil v domovini sami. Tako je iskala in izbirala vsaka slovenska pokrajina lastno zastopstvo.

Tudi postopek v tem primeru potrjuje značilnost, ki splošno velja za novi položaj v letu 1848: Kranjska, oziroma njena vrhnja plast, ni imela več volje in sposobnosti, da bi vodila slovensko življenje. V skladu s svojo splošno previdno miselnostjo in oklevanjem se je Bleiweis odrekel pripravi kranjskega odposlanstva za kongres ali lastni udeležbi z izgovorom, ki je po svojem »da in ne« značilen za vse njegovo tedanje ravnanje. Že takoj ob objavi proklamacije pripravljalnega odbora (ki ji v Novicah ni dal mesta, kakršnega bi zaslužila) je menil, da se bo našlo v Ljubljani za pot v Prago mnogo iskrenih Slovencev, »ki ne bodo zadržani po drugih opravilih«. Uresničil se ni niti tak optimizem, niti prepričanje, da bo poslalo svoje odposlance ljubljansko »Slovensko društvo«. Važnejše kot skrb za udeležbo se je zdelo Bleiweisu poudariti absolutno lojalni značaj nameravanega kongresa, kar se popolnoma sklada s splošno vlogo, ko jo je dal Novicam v letu 1848: svariti radikalno navdahnjene kmečke plasti pred nasilnimi dejanji in utesnjevati akcijo borbene inteligence v meje dovoljenega in cesarju vdanega.

Aktivnejše so bile priprave na Štajerskem, o čemer pričajo Trstenjakove, Cafove, Murščeve in drugih skrbi.⁶

Prvi dokument, ki je bil iz Slovenije naslovljen na kongres, je potekel izpod Cafove roke. Pričujoče pismo samo izpopolnjuje dokaze že znanega velikega prizadevanja framskega kaplana iz dobe slovenskega ilirizma, začetka izhajanja Novic in let tik pred marčno revolucijo. Samotnemu delavcu za dvig ljudske prosvetitve v okolici germaniziranega Maribora, vročičnemu filologu in romantičnemu Slovanu je odprlo revolucijsko leto resnično novo vero v ohranitev Slovencev. Ta vera mu je narekovala, da je formuliral program zedinjene Slovenije v njegovi radikalni obliki: zahtevi po samostojni slovenski upravno-politični tvorbi v okviru Avstrije — po »Kraljevini Sloveniji«.

Po Globočniku je imela zamisel združitve slovenskih pokrajin svojo genezo že globoko v predmarčni dobi.⁷ Prvi javni izraz je dobila v zelo splošni obliki: »V sedanjih časih se vse zediniti želi, kar je eniga naroda, in se bode zedinilo« v sestavku, ki sta ga poslala v imenu dunajskih Slovencev v Novice dva dunajska jurista.⁸ V teku aprila in maja se je misel tako zakoreninila v srca dunajskih visokošolcev, da so iskali učinkovitih sredstev, kako bi jo razširili in dvignili v vsenarodno potrebo. Za shode, na katere so se podali Slovenijani po domovini, in podpisniško akcijo so misel izrekli že mnogo določneje. Prva točka letaka »Kaj bomo Slovenci Cesarja prosili?« pravi: »Da političsko razkrojeni narod Slovencev na Kranjskim, Štajarskim, Primorskim in Koroškim, kakor eden narod se tudi v eno kraljestvo z imenom Slovenija sklene, in da ima za se svoj zbor«.⁹ Bleiweisu se je zdel tak program drzen, nedosegljiv, in je v taki miselnosti krstil narodne kroge, ki bi bili nasprotno pripravljeni zavzeti se za skromnejše želje, za p r a k t i č n e Slovence.

V tednih, ko se je ideja kristalizirala, je posegel v prizadevanje po razčiščenju tudi Caf in poslal v Novice članek, naslovljen na slovensko mladino vseh okolišev, s pozivom, naj se združi in izreče svoje narodne zahteve.¹⁰ Praški kongres mu je ponudil priliko, da jih je izoblikoval sam.

Program, kakor ga je predložila dunajska »Slovenija«, priča, da so imeli na Dunaju globok vpogled v začetna nesoglasja v praškem pripravljalnem odboru. Njegova prva točka določa, da naj ostane Avstrija samostojna državna tvorba pod Habsburžani, prav isti pogoj, kot ga je stavil Šafařík takoj v začetku razprav o kongresu. Zamisel zedinjene Slovenije je izražena v dunajskem pismu manj določno kakor v Cafovi poslanici, pač pa vsebuje določbo, da imej bodoča tvorba svoj lastni, enotni deželni zbor, kar natančneje določa način bodočega izvajanja oblasti, obenem pa je nakazana že tudi državnopravna pot, ki bi zagotovila preureditev. Pismo graške »Slovenije« je dokaz o večjem občutku nemške nevarnosti, ki bi nastala z združenjem Nemčije in Avstrije,

⁶ Gl. Petré, Poizkus ilirizma pri Sl., 322 in viri str. 366.

⁷ Globočnik (-Lončar), Carn. N. v. III (1912) 208.

⁸ Semraje-Globočnik, Mili bratje Slovenski! N III (12. 4. 1848) 60; kot je razvidno iz Bleiweisove opombe pod črto, so N prejele sestavek že pred 5. aprilom 1848, pisan je moral biti najkasneje v začetku aprila.

⁹ Faksimile letaka dunajske »Slovenije«: Mal J., Zgodovina slovenskega naroda, Naj-novejša doba, Celje 1928, 785.

¹⁰ Cafov, Draga Slovénka mladost, N VI (3. 5. 1848) 75.

kakor razmišljanja o potrebi posebnega konstruktivnega slovenskega narodno-političnega programa. Izmed njegovih podpisnikov je bil samo Muršec globlje vpleten v slovensko prerodno delo.

Poslanica, ki jo je prejel slovanski kongres iz Celovca, je po svoji zunanji obliki vznešen dokument, pisan, oziroma risan z lepopisno pisavo na trd risarski papir velikega formata, a podpisi nanizani pod tekst v pravilnih šestih stolpičih. Obenem je ta dokaz gibanja slovenske Koroške leta 1848 tudi po svoji vsebini najbolj zanosen papir kongresnega arhiva.

Ekshibitni protokol ne navaja kakih drugih aktov, ki bi došli kongresu iz Slovenije. Bleiweisova vera, da se bo Ljubljana odzvala praškemu vabilu brez priprav, se ni uresničila.

2.

Slavjanskemu zboru v Praze.

Prečastiti gospodi!

Meni je žal, da zavoljo prošnih dní ino prazdnika vnebohoda J. K. ne mërem v zlato Prago; ménim pak, da je nékaj Štajarskih Slovencev onam šlo: nagovarjal sëm na vse kraje ino obljubil, da rad za potroške pripomërem.¹¹

Ne vëm obsëžka tega Slavjanskega posvetovanja, to le pak vendar pišem:

Jaz med pravimi Slovënci na kmëtih v Štajerju prebívam, ter vëm ino znám jih čüd ino hòt, pak tude jih potrebsčino: Potëm uvádim, kakor bi v Pragi med Slavjáni bil:

1. Pri Nëmški narodni zvëzi ne mëremo, ne smëmo ino ne hočëmo biti. Volitve za Frankfurt so se na Štajarskem nëprav, nepopólnoma, krivično ino z zvijačami godile — izvoljeni pak so le Nëmci, očitni sovražniki našëga naroda!

2. Štajersko, Krajnsko ino Koroško itd. mórajo v jedno kraljestvo »Slovenijo« združene ino zedinjene biti. To združenje je ne samo zavoljo lažëjšëga vladanja ampak zavoljo vzajmnëga izobražanja potrebno.

3. S Horvatskim — z Ilirijo se moramo *bolje* zvezati: nas je, da bi posebno kníztvo imëli inò da bi se nëmčenju soperstáviti mógli, premálo. — V naše novo Kraljestvo »Slovenija« pak morajo tude Ogërski Slovënci nad Muro, Vandalovje imenováni, vzëti býti.¹² — Istina je sicer, da še si Štajarci ne želë, s Horvati v zedinjenje stopiti: pričina je kmetovska. Opróstitë Horváta, da bode kakor kmet tude človek ino ne sóžnik ali ràb, pak Slovënc ga vëč čertil ne bô. Prëd združenja ino nagnënja k edendruhu ni misliti.¹³

4. Potrebna je bratovska ino narodna vzájemnost ino prijázen med vsemi Austrijánskimi ino tudi Podunajskimi Slavjáni, ako hočëmo, da nas Nëmec ali gdo drugi ne stisne. Kakor dosih dob razdruženi, ino razkropljeni bomo neprestánoma v neprijateljskem zatiranjstvu: zatò je moja misel, da bi, kakor zdaj v Pragi, taki shod Slavjánov ali bàr Ilircev v Bëlëgrade (bëlgráb) bil. — Na Štajarskem pak je k temu málo svetnikov ino pomočnikov úpati, ker so dozdej *sami* duhovniki domorodci — Nëmci med nami pak mógóci protivniki, kateri nas vedno čërnijo ino tožijo.

Št. 2.

¹¹ O Cafovem prizadevanju za udeležbo gl.: Caf—Muršcu 15. 5. 1848, ZMS VII (1905) 24 (mnenje, da bi šla v Prago dr. Štefan Kočevár iz Podčetrka in dr. Jože Šubic iz Celja), 25. 5. 1848, istotam 24—5 (nasvetoval Ferdinanda Dominkuša iz Lipnice in Šubica, ponudil denarni prispevek). — Kar je razprto tiskano, je v izvirniku enkrat podčrtano, kar pa kurzivno, je tam dvakrat podčrtano. To velja tudi pri vseh naslednjih objavljenih dokumentih.

¹² Cafova skrb za Prekmurje ni potekla šele iz 1848. V svojih filoloških iskanjih se je ponovno vračal tudi k jeziku »ogërskih Slovencev« ali »Vandalov« (gl. Caf—Vrazu 15. 11. 1843, zagř. Vseuč. knj.), imel stik z nekim tamošnjim pastorjem in si 1843 naročil v Fram celo Prekmurca, da bi zapisal značilnosti njegovega dialekta (Caf—Vrazu 15. 11. in 7. 12. 1843, istotam).

¹³ V vsej obširni, več let trajajoči slovenski diskusiji o ilirizmu, oziroma zbližanju Slovencev in Hrvatov, se je tu zgodilo prvič, da so bile navedene tudi socialne razlike med obema ljudstvom kot oviralna sila.

5. Pri nas Slovencih je naj bolje treba, da se potlačena narodnost — potèrta domorodnost vzdigne, kar se zgodi, ako se Slovenski jèzik v svoje pravice poverne, da se

- a) v vse učivnice ino pisárnice vvede
- b) da se Slovenski gymnasji naprávijo
- c) da v Ljubljani dobimo Slovensko vseučilišče ino ednáko v Zagrebu.

Dokler bodo naše višše škole Nemške, si bomo same Némce redili ino spačene Apostate délali; škole mórajo naše vse ino popolnoma Slovenske biti, ali nas k naši sréči v tèrde Némce prekújte, da bodo naše móke prikratsene. Edno ali drugo: poslédnega nas Bog ino naša mati Slava vári! Hoče li pak naša Némška vlada, da se v naših školah tude némščina uči, térjajmo, da se v Némških školah nasproti ravno v taki meri Slovenščina uči: Némec nas *bolje* potrebuje. Ako gdo zavoljo učnega jezika v visokih školah dvojí, meni piši: móž beséda!

6. Da se bratovska vzajemnost med Avstrijskimi Slavjani ino še med drugimi bližnjimi obudi, potrebujemo *Slavjanskega časopisa*, kteri bi na krátkem vse objemal, kar Slavjane na različnih krajih zadéne. Izberite, Vi učeni móžje v Prági ktero Slavjansko naréčje zato posebno; kar je v vseh Slavjanských naréčjih učenih, bodo radi taki časopis sprejeli, da ne bomo mi Slavjáni sami Némščine izobraževati pomagali. Nigdor mi za zlo ne vzemi, relata refero: préd tremi léti je pri nas zlo čuti bilo, da bi se imélo edno naréčje, ktero koli, za vseslavjanski časopis vvesti! fiat! Pogovorite se črez to — izkusite!! Lehka cena tega časopisa bo težko razumljivost uplatila. Mi Slavjanski bratje si v govorjenji nésmo toliko razložni, kolikor v pisanji. Ino ako si s tujino skoz célo mladost svoje paméti ne mótimo, pak ktero Slav. naréčje dobro známo, nam druge naréčja Slov. ne mórajo téžka biti. Za temu še prijde učenje Slavj. naréčj v visokih školah itd.¹⁴

7. Prirovnavaoči slovniki ino take slovnice. Do novega leta bom jaz izdal Slovensko slovnico prirovnáno k drugim Slavj. naréčjem.¹⁵

8. Vsakoletni shodi Slavjanských učenih vsake vèrste vseli v drugem městí, da se spoznájo.

9. Poziv na osnóvanje matice (kakor je češka Ilirska itd.) za *Bulgárijó*, v ti namén rad dam 100 fl. sr.¹⁶

10. Združenje bratovsko zedinjenje Češčine — Poljščine — Ilirščine — *vzajemnost obća!*

Preč. gospodi!

To pismo prosím kteremu Slověncu na Prážkem shodu izróčiti, da je namésti mene prečtē. Ta je moja misel ino celó Slověnski odkrita. Bog daj temu shodu dober tek. Pozdravíte mi P. J. Šafarika i Palacky je náš m*ž!

B*дите zdrav, mlzvíte za nas.

Toliko i tako, drugače ne móž*.

V Frauheimu 27. Majnika 848.

Ves Váš
ponížní sluga
Oroslav Cafov
kaplan

¹⁴ Misel na enotni slovanski časopis je še odmev programa Kollárjeve *Slovanske vzajemnosti*, ki mu je ostal Caf v Framu zvest in ga izvajal na ta način, da je naročal za čitalnico svoje vasice celo vrsto slavističnih časopisov (Caf — Vrazu 25. 11. 1840, zaogr. Vseuč. knj. in Petré, Poizkus ilirizma pri Sl. 178 in 358).

¹⁵ Mnenje, da bi morali dobiti Slovani predvsem primerjajočo slovnico in slovar, je stara Cafova misel, katere izvedbo je vzel na svoje rame še v dijaški dobi; v poslednjih predmarčnih letih je že ponovno napovedal izid obeh del. Gl. Cafova pisma Vrazu v zaogr. Vseuč. knj.; N IV (25. 2. do 17. 3. 1846) 32, 44; Petré, n. m. 27, 143—4, 156, 178—80, 223, 279—81, 297 in literatura v op.

¹⁶ Tudi Cafovo zanimanje za Bolgare je starejšega datuma, gl. Caf — Vrazu 25. 11. in 7. 12. 1843, zaogr. Vseuč. knj. (naročilo bolg. knjig, itd.), in 4. 10. 1844 (ponudba nagrade 100 fl. za sestavo bolg. slovarja, ki ga je pogrešal pri svojem primerjalnem slovarskem delu).

3.

Častitljivi možje!

Blagodušni bratje!

Zivo smo prepričani, da je Vašiga zbora slavni namen, se v tem zjediniti, kar je potrebno k obstoju trdnice in mirne državne zaveze med vsemi avstrijskimi narodi u občno korist in blagor. Vaš namen je pa tudi skleniti, kako in po katerih naredbah se zamore avstrijsko-slavljanskim narodom užitek politiške svobode popolnoma prihodnič zagotoviti, in storiti, da bode plodov včenosti, umetnosti in blagodušniga zadržanja sledni izmed ljudstva deležin. Edini pot, k dosegi tiga namena je narodni jezik: Cvetlice svobode in ljudomiliga izobraženja naj ne bodo več le nekterim zadržane.

K timu slavnemu namenu Vam vošimo srečo, Vas serčno pozdravimo, mili brate, se Vam serčno zahvalimo za vse, kar bodete modro v korist svobode in izobraženja v blagor slavljanskih narodov sklenili; prosimo Vas pa tudi vse Vaše pogovore po natisu oznaniti, da se bodo tisti, ki vašiga velikodušniga prizadevanja ne razumé, razmodrili, obrekovanju in malopridnosti pak usta se saklenile.

Dopustite nam tudi Vam tiste želje oznaniti, ktere zastran te občne reči naše serca polnijo in ktire vgotoviti bodemo po svoji moči se prizadevali:

1^{ic} Obstoje avstrijskiga cesarstva kot neločljivo truplo, kot samostalno ustavno vladarstvo v *Habsburg-Lorenskim* rodu. Taka moč je k naši občni varnosti proti vsakimu sovražniku potrebna, ne moremo tedaj brez svoje škode dopustiti, da se država pomanjša.

2^{ic} Da imajo vsi narodi avstrijskiga cesarstva vsaki v svoji deželi popolnoma enake pravice; tedaj terjamo, da se naš slovenski jezik v šole in pisarnice vpelje, in sicer tako, da se bode v narodnih šolah samo v slovenskim jeziku, v poglavitnih šolah in vikših učelišah pa slovenski in tudi nemški učilo; da se opravila pri uredih, uredne pisma, oznanila vsih postav in ukazov v slovenskem jeziku osnovijo; tedaj mora vsaki urednik v naših slovenskih deželah popolnoma slovenski govoriti in pisati znati.

3^{ic} Da se zamorejo v svoji narodnosti popolnoma in brez zadržkov izobraziti, je potrebno, da se krajnski, štajerski, koroški in primorski Slovenci v eno deželo z imenom Slovenija sklenejo, ktira bo imela za-se svoj deželni zbor; kar se nam more po postavi perviga državnega zbora in cesarja privoliti. Za občinski vez vsih avstrijskih narodov spoznamo nemški jezik, ta naj bode jezik državnega zbora in ministrov v njih dopisih.

4^{ic} Pristopa Avstrije k nemški zvezi ne hočemo drugači dopustiti, kakor države k državi z polnim obdržanjem avstrijske samostalnosti.

Častitljivi gospodje! to so naše želje, prosimo Vas, jih blagovoljno prevdariti; ako se spolnijo, upamo da je prihodna sreča naše ljube Avstrije vtemeljena. — To le zamore mir med avstrijske narode prinesiti.

Od slovenskiga zbora v Beču, 29.^{ga} velk. travna 1848.

Dr Fr. Miklošič

predsednik

Petar Kozler

hran. i tajnik družbe.

(Naslov:)

Družba »Slovenija« v Beču.

Slavnemu zboru poslanikov avstrijsko-slavljanskih narodov
v Pragu.

4.

Iskreniga rodoljuba našiga slavljanskiga brata gospoda Al. Sparovca Vam z tim pismam poročimo za namestnika družbe »Slovenija« v Beču, da se z Vami, našimi milimi slavljanskimi brati, za blagor in korist slavljanskiga naroda, z obzirami na nas Slovence posvetjete.

Družba »Slovenija« v Beču 29.^{ga} velk. travna 1848.

Dr Fr. Miklošič

predsednik

Petar Kozler

hran. i tajnik družbe.

Družba »Slovenija« v Beču.

Bratu

Al. Sparovicu.

5.

P. n. Preslavni zbor Pražki!

Z velikó radostjo smo brali poziv k vseslavjanskemu zboru v Prahi, z veseljem slišali preblage namene, ktere si stavlja. — Ravno to si tudi pri nas iskreno želi vsako slovensko serce ino se močno veseli, da slavjanski narodi, brati po kervi, se tudi v mislih, želah ino čutih od dně do dně bolj bratijo ino ljubeznivo zlagajo. — Hvala, preserčna hvala zato slavnim bratom Čehom, ki ze svojim zborom uzajemno zložnost ino bratimstvo bolj budiijo, jako krepijo ino nas vitežko ino hrabro k' domorodni sreči ino časti narodni vodijo! — Bod'te zagotovljeni, ki bomo vsi Slovenci radi odebrali, ino ze vsimi moči, duhovnimi ino telesnimi čerstvo podpirali, kar bote Vi za potrebno spoznali ino sklenili: da se naša presvitla cesarska rodbina, kteri smo ze vsim sercem priverženi, pri vladi, naša avstrijska deržava v' svoji samostalnosti ino nezavislosti, ino naša narodnost v' svojih njej ustavnopodeljenih ino pridoblenih pravicah neoskrunjeno zderžé.

Mi Slovenci si ne želimo odindod postav ino pravic, kakor od našiga premilega cesarja, ino avstrijskiga ustavno-deržavniga zbora; si ne želimo druge zvezi, kakor z narodi v' naši deržavi, ktera nas Slavjane edini ino po edinosti krepí.

Nemžka zvez bi nas ločila, oslabila ino v' kratkem našo narodnost zaterla. Ni nam treba pri tujih kruha prositi, dokler ga domá, hvala Bogu, obilno imamo. Na avstrijskem deržavnem zboru bodo pravice slavjanske narodnosti dovelj zastopnikov imele, dovelj domorodcev za podpornike najdle. Tukaj si hočemo po pravici osnovati ino z lastnoj močjo obvarovati ino obraniti, kar naši narodni sreči ino časti služi. Zato le zložnost Slavjanov!

Naj preslavni vseslavjanski zbor blagovoli te naše odpertoserčne misli ino žele prijazno sprijeti ino nas s svojim modrim sovetom ino krepkim delom v vsih domorodnih trudih milo podpirati.

Zato se priporoči prepoštljivo družba »Slovenja« v' Gradci.

V odborni sednici Slovenje v' Gradci 30. Veliko travna 848.

[Pripis:] Dodáno dne 3 Června 848.

(Poslanica je pisana z Muršcevo roko na 3. prazno stran tiskane okrožnice »Slawenbrüder«.)

I. Dragoni - Křenowsky, Predsednik
Dr. Jožef Krajnc, odbornik
Prof. Koloman Kvas, odbornik
Bogoslav Gurković, odbornik
Matija Zupan, odbornik
Ivan Ertelj, odbornik
Dr. J. Muršec, tajnik.

6.

KOROŠKI SLOVENCÍ

POZDRAV

SVOJIM BRATAM SLAVJANSKIM,

ZDRUŽENIM V PRAHI.

Mili brati!

Otrešeni so némškiga samosilja okovi. Dosegli smo tudi mi, Slavjani, slobodo in narodnost, nar svetejši čovečanstva darove. Porok zanje nam je zvésta Cesarja beséda; porok zanje nam je pričujoči Vaš sabor. Vrédni unuki verliga Otokara, in Vi ostali slavjanskih junakov potomci! uzmite tudi nas v Svoje bratimstvo, in skerbite tudi za nas, ktéri smo mračno minulosť z' Vami delili, in ktéri jasno prihodnost z Vami očakujemo. Zato posebno Vas prosimo, verli rodoljubi, iskreno podpirajte prošnje slovenskih poslancov na prihodnim Bečkim saboru za ustrojenje Slovenje; ne perпустite nigdar, da bi se le eden korak zemle slovenske Slavjanstvu za véke odmaknil; otmite nas némški prevári, ktera nas hoče proti

naši volji k' némškemu zvezu persilit! Bog daj, da tudi naši deželi, kakor vsemu Slavjanstvu, blagor izide iz Praga! Zakaj tudi ona je zemlja slavjanska; tudi v' nji so, prej da je Frankov prevzetnost njo podjarmila, slovenski vojvodi gospodarili.

Dragi brati slavjanski! Zopet in zopet Vam v' imenu vsih koroških Slovincov skerb za blagor svoje domovine iskreno naročimo. Tudi mi kličemo z' slavnim Hurbanam: »Ne damo se, nedamo«, in bratinsko Vam zapersežemo ljubézen. —

V Célovci 8. maliserpana 1848.

Janez Mertl, dovršeni pravnik
Jože Kaučič, dovršeni pravnik
Anton Janežič, modroslovec
Miha Hofmair, bogoslovec

Šribar Janez, bogoslovec
Jarnej Franci, bogosl.
Krunoslav Šibar, bogoslov.

Andrej Einspilar, mestni kaplan
Jožef Kelič, bogoslovec
Jožef Tavšič, bogoslovec
Janez Sumper, bogoslovec

Robida, c. kr. učitelj naravoslovja

Placid Javornik, c. kr. učitelj bogoslovja
Matija Majer, kaplan v Zabnici
Tomaž Božič, bogoslovec
Lambert Ferčnik, bogoslovec

Franjo Feihtinger, bogoslovec
Mart. Drag. Šimandl, bogoslovac
Franjo Trafenik, bogoslovec
Pravoslav Zelnik, bogoslov
Bal. Vozič, bogoslovec

Georg Volčič, modroslovic
Blaže Hermetter, modroslovec
Miha Urban, bogoslovec
Gašpar Cenc, bogoslovec

*

Slovenska delegacija, kakršna se je zbrala v prvih dneh junija v Pragi, se je po svoji sestavi razlikovala od delegacij vseh drugih narodov in prispevala s svoje strani k tolikim negotovostim kongresa še novo negotovost. V ostalih zastopstvih so bili javni delavci, politiki, pisatelji, kulturni predstavniki, vplivni duhovniki, člani narodno usmerjenega plemstva, to je intelektualni voditelji ter gospodarski in politični predstavniki svoje dobe, ki so že desetletja vodili javno življenje. Tem delegacijam bi na slovenski strani ustrezala samo izbrana skupina starejših in mlajših prerodnih delavcev, ki so pred revolucijo predstavljali prerodni narodni duh svojih okolišev. Enako nesorazmerje je vladalo tudi v številu zastopnikov.

Vzrok za slovensko zaostalost tudi nasproti slovanskim narodom in ne samo nasproti silam, ki so sprožile avstrijsko revolucijo, je globok in odgovarja razvojnemu stanju slovenskega preroda in družbe one dobe. Kakor ni imel mali narod pravega mestnega proletariata, tudi ni imel razvite meščanske plasti, ki bi ga, skladno s socialno strukturo dobe, predstavljala. V starejši in srednji generaciji so imeli med prerodnimi delavci večino še vedno duhovniki. Napisali so v revolucijskem letu največ člankov, dajali pobude vseh vrst, zaživel v novem snu narodne enakopravnosti v Avstriji, se močno vpletli v revolucijsko izpremembo — a bili vendarle duhovniki, kar jim je zoževalo možnosti političnega udejstvovanja. Ne more se reči, da tedanja slovenska inteligenca ne bi videla vse teže in zapletenosti slovenskega in svojega položaja. Čaj je na primer že mesec dni po prvih dunajskih nemirih pisal graškemu katehetu Muršcu, na katerega se je strnilo breme političnega vodstva mariborskega in graškega okrožja v prevratni dobi: »Kajti od drugod ne vem, da bi nam pomoč došla:

*duhovnikom je škof roke zvezal, naši urêdniki (Beamte), profesorji so Nemci, mestjan je ponemščen, kmet pa ne utegne, kër góspodo pregánja.*¹⁷ Caf je videl v takem stanju samo en izhod: Politično vodstvo naroda naj prevzame dijaštvo v Gradcu, na Dunaju, v Mariboru, Celju, Ljubljani in Celovcu ter izreče in brani svoje narodne zahteve.¹⁸

Slika, kot jo je znal ugnesti v svojo kratko oznako framski kaplan, je bila verna. Pravi nosilec slovenske narodnosti, slovenski kmečki sloj, ne misli na obrambo jezikovnih pravic, ker skuša rešiti v položaju, ki se je nenadno odprl z marčno revolucijo, sam na radikalen način socialno vprašanje; med njegovimi težnjami in težnjami inteligence, čeprav dobronamernimi, je nastal prepad: Otrok prve polovice devetnajstega stoletja in duhovnik je govoril o socialnem boju kmečkega ljudstva (katerega stanje je poznal, saj je sam preživel in doživljal njegovo bedo) s senco očitka, kajti na lestvici etičnega vrednotenja se mu primarnost boja za socialne pravice še ni približala idealistični plemenitosti borbe za narodne pravice; meščanski sloj po slovenskih trgih in mestih je vsrkal duha nemštva in predstavlja za slovensko narodno gibanje mrtve postojanke; inteligenca, uradništvo, profesorji itd., ki jo je vlada razmestila po slovenskem ozemlju, so Nemci; končno so še borbene narodne težnje nižje duhovščine prišle v nasprotje z interesi vodstva cerkve, ki je poseglo po sredstvu, da jih je omejilo na zdržnejšo mero.

Ko je vse izpadlo, je ostala v situ mladina. Na kongresu spremljamo njene predstavnike z vsemi tegobami, s katerimi se ima boriti njen idealizem.

Slovence je na praškem shodu neposredneje zadevalo samo delo sekcije južnih Slovanov. Njeni ohranjeni zapisniki ne predstavljajo zaključene celote, ker jim manjka iz srede nekaj poročil, ki so se izgubila, ako so bila sploh prepisana na čisto. Sekcija v nasprotju s češko sploh ni delala pravih zapisnikov sej, temveč samo zapisnik sklepov. Dalje manjka tudi slovenski zapisnik, ki bi ga moral napraviti po IX. členu sklepov Anton Globočnik. Da je tak slovenski zapisnik v resnici obstajal, je potrdil njegov pisec še l. 1898.¹⁹ Danes ga v arhivu ni, niti ga ni tam našel v preteklih dobah kdo izmed zgodovinarjev, ki so razbirali kongresno gradivo. Končno pa manjka tudi zapisnik jugoslovanske sekcije v cirilici, ki o njem govori IX. člen. Imel sem vtis, da manjkajoči zapisniki sploh niso bili prepisani na čisto pred nasilnim zaključkom kongresa, sicer bi moralo biti razvidno iz preostalih zapisnikov poslednjih dni, da so bili potrjeni.

7.

1848 Maii 31.

Zapisnik od 31^a Svibnja 1848.

Sednica se u 9 satih u jutro počela, a trajala do 2 Sata.

Čitalo se je proglašenje privremenog odbora, gđe ovaj predlaže red Poslovanja Sabora Slavjanskog u Pragu. Budući da je naredjeno učinit odseke, u koji se najprije Članovi s'glasom i Stolicom imaju izabrat, zato behu od početka odmah popisani sledeći za Članove i u njihovom

¹⁷ Caf — Muršcu 21. aprila 1848, ZMS VII 22.

¹⁸ Istotam, 21.

¹⁹ Globočnik A., K petdesetletnici slovenske narodne zavednosti, IMK VIII (1898) 14.

prisustvovanju držana Sjednica našeg odseka pod Predsedništvom Komisara odbornog Franje Zacha. — Pavla Stamatovića, Dragutina Kušljana, Tade Berkića, Stanka Vraza — Nikanora Gruića — Jovana Subotića, Mate Topalovića, Torquata Berlića — Gjorgja Stojakovića — Pavla Ridjickog — Vuka Stefana Karadžića, Andrie Gerlovića, Miroslava Dražića — Aloysie Sparavca — Franje Tkalca, Bogoljuba Georgjevića, Ivana Georgjevića — Stanka Petrovića — Slatoevića — Maxima Price — Gjura Daničića Popovića — Gjorgje Natoševića — Nikole Ristića, Živka Stefanovića — Petra Frančeškinia — Novaka Tapavice — Gjeorgja A. Popovića — Gjorgje Jankovića — Gjorgje Atanaševića — Filipa Hristovića — Gjorgje Matovića — Koste Petrovića — Jovana Lazarovića — Adama Dragosavljevića — Mitra Oreškovića — Antonia Globočnika — Gjorgje Bana — Pavla Stakića — Vicentia Zeunika — Josipa Prausa — i komisara provizornog odbora Franje Zacha — uzeti a u savjetovanju zaključeno je.

I.

Po § 3. Uredjenja Skupštine Slavjanske u zlatom Pragu odelenje Slovenacah, Hrvatah, Srbaljah, Slavonacah, Dalmatinacah, ustrojiti.

Zato je najstariji u godinama Vuk Stafanović Karadžić zauzeo predsjedateljstvo u sednici, i Zasednuće otvorio, na što su jednoglasno izabrani Za Predsednika odseka, Pavao Stamatović. Za Namestnika njegova Stanko Vraz. Za Bilježnika odeljenja Dragutin Kušljan. Za Namestnika Bilježnika Maxim Prica.

II.

Po § 5 naredjeno izbiranje članovah koji u velikom odboru Skupštine Slavjanske zasedavati imaju, bi od ustrojenog Odeljenja preduzeto

Pavao Stamatović	Andria Torquat Berlić
Nikanor Gruić	Josip Praus
Mato Topalović	Franje Zach
Jovan Subotić	Aloysia Sparavec
Gjorgje Stojaković	Antonia Globočnik
Slavko Petrović Zlatović	Gjorgje Ban
Pavao Ridjicki	Gjorgje Popović-Daničić
Tade Berkić	Bogoljub Georgjević

III.

Sa ovim o Smislu § 5 pristupilo je Odelenje k Izboru kandidata za Predsedništvo u velikom Odboru, i k izboru Skupštinskog Bilježnika, i Namestnika Bilježnickog.

Za kandidata Predsedateljskog izabran je sa 21 od 37 glasovah Stanko Vraz — od ostalih članovah imao je Dragutin Kušljan 6 — Jovan Subotić 3 — Maxim Prica 2 — Andr. Torquat Berlić 2 — Za Bilježnika rešila je izmedju Maxima Price i Dragutina Kušljana od kojih je od 38 glasovah jedan 18 a drugi 18 imao kocka — i označila Maxima Pricu — koji je na to obćim uzvikom pozdravljen. Za Bilježnikovog naměstnika izvikan je Dragutin Kušljan.

IV.

Budući da su ovim Izborima mesta Predsedateljskog Namestnika bilježnika, i ovoga namestnika oddelenja prazna ostala, zato je imalo oddelenje mesta popuniti, i s absolutnom većinom glasovati.

Izabrati su

za predsedateljskog namestnika Franja Zach
za Bilježnika Jovan Subotić
za Bilježničkog namestnika And. Torquat Berlić.

V.

Po § 14 uredjenja Skupštine Slavjanske u zl. Pragu imajući oddelenje po 2 poslanika za druga oddelenja ustanoviti.

Izabran je za odeljenje Čehah, Moravljanah, Slezakah i Slovakah Slavka Petrović Zlatoević i Josipa Prause.

Za oddelenje Polakah i Rusinah Dragutina Kušljana i Maxima Pricu, kad ovi nebi tamo mogli, Andr. Torquata Berlića, i Gjorgja Popovića Daničića.

VI.

U Smislu § 13. Skupštine Sl. uredjenja izabrani su

Za Pisare

Miroslav Dražić

Nikola Ristić

Bogoljub Georgjević

VII.

§ 11 Uredjenja bio je izvršen —

izabranjem govornika u prvom Sastanku Skupštine Austriskih Slavjanah Nikanora Gruića — i Mate Topalovića.

Pavel Stamatović
Predsednik

Andria Torquat Brlić
nam. bilj.

8.

1848 Maii 31.

Zapisnica od 31. Svibnja 1848.

Sednica popodne.

Zasedanju, ki mu je predsedoval Pavel Stamatović, je prisostvovalo 30 članov, ki jih zapisnik imenoma navaja, med njimi tudi A. Globočnika.²⁰

Cl. VIII. Prečitan »Program o Predmetima koji se na slavy. skupštini preduzeti imaju od proviz. centr. odbora« in sprejet sklep, da se preskrbi program vsakemu članu.

IX.

Mato Topalović predlaže, da se Protokolli i zvanična Pisma z — azbukom — i s — abecedom pišu.

Ovo predloženje primljeno je, i Bilježničkom Namestniku Torquatu Berliću naloženo, da on za spisivanje latinskim Slovima brigu ima voditi. Zapisnicu u slovenskom narečju vodit će Antonij Globočnik.

Pavel Stamatović, Predsednik

Andria Torkato Brlić, Nam. Bilj.

9.

1848 Jun. 1.

Zapisnica od 1. Lipnja 1848

prie pódne.

Na zasedanju pod predsedstvom Stamatovića je bilo navzočih 34 članov, med njimi Slovenca: Aloisie Šparovec in Antonie Globočnik, Namestnik bilježnika.

Š t. 8.

²⁰ Da se prihrani prostor, so nekateri nebitveni člani zapisnikov podani v posnetku.

Čl. X. Prečitan in odobren zapisnik od 31. maja.

Čl. XI. Zapisnikar Jovan Subotić predlaga, da se ugotovi prošnji urednika »Slavische Centralblätter«, ki bi hotel poročati o poteku kongresa na osnovi zapisnikov. Zbor je sklenil, da se mu da na razpolago po potrditvi.

Čl. XII. Prečitano in na znanje vzeto Šafaříkovo pismo o volitvah v češki sekciji.

XIII.

Budući da je svima odeljenjima a osobito odeljenjima južno-Slavenah zbog osobitih domašnjih okolnosti za tim stalo, da se vreme ne gubi.

Zato je zaključeno sobćenih od sredotočnog odbora program predmeta koji se na Slavjanskoj skupštini preduzeti imaju, taki u prvom zasjedanju odeljenja u pretresivanje uzeti.

10.

1848 Jun. 1.

Zapisnica od sednice popoldnevne

1 Lipnja 1848.

Na seji pod predsedstvom Stamatovića navzoćih 37 članov, med njimi Slovenci: Aloisie Šparovec, Stanko Vraz in »zapisnikarjev namestnik« Ant. Globočnik.

Čl. XIV. Med člane zbora je bil sprejet novodošli član Vatroslav Lisinski (Lisinsky).

Čl. XV. Sklep, da se vzame program, ki ga je predložil pripravljalni odbor, na dnevni red prihodnjega zasedanja, ker tega dosedaj še ni bilo mogoče storiti.

Čl. XVI. Predsednikov namestnik Frane Zach je predstavil poslanca češkega oddelka Jovana Jodla in Franja Terebelskega, ter poslanca oddelka »Poljakov in Rusinov« Vojtecha Cibulkega in Miholja Bakunina, katere je zbor pozdravil.

Pavel Stamatović, Predsednik.

11.

1848 Jun. 3.

Predsednik Oddelenja: Pavao Stamatović

Podpredsednik: Franjo Zach

Tajnik: Jovan Subbotić

Namestnik: Torkvat Brlić

Podstarosta: Stanko Vraz

Obći Tajnik: Maxim Prica

Namestnik: Dragutin Kušljan.

Članovi Oddelenja Jugoslavenskog

Pavao Stamatović, iz Novog Sada iz Bačka
(Proto presbyter)

Dragutin Kušljan, Hrvat iz Karlovca. Veliki
bilježnik grada Karlovca

Stanko Vraz. Tajnik Čitaonice Zag. Literat.
Slovenac

Nikanor Gruić, Proto singiel Patriarcha
srbskog

Jovan Subbotić, Literat srbski

Mato Topalović, Profesor i Literat iz Sla
vonie

Torkvat Brlić iz Slavonie

Gjorgje Stojaković iz Vojvodstva srbskog

Pavao Ridžicki iz Vojvodstva Serbskog

Tado Brkić, c. kr. kapetan iz Slavonije

Vuk Stefanović Karadžić, Literat iz Srbije

Andria Grlović, Slovenac

Miloslav Dražić, Dor lek iz Slavonije

Aloisij Šparovec, Slovenac iz Štajerske

Antun Globočnik, Slovenac iz Kranjske

Franjo Tkalac, Hrvat iz Karlovca

Bogoljub Georgijević, Slovenac iz Oseka

Slavko Petrović Zlatović iz Srbije

Gjorgje Popović Daničić iz Banata Novog
Sada

Maxim Prica iz Hrvatske, banski Tajnik

Gjorgje Natošević Dor lek iz Vojvodstva
Srbskog

Nikola Ristić, Srblijin

Živko Stefanović, Srb iz Beograda

Petar Frančeski Hrvat iz Primorja
 Lovak Topavica iz Vojvodstva Srbskog
 Georgje Popović iz Vojvodstva Srbskog
 Gjorgje Janković iz Vojv. Srbskog
 Gjorgje Atanasiević iz Vojv. Srbskog
 Filipa Hristović iz Vojv. Srbskog
 Gjorgje Mijatović iz Vojv. Srbskog
 Kosta Petrović z Vojvodstva srbskog
 Vatroslav Lisinski, Hrvat iz Zagreba, Gud-
 benik umetnik

Jovan Lazarević, Srb iz Beograda
 Adam Dragosavljević, Poslanik obćine Sid-
 ske na sabor praški iz Srema
 Mito Orešković, dto
 Gjorgje Ban, Dalmatinac
 Pavao Stakić iz Vojvodstva Srbskog
 Vicentij Zevnik, Slovenac iz Štajera
 Josip Praus, Poslanik iz Zagreba
 Franjo Zach, Moravan iz Srbije
 Michojl Panić iz Beograda.

12.

1848 Jun 3 / Maii 22.

Odboru odelenja Čeha, Moravana, Slezaka i Slovaka.

Narod Serbski u Sremu Bačkoj Banatu i njima pripadajući vojenim krajinama izabrao je u deržanoj 1/3 Maja o. g. u Karlovcu svojoj velikoj skupštini Mitropolita i Arhiepiskopa Karlovačkog za Patriarha, a Stefana Šupljikca c. k. Pukovnika za Vojvodu — zaključio je iskati da se za Zemljište vojvodstva srbskog Srem za vojenom toga granicom, serbski predjeli Baranje, serbski predjeli Bačke, medje sa Sajkašim bataljonom i Potiskim Dištriktom, serbski predjeli Banata sa Dištriktom Kikindskim sa pripadajućom vojenom krajinom u jedno samostalno telo sastave, — i odredio mnogobrojnu deputaciju, koja će ova zahtevanja Njiovom Veličanstvu Caru i Kralju podneti i za milostino potvrđenje moliti. A zahtevanje ovo svoje osniva narod serbski na svojim sa Ungarskim Kraljevima učinjenim ugovorima i danim sebi od istih Kraljeva privilegijama, a koima mu se suštestvovanje kao osobito telo osigurava, — na prirodnom pravu naroda koje nalaže da se emancipirati i razstaviti narodi imaju, kad oslobođeni sam sobom narod činiti, i kao takovi suštestvovati mogu, a sa drugim narodom u svezi ili neće ili nemogu da obstanu, — i na okolnostima obštega otečestva monarhie austriške, koju samo slobodna zveza slobodnih naroda oderžati može.

I budući da ne samo u interesu Serbalja leži, da se oni kao politično samostalno telo ustanove, i kermu toga u svoje ruke prime, nego i u interesu monarhie, a osobito u interesu Austrijskih u zvezu iz medju sebe stupiti želećih naroda: zato je jugoslavensko odjelenje istu stvar pre svega drugog preduzelo i zaključilo, da je nužno i potrebno, da se od strane ove slavenske skupštine, odmah jedna deputacija Caru i Kralju pošlje, koja će napred spomenutu serbsku deputaciju pomagati, i iskati, da se ono, što su Serbi u svojoj skupštini zaključili, što skorje ispuni, osobito pak da se praviteljstvo Srema i njegova vojnička krajina Vojvodi odmah izruči, i ona čast zemljišta vojvodstva Srbskog, koja u Ugarskoj leži, bez odlaganja odseče, i pod praviteljstvo Vojvode srbskog postave.

Ovo svoje zaključenje predlaže odjelenje Jugoslavena odjelenju Čeha Moravana Slezaka i Slovaka, i budući da su okolnosti Ungarske takove, da samo što najskorje izdejstvovano Carsko rešenje proliivanje kervi predupreti može, zato odjelenje Jugoslavensko želi, da se ovaj predlog i u drugima Sektijama pre svega preduzme, i danas još sverši, pač u slučaju, ako i ove na to pristanu, da se deputacija sutra ili prekosutra Caru opravi, tim većma, što je serbska deputacija nalog od skupštine svoje dobila, da 5 Juna / 24 Maja o. g. u Beču bude, ona se dakle već blizu Cara nalazi i njemu kojidan predstati ima.

Dalje zaključilo je odjelenje Jugoslavena, da se njiovo Veličanstvo sa strane ove Slavenske skupštine zamoli, da zadovoljstvo svoje sa uredbama Bana Hervatske Slavonje i Dalmatije koje je u interesu mira i poredka i sigurnosti spomenutih Deržavah i vladajuće Dinastie učinio, izjavi, i one vrnene biljete usled kojih se nalaže Banu da se Ministerstvu Madjarskom podloži, i usled kojih je Hrabrovski za Komisara naimenovat, opozove, pri tom da se u interesu mira, poredka i sigurnosti Državah i Dinastie, Dalmatia, i dve Slavonske regimente, Brodska i Gradiška, Banu odmah podvergnu.

Poziva se dakle ovome dotično, odelenje, da se taki u ovoj stvari izjavi i da se u slučaju, ako na ovaj predlog odeljenja Jugoslavenskog i oba druga odeljenja pristanu, onaj istoj Deputaciji, koja se za podpomaganje zahtevanja Serbalja izslati ima, naloži, da o izvršenju i ovoга predloga kod njegovog Veličestva nastoji.

Dana 3 Junia / 22 Maja 848.

Павел Стаматовић
Председатељ.

Јован Субботић

N. Sboru Čeha, Moravljana i Slovakah.

13.

Med gradivom jugoslovanske sekcije je spis s splošnim datumom »1848 Juni«, ki sodi po dobi nastanka v vrzel, ki jo izpričuje ohranjeno gradivo za dni med 2. in 7. junijem. Je to nemški koncept za poslanico Slovencev cesarju, ki ga je pripravil član slovenske delegacije pač kot osnovo za slovenske zahteve, kakor naj bi prišle v skupno resolucijo južnih Slovanov. Na obe strani popisana pola drobne pisave v gotici, z nadpisom »Eure Majestät«, riše v uvodu slovenski položaj v prevratni dobi, nato pa je nanizanih osem točk slovenskih želj, izmed katerih so načelnejše: težnja po enakopravnosti slovenskega jezika, po slovenskem uradništvu ter po šolski in politični svobodi. Vsebina poslanice se popolnoma sklada z znanimi željami iz 1848. njen odnos do cesarja je »loyal und geduldig«. Inačico v političnih programih leta ustvarja šele točka, ki se skladno s Cafovo poslanico kongresu zavzema za pravico zbližanja s Hrvatsko, Slavonijo in Dalmacijo, čeprav brez opustitve slovenske narodne individualnosti.

Njuni politični zahtevi imata naslednjo obliko:

2. Es muss veranlasst werden, dass sich die Slovenen concentriren als Nation u. durch einen gemeinschaftlichen Landtag vertreten werden.

3. Dass wir mit den, der kais. Dynastie immer treuen u. ritterlichen brudern in Croatien, Slavonien u. Dalmatien in nähere Verbindung kommen.

Kot je razvidno iz XXXX. člena zapisnika se končni izraz slovenskih zahtev ne sklada s pričujočim predlogom.

14.

1848 Jun. 7.

Zapisnica od 7. Lipnja prie pódne.

Predsedavanje Pavao Stamatović.

XXXV.

Odobreni su protokoli od 2. 3. prie i posle pódne.

XXXVI.

Pročitano je pismo iz Dalmacije, u kome tamošnji rodoljubci javljaju, da zbog svojih okolnosti poslanike na skupštinu slavjansku poslati nisu mogli no da oni u napred izjavljaju, da će na sve pristati što ista skupština zaključi.

Sa radošću primljeno je ovo rodoljubivo izjavljenje.

XXXVII.

Dragutin Kušljan predlaže dva pitanja:

1. Dopušta li naša politika, da savezna Monarkia Austriska u politički savez sa saveznom državom nemačkom stupi?

2. Može li se izreći, da se Caru predloži, da savezna Monarkia Austriska nemože u politički savez sa saveznom državom nemačkom stupiti?

Odgovoreno je jednodušno, da se sad o tom ništ nespominja.

XXXVIII.

Predloženo je, da se grof Nikša Gjurgjević (Giorgi) iz Dubrovnika za člana oddelenja Jugoslavenskog primi.

Prima se s' bratskom dobrodošlicom.

XXXIX.

Grof Gjurdjević izjavljuje, da misli, da može kao obću misao Dubrovnika predstaviti, da Dubrovnik neće da se s Dalmaciom kao jedno telo smatra, nega da se u svojim granicama kao osobiti član uzima i kao takov stupa u savez s' Dalmaciom, Horvatskom, Slavoniom i Vojvodinom srbskom u jedan savez Monarhie Austrie pod Dinastiom Habs.-Lot.

Od'delenje misli, da se ova Želja Dubrovnika Grada koji je u Jugoslovenstvu toliko Zaslugah sebi pribivao, uvažiti može.

XXXX.

Na predlog velikog odbora da svaki odsek posebne svoje potrebe kao material za poslovanje odbora prošnu Caru zraviti imajućem priugotovi i istom odboru sobći oddelenje Jugoslovensko zaključilo je sledujuće naznačenje spomenutom odboru sobčiti:

I. Potrebe Srbaljah:

1. Da se sve ono izpuni, što je srbska karlovačka skupština zaključila.
2. Da se sve ono, što je privremeno praviteljstvo vojvodine srbske u Karlovcih postojeće u smislu zaključenja iste skupštine uredilo, ili urediti bude, potverdi.

II. Potrebe Hrvatah.

1. Da se sve ono utvrdi i odobri, što je ban u interessu dinastie, narodnosti i municipalne samostalnosti kraljevinah Hrv. - Slav. i Dalm. dosad učinio.
2. Da se sve izpuni, što sabor kraljevinah Dalmacie, Hrvatske i Slavonie u istom smislu zahtevao bude.

III. Zahtevanje Slovenacah.

1. Da se svi Slovenci u Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i Primorju u jedno političko telo pod imenom Kraljevine Slovenie skopčaju i jednu vladu u Ljubljani imaju.
2. Da jezik slovenski diplomatički bude, da se uvede u škole, pisarnice, sudove, i svaki zvaničnik da zna u njem govoriti. Da se u Ljubljani sveučilište usnuje i zavede.
3. Da se Slovenija nemačkoj saveznoj državi napriklapa i zato da se poslanici iz Frankfurta natrag pozovu.

Andria Torko Brlić, Namestnik bilježnika.

Павле Стаматовић
Председатељ

15.

1848 Jun. 8

Zapisnica od 8. Lipnja pri e pódne.

Pod predsedateljstvom Pavla Stamatovića.

XLI.

Protokolom je dostojno vernost dana.

XLII.

Saobćene su Zapisnice poljskog odseka čislo 1, 2, 3, i 4.

Imaju se dat Namestniku bilježnikah Brliču, da ih pročita, pak ako što u njima nadje što je znanja vredno za oddelenje, to odseku predloži.

XLIII.

Za članove deputacije, koja će s — koncem skupštine Caru ići, izbrani su sa strane odseka jugoslavjanskog:

Pavle Stamatović
Tadia Brkić
Dragutin Kušljan
Alojsie Šparavec.

XLIV.

Za člane stalnog odbora, koji će sve nužne korake u smislu zaključenja ove skupštine činiti, kad se ona razide.

Odredjuje se Frane Zach, budući da i on onako u Pragu ostaje.

XLV.

Budući, da će odbori, koji Manifest na Europu i Adressu na Cara sastavati imaju, svoj posao skorom započeti, zato se

nalaže bilježniku, da onaj elaborat, koji je u oddelenju pročitan i primljen je drugim dvema sekcijama što pri e sobči.

XLVI.

Za članove odseka Jugoslavenskog primljeni su: Kosta Magazinović, Filip Kristić, Dmitar Crnoborac.

Primljeni su svi jednodušno sa bratskim dobrodošlicom.

16.

1848 Jun. 9.

Zapisnica od 8. Lipnja pri e pódne.

Pod predsedničtvom Pavla Stamatovića.

XLVII.

Na predloženo u velikom odboru od 8. Lipnja t. g. pitanje, kako se u Manifestu na Europu o Poljskom narodu spomen učini, po svestranom savjetovanju zaključeno je:

Da Jugoslavjanska Sekcija na predlog Libelta, koji ovako glasi: »Razdělenje Poljske smatra sabor Slavjanski za najveće potlačenje prava narodnog, a imenito

naroda poljskog i spojenog s njime naroda rusinskog. Da bi se dakle toj pravdi zadovoljilo kao i radi buduće sreće i mira Europe uvažava za krajnju potrebu povraćanje što najskorije nezavislosti i celosti ta dva spojena naroda,«

pristati nemože, nega da se obe druge sekcije pozovu, da na sledeću formulu pristanu:

»Slavljeni austr. Monarkie u Prahu skupljeni, izjavljuju se za načelo slobode i jednakosti osobah, Věrozakonah, naroda i narodnosti i za načelo saveznosti i Konfederacie i zato žele, da se kod Slavenskih narodah i izvan Monarkie austrijske načelo slobode i nepovrednosti, narodnosti pripozna, i da svi načelo uzajamnog bratskog odnošenja izmedju plemena velikog slavjanskog naroda osvoje«

i da se izjavi, da jugoslavjanski odděl, na to, da se više šta izreče, nego što se ovim izreklo, nipošto pristati nemože.

XLVIII.

Za stalni odbor

odredjen je sa strane Srbaljah Jovan Subbotić; sa strane Hrvatah i Slovenacah odredit će se docnije.

XLIX.

Oddel česki sobčava Zapisnicu od 3. Lipnja 1848

naloženo je bilježniku, da je pročitati, i ako nadje, da oddelenju jugoslovenskog predstaviti treba, to da učini.

Da bi članovi malo oddahnuli, odredjuje

se od 11 do 12 odmor.

L.

Čitan je projekt G. Libelta; i to one to one točke, koje se Caru predstaviti imaju.

Zaključeno je: Oddel pristaje na sve točke i samo primetio a) da se izrično nespominja to, da u Austriju politički begunci drugih slavjanskih državah, doći mogu, budući da se to samo po sebi rozume, kako je Austria konstitucionalna država;

b) da se izrekne, da se slavjanski sabor svake godine jedanput držat ima, a ako potreba sobom donese, više puta.

LI.

Ako dodje govor na sredstva, kojima se slavjanska vzajemnost u knjižestvu podpomoći ima, zaključeno je sa strane jugoslavjanskog oddela predložiti,

da se zaključi, da svaka grana od svake štampane knjige, svakoj sredotočnoj knjižnici drugih granah po 1 knjigu na dar poslati ima.

LII.

Kao predmet za savetovanje prvog velikog odbora sa strane jugoslavenskog odbora odredjuje se

Predložiti, da se kojoj od postavljenih komisiah naloži, da onu atresu koju je slavenska skupština banu poslati odredila sastavi i podnese savetovanju.

Slovenske zahteve, ki jih je določila južnoslovanska sekcija na svoji seji 7. junija 1848 in z ostalimi izročila plenumu kongresa, so bile tam sprejete v splošno, skupno adreso, ki naj bi jo zastopstvo slovanskega kongresa izročilo po končanem zasedanju v posebni avdienci avstrijskemu cesarju. Po XLIII. členu sklepov južnoslov. sekcije bi v delegaciji predstavljal Slovence dunajski jurist Alojzij Šparavec. Akt, ki ga je na osnovi resolucij vseh treh sekcij pripravila posebna kongresna komisija, nosi naslov *Návrch adressy sjezdu slovanského k J. M.^{ti} císaři a králi* in je bil objavljen v češčini takoj po zaključku kongresa z ostalimi važnejšimi prilogami v Časopisu Č. m.

Slovenski točki imata naslednjo obliko in vsebino:

Slovenici obývající u věrnodstvi štyrském a kralovtvi ilirském žádají:

1. *Aby všichni Slovinci obývající ve Štyrsku, v Krajině, v Korutanech a v Přímoří, spojeni byli v jeden politický celek pod jménem království slovanského (Slovenie), tak aby společnau vládu měli v Lublani.*

2. *Aby slovanský jazyk byl diplomaticky, aby uveden byl ve školy, kanceláře a saudy, i aby každý úředník povinen byl umět jím mluvit. Aby v Lublani zřízena byla universita.*²¹

Nemški tekst spomenice je v zbirki Alfreda Fischerja, *Materialien zur Sprachenfrage in Österreich*, Brün 1902, 1—5, z naslovom *Die Adresse des Slavenkongresses ddto Prag anfangs Juni 1848 an den Kaiser*.

Med domačimi listi je zabeležila to stran sklepov praškega kongresa edino »Slovenija« z zelo bežnim spominom, ki ni mogel niti naznačiti bistva stvari: »Prošnja na Nj. V. Cesarja je bila od posebniga odbora načertana, vendar še ne popolno izdelana.«²²

*

Razprave slovanskega shoda so prekinili nemiri, ki so izbruhnili v Pragi na binkoštni ponedeljek, dne 13. junija, za katere tudi danes še ni čisto jasno, kdo jih je prav za prav izzval ali povzročil.²³ Vojaško poveljstvo je pozvalo tuje slovanske zastopnike, naj Prago zapuste. Ker je predstavljal nastop cesarskega generala Alfreda kneza Windischgrätza proti praškemu meščanstvu začetek reakcije konservativnih sil v Avstriji, ki so si poslej vse bolj pridobivale nazaj moč in oblast, ni val slovanskega posega v javnopolitična vprašanja več presešel akcije iz začetka junija. S tem sta propadla tudi oba pglavitna, že sprejeta sklepa kongresa: pot izbrane deputacije, ki naj bi skupno izrekla cesarju Ferdinandu I. vse slovanske zahteve glede bodoče ureditve Avstrije, in sestavo stalnega praškega odbora, ki bi bdel nad slovanskimi koristmi.

Slovenska delegacija je mimo nepričakovanega razpleta kongresa preživela še svojo lastno notranjo krizo. Vloga, kot se je v teku razprav odprla pred mladimi zastopniki, je bila nedvomno večja, kakor so si jo predstavljali pred

²¹ Hist. zprawa, pril. VIII, ČCM 48—9.

²² Zgodopisna razlaga o Slavjanskim shodu, Slovenija I (25. julija 1848) 25.

²³ Najboljši razbor domnevnih povodov binkoštnih nemirov sedaj: Odložilík O., Vyšetovací komise z roku 1848 a jejich registratura, Sborník archivu Ministerstva vnitra Republiky Československé II (Praga 1929) 1—90.

svojo potjo v Prago. Iz njih je govoril mladostni entuziazem, na kongresu je prevladal tudi v jugoslovanski sekciji življenjski realizem, ki je gradil na temelju danega položaja povsem stvarne politične račune, kakor nam kaže ves duh razprav, a zlasti tudi srbska poslanica z dne 3. junija in politične potrebe Srbov in Hrvatov iz 40. člena sklepov. Zapisniki ne predočujejo poteka razgovorov, zato ne vemo, kakšen je bil delež posameznih članov slovenskega zastopstva. Le Globočnik nam odkriva v svojih poznih spominih na praški kongres nekoliko bližjo sliko razmer, ko riše, kako je ostal proti koncu zasedanja v Prazi sam, ker so morali njegovi mladi tovariši odpotovati domov ali nazaj na Dunaj že po prvih dneh.²⁴ Klicale so jih študijske skrbi, izpiti, dom, negotovost drznega dejanja, nemir revolucijskih dni. Kljub temu, da je izvirala ideja združene Slovenije iz dunajskega krožka, je očitno nasprotje med naglo improvizacijo slovenskega zastopstva in daljnosežnostjo dejstva, da je bil v Prazi leta 1848 v teku razprav jugoslovanske sekcije izklesan s »Kraljevino Slovenijo« slovenski politični program, ki je veljal še v povojni dobi, domala po stoletju, takemu poznavalcu naše preteklosti, kot je bil Ivan Prijatelj, za »do danes neizpolnjen slovenski ideal...«²⁵ — in to celo v njegovi manj radikalni, splošnejši obliki »Zedinjene Slovenije«, kakršne smo vajeni iz domačih virov.

Sanje nekaterih razboritih slovenskih glav, ki so se zastonj razbijale ob previdni zdržnosti Bleiweisa kot predstavnika kranjske miselnosti počasnega napredovanja po korakih in drobtinica, so mogle postati resna politična zahteva samo ob podpori, ki jo je dajalo mladim Slovencem v Prazi ozračje srbškega in hrvatskega političnega boja. Šele v sodelovanju in družbi z vodilnimi politiki avstrijskih Srbov in Hrvatov je mogel slovenski študent kot predstavnik radikalnega krila inteligence leta 1848 izstopiti pred krono in avstrijske narode z odkrito željo, da bi si hotel ustvariti domovino, ki bi bila na zunaj razmejena od ostalih narodov v monarhiji, a združevala vse Slovence, in ki bi jo v notranjosti upravljal in dogradil sam.

*

Nedotaknjena je ostala doslej vloga, ki jo je imel na kongresu Stanko Vraz. Nekdanji ilirski predstavnik je užival v Prazi popularnost, ki je zasenčila vse ostale južne Slovence, tudi starca Vuka Karadžića. Bogati literarni stiki in osebna prijateljstva, ki jih je znal navezati v predmarčni dobi po vseh slovanskih deželah, so dosegli v tem zboru slovanskih narodov po zunanem blesku svoj vrh. Poznanje razmer ter ljudi in znanje jezikov sta mu dodelila podpredsedstvo shoda, ga odtegnila razpravam v južnoslovanskem odboru in primaknila bližje k češkim organizatorjem in vodstvu, sploh reprezentanci zborovanja, ki je ni bilo malo. Da je imel Vraz prirske stike s češkimi književniki, je znano, toda nekoliko presenečen obstane človek ob čitanju zapisnika pripravljalnega odbora, ki pravi na nekem mestu, da je predlagal vitez Neuberg (poleg grofa Matyáša Thuna vodilni češki aristokrat, ki je sodeloval pri pripravah), naj bi praški pripravljalni odbor poveril Vrazu iz Zagreba, da se udeleži kot njegov zastopnik srbskega sabora, ki se je vršil v maju 1848 v Sremskih Karlovcih!²⁶

²⁴ Globočnik, IMK VIII (1898) 1—15.

²⁵ Prijatelj I., Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848—1895 I (Ljubljana 1938) 80.

²⁶ 1848, Maji 19. Sezení u p. ryt. Neuberga dne 19. máje 1848, fasc. I D 31, Slovanský sjezd v Praze, archiv Nar. muzeja v Prazi.

Kaj je vedel češki fevdalec v Stanku Vrazu? Uganko nam razreši šele drobna sled za njegovimi češkimi stiki, ki nam pove, da je bil Vraz za svojega obiska v Pragi leta 1846 gost tudi v praških aristokratskih salonih, kakor priča neka praška časopisna notica iz dobe obiska. Strogi politični duh razprav praškega shoda se je že oddaljil od Vrazove smeri slovanskih literarnih stikov v duhu vzajemnosti, njegov nosilec je bil že poklicni politik, ne več pesnik. Iz vseh teh razlogov in pa, ker je zrasla geneza ideje združene Slovenije povsem mimo Vrazovih pogledov na slovensko vprašanje, moremo sklepati, da Vraz ni pripomogel k njeni kongresni formulaciji, čeprav je prišel v Prago tudi kot zastopnik graške »Slovenije«, in veljal na kongresu, kot dokazujejo objavljeni dokumenti, za Slovenca.

Zusammenfassung

Das Postulat des »Königreiches Slowenien« im Jahre 1848 nach den Prager Dokumenten

Die Revolution des Jahres 1848 hat in zwei Hinsichten das öffentliche Leben der Slowenen tiefer beeinflusst. Erstens befreite sie die radikale Bauernbewegung, welche gegen die Schlossbesitzer und den Feudalismus mit dem Verlangen nach Abschaffung der Fronarbeit und des Zehnten und einer bessern Aufteilung von Grund und Boden auftrat. Zweitens aber ermutigte sie die Intelligenzkreise, ein slowenisch-politisches Program aufzustellen, das in der vormärzlichen Epoche verleugnet werden musste. Ausser den sprachlichen — Schul- und Verwaltungs-Forderungen enthielt dieses Programm als Hauptpunkt das Verlangen nach Vereinigung der slowenischen Länder Krain, der unteren Steiermark, Kärntens, Küstenlands und Istriens zu einem einheitlichen »Slowenien« mit slowenischer Amtssprache.

Der vorliegende Beitrag vervollständigt das bisherige Material aus dieser Epoche mit der Veröffentlichung desjenigen Stoffes aus dem Archive des slawischen Kongresses in Prag im Jahre 1848, der sich auf die Slowenen und die Südslawen bezieht. Die veröffentlichten Dokumente zeigen das Gesamtverhältnis des Kongresses zu den Slowenen und andererseits jenes der Slowenen, Kroaten und Serben zum erwähnten Kongresse. Veröffentlicht werden: die Liste jener Adressen, an welche das Prager vorbereitende Komité die Aufforderung zur Beteiligung sandte; der Anteil Dr. Franc Miklošič's an der Organisation des Kongresses; die Antworten der Slowenen auf die Einladung (Oroslav Caf, der Wiener Verein »Slovenija«, der Grazer Verein »Slovenija« und die Kärntner Slowenen); die Protokolle aller Sitzungen der südslawischen Sektion; die Liste ihrer Mitglieder; die Eingabe der südslawischen Sektion an die čechoslowakische Sektion betreffend die Frage der Vojvodiner Serben; ein Entwurf des slowenischen Gedenkschreibens an Kaiser Ferdinand I.

Das Hauptaugenmerk dieses Artikels ist der Entwicklung der politischen Forderungen der Südslawen im Jahre 1848 gewidmet, insbesondere aber der Entfaltung der Einheitsidee der Slowenen. Diese Idee erhielt auf dem Prager Kongresse ihre vollkommenste Form im Verlangen, dass die slowenischen Länder im Ramen eines selbstständigen Österreichs bleiben, jedoch eine vollkommene Autonomie durch die Vereinigung zum »Königreiche Slowenien« mit eigener Regierung in Ljubljana erhalten mögen. In Prag wurde eine einhellige Resolution an den Kaiser zusammengestellt, welche die Regelung der südslawischen Frage in der Monarchie zum Gegenstande hatte; zugleich wurde die Deputation gewählt, welche die genannte Resolution gleichzeitig mit jener der Čechen dem Kaiser überreichen sollte. Die Pfingstunruhen, welche am 13. Juni 1848 in Prag ausbrachen, vereitelten die Ausführung dieses Planes und beendeten die Arbeit des Prager Kongresses.

SLOVANSKO BOGOSLUŽJE V PANONIJI

Fr. Grivec

Leta 867 je panonski knez Kocelj vzljubil »slovenske knjige« in se jih naučil. Knjige pomenijo v stari cerkveni slovanščini isto, kar latinske litterae in grška grammata, namreč črke, spis (knjiga), pismo, pismenstvo (književnost). Vse tedanje slovenske knjige pa (tudi evangelij, psalterij i. dr.) so bile cerkvene bogoslužne knjige. Kocelj je torej vzljubil slovanske bogoslužne knjige. Cirilu je izročil do 50 učencev, da jih je učil. Kaj jih je učil? V začetku istega 15. poglavja Žitja Konstantina, ki pripoveduje o Kocljevi vnemi, beremo, da je Ciril svoje moravske učence naučil jutranjice, ure, večernice in mašo; učil jih je torej slovanskega bogoslužja, pripravljal jih je za izvrševanje bogoslužnih obredov v slovanskem jeziku. Isto smemo v glavnem sklepati tudi o Cirilovih panonskih učencih. Ves zgodovinski kontekst kaže, da se je knez Kocelj že leta 867 odločil za slovansko bogoslužje in za sodelovanje pri ustanavljanju slovanske cerkvene organizacije.

Katerega obreda pa so bile te bogoslužne knjige? Po prihodu v Moravsko je Ciril sprva brez dvoma maševal po bizantinskem obredu. Ko pa se je odločil za pot v Rim in za priznanje neposredne rimske jurisdikcije, se je moral odločiti za rimski obred. Ako tega ni storil že pred odhodom iz Moravske, je to gotovo storil v Panoniji, ki je bila tako dokončno podrejena rimskemu patriarhatu, da je bil tam mogoč le rimski obred. Iz tega sledi, da je Ciril takrat glavno slovansko bogoslužno knjigo, mašno knjigo (missale), že prilagodil rimskemu obredu. Isto sklepamo iz beneške Cirilove disputacije o slovanskem bogoslužju, še bolj pa iz uspehov v Rimu. V začetku leta 868 je papež Hadrian II. potrdil in blagoslovil slovanske bogoslužne knjige ter posvetil prve Cirilove učence. Najkasneje meseca marca l. 868 so Cirilovi učenci že peli slovansko mašo v glavnih rimskih cerkvah. Ni mogoče, da bi maševali po bizantinskem obredu, ko so bili posvečeni in namenjeni za duhovnike na tleh rimskega patriarhata.

Tej zgodovinski zvezi so nekoliko nasprotovali slavisti in liturgični strokovnjaki z ugotovitvijo, da cerkvenoslovanski prevod bogoslužnih knjig rimskega obreda ni tako natančen in vzoren, kakor prevod bizantinske liturgije, katere najstarejši odlomki so ohranjeni v Sinajskem evhologiju. Zbujali so se dvomi, če je Ciril sploh sodeloval pri prevodu rimske maše in s tem tudi dvomi, če je bila rimska maša prevedena že pred Cirilovo smrtjo. Starejši slavisti so bili v tem vprašanju previdni. Zavedali so se, da iz dosedanjega znanstvenega gradiva ni mogoče natančno določiti letnico slovanskega prevoda rimske maše. Praški slavist M. Weingart pa je l. 1938 nekoliko odločneje izrekel mnenje, da je prevod prirejen šele po Cirilovi smrti: odločil se je za leto 870.¹ Na drugem mestu sem že opozoril, da je Weingartovo mnenje premalo podprto.² Iz dozdevne nepopolnosti prevoda nikakor ne moremo sklepati, da je mogel biti prirejen šele po Cirilovi smrti. Zmotno je pretiravanje slabosti starega cerkvenoslovanskega prevoda rimske mašne knjige, ko je priznani nemški liturgik A. Baumstark že opozoril, da je prevod delo velike samostojne vrednosti, bolj »eine nachschaffende Umschreibung« kakor prevod.³ Zlasti občuduje prefacijo iz maše za vse dni. Praški slavist je to prezrl. Povrh tega je prezrl tudi važne izsledke Fr. Ušeničnika.⁴

¹ Časopis pro moderní filologii 1938, 105—129; 233—245.

² BV 1939, 102; JIC 1939, 198. Nasprotno I. Grafenauer v DS 1937/38, 391.

³ BV 1930, 244; gl. naslednjo opombo.

⁴ BV 1930, 235—253.

Sploh Weingart tu ni dognal nič bistveno novega. Vendar je pomnožil dvome o tem vprašanju in vplival na nekatere slaviste.⁵

Prenagljene domneve in dvome o starosti slovanske maše rimskega obreda je končno razpršilo novo odkritje praškega slavista J. Vašica, naslednika J. Vajsa. Pot za novo odkritje je pripravil J. Vajs z znanstveno jezikoslovno oceno vatikanskega glagolskega misala iz 14. stoletja.⁶ Dognal je, da je v tej glagolski tradiciji ohranjena še najstarejša plast cerkvene slovanščine 9. stoletja. Razen moravizmov je tukaj ohranjen tudi značilni panonizem *rěsnota*, *rěsnotivni* (resnica, resničen). Torej sega ta rokopisna tradicija v isto dobo kakor prvotna predloga glagolskih Kijevskih listov in je jedro prvotnega slovanskega misala rimskega obreda. Vatikanski glagolski rokopis namreč obsega stalni red in kanon maše (*ordo missae et canon missae*), v Kijevskih listih pa so ohranjene mašne molitve za razne dneve in praznike. Kakor besedilo Kijevskih listov tako tudi najstarejši mašni red in kanon ni povsod natančno preveden po latinskem izvirniku. J. Vašica je dognal, da te navidezne netočnosti niso dokaz prevajalčevega neznanja, temveč izraz njegove samostojne tvorbe zaradi blagolglasnosti in ritmike. Potrdil je in stvarno dopolnil zgoraj navedeno sodbo A. Baumstarka. Vrh tega je ugotovil, da mašni red (kanon) ni preveden naravnost iz latinščine, temveč po grškem prevodu mašnega obrazca papeža Gregorja Velikega (590–604). Ta liturgija se je v grškem prevodu imenovala liturgija sv. Petra. Rabili so jo v Iliriji, ki je obsegala tudi Solun, rojstno mesto sv. Cirila. V drugi polovici 9. stoletja je niso več rabili. S prevodom te starinske liturgije je Ciril pokazal posebno vnemo za stare tradicije, kakor se tudi sicer kaže v mnogih arhaističnih črtah njegove teologije.

Že samo dejstvo, da je glavni del najstarejše slovanske maše preveden po liturgiji sv. Petra, kaže na tako samostojno osebnost, kakor je bil Ciril. V isto smer kaže tudi prevod mašnih molitev, ki so ohranjene v Kijevskih listih. Vašica s konkretnimi primeri dokazuje, da se je Ciril na nekaterih mestih namenoma oddaljil od latinskega izvirnika ter s samostojnim oblikovanjem besedila dosegel takšno ritmično blagolglasje in tolikšno jedrnatost globokost, kakršna v doslovnem prevodu ne bi bila mogoča.

Vašica je doslej objavil le jedro svojih novih odkritij in izsledkov.⁷ A že iz teh odlomkov je razvidno, da njegovi znanstveni izsledki pomenijo važen preobrat v smeri zgodovinske tradicije in da prav skladno spadajo v zgodovinski okvir, kakršnega dajejo stari cerkvenoslovanski in latinski viri. Očitno je dokazano, kako prenašljene so bile domneve Weingarta in drugih, ki so iz notranjih razlogov hoteli določiti kar natančno letnico prevoda in prevajalčevo osebo. Toliške zmote in tako nasprotujoče sodbe naj bodo opomin k večji previdnosti in k resnejšemu upoštevanju pravil zgodovinske kritike. Iz notranjih razlogov, iz nepopolnosti ali dovršenosti prevoda ne moremo s popolno gotovostjo in natančnostjo določiti, kdaj je bila rimska maša prevedena v slovanski jezik in kdo jo je prevedel. Nedvomno pa je, da je Ciril že leta 867 učil panonske učence in da je papež Hadrijan II. v začetku naslednjega leta potrdil slovanske bogoslužne knjige; leta 869 je bila ustanovljena slovanska

⁵ M. Weingart je navzlic prezgodnji smrti (umrl l. 1939 v 49. letu svoje starosti) izvršil ogromno delo na znanstvenem področju stare cerkvenoslovanske književnosti. A večkrat je preveč zaupal notranjim razlogom in postavljaj nedokazane trditve. Dve taki njegovi trditvi, namreč o nameravani vrnitvi sv. Cirila in Metoda v Carigrad in o 1. poglavju Žitja Metodija, sem zavrnil v JIČ 1935, 345 s; 1937, 62–89 in v Beličevem zborniku (Beograd 1937) 135 ss. W. je moje dokaze prijazno sprejel. Kdor pozna način njegovega izražanja, lahko uvidi, da je tudi njegova trditev o najstarejšem slovanskem prevodu rimske maše le nedokazana domneva.

⁶ Kanon *chr̃v.-hlahol. vatican. misálu Illirico* 4 v Čas. pro mod. filologii 1939. Posnetek in nadaljevanje v razpravi: Mešni řad (*ordo missae*) *chr̃v.-hlahol. vatican. misálu* v Acta Academiae Velehradensis 1939, 89–118.

⁷ Slovo a slovesnost (List Praškega lingv. krožka) 1940, 65–77. Nadrobnejše izsledke bo pisec objavil v strokovnih slavist. časopisih. Potem bo šele mogoča dokončna sodba. V objavljeni razpravi so še nekatere nejasnosti; str. 73 piše, da je bila Petrova liturgija še v rabi med grškimi menihi v Rimu, str. 77 pa trdi, da je v drugi polovici 9. stoletja niso nikjer več uporabljali. Trdi, da so Cirilovi učenci po tem besedilu peli slovanske nove maše v Rimu. Iz tega bi sledilo, da je bil prevod prirejen najkasneje že v Panoniji, a nikakor ne šele v Rimu. Cirilovi učenci so bili posvečeni vsaj že dva meseca po prihodu v Rim.

panonska nadškofija ali njena ustanovitev vsaj načelno sklenjena. Leta 869 ali 870 je iz Panonije odšel salzburški arhipresbiter, ker je Metod s slovanskim bogoslužjem vzel veljavo latinski maši (vilescere fecit cuncto populo ex parte missas et evangelia ecclesiasticumque officium illorum, qui hoc Latine celebraverunt), kakor poroča verodostojna *Conversio Bagoar et Carant*. Za tak uspeh pa so bile potrebne bogoslužne knjige o pravem času in v primernem številu, da so se mogli duhovniki slovanskega bogoslužja naučiti in ga vzorno izvrševati. Zelo verjetno je torej, da je Ciril najkasneje že leta 867 v Panoniji priredil slovanski prevod rimske maše. Torej je verjetno, da je bila liturgija sv. Petra takrat prevedena. Ne vemo, koliko so mu pri tem pomagali učenci; gotovo pa je Ciril moral prevajanje voditi in nadzorovati. Gotovo je, da se je prevod rimske maše oziral tudi na tedanje panonsko slovensko narečje, kakor kaže značilno panonska rěsnota.

Zgodovinski viri so tako redki in rokopisna tradicija je tako pomanjkljiva, da tudi po najnovejših odkritjih ne moremo pričakovati razjasnitve vseh vprašanj. Še bodo ostale nekatere nejasnosti. A toliko je zdaj dognano, da se jezikoslovni dokazi v glavnem ujemajo s cerkvenoslovanskimi in latinskimi viri o slovanskem bogoslužju med panonskimi Slovenci. Prenagljene domneve, ki so nekoliko nasprotovale zgodovinskemu okviru, so dokončno premagane. Dejstvo slovanske liturgije v Kocljevi Panoniji je potrjeno ne le po starih slovanskih in latinskih virih, ampak tudi po rokopisni tradiciji liturgičnega besedila.

Zasluzni zgodovinar Fr. Kovačič je skušal dognati, če se je med panonskimi Slovenci še do danes ohranila kakšna ljudska tradicija o slovanskem bogoslužju. Neko takšno sled je ugotovil v ljudskem izročilu, da so duhovniki nekdanje slovenske maševali, a da so potem uvedli latinsko mašo, ker so slovensko mašo začeli pastirji na paši posnemati.

Vprašanje o najstarejšem slovanskem prevodu rimske maše spada v okvir naše slovenske zgodovine. Velik uspeh slovanskega bogoslužja v Kocljevi Panoniji, o katerem poročajo stari latinski in slovanski viri (salzburška *Conversio* ter žitji Konstantina in Metodija), priča o tesni zvezi panonskih Slovencev in njihovega kneza Koclja s sv. Cirilom in Metodom. Zgodovina panonskih Slovencev v drugi polovici 9. stoletja je tako prepletena z vprašanji o delu in uspehu slovanskih apostolov, da bi zmote glede te zveze bistveno motile in kazile pravo zgodovinsko sliko.⁸ Izsledki stoletnega znanstvenega dela o ustanovitvi slovanske liturgije so za nas tako važni, da jih ne sme nihče prezreti, kdor hoče o tej dobi naše zgodovine samostojno soditi in znanstveno razpravljati.

⁸ V M. Kosovi »Zgodovini Slovencev od naselitve do reformacije« (1933) in v njegovi knjigi »*Conversio Bagoar et Carant*« (1936) so tri velike zmote o tej dobi naše zgodovine: 1. Slovanska apostola sta se l. 867 hotela vrniti v Carigrad, ker med Slovani nista dosegla posebnih uspehov; 2. knez Kocelj se je (še) l. 869 odvrnil od Nemcev in odločil za Metoda; 3. Hadrianovo pismo o slov. bogoslužju (869) je bistveno interpolirano, kar da je prepričevalno dokazano. Te trditve, posnete po razpravah Lj. Hauptmanna, tako očitno nasprotujejo zgodovinskemu virom in pravilom znanstvene metode, da jih M. K. po mojih opozoritvah ne more več vzdrževati. V tem smislu so te zmote zastarele. Zato v knjigi »Slov. knez Kocelj« niti ne omenjam, da jih je M. K. zapisal. Toda neki univerzitetni slušatelj jih je proti omenjeni knjigi z veliko odločnostjo javno ponavljal. Podobno sta M. Miklavčič (GMDS 1938, 161s) in Fr. Baš (ČZN 1938, 216s) napisala zelo zmotne misli o moji knjigi. Slednji je celo zapisal, da bodo za Koclja in njegovo dobo še poslej ostala »izhodišče dela Fr. in M. Kosa.« Obveljale naj bi torej zmote, ki kaze zgodovinsko sliko kneza Koclja. Potem seveda moja knjiga ne podaja pravilne zgodovinske slike, kakor ponavlja M. M. in Fr. B. Toda vsak slovenski zgodovinar bi moral vedeti, da nam morajo biti »izhodišče« razprave Lj. H., če hočemo dela M. K. tu znanstveno uporabiti; še bolj pa je treba poznati vire in znanstvene izsledke o ustanovitvi slovanskega bogoslužja. S tako nepopolnim poznavanjem virov in literature, kakor se razodeva v nekaterih kritikah, pa o znanstvenih vprašanjih ni mogoče samostojno soditi. O tem sem nadrobneje pisal v BV 1939, 97—112 in v JIČ 1939, 197—201. O mojih novejših razpravah in o velikih zmotah kritikov je poročal dr. A. Breznik v »Slovincu« 1939, štev. 278. Nekoliko pojasnila sem objavil v »Slovincu« 1940, štev. 12.

SLOVENSKI PANONSKI VELIKAŠI

Fr. Grivec

Conversio Bagoariorum et Carantanorum (spisana l. 870) pripoveduje o posvetitvi Marijine cerkve v Blatenskem gradu l. 850 in našteva imena velikašev, ki so bili pri tej slovesnosti navzoči. Najprej navaja 15 slovanskih velikašev, potem 17 nemških. Med slovanskimi je prvi Pribinov sin Kocelj (Chezil). Iz te razvrstitve je V. Jagić sklepal, da je Kocelj slovansko ime.¹ R. Nahtigal pa je dokazal, da je to ime nemškega izvora.² O ostalih imenih slovanskih velikašev nihče ne dvomi, da so slovanska. Natančnejša določitev besednega korena in pomena pa je pri večini imen zelo dvomljiva, tem bolj, ker so zapisana površno po tedanjem nemškem načinu. Razen P. J. Šafárika, ki je v tem vprašanju omahoval, ni nihče resno dvomil, da je bilo jedro Kocljeve kneževine slovensko in da je bil Kocelj v tem smislu slovenski knez. Zato iz značaja teh slovanskih imen ni nihče dokazoval, da je bila tedanja Spodnja Panonija po večini ali po precejšnjem delu slovaška. Prvi je to poskusil slovaški slavist Ján Stanislav.³ Iz domnevno slovaškega značaja večine imen sklepa, da je bilo v Panoniji tudi veliko slovaškega prebivalstva. V časopisu »Elan« (december, 1939) je odločno napovedal, da bo iz osebnih in krajevnih imen dokazal, da je bila Spodnja Panonija vsaj po večini slovaška. Njegova razprava o velikaških imenih pa je veliko zmernejša.

J. Stanislav je dosedanje raziskave o imenih Pribinovih velikašev bistveno dopolnil z novim gradivom o krajevnih imenih, ki bi mogla biti v zvezi z imeni onih velikašev. Pri tem je podal izsledke madžarskih slavistov o krajevnih imenih. Predvsem omenja J. Melicha. Ta je smatral slovanske Pribinove velikaše za Slovence, a po raziskavanju krajevnih imen je izrekel mnenje, da so bili v Pribinovi in Kocljevi Panoniji naseljeni tudi Slovaki, celo južno od Blatenskega jezera. Opozarjam, da to ne bi nasprotovalo mnenju slovanskih zgodovinarjev in slavistov, ki trdijo, da je slovensko prebivalstvo segalo približno do polovice dolžine Blatenskega jezera, a da je bila pokrajina dalje proti vzhodu opustošena in redko naseljena. Tam bi bilo dovolj prostora za priseljevanje iz Morave, ko se je v dobi Kocljeve osamosvojitve (867—874) ustavilo nemško priseljevanje in so se mogli v večjem številu naseljevati Moravani. J. Stanislav (str. 147) priznava, da krajevna imena še niso dovolj preiskana in da je tu treba izvršiti še veliko dela. K temu moramo še dodati, da pri večini krajevnih in osebnih imen ne bo mogoče dognati, če so bolj zahodnoslovanska (moravska, slovaška) ali slovenska. Ta nedoločenost je že očitno dokazana pri imenih Pribinovih velikašev. Pri krajevnih imenih pa bi bilo treba razen tega dognati, da so res iz 9. stoletja, kar bo pač le redko in težko mogoče.

Fr. Kos je trezno opozoril, da iz samih osebnih imen ni mogoče dokazovati, če je bila tista oseba slovenskega ali severnozahodnoslovanskega pokolenja; Slovenci so namreč svojim otrokom dajali tudi taka imena, kakor so bila v navadi med severnimi (zahodnimi) Slovani.⁴ Vrhu tega so imena Pribinovih slovanskih velikašev ohranjena v zelo površni ali celo pokvarjeni obliki. Še manj pa moremo iz imen velikašev izvajati narodnost podložnikov. Saj se J. Stanislav pridružuje (str. 147) mnenju, da so s

¹ V. Jagić, Entstehungsgeschichte der kirchenslav. Sprache (1913), 480.

² Slovenski jezik, 1939, 1—14.

³ J. Stanislav, Pribinovi vel' moži (Časopis Slovenskeje učenej spoločnosti I. Lingvistica slovaca I/II, Bratislava 1939/40, 118—150).

⁴ Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev II, str. 116.

Pribinom pribežali v Panonijo tudi nekateri njegovi velikaši iz nitranske kneževine. Tako bi mogli razložiti tista slovanska velikaška imena, ki so bila med Slovenci manj običajna. To mnenje je bilo že večkrat poudarjeno; a nekateri novejši zgodovinarji in slavisti so ga prezrli.

Conversio navaja sledeča imena slovanskih Pribinovih velikašev: Chezil, Unzat, Chotemir, Liutemir, Zcurben, Siliz, Wlkina (Wulkina), Witemir, Trebic, Briznuc, Zuemin, Zeska, Crimisin, Goimer, Zistilo. Ime Chezil, Kocelj je že dovolj pojasnjeno. Izmed ostalih imen ni nobeno tako, da bi mogli z jezikoslovnimi razlogi dokazati, da je bolj moravsko (slovaško) kakor slovensko (južnoslovansko). Zgodovinarji in jezikoslovci skušajo dognati samo toliko, če je to ali ono ime bolj navadno med severnozahodnimi ali južnimi Slovani. Po opozoritvi Fr. Kosa takšna ugotovitev ni več trden dokaz za velikaševo pokolenje, še manj pa je odločilna za narodnost njegovih podložnikov. Po vsem tem tudi še po razpravi J. Stanislava imena velikašev zelo malo dokazujejo slovaški značaj Spodnje Panonije. Poglejmo posamezna imena.

Unzat, Unčat, po svoji staroslovanski koreniki (unyj) pomeni boljši, imenitnejši (melior, potior). Med Čehi in Moravani pogosto srečujemo imena: Uneslav, Unimir, Unemysl, Unevit. Prav tako pogostna so krajevna imena s koreniko Un. To ime je torej moravsko (slovaško), a po stari koreniki bi končno moglo biti tudi južnoslovansko.

Ime Chotemir, Hotimir je pogostno med Čehi, a znano je tudi med Slovenci, n. pr. Chotmer v Čedadskem evangeliju, Cheitamar v solnograški bratovski knjigi (Liber confraternitatum), karantanski knez Cheitumar. Pribinov velikaš tega imena bi torej mogel biti ali Slovak ali Slovenec.

Liutemir, Ljutomer je navadno tako pri zahodnih (Čehih, Moravanih, Slovaki) kakor tudi pri južnih Slovanih; a verjetneje je, da je bil ta velikaš Slovenec, kar priznava celo Stanislav.

Zcurben je nejasno zapisano ime, ki mu je težko ugotoviti pravo slovansko obliko; morebiti Skrben. Priznajmo mu bolj zahodnoslovanski značaj, čeprav slovenski ni izključen.

Siliz, Žilic, Žilec (Šilec) po svoji obliki ni niti izključno slovaško niti izključno slovensko ime.

Wlkina, Wulkina more biti enako slovaško kakor slovensko ime.

Witemir, Vitomir je bilo med Slovenci zelo razširjeno ime v raznih oblikah: Vitomir, Vitoslav, Vitobrat, Vitogoj. J. Stanislavu in večini neslovenskih slavistov to dejstvo ni znano, ker ne poznajo Fr. Kosovega Gradiva za zgodovino Slovencev. Stanislav misli, da iz tega imena ne moremo sklepati, kakšna je bila narodnost njegovega nosilca. Na podlagi Fr. Kosovih podatkov smemo trditi, da je bil Vitomir Slovenec.

Trebiz, Trebec, Trebislav smatra Stanislav za slovaško ime, ker mu ni znano, koliko je slovenskih krajevnih imen tega korena (Trebneje, Trebeljevo, Trebelno, Trebča vas).

Briznuz, Prisnec more biti slovensko ali slovaško ime.

Zuemin, Zemin, Semín bi moglo biti slovensko ime (Zemljíč).

Zeska, Češka je morda zahodnoslovansko ime. K pastirski molitvi »Sveti Velko, brani mojo belko, — Sveti Češko, daj ji vime težko« pripominja Trstenjak (Novice, 1858, str. 20), da se kraj Mure imenuje živinski pastir pogosto Čeh.

Crimisin je težko razložiti; težko je ugotoviti pravo slovansko obliko.

Goimer, Gajmir je tudi po Stanislavovem mnenju slovensko ime.

Zistilo, Čistilo, Čistislav priznava Stanislav za južnoslovansko ime.

V končnem dokazovanju se je Stanislav odločil, da so tri imena slovenska: Ljutomer, Gajmir, Čistilo. Ostala imena smatra za slovaška. A v nadrobnejem dokazovanju je pri imenih Chotemir, Zcurben, Siliz, Wlkina, Briznuz, Zuemin, Crimisin priznal, da morejo biti ali slovaška ali južnoslovanska; pri imenih Witemir in Trebiz pa se očitno moti, ker ne pozna

slovenskih imen in slovenskega znanstvenega gradiva. Torej je le za dve imeni dokazal bolj slovaški značaj.

O veliki večini imen Pribinovih slovanskih velikašev je torej nemogoče trdno ugotoviti, če so slovaška ali slovenska. Jagić je trdil, da je približno polovica imen južnoslovanska. Na podlagi slovenskega zgodovinskega gradiva bi pa smeli trditi, da je večina imen slovenska (južnoslovanska), ako negotova imena v enakem razmerju razdelimo med Slovake in Slovence.

Iz imen Pribinovih velikašev se torej nikakor ne more dokazati slovaški značaj Spodnje Panonije. Celo J. Stanislav priznava, da slovaška imena velikašev, če bi se vobče mogla dokazati, nikakor ne dokazujejo slovaške narodnosti njihovih panonskih podložnikov. Po dosedanjih uspehih tudi krajevna imena ne obetajo bistveno drugačnih izsledkov.

Stoletna soglasna znanstvena tradicija za slovensko narodnost jedra Spodnje Panonije je torej neomajana.⁵ Pri tem pa naglašamo veliko sorodnost in podobnost Slovencev in Slovakov zlasti v 9. stoletju, ko so bile razlike med slovanskimi rodovi sploh malenkostne. Pravilneje bi mogli za 9. stoletje govoriti o prednikih sedanjih Slovencev in Slovakov, ne pa o Slovencih in Slovaki v sedanjem pomenu. Poleg tega priznavamo, da je Spodnja Panonija obsegala tudi del Hrvatov in segala celo med Srbe. Stanislavova razprava o Pribinovih velikaših nazorno kaže, da panonska zgodovina 9. stoletja družijo Slovence in Slovake ter oboje vabi k sodelovanju za razbistritev skupnih zgodovinskih vprašanj. Tu ni niti prostora niti povoda za polemike in prepire, ampak le za sodelovanje.

⁵ O tem sem pisal tudi v »Slovcu« 12. maja 1940. — St. Sakačevega mnenja ali namigavanja o hrvatski Spodnji Panoniji (GMDS 1939, 171) pa sploh noben strokovnjak ne upošteva.

SALZBURŠKO POSESTVO CESTA NA KRANJSKEM

Milko Kos

Rod koroške Heme, ustanoviteljice ženskega samostana na Krki, je imel na Slovenskem v 11. stoletju ogromno zemljiško posest. Vsa pa ni ostala skupaj. Že Hema jo je z bogatimi darovi svoji pobožni ustanovi na Krki v izdatni meri zmanjšala; po drugi strani so pa veliki deli zemlje Heminega rodu prešli na gospode Vojniške in Bogenske, največ so pa od svetnih velikašev pridobili Spanheimi. Slednje je v zvezi z borbo za investituro na slovenskih tleh. Dva iz Heminega rodu, savinjski krajišnik Starhand in njegov brat Ulrik, sta se namreč borila za salzburskega nadškofa cesarske stranke, grof Bernard Spanheimski je pa stal na strani papeževcev. Zmaga teh l. 1106. je pa zrušila moč in vpliv Heminega rodu, odvzela mu velike dele bogate posesti, oropala pa odvetništva nad krško škofijsko cerkvijo, nasprotno pa imela za posledico silen dvig in veljavo Spanheimov, združeno z ogromno posestno obogatitvijo. Nadškof na salzburski stolici je bil tedaj, od 1106, Konrad, vnet pristaš papeške stranke, ki je za svojega vladikovanja vztrajno popravljal krivice, ki so jih papeškemu Salzburgu poprej prizadevali pristaši cesarske stranke, med njimi sedaj strmoglavljeni člani Heminega rodu.¹

Ena takih krivic in računov, ki jih je moral Konradov Salzburg s Heminim rodом še poravnati, se je nanašal na posestvo, ki ga vir imenuje C e z t. Spor zaradi njega med salzbursko cerkvijo in člani Heminega rodu je segal še nazaj v čase nadškofov Gebharda (1060—1088) in Tiemona (1090—1101), ki sta za borbe za investituro stala oba na papeževi strani in bila seveda kot taka ostra nasprotnika cesarsko usmerjenih članov Heminega rodu. Tudi po letu 1106, in za vlade nadškofa Konrada I. (1106—1147) je šla pravda za posestvo Cezt dalje, najprej med nadškofom po eni in krajišnikom Starhandom ter njegovim bratom Verigantom po drugi strani, po smrti obeh bratov pa v še ostrejši meri med nadškofom in Verigantovo hčerko Hemo ter njenim možem grofom Volfradom Trebanjskim. Vsi ti so trdili, da posestvo njim pripada, nadškof s svojimi je pa poudarjal, da je salzburske cerkve. Dolgotrajen spor je bil pred 800 leti, po številnih posvetovanjih, končan 1141 tako, da sta se Hema in njen mož na prigo-varjanje prijateljev posestvu Cezt na korist Salzburga brezpogojno odpovedala. Nadškof Konrad jima pa je z ozirom na Volfrada, ki ga je nekdam vzgojeval, in z ozirom na plemenito mišljenje in Hemin rod, podelil pod določenimi pogoji sto kmetij med Turami, Semmeringom, Hartbergom in Labnico na Zgornjem Štajerskem.²

Vprašanje je, kje se nahaja posestvo Cezt. V listini iz 1141 je omejeno z besedami: Wibestein in studenec označen z marmornatim kamnom do roba gore (Wibestein et fonte marmoreo lapide signato usque ad crepidinem montis).

Prvi, ki je skušal določiti kraje v naši listini, je bil K. T a n g l (1853). Cezt so mu Ceste blizu Sv. Križa pri Rogaški Slatini, z marmornatim kamnom označen studenec domnevno današnji slatinski izvor, gora pa Janina nad Rogaško Slatino. V tem krajevnem okolišu se sučejo vsi, ki so, Tanglu sledeč ali pa samostojno, skušali določiti kraje listine iz 1141. Wibestein (wib — baba, stein — kamen, peč, skala) je D. T r s t e n j a k u (1884) Babni kamen v Šmarskem okraju, ki ga je F. K o v a č i č

¹ Lj. Hauptmann, Grofovi Višnjegorski, Rad Jugoslavenske akademije, 250 (1935), 215—239.

² Tekst listine, datirane julija 1141, sta nazadnje objavila Hauthaler in Martin, Salzburger Urkundenbuch, II, 296—297, št. 203 (z navedenimi starejšimi edicijami). — Regest: Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev, IV, 101, št. 169.

(1915) popravil v Babno goro, kot se imenuje višina blizu Žusma. Vsi se pa z večjo ali manjšo gotovostjo, ali pa s pridržkom kakega »najbrž« ali podobno, drže pri Cezt vasi Ceste, pri izviru mislijo na slatinski vrelec, pri gori pa na Janino, Boč ali Donaško goro.³ J. Zahner je v imeniku svojega štajerskega diplomatarja pri lokalizacijah naših krajev šel sicer v okolico nemško-štajerskega Gleichenberga, vrnil se pa kasneje zopet v rogaški okraj.⁴ Le Stegenšk u se zdi slatinski izvir izključen, sicer pa kraje določneje ne lokalizira.⁵

Proti lokalizaciji posestva Cezt v rogaški okraj obstaja težava, kajti Rogatec (Roas), ki je ne daleč od domnevnih Cest, je že 11 let pred 1141 naštet v potrdilnem privilegiju kralja Lotarja iz 1130 za krško cerkev med posestvi le-te.⁶ Kovačič si to razlaga tako, da je bil 1141 le zapadni del rogaškega okraja, kjer so ležale Ceste z Wibesteinom, salzburski, vzhodni del z Rogatcem je pa bil in ostal krški, po 1141 je pa tudi prvi postal krški. Hauptmann pa meni, da je Cezt = Rogatec in da je v listino iz 1130 med naštetu krško posest Rogatec vrnili falzifikator, Krka pa je prejela Rogatec od Salzburga šele po letu 1141.⁷ Pri Lotarjevem v izvirniku ohranjenem privilegiju, neoporečnem v paleografskem in diplomatičnem oziru, se mi razlaga s falzifikatorskim vrinkom zdi malo verjetna, ki mora seveda tudi pasti, če najdemo za lokalizacijo posestva Cezt kak drug okoliš.

Nova pota je glede lokalizacije krajev in razlage listine ubral H. Pirchegger. Zoper lokalizacijo salzburskega posestva Cezt v rogaški okraj govori predvsem, da se v njegovem območju iz drugih virov ne da dokazati posest salzburske cerkve. Cezt pomenja na splošno kraj, ki je nastal ob neki rimski cesti; Wibestein—Babna gora pa ne leži ob rimski cesti; vobče je malo verjetno, če je tam mimo vodila kaka rimska cesta. Za središče posestva leže Ceste pri Rogški Slatini preveč ob robu, ne daleč od hrvaške meje. Iskati jih je nekje, kjer je imel v bližini posest Hemin rod; pri rogaških Cestah tega ni. Tako Pirchegger.⁸

Posestvo Cezt je treba torej iskati drugod, ne v rogaškem okraju.⁹ Pircheggerjeva zasluga je, da je pokazal na Kranjsko, kjer je res imel Hemin rod, ali, kakor se je tukaj v 12. in 13. stol. imenoval, grofje Višnjegorski, tudi še v poinvestiturni dobi zelo obsežno posest: na Dolenjskem raztreseno od Višnje gore, Litije in izvirov Krke pa navzdol do Gorjancev. V bližini te dolenjske posesti Višnjegorskih je pa Pirchegger pokazal na posest salzburske nadškofijske cerkve, ki jo v teh krajih doslej ni nihče iskal, oziroma dokazal. Zanjto zvezo iz štirih šele pred nekaj leti v obliki izvlečkov objavljenih listin iz 14. stoletja. F. Martin, ki jih je objavil, išče v listinah omenjene kraje po Kranjskem, Koroškem, Spodnjem in Zgornjem Štajerskem, kar pa je nemogoče, kajti iz listin samih je razvidno, da so ti kraji morali ležati skupaj.¹⁰ Pirchegger jih išče vzdolž današnje dolenjske železniške proge v prostoru od Grosuplja do Trebnjega, vmes med njimi Cezt v vasi Cesta pri Radohovi vasi, kjer je res vodila mimo rimska cesta iz Emone v Praetorium Latobiorum. Mislim, da ima Pirchegger le deloma prav. Po mojem mnenju ni v omenjenih štirih listinah naštetih krajev iskati

³ K. Tangl v *Mittheilungen des hist. Vereines für Steiermark*, IV (1853), 154; A. Meiller, *Regesten zur Geschichte der Salzburger Erzbischöfe* (1866), 440; D. Trstenjak, *Wariand de Graz* (1884), 29, op. 4; I. Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, VII (1890), 84; Jaksch *Monumenta hist. duc. Carinthiae*, III, 287; Fr. Kos, *Gradivo za zgodovino Slovencev*, IV, 101; F. Kovačič, *Posestvo »Cezt« v listini l. 1141. in njega lastniki*, *Časopis za zgod. in narodopisje*, XII (1915), 13 dalje; Hauthaler-Martin, *Salzburger Urkundenbuch*, II, 296, III, R 302, R 312.

⁴ *Urkundenbuch des H. Steiermark*, I, 214, 901, 930; *Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter*, 95, 496.

⁵ Voditelj v bogoslovnih vedah, 1915, 79.

⁶ *Mon. hist. duc. Carinthiae*, I, 93, št. 58; *Gradivo za zgod. Slovencev*, IV, št. 99.

⁷ Grofovi Višnjegorski, 234.

⁸ *Das Gut Cest*, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark*, 32 (1938), 127—131.

⁹ V Rogatcu in okolišu ni najti fevdov salzburske cerkve (prim. A. Lang, *Die Salzburger Lehen in Steiermark*, *Beiträge zur Erforschung steirischer Geschichtsquellen*, 43, 44, 1937 do 1939, passim).

¹⁰ *Die Regesten der Erzbischöfe und des Domkapitels von Salzburg*, II, št. 1139 (1313/15), 1178 (1314), III, 293 (1321), 372 (1323). — Lokalizacije v imenikih.

vzdolž dolenske, marveč vzdolž kočevske železniške proge v prostoru od Grosuplja do Dobrepolja, vmes med njimi Cezt iz leta 1141.

Posest salzburske nadškofijske cerkve v oddaljeni Kranjski je, kot se kaže, prišla v začetku 14. stoletja že v pozabo. Ko jo je salzburski nadškof Weichart okoli 1314 podelil v fevd grofu Majnhardu Ortenburškemu, mu je ta odgovoril, da so jo nekateri priznali za salzbursko, drugi pa ne.

Salzburski fevdi so se nahajali v Št. Vidu pod Čušperkom, »in dem wenigern Rateck« (8 kmetij), »in dem merern Rateck« (11 kmetij), »in dem wenigern Malscher« (7 kmetij), »im merern Malscher« (8 kmetij), v »Agretz« (15 kmetij), pri sv. Martinu (4 kmetije) in v »Prapotschach« (3 kmetije). Celotno vrsto salzburskih kmetij so pa imeli Turjaški, Volker in Herbert, sinova »velikega« Maintzleina, ter Gerloh in Herbert, sinova »malega« Mäntzleina ter njuni bratje, niso pa te posesti nikdar od Salzburga prejeli in jo kot salzbursko tudi niso priznavali; te kmetije, 60 po številu, so se nahajale v krajih »Moos« (12 kmetij), »Roteyn« (10 kmetij), »Grazlup« in Št. Mihael (10 kmetij), »Drandorf« (8 kmetij), »Steg« (4 kmetije), »Leuf« (6 kmetij) in »Lock« (10 kmetij). Vseh salzburskih kmetij v naštetih vaseh, z izjemo Št. Vida pod Čušperkom, kjer število kmetij ni navedeno, je bilo 116; njihova skupna lega je označena po potoku »pri Bičju pod Čušperkom« (pei der Veyts unter Zobelssperch).

Zaradi kmetij, ki so jih imeli Turjaški in jih niso hoteli kot salzburske priznavati, se je začel Salzburg po svojem zastopniku Majnhardu Ortenburškemu z njimi pravdati. V dveh listinah, ki sta se nam o tem sporu iz 1321 in 1323 ohranili, so vasi navedene s sledečimi imeni: »Moos«, »Gotn (Kotn)«, »Grazlupp (Graslupp)«, Št. Mihael, »Dransdorf«, »Steg«, Leitscha« in »Lok«. Spor zaradi salzburskih fevdov med Ortenburžani in Turjaškimi je bil po dolgoletnem pravdanju končan šele 1343 takó, da naj Turjaški prejmejo od Ortenburžanov v fevd salzburske fevde, ki jih oni imajo v posesti, ti pa o njih pisma, če bi Turjaški kaj teh fevdov pozabili navesti, ali jih ima kdo drugi, dolžni so Ortenburžani o njih poizvedovati.¹¹

Kje leže ti kraji, v katerih se omenjajo salzburski fevdi? Za Št. Vid pod Čušperkom meni Pirchegger, da je to velika farna vas Št. Vid pri Stični. Označba »pod Čušperkom« pa prav gotovo ne more govoriti za tako lokalizacijo, kajti dolenski Št. Vid pri Stični je od starega Čušperka oddaljen najmanj 14 km zračne črte, vmes leže hribi in doline. Ker pa bliže Čušperka ni vasi z imenom Št. Vid, moramo iskati cerkev, ki je temu svetniku v okolišju starega čušperskega gradu posvečena, kajti večkrat je v virih tega časa vas imenovana namesto s krajevnim z imenom cerkvenega patrona. Svetega Vida kot cerkvenega patrona ima vas K o m p o l j e v Dobrepolju, kjer se fevdi Ortenburžanov omenjajo še v celjskih fevdnih knjigah iz 1436.¹² Št. Vid so torej K o m p o l j e v Dobrepolju. Čeprav vas ne leži naravnost pod starim Čušperkom, nas taka označba v listini ne sme motiti. Tudi potok Bičje se ob istem času omenja »pod Čušperkom«, čeprav je na severno stran skoraj prav toliko od tega oddaljen kot K o m p o l j e na južno. Mogoče je pa »pod Čušperkom« razumeti tudi v smislu upravne, zemljiško-gospodarske ali deželskosodne pripadnosti, kar tudi ustreza stanju v srednjem veku.¹³

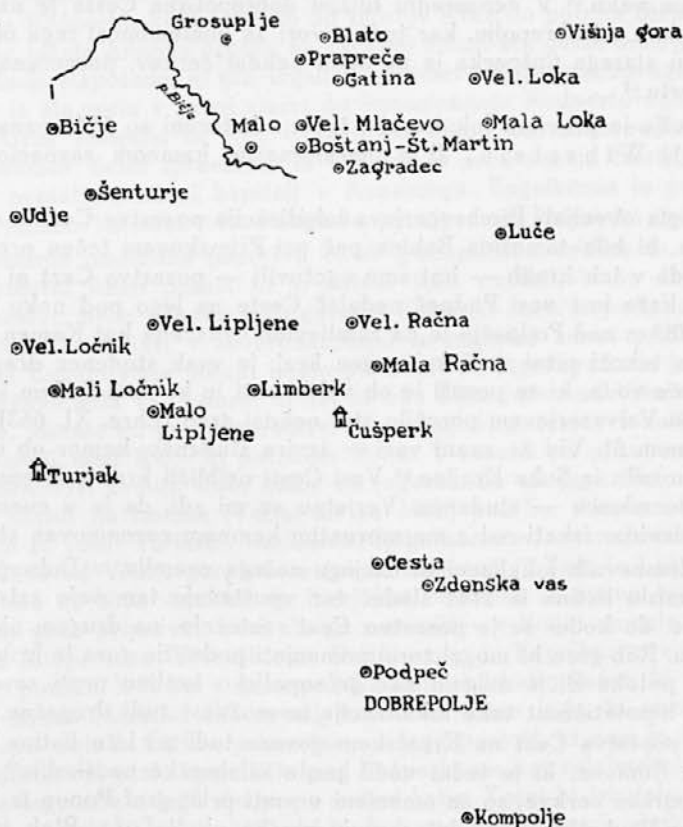
Lažja je lokalizacija ostalih vasi, v katerih so navedene kmetije kot fevdi salzburske nadškofijske cerkve. Mali in Veliki »Rateck« ni Radohova vas pri Št. Vidu ob dolenski progi, kot meni Pirchegger, marveč Velika in Mala Račna pod Čušperkom. Proti severu se vrste vasi Mali in Veliki »Malscher« = Malo in Veliko Mlačevo ter »Agretz« = Zagradec, ki jih tudi Pirchegger pravilno lokalizira. Sledeči Sv. Martin pa ni Martinja vas blizu Št. Lovrenca na Dolanjskem, marveč je staro ime za vas blizu obojega Mlačevega in Zagradca, ki so jo šele potem, ko so sezidali grad Boštanj

¹¹ Mitteilungen des Musealvereins für Krain, XVIII (1905), 141, 165.

¹² Rokopis v Državnem arhivu na Dunaju (kodeks bl. 313, fol. 38).

¹³ Dobrepolje in okoliš potoka Bičje pod deželskim sodiščem dobrepoljsko-čušperskim (Hauptmann v Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, I/4, 466 in zemljevid).

(Weissenstein), začeli po tem imenovati.¹⁴ Tudi sledeči »Prapotschach« išče Pirchegger v Praprečah blizu Št. Lovrenca na Dolenjskem; v resnici je to Prapreče pri Grosupljem. Nekatere kraje, ki slede, lokalizira Pirchegger pravilno: v grosupeljsko okolico »Moos« = Blato, »Roteyn (Gotn, Kotn)« = Gatina in »Grazlupp (Graslup)« = Grosuplje, južno od Višnje gore pa »Leufa (Leitscha)« = Luče. Za »Drandorf (Dranstorf)« in »Lock (Lok)« koleba, pri prvem kraju med Bregom (nemško Ranndorf) pri Temenici na Dolenjskem in Stransko vasjo pri Grosupljem, pri drugem med Veliko Loko pri Trebnjem in Veliko (oziroma Malo) Loko pri Žalni; pravilno je v obeh primerih drugo. Netočno je pa pri Pircheggerju lokaliziran Št. Mihael, kjer navajajo naše listine hkrati z Grosupljem skupno število 10 kmetij; ni to Št. Mihael pri Velikem Gabru na Dolenjskem, marveč del Grosuplja, kjer je cerkev posvečena sv. Mihaelu. »Steg«, ki ga Pirchegger ne ve lokalizirati, bo pač iskati na višini Stehan med Grosupljem in Višnjo goro, ki se po legi lepo vključuje v vrstni red vasi, kot nam jih navajajo omenjene listine.



Vse te lokalizacije kažejo, da nekdanje salzburške posesti na Kranjskem ne smemo iskati razbito in raztreseno v prostoru med Grosupljem in Trebnjem na Dolenjskem, marveč v prostoru od Dobrepolja do Grosuplja (glej priloženi zemljevid). Na jugu, kjer se omenjajo salzburški fevdi v Dobrepolju le v Kompolju, je bila ta posest le izolirana in je nemara zato najprej zapadla pozabi; vir nam v tem kraju ne omenja salzburških kmetij niti po številu; na severu, med Račno, Grosupljem in Lučami, je pa bila bolj sklenjena; tu je bilo v 14. stoletju onih 116 kmetij, ki so jih skupaj označevali z lego »pri potoku Bičju pod Čušperkom«, za katere je v 12. stoletju salzburški nadškof štel Heminemu rodu 100 kmetij na Zgornjem Štajerskem. Napačno bi bilo s Pircheggerjem iskati del teh kmetij okoli Št. Vida pri Stični in še dalje proti vzhodu, skoraj tja

¹⁴ Sand Mertten tudi v celjskih fevdnih knjigah 1436, fol. 1' (citac kot pri opombi 12).

do Trebnjega. V teh krajih nam o posesti salzburske nadškofije ni ničesar znanega; največ je je tu bilo Heminega rodu ali grofov Višnjegorskih, ki so z njo prav v tem okolišu in v letih, ko je šla pravda za posestvo Cezt h koncu, obdarovali na bogat način svojo pobožno ustanovo, 1136 ustanovljeni stiški samostan.

V prostoru med Dobropoljem in Grosupljem moramo torej iskati posestvo Cezt. Mislim, da se je označba zanj iz 1141 ohranila v imenu vasi C e s t a ob današnji kočevski železniški progi blizu postaje Dobropolje. V vasi so imeli kmetije v fevdu Ortenburžani (do 1418), za njimi so jih podedovali celjski grofje, a od teh so prešli na Habsburžane.¹⁵ Kraj leži južno od starega Čušperka. Ime ima, kot še nekateri drugi kraji takega naziva na Slovenskem, po legi ob cestah, ki so se ohranile iz pred-slovenske dobe in so jih uporabljali še Slovenci ter ob ali blizu njih postavljali svoja po prometni črti poimenovana selišča. Mimo dobrepolske Ceste je v starem veku vodila cesta od zgornje Krke na Rašico in dalje na Bloke, znana pa je bila ta prometna pot tudi v srednjem veku.¹⁶ V neposredni bližini dobrepolske Ceste je nastalo prafarno središče na Vidmu v Dobropolju, kar tudi govori za pomembnost tega okoliša. Na gori Limberku blizu starega Čušperka je pa stala nekdanja cerkev, posvečena salzburškemu svetniku Rupertu.¹⁷

Mnogo težja je pravilna lokalizacija točk, s katerimi so 1141 označene meje posestva Cezt: 1) Wibestein, 2) z marmornatim kamnom zaznamovan studenec, 3) rob gore.

Če bi mogla obveljati Pircheggerjeva lokalizacija posestva Cezt v okolico dolenskega št. Vida, bi bila tamošnja Babina peč pri Primskovem točen prevod nemškega Wibestein. Toda v teh krajih — kot smo ugotovili — posestva Cezt ni mogoče iskati. V Dobropolju kaže ime vasi Podpeč nedaleč Ceste na lego pod neko pečjo (nemško stein); višina 783 m nad Podpečjo je na zemljevidu označena kot Kamen vrh. V Dobropolju, ki je na tekoči pitni vodi kaj reven kraj, je vsak studenec dragocen. Iz jame pri Podpeči teče voda, ki se posuši le ob veliki suši in ki služi ljudem kot pitna voda. Nad jamo je po Valvasorjevem poročilu stal nekdanji grad (Ehre, XI. 663). Pri Kompolju — nam z imenom št. Vid že znani vasi — izvira studenec, kamor ob dolgotrajni suši hodi po vodo celo iz Suhe Krajine.¹⁸ Vasi Cesti najbližji kraj je Zdenska ves, ki ima mogoče ime po zdencu — studencu. Verjetno se mi zdi, da je v enem takih redkih dobrepolskih izvirih iskati oni z marmornatim kamnom zaznamovan studenec.

Po teh domnevnih lokalizacijah na jugu našega ozemlja, v Dobropolju, bi morali besedam in smislu listine iz 1141 sledeč ter vpoštevaje tamošnjo salzbursko posest, iskati rob gore, do koder se je posestvo Cezt raztezalo, na drugem njegovem koncu, to je na severu. Rob gore bi mogel torej pomenjati podnožje gora in hribov, ki se iznad ravnine okoli potoka Bičje dvigajo nad grosupeljsko kotlino proti severu in vzhodu. Priznavam pa hipotetičnost take lokalizacije in možnost tudi drugačne.

Za lego posestva Cezt na Kranjskem govore tudi pri č e listine iz 1141. Mimo krškega škofa Romana, ki je tedaj vodil posle salzburske nadškofije¹⁹ in vrste ministerialov salzburske cerkve, so še omenjeni v vrsti prič: grof Popon iz Kranjske, ki je iz rodu grofov Vovbrških in je bil s svojo zemljo okoli Loža, Blok in Velikih Lašč oddaljenejši sosed posestva Cezt; dalje dva Ortenburžana, oba v sorodu z Višnjegorskimi, grof Oton, daljni sorodnik, in Majnhard, imenovan po bližnjem dolenskem Šumberku, mož Hemine tete, ter končno Hemin brat Henrik, imenovan Pris.²⁰

Drugo vprašanje, ki nas v zvezi s posestvom Cezt zanima, je, zakaj je zaradi

¹⁵ Ortenburški fevd »Zu der Strassen« 1436, 1446 (celjske fevdne knjige kod. bl. 313, fol. 38 in 59', v Državnem arhivu na Dunaju).

¹⁶ Premerstein-Rutar, Römische Strassen und Befestigungen in Krain, 8; B. Saria, Antike Inschriften aus Jugoslawien, I, 100.

¹⁷ Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, V (1895), 238.

¹⁸ Krajevni leksikon Dravske banovine, 230.

¹⁹ Jaksch, Monumenta hist. duc. Carinthiae, I, 10.

²⁰ Hauptmann, Erläuterungen zum Hist. Atlas der österreichischen Alpenländer, 1/4, 394, 400; Grofovi Višnjegorski, 221 in rodovnik.

njega prišlo do spora med Salzburgom in Heminim rodом ter kakšna je bila vobče usoda tega posestva.

Raziskavanje nam kaže v drugo polovico 11. stoletja. Z darovnico, datirano 18. oktobra 1058 v Regensburgu, je kralj Henrik IV. podelil svojemu zvestemu (fidelis nostro), Anzo po imenu, tri kraljevske kmetije v vaseh Bizi, Dobelgogesdorf, Herzogenbach in Lipnack; če bi v teh vaseh ne bilo dovolj zemlje, naj se, kar bi je bilo premalo, dopolni v bližnjih seliščih na južni strani potoka Bičje (flumen Bizi).²¹ Bizi je vas Bičje, Dobelgogesdorf ali »Dobeljgojeva vas« — kakor so ji nemara slovensko rekli — zelo verjetno današnje Šenturje, Herzogenbach je Udje, Lipnack pa Veliko (ali Malo) Lipljene, vsi ti kraji južno in jugozapadno od Grosuplja, »flumen Bizi« je pa potok Bičje, ki teče od enakoimenovane vasi preko grosupeljskih travnikov in močvar tja proti Boštanju, kjer se v kopanjskih Mokrinah izgubi.²² Posest v teh krajih je nemški kralj Henrik IV. imenovanemu Anzu štiri leta kasneje, s privilegijem, izdanim 11. decembra 1062 v Regensburgu, še razširil. Novo darovano ozemlje je mejilo na vzhodu na posest nekega Rödpertha, ki se je širilo od zgornje Krke do potoka Bičje (Bitsa), kjer je ob tem potoku ležala Anzova posest; na zapadni strani sta delali mejo posestvi dveh grofov, Tietpolda in Rapotona, ki sta segali do posestva Engelberonovega, vse do vasi Lonsa, odkoder je šla meja v ravni smeri do imenovanega Rödpertovega posestva ob zgornji Krki.²³ Grof Tietpold in grof Rapoto sta člana bavarske rodbine grofov iz Vohburga. Rapotonov delež (praedium in Creino) je pred smrtjo četrtega grofa tega imena († 1099) prešel na stolni kapitelj v Augsburgu. Engelberon je prvi po imenu znani svobodni plemič Turjaški.²⁴ Za Rödpertha pa ne vemo, kateremu rodu bi ga šteli.

Če razporedimo omenjena posestva okoli grosupeljske kotline in potoka Bičje, kjer je 1058 pridobil Anzo posest in jo potem 1062 razširil, bomo dejali, da se je Rödpertovo posestvo širilo nekako izza gorenje Krke do roba kopanjske kotline; posestvi obeh grofov bo iskati v severozapadni in zapadni smeri proti Ljubljani in Barju, Turjačana Engelberona posest bomo pa iskali na jugozapadu in jugu, kjer stoji grad Turjak. Težavo dela vas Lonsa, ki naj bi bila Luče južno od Višnje gore.²⁵ Če bi Lonsa bile Luče, morale bi, po razporeditvi in razmejitvi posestev v naši listini, ležati v Rödpertovi zemlji med Krko in potokom Bičje. V resnici pa pravi naš vir, da leži Lonsa v Engelberonovi zemlji, torej nekje na jugozahodu ali jugu. Zato menim, da je pri vasi Lonsa misliti na Ločnik (Veliki ali pa Mali) pod Sv. Ahacem blizu Turjaka. V obeh Ločnikih so imeli Turjaški, nasledniki Engelberonovi, v srednjem veku posest, v onih Lučah južno od Višnje gore pa se taka ne omenja.²⁶ Tudi je Ločnik blizu onih Lipljen, ki so bile že 1058 Anzove, je torej kot obmejna in mejna točka ob zemlji drugega gospoda prav pripraven kraj, da ga razmejitev v listini omenja.

Sredi med Rödpertovo, Tietpoldovo, Rapotonovo in Engelberonovo zemljo bomo torej v okolišju potoka Bičje v grosupeljski kotlini iskali posest, ki jo je 1058 in 1062 prejel od krone Henrik IV. zvesti Anzo. Če njeno lego, ki nam jo listina iz 1062 označuje »pri potoku Bičje«, primerjamo z lego posesti, ki nam jo listine iz prve polovice 14. stoletja omenjajo »pri Bičju pod Čušperkom« kot salzbursko, bomo morali ugotoviti, da se lega ene z lego druge po večini krije. Torej bi izhajalo, kot domneva tudi Pirchegger, posestvo Cezt iz 1141, ki je, kot smo videli, predhodnik v 14. stoletju med Grosupljem in Dobropoljem omenjene salzburske zemlje, vsaj po velikem delu iz Anzovega zemljiškega imetja. Za tak sklep pa moramo iskati še drugih opor, kot nam

²¹ Jaksch, Monumenta hist. duc. Carinthiae, I, 64, št. 23; Gradivo za zgod. Slovencev, III, št. 201.

²² Lokalizacije: L. Pintar v Izvestjih Muzej. društva za Kranjsko, XIX (1909), 123 (s starejšo literaturo).

²³ Jaksch, I, 66, št. 25; Gradivo, III, št. 224.

²⁴ H. Witte v Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, Ergänzungsband V, 388; O. Dungern, Genealogisches Handbuch zur bairisch-österreichischen Geschichte, 1. Lieferung, 1931.

²⁵ Tako Gradivo, III, str. 137, opomba 2.

²⁶ Turjaški urbarji v arhivu na gradu Turjaku iz 1463, 1484 in 1485. — Mitteilungen des Musealvereins für Krain, 19 (1906), 120; Carniola, 1910, 130.

jih daje zgolj geografsko-prostorninsko sovpadanje zemljiške posesti. Eno nam nudi oseba zagonetnega Anza, drugo pa okoliščine, kako ste bili obe kraljevski darovnici iz 1058 in 1062 izdani in kako sta se ohranili.

Moško ime Anzo je bilo v 11. stoletju v naših krajih ter v območju vzhodnih Alp kaj redko. Sredi tega stoletja in v njegovi drugi polovici se omenja edino eden Anzo, a to v listinah, ki so ali jih moremo datirati med 1041 in 1088 in se tičejo izključno le ali so izdane za salzbursko, oziroma krško cerkev.²⁷ Ta Anzo je imel od salzburske cerkve beneficije v Pongavu in Lungavu ter se v listinah omenja tudi med plemenitimi (nobilis vir, nobilis). Velika redkost imena Anzo v 11. stoletju, sovpadanje po času in zveze imenovanega Anza s Salzburgom ter tedanjima salzburskima nadškofoma Balduinom (1041—1060) in Gebhardom (1060—1088), v čigar listinah nastopa kot priča in katerih fevdnik je bil, vse to me sili k domnevi, da je ta Anzo in oni, ki je 1058 in 1062 prejel od krone zemljo na Kranjskem, ena in ista oseba. V tem me potrjujejo okoliščine, v katerih sta bili obe listini od kralja Henrika IV. izdani in način kako sta se ohranili.

Obe listini ste se ohranili v izvornikih, ki ju je stoletja — vse do prejšnjega — hranil arhiv škofijske cerkve na Krki. Ker listini v krške kopialne knjige, ki začnajo s 1173, nista prepisani, meni Jaksch, da sta privilegija v arhiv na Krko prispela šele po tem letu, ob priliki kake posestne pridobitve od strani Krke.²⁸ Toda o posesti ali pridobitvi posesti krške cerkve v krajih okoli Grosuplja nam ni ničesar znanega. Mogoče je, da je Anzo sam, ki je bil fevdnik salzburske cerkve in smo nekajkrat nanj naleteli v okolici salzburskega nadškofa Gebharda, ali pa so njegovi dediči in nasledniki podelili vsaj del svoje 1058 in 1062 od krone podeljene posesti na Kranjskem salzburski nadškofijski cerkvi, a to še za časa Gebhardovega pastirovanja (1060—1088). Z obema darovnicama je salzburski Gebhard do neke mere povezan. Njegovo posredovanje pri izdaji obeh darovnic za Anza, ki je bil, kot domnevamo, iz salzburske arhidieceze doma in fevdnik salzburske cerkve, je mogoče in verjetno. Ob izdaji one iz 1058 so že vezale Gebharda na Salzburg tesne vezi prijateljstva in sorodstva; nadškof takrat Gebhard sicer še ni bil, pač pa od 1055 duhovnik posvečen v Salzburgu — a od 1058 kancler kraljeve pisarne. Kot takemu so mu bila pota za posredovanje na dvoru na stečaj odprta; svoj vpliv je mogel zastaviti, ko je šlo za izdajo darovnice v korist Salzburžana in fevdnika one cerkve, ki ji je po mašniški posvetitvi pripadal. Ob izdaji druge darovnice 1062 je bil pa Gebhard že nadškof v Salzburgu; bil pa 1062, ko je Anzo prejel v Regensburgu svojo drugo darovnico, tudi sam tamkaj, kajti le dan kasneje, ko je bila Anzu izdana njegova kranjska darovnica, je kralj Henrik IV. 12. decembra Gebhardu in njegovi cerkvi podelil važen privilegij.²⁹ Prilika za posredovanje tedaj kroni še zvestega Gebharda v korist Salzburžana je torej mogoča in verjetna.

Zakaj sta se obe darovnici za Anza ohranili v škofijskem arhivu na Krki in ne v Salzburgu, kakor bi pričakovali, o tem bi se dalo le domnevati. Možnosti je več. Ali je rod, ki sta mu pripadala krajišnik Starhand in njegov brat, krški odvetnik Verigant, znal za ostre borbe s papeško usmerjenimi nadškofi poskrbeti, da so listine, ki so se nanašale na njegove zahteve na Kranjskem, dospele v njegove roke in preko njega v arhiv cerkve, katere odvetniki so bili člani tega rodu. Ali je pa v letih, ko je šel šel spor zaradi posestva Cezt h koncu, ugledni krški škof Roman, ki je na oni listini zaradi tega posestva iz 1141 prvi zapisan v vrsti prič, bil v najboljših zvezah s tedanjim salzburskim nadškofom Konradom, temu ob vseh važnih zadevah stal ob strani in je v letih 1136 do 1147 prav za prav sam vodil salzbursko nadškofijo³⁰ — povzročil,

²⁷ Hauthaler-Martin, Salzburger Urkundenbuch, I, 233, 5 a; 242, 22; — II, 141, 142, 161, 162, 163, 164, 166, 210, 213, 287.

²⁸ Jaksch, Monumenta hist. duc. Carinthiae, I, str. XIV, XV, 64, 66.

²⁹ G. Meyer von Knonau, Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Heinrich IV. und Heinrich V., I, 95, 183, 304. — F. M. Mayer, Die östlichen Alpenländer im Investiturstreite (1883), 28 dalje. — Hauthaler-Martin, Salzburger Urkundenbuch, II, 168, št. 101.

³⁰ Jaksch, Monumenta hist. duc. Carinthiae, I, str. 10.

da sta obe listini, ki ju je kot predhodni v pravni zadevi, ko je šel spor zaradi posestva Cezt h koncu, nemara potreboval, zastali ali pa ostali v arhivu njegove cerkve. Mogoče bi tudi bilo — kot domneva Pirchegger — da je Anzova posest, to je posestvo Cezt, bila namenjena krški cerkvi (samostanu ali pa 1072 ustanovljeni škofiji), pa ga nadškof le-tej ni izročil, listine pa so kljub temu ostale v krškem arhivu. Ali pa so bili nasledniki Hemini v sorodu z onim Anzom in so njegovo zemljo, to je posestvo Cezt, zahtevali po dednem pravu, niso pa proti Salzburgu prodrli.³¹ Na vsak način, ko so okoli 1173 začeli na Krki sestavljati kopalne knjige, niso obeh Anzovih darovnic iz 1058 in 1062 vanje vpisali, kajti vedeli so, da je bila pravda zaradi posestva Cezt odločena že dobrih 30 let poprej v korist Salzburga in se listine iz te pravde Krke ne tičejo.

Glede onega kralju zvestega Anza, obeh njegovih kranjskih darovnic iz 1058 in 1062 ter prehoda njegove zemlje na Salzburg je torej pot domnevam še odprta. Nedvomno pa je, da se krije nekdanja Anzova zemlja okoli Grosuplja po svoji legi s posestjo, ki jo je tamkaj imela še v 14. stoletju salzburska nadškofijska cerkev in ki izhaja od posestva Cesta med Grosupljem in Dobropoljem, glede katerega je bil 1141 spor med Salzburgom in Heminim rodом končan prvemu v korist.

Zusammenfassung

Das Salzburger Gut Cesta in Krain

Der Streit um das Gut Cezt zwischen dem Erzb. Salzburg einerseits und den Gurker Vögten Starkhand und Werigant sowie dessen Erben andererseits, welcher in die Zeiten Erzb. Gebhard (1060—1088) zurückreichte, wurde 1141 zu Gunsten Salzburgs entschieden. Cezt mit seinen Grenzen (Wibestein, mit einem Marmorsteine eingefasste Quelle, Rand des Berges) wurde bisher fast ausnahmslos in die Gegend von Rogatec und des dortigen Sauerbrunnens lokalisiert (so von K. Tangl, D. Trstenjak, F. Kovačič, J. Zahn). H. Pirchegger (Das Gut Cest, Zeitschrift des Hist. Vereines für Steiermark, 32. Jahrgang, 1938, 127—131) gebührt das Verdienst Cezt nach Krain versetzt und dortselbst auf Grund einiger neuerdings von F. Martin auszugswise veröffentlichten Urkunden (Die Regesten der Erzbischöfe und des Domkapitels von Salzburg, II, n. 1139, 1178, III, n. 293, 272) Salzburger Besitz nachgewiesen zu haben. Die in diesen, zwischen 1313 und 1323 datierten Urkunden, erwähnten Ortschaften sucht Pirchegger längst der Unterkrainger Bahn im Raume zwischen Grosuplje bis gegen Trebnje, Cezt selbst in Cesta bei Radohova vas. Verfasser stimmt Pirchegger nur teilweise zu und lokalisiert von ihm abweichend St. Veit unter Zobelsperg nach Kompolie im Dobropolje * (Kirchenpatron hl. Veit!), »in dem wenigern Rateck« und »in dem merern Rateck« = Mala und Velika Račna, St. Martin = alter Name nach dem Kirchenpatrone für Boštanj, »Prapotschach« = Prapreče bei Grosuplje, »Drandorf« sicher Stranska vas bei Grosuplje, »Lock« sicher Velika (oder Mala) Loka bei Zalna, St. Michael = Teil von Grosuplje wo Michael Kirchenpatron, »Steg« = Stehan, Höhe w. Grosuplje, Cezt = Cesta an der Bahnstrecke nach Kočevje, wo eine Römerstrasse vorüberzog, sämtliche Ortschaften in geschlossener Lage zwischen Grosuplje und Dobropolje. Wibestein und die mit Marmor eingefasste Quelle wird in dem an guten Quellenwasser sonst armen Dobropolje gesucht. Die Vermutung Pirchegggers, das Gut Cezt gehe auf das königliche Gut zurück, das Heinrich IV. seinem Getreuen Anzo 1062 in der Gegend von Grosuplje schenkte, also dort wo noch in der ersten Hälfte des 14. Jahrh. Salzburger Besitz lag, wird auf Grund der königlichen Schenkung an denselben Anzo von 1058 (Jaksch, Mon. Car., I, 64, 66) und anderem wahrscheinlicher gemacht. Anzo dürfte mit einem unter Erzbischof Balduin (1041—60) und Gebhard (1060—1088) erwähnten Salzburger Ministerialen identisch und sein Krainer Besitz durch ihn an Salzburg gekommen sein.

³¹ Pirchegger, 130.

BIBLIOGRAFIJA SLOVENSKE ZGODOVINE ZA L. 1938 IN 1939

Stanko Jug

Uvod

Na zborovanju slovenskih zgodovinarjev 16. decembra 1939 v Ljubljani je bilo sklenjeno, da se prične izdajati bibliografija slovenske zgodovine. S pričajučim delom je tej točki resolucije ustrezno, v kolikor se tiče tekoče bibliografije.

Pri zbiranju gradiva sem pregledal okrog 200 časopisov in revij, tako domačih kot inozemskih, v katerih je bilo pričakovati kakšen prispevek za našo zgodovino. Le izseljensko časopisje mi ni bilo v celoti dostopno. Pri izbiri gradiva sem se ravnal po načelu, da je bolje več kot premalo. Le pri biografijah sem izločil vse, razen res pomembnih doneskov k življenju naših najvažnejših mož. Tudi ocene sem upošteval le za tista dela, ki so izšla v obravnavanih letih. Ker ocen samih ne upoštevam, sem pri posameznih delih navedel tudi ocene, ki so izšle že letos do jeseni, za dela, ki so izšla lani ali prej.

Pri revijah, ki ne prične izhajati z novim letom, sem se ravnal po letnikih. Tako sem upošteval na pr. Čas 1938-39, ne pa še Časa 1939-40, čeprav je začel izhajati s septembrom 1939. Napravil pa sem izjemo z Učiteljskim tovarišem, čigar nov letnik se prične s 1. julijem; tu sem se ravnal po koledarskem letu. Pri revijah, katerih letnik se ne krije s sončnim letom, sem vedno napisal tudi število letnika, čeprav praviloma navajam le leto: DS 1939, a Č XXXIII, 1938-39. Pri dnevnikih in tednikih citiram samo z datumom: S 11. I. 1939. Le pri Slov. narodu mariborske izdaje pripišem tudi tekočo številko: SN 23. XI. 1938, št. 264 a. Za tem citatom sledi navedba strani brez običajne okrajšave: DS 1939, 308—310; J 19. III. 1938, 10. Naslovi zbornikov in knjig, ki so izšle brez navedbe avtorjevega imena, so natisnjeni razprto, medtem ko so drugi anonimni članki tiskani navadno.

Od drugih znamenj je treba omeniti še oglati oklepaj []. V ta oklepaj sem postavil razrešena imena avtorjev, število slik, če to ni navedeno v naslovu samem, ter sploh vse dostavke, ki jih v naslovu ni, a so potrebni zaradi razumevanja vsebine in obsega naslova. Oceno oz. referat o knjigi označuje O. Kratice so povzete po Slov. biografskem leksikonu oziroma prikrojene po razgovoru z g. dr. J. Šlebingerm, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

Kar se tiče razdelitve gradiva po strokah, moram pripomniti k poglavju o lokalni in regionalni zgodovini, da sem vstavil semkaj vse, kar ima res le lokalni oz. regionalni značaj. Predvsem velja to za zgodovino raznih župnij, ki jih je treba iskati v tem poglavju. Politična zgodovina je urejena kronološko, lokalna pa po abecednem redu. Splošno pravilo mi je bilo, da sem uredil, kar se je dalo, po kronološkem oziroma abecednem redu (krajev, ne avtorjev).

Na koncu je pridano še abecedno kazalo avtorjev posameznih knjig in člankov, — avtorji ocen niso upoštevani — da se tako poveča uporabljivost bibliografije. Ker članki niso numerirani, jih je treba poiskati na strani in v stolpcu, ki ju označujeta številka in črka, stoječi za imenom avtorja, kjer pomeni a levi, b pa desni stolpec.

Končno se moram zahvaliti še gg. prof. dr. M. Kosu, kustosu dr. R. Ložarju, ravnatelju dr. J. Malu, prof. dr. J. Polcu, prof. dr. B. Sariu, prof. dr. J. Turku in doc. dr. F. Zwitterju, ki so mi z nasveti in dopolnitvami pomagali pri zbiranju in urejanju gradiva.

Razdelitev

I. Splošno. Politična zgodovina. Lokalna zgodovina.

1. Bibliografija.
2. Historiografija.
3. Zgodovinski viri.
 - a. Arhivalno gradivo.
 - b. Biografski doneski.
 - c. Arhivi, biblioteke, muzeji, varstvo spomenikov.
4. Splošna zgodovina. (Splošni pregledi, odnosi z drugimi narodi, manjšine, izseljenci.)
5. Politična zgodovina. (Kronološko urejena.)
6. Lokalna in regionalna zgodovina. (Po abecedi urejena.)

II. Pomožne zgodovinske vede.

1. Heraldika.
2. Genealogija.
3. Numizmatika.
4. Onomastika.
5. Etnografija.
6. Historična geografija.

III. Arheologija.

1. Prazgodovina.
2. Rimska doba.
3. Srednji vek.

IV. Cerkvena zgodovina.

V. Pravna in upravna zgodovina.

VI. Vojaška zgodovina.

VII. Socialna in gospodarska zgodovina.

1. Splošno.
2. Naseljevanje in kolonizacija.
3. Kmetijski stan.
4. Mesta in meščanstvo.
5. Obrt, industrija, rudarstvo.
6. Promet in trgovina.
7. Denarstvo, posojilnice, zadruženstvo.

VIII. Umetnostna zgodovina.

IX. Kulturna zgodovina.

1. Šolstvo.
2. Zdravstvo.
3. Kulturno življenje. (Splošno. Znanost. Tisk. Gledališče. Glasba. Ljudska prosveta. Društva. Šport. Potopisi.)

X. Občna zgodovina.

XI. Šolska zgodovina.

Seznam kratic

AD = Ameriška domovina.
 ADK = Ameriški družinski koledar.
 AM = Ave Marija.
 AMK = Ave Marija koledar.
 AS = Amerikanski Slovenec.
 Bg = Bogoljub.
 BV = Bogoslovni vestnik.
 Car = Carinthia.
 CG = Cerkveni glasbenik.
 Č = Čas.
 ČZN = Časopis za zgodovino in narodopisje.
 Dm = Domoljub.
 Dj = Dejanje.
 DN = Dolenjske Novice.
 DPol = Delavska politika.
 DS = Dom in svet.
 Et = Etnolog.
 G = Gorenjec.
 GK = Gottscheer Kalender.
 GMS = Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo.

GSJ = Glasnik presv. Srca Jezusovega.
 GV = Geografski vestnik.
 GZ = Gottscheer Zeitung.
 I = Istra.
 J = Jutro.
 JIČ = Jugoslovanski istoriski časopis.
 KCM = Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda.
 KCKD = Koledar Cankarjeve družbe.
 KGM = Koledar Goriške Matice.
 KGMD = Koledar Goriške Mohorjeve družbe.
 KL = Kmetijski list.
 KMD = Koledar Mohorjeve družbe v Celju.
 KS = Koroški Slovenec.
 KSM = Kronika slovenskih mest.
 KŽ = Kmečka žena.
 KČS = Kočevski Slovenec.
 Koč. zb. = Kočevski zbornik. Lj. 1939.
 L = Lovec.
 LPO = La Porta Orientale.

- LV = Lječnički vjesnik.
 LZ = Ljubljanski zvon.
 Lj. = Ljubljana.
 M = Mladika.
 MiD = Misel in delo.
 MP = Mladi Prekmurec.
 MZ = Maribor Zeitung.
 N = Novine.
 ND = Nova Doba.
 NL = Naš list. Glasilo za kamniški okraj.
 NV = Naša volja.
 O = Obzorja.
 OG = Obrtniški glasnik.
 OV = Obrtni vestnik.
 P = Popotnik.
 Pregled = Pregled. Časopis za kult. i polit. život. Sarajevo.
 PS = Ponedeljski Slovenec.
 PV = Planinski vestnik.
 Rad = Rad Jugosl. akademije znanosti i umetnosti.
 S = Slovenec.
 Sd = Sodobnost.
 Sja = Slovenija.
 SC = Slovenski čebelar.
 SD = Slovenski dom.
 SiV = Sadjar in vrtnar.
 SJ = Slovenski jezik.
 SL = Slovenski list, Buenos Aires.
 SN = Slovenski narod.
 SODF = Südostdeutsche Forschungen.
 SP = Slovenski pravnik.
 SR = Slavische Rundschau.
 SU = Slovenski učitelj.
 Spom. zb. = Spominski zbornik Slovenije.
 TL = Trgovski list.
 TT = Trgovski tovariš.
 TV = Tovarniški vestnik.
 U = Umetnost.
 V = Večernik = Mariborski Večernik Jutra.
 VP = Vodnikova pratika.
 VPZ = Vestnik prosvetnih zvez v Ljubljani in Mariboru.
 VSŽC = Vestnik sokolske župe Celje.
 ZHSt = Zeitschrift des hist. Vereines für Steiermark.
 ZK = Zadružni koledar.
 ZUZ = Zbornik za umetnostno zgodovino.
 ZV = Zdravniški vestnik.
 ZZR = Zbornik znanstvenih razprav. Izdaja prof. zbor jur. fakultete.
 ŽiS = Življenje in svet.

I. SPLOŠNO. POLITIČNA ZGODOVINA. LOKALNA ZGODOVINA

1. Bibliografija

- Slovenska knjiga. Seznam po stanju v prodaji dne 30. junija 1939. Lj. 1939. 392 str. 8°. [Zgodovina, kulturna zgodovina, narodopisje na str. 237—253.]
 Pivec-Stelè Melitta, Kazalo k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva za Slovenijo 1891—1939. Lj. 1939. 61 str. 4°.
 O: grb [Grafenauer Bogo], Č XXXIV, 1939-40, 336—339.
 Pivec-Stelè Melitta, Stanje slovenske historične bibliografije. (Referat na zborovanju slovenskih zgodovinarjev 16. dec. 1939.) ČZN 1939, 207—210.
 Dokler Anton, Jubilejno kazalo za vseh petdeset letnikov Doma in Sveta. Lj. 1938. 108 str. [Kot 8-10. številka DS 1937-38.]
 Važniji članci u »Istri« u 1938 godini. I 1939, št. 11, 3.
 Simonič Ivan, Literatura. [Bibliografija za Kočevsko.] Koč. zb. 1939, 363—382.

- Jürgens Adolf, Ergebnisse deutscher Wissenschaft. Eine bibliographische Auswahl aus der deutschen wissenschaftlichen Literatur der Jahre 1933—1938. Essen, 1939. 782 str. 8°. [Tudi za slov. ozemlje.]
 Berkopec Oton, T. G. Masaryk a Jihošlovane. Prameny k dějinám vzájemných styků slovanských, zv. V. Praha, 1938. 81 str. 8°.
 Berkopec Oton, Die slovenische Bibliographie. [Zgodovinski pregled.] SR 1938, 187—190.

2. Historiografija

- Breznik Anton, Najnovejše razprave univ. prof. dr. Fr. Grivca. S 5. XII. 1939, 8.
 Torggler Karl, Die Arbeiten Ludmil Hauptmanns und ihre Bedeutung für Kärnten besonders in der Edlingerfrage. Car 1938, 24—47.
 Geograf, zgodovinar in pisatelj Janez Jesenko. Včeraj je minilo 100 let, odkar je bil rojen v Poljanah nad Škofjo Loko. SN 8. X. 1938, 5.
 Spominu zgodovinarja dr. Franca Kosa. [1 sl.] J 11, VI. 1939, 5.
 Baš Franjo, Prelat dr. Fran Kovačič. [S slikami.] ČZN 1939, 1—39.

- Baš Franjo, Prelat dr. Fran Kovačič. [1 sl.] KSM 1939, 113—114.
- Kos Milko, † Fran Kovačič. (25. III. 1867—19. III. 1939.) JIČ 1939, 386—388.
- Janžekovič J., Prelat dr. Fran Kovačič kot filozof. Č XXXIII, 1938-39, 224—226.
- Inko, Prelat dr. Fran Kovačič. MiD 1939, 124.
- Baš Franjo, † Viktor Skrabar. ČZN 1938, 209—210.
- Novak Viktor, Viktor Skrabar. (14. II. 1877—12. VII. 1938.) JIČ 1938, 215—216.
- Saria Balduin, Viktor Skrabar. GMS 1938, 158—159.
- Stelè France, † Notar Viktor Skrabar. ZUZ 1938, 79.
- Travner Vladimir, Meine Erinnerungen an Viktor Skrabar. MZ 21. VII. 1938, 4.
- Viktor Skrabar als Geschichtsforscher. [1 sl.] MZ 17. VII. 1938, 5—6.
- Rus Jože, 250 let Valvazorja. Kako so nastale njegove znamenite knjige. J 16. IV. 1939, 4.
- Rus Jože, Valvasor in snežniki. K 250 letnici njegovih knjig. [1 sl.] J 17. IV. 1939, 3.
- Zwitter Fran, Prva koncepcija slovenske zgodovine. GMS 1939, 355 do 372.
- Dr. Zwitter o konceptiji slovenske zgodovine. [Tekst predavanja »Konceptije slovenske zgodovine« na I. zborovanju slov. zgodovinarjev 16. XII. 1939. Uvodne stavke in naslove poglavij je dodalo uredništvo.] SN 23. XII. 1939, 5.
- Spominski almanah slovenskih strokovnih pisateljev, publicistov in projektantov. Bibliofilska izdaja Nove strokovne založbe, Lj. [1939.] 358 str. 255 slik. 8°.
- 3. Zgodovinski viri**
- a. Arhivalno gradivo**
- Moro Gotbert, Zur Schenkung König Ludwigs des Deutschen an das Erzstift Salzburg im Jahre 860. Ein Beitrag zur Geschichte der Gegend von Klagenfurt. Car 1939, 18—40, 320—321.
- Kos Milko, Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zv. I. Urbarji salzburske nadškofije. Viri za zgodovino Slovencev. Knjiga I. Izdala Akademija znanosti in umetnosti v Lj. 1939. XXIV + 167 str., 2 zemljevida. 4°.
- O: Blaznik Pavle, ČZN 1939, 219—221. — Grafenauer Bogo, Dj 1940, 167—168, 200—204. — Turk J., Č XXXIV, 1939-40, 335—336. — Zwitter Fran, Sd 1940, 277.
- Oschinsky Dorothea, Die Urbare des Bischofs von Brixen im 13 und 14. Jahrhundert. Breslau, 1938. 32 str. 8°.
- Lang Alois, Die Salzburger Lehen in Steiermark bis 1520. Beiträge zur Erforschung steirischer Geschichtsquellen XLIII, Graz, 1937; XLIV, Graz, 1939. VI + 650 str. 8°.
- Schwanke Robert, Beiträge zum Urkundenwesen der Grafen von Cilli (1341—1456). Mitteilungen des österr. Instituts für Geschichtsforschung, Ergänzungsband 14, 1939, 411—422.
- Kos Milko—Josip Žontar, Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvicah 12. stoletja. GMS 1939, 236—243. [1. del, str. 236—238.]
- Kos Milko, Iz metliškega mestnega arhiva. [S slikami.] Et 1937-39, 25—49.
- Kos Milko, Odlomki stiškega nekrologija iz 15. stoletja. GMS 1938, 63—69.
- Gigante Silvino, Regesti e documenti relativi alle famiglie di Duino e di Walsee. Fiume XV—XVI, 1937/38, 3—130.
- Stelè France, Potovanje skozi Slovenijo v l. 1571 in 1574. GMS 1939, 304—309.
- Kidrič France, Zoisova korespondenca 1808—1809. Korespondence pomembnih Slovencev I. Izdala Akademija znanosti in umetnosti v Lj. 1939. 227 str. 3 sl. 4°.
- O: Bunc Stanko, ČZN 1939, 213—214. — Grafenauer Ivan, Č XXXIV, 1939-40, 237—238. — Novak Vilko, DS 1940, 174—176.
- Krumpestar Fr., Oznanična knjiga pri Sv. Gregorju iz l. 1830—34. Et 1939, 127—141.

- Michel P. H., La question de l'Adriatique 1914—18. Recueil des documents, Paris, 1938.
- Londonski pakt. [Tekst.] MiD 1939, 37—40.
- [Gradivo za zgodovino prevrata v Podravju in Pomurju.] Arhiv za zgodovino in narodopisje. III. knjiga, str. 1—48. Priloga ČZN 1938. [Še nedokončano.]
- b. Biografski doneski
- Boršnik-Škerlak Marja, Aškerc. Življenje in delo. Založba Modra ptica v Lj., 1939. 464 str. 13 slik. 8°.
- Boršnik-Škerlak Marja, Razvoj in pomen Aškerčeve socialne miselnosti in socialne pesmi. Disertacija. Lj., 1938. 47 str. 8°.
- O: Bačer K., Sd 1939, 251—252.
- Dr. Ivan Dečko in njegova doba. Lik predvojne slovenskega narodnega delavca, borca, voditelja. Izdal in založil V. Spindler v Mariboru, 1938. 100 str.
- O: Č., Vidici 1938, 403—404. — Glaser Janko, ČZN 1938, 221—222. — Reisman, DPol 1938, št. 129.
- S[pindler] V[ekoslav], Ob 30 letnici smrti dr. Ivana Dečka. Izrezek iz zgodovine naporov in bojev Slovencev za svoj narodni obstoj in razvoj. J 4. XI. 1938, 5.
- Spindler Vekoslav, Ob 30 letnici smrti dr. Ivana Dečka. ND 28. X. in 4. XI. 1938.
- Malenšek Jože, Spomini na generala Maistra. V 25. VII. 1939, 3.
- Roš Fran, Maister med celjskimi srednješolci. V 29. VII. 1939, 3—4.
- Bevk Stanko, Ob petletnici Maistrove smrti. Osební spomini na dijaška leta generala Maistra. V 12. VIII. 1939, 4.
- Kermauner Dušan, Iz študije »Prepeluhov idejni razvoj in delo«. Izpodbude za Prepeluhovo kritično delo. Masarykovci in Abditus. Krog »Zapiskarjev«. Sd 1938, 385—398.
- Slomšek in Tomšič. Tomšič je bil ustanovitelj kat. tiskovnega društva in Cirilove tiskarne. SN 29. XII. 1939, 2.
- Brecelj Anton, Pesnik Simon Gregorčič v dr. Tumovi luči. Dj 1939, 242—249. Tudi separat.
- Kermauner Dušan, Legenda o Simonu Gregorčiču in legenda o Henrikumu Tumi. [Polemika z dr. A. Breceljem.] Sd 1939, 385—404, 490—500, 537—546, 609—619.
- K[ermauner] D[ušan], V obrambo verodostojnosti Tumovih »Spominov«. Sd 1939, 62—64.
- Debelak M. M., Dr. Henrik Tuma v dr. Brecljevi luči. [Tuma kot planinec.] J 20. VII. 1939, 5.
- Vilfan Joža, Politik ali vzgojitelj? [Ob Tumovi knjigi: Iz mojih spominov.] Sd 1938, 79—83.
- Na današnji dan pred desetimi leti je umrl dr. Gregor Žerjav. Nekaj spominov in pogledov na življenje in delo velikega voditelja, državnika in politika. [Grisogono Prvislav, Politični lik Gregorja Žerjava. — Življenjska pot. 12. nov. 1882—27. jun. 1929. — Zadnji dnevi velikega duha. — J. O., Zadnja pot. — Breznik Josip, Sejalec novih idej. — Knaflič Vl., Goriška doba. — m., Na Dunaju 1917—1918. — Lipold Franjo, Idealist in optimist. — Človek in državnik. — L. P., Delo med ljudstvom. — Brnčič M., Administrator in organizator. Podpredsednik in predsednik deželne vlade (1919 do 1920). — Ružič Ante, Član vlade in minister 6. nov. 1924—18. jul. 1925. — nik, V redakciji in pri novinarskem poslu. — Pestotnik P., Delo za okrepitev sokolske misli. — Spindler Vekoslav, Dr. Žerjav in naša severna meja. — Beg Ante, Nekaj spominov. — Iz let trpljenja. — Lavrenčič Josip, Žerjavovi v konfinaciji. Iz spominov dr. Žerjavovega tasta, bivšega postojnskega župana in poslanca. 8. sl.] J 27. VI. 1939, 3—9.
- A. R., Dr. Žerjav pod vislicami vojnega sodišča. Kako je avstrijski preiskovalni sodnik-avditor utemeljil predlog za ustavitev preganjanja dr. Gregorja Žerjava zaradi veleizdaje. V 27. VI. 1939, 3.
- Bajič Stojan, Dr. Gregor Žerjav, njegovo delo in njegove ideje. J 28. VI. 1939, 8.

- c. Arhivi, biblioteke, muzeji, varstvo spomenikov
- Inventare österreichischer staatlicher Archive. V. Inventare des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs. 6. Gesamtinventar des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs. — Dritter Band des Gesamtinventars. Wien 1938. 698 str. 8°.
- O: Kos Milko, GMS 1938, 77—79.
- Inventare österreichischer staatlicher Archive. V. Inventare des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs. 7. Gesamtinventar des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs. — Vierter Band des Gesamtinventars. Wien 1938. 489 str. 8°.
- K 20 letnici študijske knjižnice [v Mariboru]. Dr. V. Pfeifer in dr. I. Lah sta bila soustanovitelja. SN 9. XII. 1939, št. 279 a, 2.
- Mal Josip, Vodnik po ljubljanskem mestnem muzeju. Izdal in založil Mestni muzej v Lj. 1939. 25 str. 10 slik. 8°.
- Mikuž Stane, Skozi ljubljanski mestni muzej. [S slikami.] KSM 1939, 16—20.
- Smodič Anton, Mestni Ferkov muzej in Muzejsko društvo v Ptuj. (Prvi začetki raziskavanj starega Poetovija. Ustanovitev Muz. društva in stari mestni Ferkov muzej. Novourejeni mestni muzej.) JLC 1938, 182—188.
- Težave našega Etnografskega muzeja, ene najvažnejših kulturnih ustanov našega malega naroda. (»Slovenski narod« od 23. II. 1939, l. LXXII, št. 44.) Et 1939, 171—173.
- Etnografski muzej v Ljubljani v letih 1936—1938. Et 1939, 152—156.
- Baš Fran, Muzeji, galerije, arhivi in spomeniško varstvo v Sloveniji 1918 do 1938. Spom. zb. 1939, 314—319.
- Stele France, Varstvo spomenikov. (Od 1. jan. 1935 do 10. okt. 1938.) ZUZ 1938, 94—101.
- Rus Jože, Vaške table in vaška imena. Geografsko društvo v Lj. Izredna publikacija. Lj. 1938, 8 str. 4°.
- 4. Splošna zgodovina**
- (Splošni pregledi. Odnosi do drugih narodov. Manjšine. Izzeljenci.)
- Zwitter Fran, Sociologija in zgodovina. Akademsko založba, Lj. 1938. 16 str. 8°.
- Bučar Vekoslav, Politiška istorija Slovenačke. Beograd, 1939. 118 str. 8°. (Biblioteka Politike.) [V cirilici.]
- O: Grafenauer Bogo, Dj 1939, 341—342. — Stupan Bogomir, ČZN 1939, 223 do 224.
- Sperans, Razvoj slovenskega narodnega vprašanja. Naša založba, Lj., 1939, 255 str. 8°. [Ni na trgu.]
- Čermelj L[avoj], Nekaj pripomb k Speransovi knjigi [Razvoj slovenskega narodnega vprašanja]. I 1939, št. 6, 4.
- Lončar Dragotin, The Slovenes: A Social History. (From the Earliest Times to 1910.) Authorized Translation from the Slovene by Anthony J. Klančar. Cleveland, 1939. 77 str. 8°.
- Lyll Archibald, The Making of Modern Slovenia. The Slavonic and East European Review 1939, št. 1. [Kratek pregled slovenske zgodovine do najnovejše dobe.]
- Prijatelj Ivan, Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848 do 1895. Uredil Anton Ocvirk. Prvi del: Staroslovenci. Obdobje tvorbnega konservatizma (1848—1860). I. II. Drugi del: Staroslovenci. Obdobje okorelega konservatizma (1860—1868). I. II. Pri Akademski založbi v Ljubljani. Prvi del, I. 147 str., II. 115 str. Drugi del, I. 122 str. 1938. Drugi del, II. 264 str. 1939. 8°.
- O: Grafenauer Bogo, Prvi del, I., II. Č XXXIII, 1938—39, 114—119. — Jesenovec Franc, Prvi del, I., II., Drugi del I. DS 1939, 482—484.
- Mal Josip, Zgodovina slovenskega naroda. IV. Pod vodstvom prvakov (1860—1890). Celje, 1938, zv. 15., str. 961—1080. S slikami. 8°.
- Mal Josip, Zgodovina slovenskega naroda. V. Naš čas. (Po l. 1890.) Celje, 1939, zv. 16., str. 1081—1216. S slikami. 8°.
- O: Miklavčič Maks, Č XXXIV, 1939-40, 234—237.
- Poljanec A., Od plemena do naroda. Sd 1939, 65—72.
- Kocmur Janez, K Tumovim spominom. Sja 1938, št. 1—7, 9—16, 18—20, 23—30, 32—33, 35, 37, 39.

- Iz zapuščine dr. Henrika Tume, I 1938, št. 45—47.
- K[ermauner] D[ušan], Neobjavljena Tumova študija o našem narodnem razvoju. Sd 1938, 195—202, 253 do 262.
- Poljanec A., Vloga slovanstva v preteklosti in sedanjosti. Sd 1938, 431 do 441.
- Prochazka Josef, Rad Čeha u Julijskoj Krajini. Slavjansko društvo i Slavjanska čitalnica u Trstu. Češki svećenici i češki turisti. Češki gospodarski zavodi i pomoć Čeha Narodnom Vijeću v Trstu. [Iz knjige: Prochazka Josef, Jihoslované v Italii. Praha, 1938.] I 1938, št. 42, 3.
- Petrè Fran., Vraz a Češi. Příspěvek ke stykům Čechů a jižních Slovanů v předbřeznové době. Slavia XVII, 1939, 170—181.
- J. G., Češki duhovniki med Slovenci in Hrvati. PS 10. I. 1938.
- Vuga Josip, Istrski glagoljaši v Prazi. Kulturni stiki med slovanskim severom in jugom v srednjem veku. I 1938, št. 41, 3.
- Čehoslovaki v »Slovenskem Narodu«. [Stiki pred vojno.] SN 16. IV. 1938, 18.
- Hajšman Jan, »Slovenski Narod«, glasilo češkoslovaškega in jugoslovenskega upora [v l. 1917—1918]. SN 16. IV. 1938, 21.
- Živić Viktor, Hrvati u Kranjskoj. [3 sl.] Zagreb, 1939, 16 str. 8°.
- Stele France, O slovensko-hrvatskih kulturnih stikih. S 29. IV. 1939, 16.
- Slovenci in vstaja v Bosni [1878. leta]. Častna zgodovinska preizkušnja krvnega bratstva v borbi zoper nasilje. [6 sl.] SN 16. IV. 1938, 5.
- Lilek Em., Prvi kladivarji Jugoslavije. Slovenski profesorji na sarajevski gimnaziji pred svetovno vojno. ND 1. I. 1939.
- Čermelj L[a vo], Proces proti italijanskim iredentistom v Ljubljani. [Veleizdajniški proces proti Bennati-ju in Quarantottu l. 1878.] MiD 1939, 254—255.
- Quarantotti Giovanni, Il processo per alto tradimento Bennati-Quarantotto. [Veleizdajniški proces Bennati - Quarantotto.] LPO 1939, 227—250.
- Tomšič Ivan, Nekaj misli glede znanstvenega dela o inozemskih Jugoslovanih. SP 1939, 286—298.
- Čermelj Lavo, Bilanca našega naroda za mejami. (Ponatis iz MiD IV.) Lj. 1939, 20 str. 4°.
- Čermelj Lavo, Slovenci in Hrvati pod Italijo. Demografska študija po povojni uradni statistiki. Izdala in založila »Nasta« v Lj. 1938, 52 str. 8°.
- O: DRAB, Č XXXII, 1937-38, 255. — P-n, LZ 1938, 484—487. — Ilešič Svetozar, GV 1938, 170—171.
- Čermelj Lavo, La minorité slave en Italie. (Les Slovènes et Croates de la Marche Julienne.) Lj. 1938, 276 str. 1 zemljevid. 8°.
- O: Kotnik J., ČZN 1938, 222. — Z[emljak] J[oško], Dj 1938, 226—227. — Ilešič Svetozar, GV 1938, 170—171.
- Čermelj Lavo, Slovenci i Hrvati pod Italijom. Pregled 1939, 298—302.
- Procházka Josef, Jihoslované v Italii. Praha 1938, 164 str. 8°. [1. Zemljepisni položaj. 2. Zgodovina do svetovne vojne. 3. Po priključitvi k Italiji. 4. Rast in propad organizacij. 5. Skupno delovanje Jugoslovancev in Čehov.]
- O: Jugoslovani v Italiji. S 14. XII. 1938.
- Šavli Oskar, Narodnostno stanje v Julijski krajini in Beneški Sloveniji v letu 1921. LZ 1938, 40—47, 145—152, 224—231.
- Slovenska manjšina v Italiji ob krsti Pija XI. [Še neobjavljeni podatki.] S 14. II. 1939, 1.
- Kostanjevec Jože, Italijanska kolonizacija v Julijski krajini. Č XXXIII, 1938-39, 10—18.
- Trnješkorski L., Jugoslovenske manjine u inostranstvu. Izdanje Biblioteke »Narod i država«, Beograd 1938, 142 str. 8°.
- O: Ilešič Svetozar, GV 1938, 170—171.
- De Franceschi Italo, Le nazionalità in Istria secondo gli ultimi quattro censimenti austriaci. LPO 1938, 36—47.
- Ilešič Svetozar, Nova literatura o naših narodnih manjšinah v inozem-

- stvu. [Trnjegorski L., Jugoslovenske manjine u inostranstvu. — Zwitter F., Koroško vprašanje. Lj. 1937. — Die Kärntner Slowenen in Vergangenheit und Gegenwart. Celovec 1937. — Čermelj Lavo, La minorité slave en Italie. Lj. 1938. — Čermelj Lavo, Slovenci in Hrvatske pod Italijo. Lj. 1938. — Šavli Oskar, Narodnostno stanje v Julijski krajini in Beneški Sloveniji v letu 1921. LZ 1938.] GV 1938, 170 do 171.
- š. k., Zgodovina manjšinskih kongresov. Ob 14. kongresu narodnih manjšin Evrope. I 1938, št. 35, 3.
-
- Zakrajšek Kazimir, Ustanovitev slovenske izseljenske zbornice. Izseljenski zbornik 1938, 7—40.
- Kronist, Slovenska kri na tujem. LZ 1938, 188—189.
- [Bren] Hugo, Slovenci v Ameriki pred Baragom. AMK 1939, 90—91.
- sta—, Nekdanje naše izseljevanje v Egipt. J 27. XI. 1938, 5.
- Mladineo Ivan, Doprinos Jugoslovna iseljenika Americi. Vidici 1938, 107—110.
- Göstl Fr., Spomin na »Slovensko kolonijo« na avstr. Dunaju. KSM 1939, 4—10.
- Stefanich Math, Slovenska naselbina Bradley, III. AMK 1938, 159 do 160.
- Sholar John, Iz zgodovine župnije Sv. Elizabete v Duluthu, Minn. [6 sl.] AMK 1939, 99—103.
- Tridesetletnica obstanka župnije Svete Družine v Kansas City, Kansas. AS 5.—13. V. 1938.
- L.—, Kratka historija Perth Amboyske vogrsko-slovenske evang. gmajne. [USA. 2 sl.] Evang. kalendari 1939, 81—82.
- Zaplotnik J. L., Very rev. Severin Gross, O. S. B. AMK 1939, 52—64.
- Gracar J., Ob 80 letnici Knobleharjeve smrti. Truplo velikega Slovenca v neapeljski grobnici. [3 sl.] S 23. IV. 1938, 6.
- Černe Franc, Misijonar - Slovenec Lovrenc Lavtižar. S 16. VII. 1939, 5.
- Trdan Franc, Za božjim klicem. [Življenjepis ameriškega kanonika Omana. 1 sl.] Kranj 1939. 164 str. 4°.
- Zaplotnik J. L., Janez Tomažević, misijonar v Ameriki. AMK 1938, 55 do 64, 248—253.
- (Tonkin), Ob stoletnici rojstva škofa dr. Jakoba Trobca. (Spis je posnet po životopisni črtici J. L. Zaplotnika v koledarju »Ave Marija« za l. 1923.) S 3. VII. 1938, 9.
- Most Rev. James Trobec, škof. K stoletnici njegovega rojstva [1 sl.] Novi svet 1938, 222.

5. Politična zgodovina

- Čremošnik Grigor, Najstarejši dokument o našem narodnem edinstvu. [Pavla Diakona spisi.] MiD 1939, 121—122.
- Zavrl Albin, Slovenci porazijo pri Čedadu Langobarde. Razori VIII, 1939-40, 148—150.
- Klebel Ernst, Langobarden, Bajuwaren, Slawen. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 1938, 41—116.
- Rehar Radivoj, Sveti Kolumban in Slovenci. [Po članku Fritzja Blankaja v Züricher Zeitung.] V 12. VIII, 1939, 4.
- Mal Josip, Karantanisches Kroatien. Wirtschaft und Kultur. Festschrift zum 70. Geburtstag von Alfons Dopsch. Rudolf M. Rohrer Verlag, Baden bei Wien - Leipzig, 1938, 84 do 91.
- O: Debeljak Tine, O Karantanski Hrvatski. S 1. X. 1938, 3.
- Grivec Franc, Slovenski knez Kocelj. Ljubljana, Jugoslovanska knjigarna, 1938, 290 str. + 13 slik + 1 zemljevid. 4°.
- O: Baš Franjo, ČZN 1938, 216—217. — Grafenauer Ivan, DS 1937-38, 380 do 384. — grb [Bogo Grafenauer], Dj 1938, 265—268. — Grafenauer Bogo, Opombe. Č XXXIII, 1938-39, 226 do 231. — Miklavčič Maks, GMS 1938, 161—162. — Trdan Fran, Č XXXIII, 1938-39, 111—114. — J 13. IX. 1938, 7. — S 21. IX. 1938, 5. — Debeljak Tine, S 25. IX. 1938, 9. [V obliki interviewa s pisateljem.] — Šolar Jakob, S 25. IX. 1938, 9. — Mentor XXVI, 1938-39, 272—273. — I. Grafenauerju je odgovoril F. Grivec s

- člankom »Znanstven razgovor s prof. dr. Grafenauerjem« v S 6. X. 1938, 3—4, grb-u [Dj 1938] pa s člankom »Preobrat v Kocljevi politiki«, S 14. X. 1938, 4, nakar se je odzval Bogo Grafenauer S 18. X. 1938.
- Grivec Franc, Slovenski knez Kocelj. (Dodatki.) GMS 1938, 151—157.
- Grivec Franc, Panonski knez Kocelj in blaženi njegov učitelj Ciril. [1 sl.] S 13. II. 1938, 9.
- Grivec Franc, O stikih Cirila in Metoda s slovensko zgodovino. JIČ 1939, 191—201.
- Grivec Franc, Iz slovenske zgodovine 9. stoletja. BV 1939, 97—112.
- Pechuška Fr., Kolem »Pannonských legend«. [K problemom sv. Cirila in Metoda in delom Fr. Grivca.] Slavia XVI, 1938-39, 103—109.
- Žic Nikola, Razvod istrijski. Vážnost istarskoga razvoda za povijest istarskih Hrvata. I 1939, št. 3, 3.
- S., Celjski grofje. ND 18. in 25. III. 1938.
- Kučinić Viktor, Veronika Dese-nička u svjetlu historije. Jugoslaven-ska štampa, Zagreb 1939. 67 str. 8^o.
- O: Dolenc Metod, SP 1940, 73—74.
- Grafenauer Bogo, Reforme Jože-fa II. v luči javnega mnjenja. SJ 1938, 162—168.
- Kidrič France, Slovenci in velika revolucija. LZ 1939, 319—322.
- Antoljak Stjepan, Dalmacija, Hrvatska s Primorjem, Istra i Slove-nija na pregovorima u Óváru i u miru u Schönbrunn. JIČ 1939, 120—149.
- mp—, Nekaj spominov na dni, ko so našo zemljo osvajali Napoleonovi Francozi in ko so domači rokovnja-či strahovali državo, mesta in vasi. [3 sl.] J 21. VIII. 1939, 5.
- Napoleonova Ilirija. AD 4. X. 1938.
- Petrè Fran, Poizkus ilirizma pri Slovencih (1835—1849). Izdala Slo-venska matica v Ljubljani, 1939. 373 str. 4^o.
- O: Logar Janez, Dj 1939, 432—434. — Legiša Lino, O 1939, 393—396. — Mohorič Milena, Modra ptica 1939, 327—332.
- Kršić Jovan, Ilirizam kod Slove-naca. Nekoliko primedaba uz knjigu: F. Petre. Poizkus ilirizma pri Sloven-cih. Pregled 1939, 385—388.
- Petrè Fran, Razgovor o politični vsebini slovenskega ilirizma. [Pole-mika z M. Mohoričeve oceno v Mo-dri ptici.] Sd 1939, 480—484.
- Petrè Fran, Vrazovo pojmovanje ilirizma. Sd 1938, 33—40, 123—128, 170—176.
- Kidrič Fr., Osnove za Kollarjev vpliv pri Slovencih do 1852 l. Posebni od-tis iz zbornika Slovanska vzajem-nost 1836—1936. Praha, 1938, str. 126—145. 4^o.
- Sperans, Leto 1848. in Slovenci. (Odlomek iz razprave »Razvoj slo-venskega narodnega vprašanja«.) Sd 1939, 1—9.
- D[ostal] R[u dolf], Revolucija v mar-cu 1848. [2 sl.] J 13. III. 1938, 5.
- C[a p u d e r] K[a r e l], Združena Slove-nija. S 24. XII. 1939, 16.
- Ižanski punt [l. 1848.]. AD 5. IV. 1938.
- Kako smo volili pred 90 leti. Prezrt ju-bilej. Pri volitvah za frankfurtski zbor leta 1849 je skromen državni uradnik porušil koncepcijo dunajske vlade. Abstenenca je 126 glasov vrgla na 24. J 2. I. 1939, 4.
- Cepitev slovenske zemlje. [L. 1866. iz-guba Beneške Slovenije.] Novi svet 1939, 189—190.
- Ilešić Fr., Narodna »bèsed« pri Mali Nedelji l. 1867. ČZN 1938, 165—181.
- Ilešić Fr., Prigodna gledališka igra »Samo« in nje avtor France Remec. [Igra, določena za narodno »bèsed« pri Mali Nedelji l. 1867.] ČZN 1938, 181—191.
- D[ostal] R[u dolf], Doba narodnih taborov. Narodno prebujenje pred sedemdesetimi leti. Spomini na veli-ka slovenska zborovanja v letih od 1868. do 1871. [2 sl.] J 20. XI. 1938, 5.
- Narodni tabori pred 70 leti. Govor pred-sednika mariborske Prosvetne zveze dr. Hohnjeca na narodnem taboru v Ljutomeru dne 28. avgusta. S 30. VIII. 1938, 7.
- Ob 70 letnici prvega slovenskega tabora v Ljutomeru. S 16. IV. 1938, 8.
- Prvi narodni tabor v Ljutomeru. [4 sl.] S 28. VIII. 1938, 11.
- J.O., 70 letnica žalskega tabora. (1868 do 1938.) [1 sl.] VSŽC 1938, 124—126.
- j. p., Narodni tabori v Istri. I 1939, št. 34, 1.

- j. p., Znamenite izjave italijanskega historika dr. P. Kandlerja proti italijanskemu iredentizmu na Primorskem. [Izjave v Triester Zeitung, l. 1873.] I 1939, št. 1, 3.
- Sandonà Augusto, L'irredentismo nelle lotte politiche e nelle contese diplomatiche italo-austriache. II. (1878—1896.) VIII + 275 str.; III. VIII + 306 str. Bologna, 1938. 8°.
- Baš Franjo, O stikih Maribora z Ljubljano v 19. stoletju. GMS 1939, 394—399.
- Lasciac Alois, Erinnerungen aus meiner Beamtenkarriere in Oesterreich in den Jahren 1881—1918. Trieste, 1939. 353 str. [Doneski iredentista in avstr. uradnika k zgod. Primorske. Prim. poročilo L. Č., Spomini A. Lasciaca. MiD 1940, 94—98.]
- Slokan, Iz tihega 19. v viharo 20. stoletje. Kaj pride človeku na misel, ko lista po starih letnikih »Slovenskega naroda«. SN 16. IV. 1938, 6.
- Ribnikar Adolf, Začetek narodnoradikalnega pokreta. V 24. XII. 1938, 5.
- Zupanič Niko, Pojav obnovljenega jugoslovenstva ob nastopu XX. stoletja. MiD 1938, 362—375.
- Pustoslemšek Rasto, Ko smo pripravljali pota... [Delo omladine v l. 1903—1914.] MiD 1938, 351—361.
- Pustoslemšek Rasto, Pod skrbstvom Avstrije. MiD 1938, 381—384.
- Lah Ivan, Od »Omladine« do »Preporoda«. Omladina ob začetku stoletja. MiD 1938, 165—174.
- Reisman Avgust, Zmaga socialistične in slovensko-narodne zveze v Mariboru 14. majnika 1907. DPol 1938, št. 127, 4.
- Ilešić Fr., Kako je pred 30 leti prišlo do skupščine Ciril-Methodove družbe v Ptuj. [Po zapisnikih odborovih sej CMD in lastnem spomtnu, ker je sam predlagal Ptuj.] J 11. IX. 1938, 5—6.
- Dogodki 13. septembra 1908. v Ptuj. Po Spominskem listu septembrskih dogodkov. [1 sl.] J 11. IX. 1938, 6.
- Zorc Rudi, Dogodki pred 30 leti. [Spomini na septemberske dogodke 1908. v Ptuj.] J 4. IX. 1938, 5.
- Knaflič Radoslav, Dokument našega narodnega odpora po ptujskih dogodkih leta 1908. [Poziv okrajnega šolskega odbora v Kokarjih v celjski Domovini, št. 109, 1908. l., naj kupujejo Slovenci le pri slovenskih tiskarjih, šolski odbori naj vračajo oblastem neslovenske dopise, povsod naj se pobirajo darovi za CMD.] J 11. IX. 1938, 6.
- Ob 30 letnici septemberskih dogodkov. [20. sept. 1908. v Ljubljani.] S 21. IX. 1938, 3.
- Septemberski dogodki 1908. [Splošen pregled. 4 sl.] J 18. IX. 1938, 7.
- R. P n., Ob petindvajsetletnici Preporoda. [1 sl.] J 25. III. 1938, 4.
- Odmevi sarajevskih strel v Trbovljah. [Ponatis iz propagandne brošure Šolskega gledališča Trbovlje.] VSŽC 1938, 18—21.
- Lesjak Davorin, Spomini na Vidov dan 1914 v Rušah. [1 sl.] J 25. VI. 1939, 3.
- Reisman Avgust, V poletju 1914. DPol 1938, št. 106—107.
- Fabjančič Vladislav, Ob 25 letnici veleizdajniškega procesa proti Preporodovcem. Priglasitev slovenskih dijakov v srbsko vojno akademijo pred izbruhom svetovne vojne. Odlomek k II. knjigi »Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije«. SN 23. XII. 1939, 13.
- Kocijančič Boris, Veleizdajniški proces proti Preporodovcem na božični večer 1914. V 23. XII. 1939, 6.
- Hauptmann Ljudmil, Svetovna vojna in naš nacionalizem. LZ 1938, 427—433, 529—535.
- Osnove o unutrašnjem uredenju Jugoslavije od 1915 do 1922. [Med drugim koncepcija dr. J. Ev. Kreka iz l. 1916.] Vidici 1939, 178—192.
- Grisogono Prvislav, Na terenu »Londonskega pakta«. [Jedna stranica nedavne domače istorije.] MiD 1938, 421—438.
- Del Bianco Giuseppe, La guerra e il Friuli. 2. vol. Sull'Isonzo e in Carnia. Gorizia. Disfattismo. Istituto delle edizioni accademiche. Udine, 1939. 491 str., 148 slik. 8°.
- O: Čermelj L[avo], Furlanija v svetovni vojni. MiD 1940, 135—140.
- Del Bianco Giuseppe, La guerra e il Friuli. [Izvilleček iz knjige s tem

- naslovom o položaju Gorice od junija do novembra 1915.] *Ce fastu?* 1939, 1—11.
- Soški, Svetovna vojna, Furlani in Slovenci. [Po knjigi G. Del Bianco, *La guerra e il Friuli*. 1. vol. prikaže organizacijo ital. vohunstva in sodelovanje Slovencev v njej.] S 24. XII. 1938, 8.
- Reisman Avgust, Iz spominov na avstrijska sodišča. *DPol* 1938, št. 111 do 116, 120—125.
- Reisman Avgust, Iz življenja med vojno. [Nadaljevanje članka »Iz spominov na avstr. sodišča.«.] *DPol* 1938, 128—129; 1939, 2—4.
- Reisman Avgust, Iz življenja med vojno. Avstrijska sodišča. Maribor, 1939. Ponatis iz »Delavske politike«. 66 str. 8°.
- O: D[olar] A[nton], *ČZN* 1939, 129.
- Kukovec Vekoslav, Iz mojih spominov na vojno in povojno dobo. V 30. XI. 1938, 8.
- Aldrovandi Marescotti L., *Guerra diplomatica. Ricordi e frammenti di diario. (1914—1919.) Con 33 tavole fuori testo.* Milano, 1938, 478 str. 8°.
- Vošnjak Bogumil, Jugoslavija v emigraciji. *MiD* 1938, 385—395.
- Dr. Beneš z Jugosloveni za svetovne vojne. [1 sl.] V 28. in 31. V. 1938.
- Borštnik Božo, O naši mafiji. *MiD* 1938, 375—381.
- Marković Marko, Udeo dobrovoljaca u oslobodilačkom ratu. *MiD* 1938, 408—420.
- Turk Ernest, Naši vojni dobrovoljci. *MiD* 1938, 396—408.
- Šušterič Joso, O Pivkovih dobrovoljcih. [1 sl.] *VSŽC* 1938, 191—194.
- Vodopivec Vlado, Slovenski uporniki. (Ob dvajsetletnici upora slovenskih vojakov v Judenburgu, Murauu in Radgoni.) *Sd* 1938, 289 do 293.
- Slovenski fantje so se pred 20 leti v Judenburgu uprli. Dva dni kasneje se je avstrijska justica nad njimi krvavo maščevala. [1 sl.] S 12. V. 1938, 3. — AD 1. VI. 1938.
- tg—, Judenburg 1918. [4 sl.] J 15. V. 1938, 9.
- Spomin na junaka Antona Hafnerja. [Vodja upora v Judenburgu, ustreljen 16. V. 1918.] J 25. V. 1938, 3.
- Zadnja pot slovenskih upornikov v Judenburgu. [3 fotografije V. Beštra s potrebnim spremljajočim tekstom.] J 22. V. 1938, 3.
- Mučeniška žrtev Boštjana Olipa. Ob dvajsetletnici upora naših fantov v Murauu. [1 sl.] J 24. V. 1938, 3.
- Dvajsetletnica upora naših fantov v Radgoni. Ustreljenih je bilo osem odločnih nacionalistov. [2. sl.] J 26. V. 1938, 3.
- Ob 20 letnici upora v Radgoni. [1 sl.] S 28. V. 1938, 3.
- M. P. M., Pošta v soškem zaledju 1918. Spomini na razsulo avstrijske armade. J 22. XI. 1938, 4.
- Prepeluh Albin, Pripombe k naši prevratni dobi. Z zemljevidoma Koroške in Primorja ter s sliko A. Prepeluha. Založila založba Univ. tisk. J. Blasnika nasl. Lj. 1938. 563 str. 8°.
- O: Baš Franjo, O 1939, 219—220. — Grafenauer Bogo, Dj 1939, 128—130. — K. B., LZ 1939, 87—88.
- Šarabon Vinko, Slovenci ob prevratu. Naša moč 1938, 8—9, 18, 29, 41, 54, 62, 76, 79, 88, 103—104, 111.
- Paulin Rajko, Vrata v svobodo. Ob 20 letnici Jugoslavije. Izdanje in samozaložba »Sreske organizacije Saveza ratnih dobrovoljaca Kraljevine Jugoslavije v Ljubljani«, 1938. 37 str. 8°. (Dobrovoljska knjižnica, 1. zv.)
- Lah Ivan, Marčni dnevi 1918. [Dve pismi dr. I. Lahu.] J 19. III. 1938, 9—10.
- Čadež Stane, Ko so pobirali podpise za majniško deklaracijo. [Podatki iz dokumentov.] S 6. XI. 1938, 9.
- Naše zavedno ženstvo pred 20 leti. [Pobiranje podpisov za majniško deklaracijo. 1 sl.] J 19. III. 1938, 9.
- Spindler Vekoslav, Od majske deklaracije do Jugoslavije. (Nekaj dokumentov o medvojni akciji ob naši severni narodni meji.) *MiD* 1938, 438—455.
- Naša pota v svobodo. Kako je Avstrijo pokopaval njen parlament. Odkritja pokojnega dr. Gregorja Žerjava o zadnjih avstrijskih prevarah in pasteh. [1 sl.] J 30. X. 1938, 3.

- Kočevar Ciril, Nemirni dnevi okrog 29. oktobra [1918] v Ljubljani. [1 sl.] S 29. X. 1938, 3.
- Dan svobode pred 20 leti. [Spomini na 29. X. 1918. 1 sl.] J 29. X. 1938, 3.
- Izza dni narodnega osvobojenja. Oktobrski dnevi na severni meji. [1 sl.] S 29. X. 1938, 3—4.
- Rudolf Badjura o prevratnih dnevih. S 29. X. 1938, 3.
- Zanimivosti iz prevratnih dni. S 29. X. 1938, 4.
- i č., Narodni svet v Mežiški dolini. S 29. X. 1938, 4.
- 20 let svobode na morju. Spomini na 31. oktober 1918, ko smo prevzeli vojno mornarico. J 30. X. 1938, 5.
- Tragedija ob rojstvu naše mornarice. Spomini člana posadke vojne ladje »Budapest«. [1 sl.] J 1. XI. 1938, 5.
- Izza dni narodnega osvobojenja. Kako se je »Slovenec« znebil avstrijske cenzure. S 29. X. 1938, 4.
- Sancin Ivo, Spomini na prevratne dni 1918. Kako je bilo v Celju. [3 sl.] J 10. XI. 1938, 3.
- I. J., Ob 20 letnici prevrata v Hrastniku. ND 23. XII. 1938, 1., 6., 13. I. 1939.
- Kunaver Fr., Nekaj spominov iz prevratnih dni leta 1918 na jeseniškem kolodvoru. S 1. XI. 1938, 7.
- Ob prevratu. Iz kronike tistih dni [v Kamniku]. NL 28. VIII. 1938, 2.
- Kreft Vladimir, Iz prevratnih dni na Murskem polju. [Iz brošure »Deutsches Leid in Radkersburg.«] V 9. XII. 1939, 3—4.
- Poljanec Jože, št. II ob prevratu 1918. V 30. in 31. XII. 1938, 2.—9. I. 1939.
- D[ostal] R[udolf], Spomini na prevratne dni pred dvajsetimi leti. Dogodki na tržaških ulicah. [2 sl.] J 6. XI. 1938, 5.
- Gaeta Giuliano, La fine della dominazione austriaca nella Venezia Giulia ed a Zara. [S slikami.] LPO 1939, 438—516.
- Konec germanizacije pred dvajsetimi leti [v Mariboru]. J 14. VIII. 1938, 5.
- Dolar Anton, Maribor in leto 1918. V 30. XI. 1938, 9.
- Zgodovinski dnevi pred 20 leti. Predavaje prof. dr. A. Dolarja o prevratnih dneh v Mariboru. SN 30. XI. 1938, št. 270 a, 2.
- Usodepolni november 1918 za Maribor. Nekaj spominov na zgodovinske dni, ko se je odločala usoda Maribora. SN 6. XI. 1939, št. 252 a, 2.
- Vpliv zelene garde na usodo Maribora. Namen ustanovitve zelene garde je bil strah pred obračunom. SN 7. XI. 1939, št. 253 a, 2.
- Boj za Maribor novembra 1918. SN 8. XI. 1939, št. 254 a, 2.
- »Marburger Schutzwehr« je ogražal jugoslovanski Maribor. Namen Schutzwehrovcev: pogin mariborskih Slovencev. Varnostna straža, ki sama krade in rop. SN 9. XI. 1939, št. 255 a, 2.
- Prekrižan avstrijski napad na Maribor. Maistrov razorožitveni načrt je bil naravnost mojstrski. SN 10. XI. 1939, št. 256 a, 2.
- Usodepolna noč za Maribor leta 1918. Maistrovi borci so delali čudeže. Sijajen uspeh Maistrovega razorožitvenega načrta v 47 minutah. SN 11. XI. 1939, št. 257 a, 2.
- Razorožitev glavnega brloga Zelene garde. Rekord stotnika dr. Dolarja, sedanjega predsednika Narodne odbrane v Mariboru. SN 14. XI. 1939, št. 259 a, 2.
- Maistrovi razoroževalni odseki. Slovanski značaj odsekov. Sodelovala sta tudi ljublj. planinski in celjski strelski polk. SN 16. XI. 1939, št. 261 a, 2.
- Zadnja znana poročila razoroževalnih odsekov [novembra 1918. v Mariboru]. SN 17. XI. 1939, št. 262 a, 2.
- Razorožitveni razglas generala Maistra. Opozorilo na razorožitev. Svarilo pred uporom. Zagotovila glede reda in miru. SN 18. XI. 1939, št. 263 a, 2.
- Posledice, ki se čutijo še po 21 letih. Posledice Maistrove razorožitve mariborskega Schutzwehra 23. novembra 1918 so bile usodne. SN 21. XI. 1939, št. 265 a, 2.
- Zgodovinski dogodki pred 20 leti. Spomin na 23. november 1918, ko so Maistrovci v Mariboru razorožili nemško zeleno gardo. SN 23. XI. 1938, št. 264 a, 2.
- Osvoboditev Maribora. V jutru 23. novembra pred 21 leti je general Mai-

- ster z razorožitvijo »Zelene garde« odločil njegovo usodo. [1 sl.] J 23. XI. 1939, 3.
- Pred dvajsetimi leti. Hrabro postopanje generala Maistra in slovenskih oficirjev za osvoboditev Maribora. [Razorožitve Zelene garde 23. nov. 1918.] V 23. XI. 1938, 3.
- Politične stavke proti Jugoslaviji. Nemški železničarji so bili v prvih časih po prevratu nevarnejši od Schutzwehra. SN 24. XI. 1939, št. 268 a, 2.
- Maribor v burnih dneh pred 21 leti. Prve stavke nemških železničarjev v območju Maribora, kot jih opisuje general Maister. SN 28. XI. 1939, št. 271 a, 2.
- Kupljeni železničarski stavkarji pred 21 leti. Polom rdeče internacionale v Mariboru. Usodepolni 29. november [1918]. Ljubljana na pomoč Mariboru. SN 30. XI. 1939, št. 273 a, 2.
- Maribor v zgodovinskih dneh pred 21 leti. Z zlomom železničarske stavke ponesrečena osvojitve Maribora. Prva jugoslovenska služba božja. SN 5. XII. 1939, št. 276 a, 2.
- Splošna železničarska stavka pred 21 leti. Ljubljana hiti Mariboru na pomoč. »V Mariboru smo in v Mariboru ostanemo — živi ali mrtvi.« SN 6. XII. 1939, št. 277 a, 2.
- Zgodovina pogajanj stavkujočih železničarjev. Vpliv ljubljanske ekspedicije. Zavednost slovenskih železničarjev. SN 7. XII. 1939, št. 278 a, 2.
- Nemški železničarji [naprej radirano]. Razglas. Začetek in konec pogajanj. Zlom ponesrečene stavke pred 21 leti [v Mariboru]. SN 9. XII. 1939, št. 279 a, 2.
- Na naši severni meji pred 21 leti. Obnova rednega prometa. Zaobljuba slovenskih železničarjev po zasedbi jugovzhodnega obmejnega ozemlja. SN 13. XII. 1939, št. 282 a, 2.
- V velikih trenutkih znamo biti tudi veliki. S 50 Slovinci nadomestili pred 21 leti 5000 nemških stavkujočih železničarjev [na naši severni meji]. SN 13. XII. 1939, št. 282 a, 2.
- Končna beseda o »Zeleni gardi«. Nismo obtoževali, samo zgodovinsko resnico smo ugotovili. SN 15. XII. 1939, št. 284 a, 2.
- Bercieri Avgust, Nekaj pripomb k osvoboditvi Maribora. Sja 1938, št. 31, 32, 34.
- Prva srbska vojska v Ljubljani. Spominu pokojnega polkovnika Stevana Kujundžića. [1 sl.] J 29. X. 1938, 3.
- Prvi božič v svobodni državi leta 1918. Kaj se je dogajalo pred božičem pred 20 leti in kaj je zanimalo tedaj naša javnost. SN 24. XII. 1938, 3.
- F. P., Kako je ljubljanska rezervna bolnica ob prevratu pomagala ustvarjati red. J 24. XI. 1938, 3.
- J. P., Delo našega vojaštva pred 20 leti. S 13. XI. 1938, 5.
- Reisman Avgust, Kako so češki vojaki čuvali Pragersko. (Iz spominov na dneve osvoboditve.) DPol 1938, št. 98, 3.
- Kukovec Vekoslav, Odlomek iz mojih spominov. [Bivanje v Gradcu l. 1918, ko imenovan za poverjenika financ v slovenski narodni vladi.] V 24. XI. 1938, 3.
- Žebot Franjo, Izza narodnostnih bojev na severni meji. [Življenje Evalda Vračka.] S 2.—4. II. 1939.
- Ravnik Rudolf, Spomini na prevratne dni leta 1918. V 24. XII. 1938, 4.
- Kranjec Silvo, Slovinci na poti v Jugoslavijo. [S slikami.] Spom. zb. 1939, 32—65.
- A. B., Misel na koroške Slovence ob 20 letnici našega osvoboditve. V 17. XII. 1938, 3.
- Iz časov narodnostnih bojev na Koroškem. Ob 60 letnici zaslužnega koroškega narodnega borca in slovenskega politika senatorja Franca Smodeja. [1 sl.] S 17. XI. 1939, 5.
- D. A., Pred dvajsetimi leti v Guštanju. Zadnji dan koroškega junaka poročnika Malgaja. SD 24. V. 1939, 3.
- or., Pred dvajsetimi leti je ljubljanski pešpolk za zmerom osvobodil Črno in Mežico. [5 sl.] J 5. VI. 1939, 3.
- or., V spomin na dni, ko je ljubljanski pešpolk po osvojitvi Gospe Svete v poletju 1919 očrtal meje slovenskemu Prekmurju. [4 sl.] J 19. VI. 1939, 3.
- Janez, Pozabljena dvajsetletnica koroških bojev. [Boji od 7. do 9. jan.

1919. za železniški predor pri Podrožici.] SD 10. I. 1939, 3.
- Pečnik Ivo, Boj na rožeškem mostu. [Spomin na boje na Koroškem januarja 1919.] ND 27. I. 1939.
- Pečnik Ivo, V ujetništvu. [Spomini na avstrijsko ujetništvo v jan. 1919.] ND 20. in 27. X. 1939.
- Kranjec Silvo, Slovenci v Jugoslaviji. [1. Borba za naše meje. 2. Podvidovdansko ustavo. 3. Kronološki pregled zadnjega desetletja. S slikami.] Spom. zb. 1939, 66—108.
- Moulin L., Chronologie des rapports franco-italiens. Des préludes de l'armistice à la signature du Traité de Paix. Revue belge des livres... guerre 1914—1918, 1938, 1—19. [V zvezi s člankom istega avtorja: Fiume et l'Adriatique. Essai sur les rapports franco-italiens de 1918—1920. Revue de l'Université de Bruxelles 1937, 332—361.]
- Aldrovandi Marescotti Luigi, Nuovi ricordi e frammenti di diario. Milano, 1938. [Spomini avtorjevi na mirovna pogajanja po svetovni vojni.] O: Čermelj Lavo, MiD 1939, 34—37.
- Frlič Ante, Wilsonova linija. Iz ostavštine dra Ante Trumbića. I 1938, št. 50—52, 14.
- Kragelj Mirko, Naša pot v svobodo. [2 sl.] ZK 1939, 83—87.
27. januar 1919 v Mariboru. V spomin častniškemu namestniku Ivanu Omahnu. SN 27. I. 1939, št. 22 a, 2.
- Turk Ernest, Ob jubileju našega narodnega osvobojenja in zedinjenja. [11 sl.] VP 1939, 36—46.
- Grafenauer Bogo, Iz starega v novi prostor. Ob dvajsetletnici osvobojenja. [Dogodki l. 1918. s posledicami.] Dj 1938, 269—276.
- Jurčec R[uda], Ob dvajsetletnici Jugoslavije. Č XXXIII, 1938—39, 58—61.
- Ob dvajsetletnici Jugoslavije. Misel in delo. Kulturna in socialna revija. Uredil dr. Branko Vrčon. L. IV. Lj., 1938, št. 12. 370 strani. 4°.
- O: Kranjec Silvo, Č XXXIII, 1938—39, 216. — Miklavčič Maks, Dj 1939, 130 do 131. — F. I. Z., Slovenska edicija o 20 god. Jugoslavije. Vidici 1939, 33—35, 64—67.
- Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici kraljevine Jugoslavije. Izdala založba »Jubilej«. Tiskala Jugoslovanska tiskarna. Lj. 1939. 703 str. S slikami in zemljevidi. 4°.
- Vošnjak Bogumil, Tri Jugoslavije. Ponatis iz revije »Misel in delo«. Lj., 1939.
- Grisogono Prvislav, Ujedinjena Jugoslavija. (Od plemena i regionalnih koncepcija do nacionalne države.) Lj., Narodna tisk., 1938. 156 str. 8°.
- Angleži o naši zemlji. [Odlomek iz knjige Bernarda Newmana: Danger Spots of Europe. London, 1938. Govori o Slovencih in mirovnih konferencah ter usodi Slovencev pod Italijo.] Sja 1939, št. 24, 2—3.
- Stupica Anton, Naša kronika. [Junij—dec. 1937, 1930, 1931, 1938.] KSM 1938, 55—63, 124—128; 1939, 54—56, 117—119, 190—192.
- Gaber Ante, Naša kronika. [Januar 1938.] KSM 1938, 253—256.

6. Lokalna in regionalna zgodovina

- Korotanski Fr., O starih gradovih ob Gornji Savinji. ND 15. IV. 1938.
- Z Grobelnega skozi Ponikvo v Šmarje. [Zgod. pregled v obliki potopisa.] ND 27. X. in 3. XI. 1939.
- Od Šmarja do Rogaške Slatine. [Zgodovinski pregled v obliki potopisa.] ND 10., 17., 24. XI. 1939.
- Od Boča do Bohorja. [Zgod. pregled v obliki potopisa.] ND 1., 8. XII. 1939.
-
- Malnerič Martin, Bela Krajina. [1 sl.] TL 13. IV. 1938, 18. — Isto: Dolenjska 1938, 93—96.
- Šašel L., Nekoliko opomb k spisom o Beli Krajini v knjigi »Dolenjska«. S 18. X. 1938, 3.
- Gumilar Franjo, Beltinci. TL 16. VI. 1939, 10.
- Beneški Slovenci. PS 7. III. 1938.
- Slovenci v Beneški Sloveniji. [Iz zupščine dr. H. Tume.] I 1938, št. 24, 3.
- Kje prebivajo beneški Slovenci. PS 14. III. 1938.
- Beneška Slovenija. — Njeni slavni možje. PS 21. III. 1938.
- Utrinki iz zgodovine beneških Slovencev. KČS 1939, št. 29—30.

- Mohaj Tine, Dokument beneškega slovenstva. DS 1939, 364—365.
- Vandot Josip, Pozabljena 600 letnica Slovenske Bistrice. Tihotno mesto ima za seboj živahno zgodovino. J 28. XII. 1939, 3.
- Omerzu Danijel, Kako so nas tlačili [v Slov. Bistrici med svetovno vojno]. V 29. IV. 1939, 3.
- Omerzu Danijel, Kako je bilo ob prevratu [v Slov. Bistrici]. V 6. V. 1939, 4.
- Omerzu Danijel, Močna skala v južnoslovenskem morju [Slov. Bistrica prva leta po vojni]. V 13. V. 1939, 4.
- Godina Ferdo, Mučeništvo Bistričanov v prvi zarji svobode. Spomini očitodca na krvave boje z Arpadovi mi sinovi leta 1918-19. V 17. VI. 1939, 4.
- (K.), Braslovče — nekdanj in sedaj [2 sl.]. S 16. VII. 1939, 10.
- M. T., Grad Brdo in njegovi lastniki. S 16. I. 1938, 15.
- Dolenec I., Grad Brdo in njegovi lastniki. S 20. II. 1938, 4.
- Pedo, 10 Tage Erdbebenpanik in Brežice. Das große Erdbeben des Jahres 1917. Furchtbare Entbehrung der Bevölkerung. Schon 400 Jahre vorher wurde die Stadt durch Erdbeben zerstört. MZ 29. I. 1939, 9.
- Celje v preteklosti. [S slikami.] S 6. VIII. 1939, 17.
- 100 Jahre Seidl-Quelle in Celje. MZ 3. IX. 1938, 4.
- sch., Aus Alt-Celjes Geschichte. Vor 140 Jahren wurde der Grund zum Gymnasium in Celje gelegt. MZ 21., 22., 24. X. 1939.
- Četina Milan, Drobne zanimivosti iz starega Celja. Iz delovanja nekdanjih občinskih svetov, ki so bili Slovencem zelo nenaklonjeni. V 23. XII. 1939, 21.
- Pol stoletja Dijaške kuhinje v Celju. Celje, 1938. 52 str. 12 slik. 8°.
- Orožen Janko, Gospodarsko življenje bivše občine Celje-okolica. KSM 1939, 214—222.
- Pirchegger Hans, Das Gut Cest. [Omenjen v listini iz l. 1141. P. dokazuje, da je to zaselek Cesta pri Trebnju in ne pri Rogatcu, kjer so jo doslej iskali.] ZHSt 1938, 127—131.
- Čedad v Beneški Sloveniji. PS 28. III. 1938.
- Dolenjska. Izdala in založila tiskarna Merkur, d. d. v Ljubljani, 1938. 244 str. [S slikami in 1 karto.] 8°.
- pč., Nekaj kritičnih pripomb k »Dolenjski«. SD 7. XII. 1938, 5.
- Šašel Ivan, Še nekaj opomb h knjigi »Dolenjska«. S 25. X. 1938, 5.
- Singer Stefan, Kultur- und Kirchengeschichte des Jauntales. Dekanat Eberndorf [Dobrla ves]. Kappel, 1938. 392 + XII str. 8°.
- O: Miklavčič Maks, Č XXXIII, 1938-39, 119—122.
- Stari grad Dobrnski. [1 sl.] Jugosl. biseri 1938, 9—10.
- Lipót Hári, Kratka zgodovina evangeličanske fare v Domanjšovcih. [2 sl.] Evang. Kalendari za leto 1938, 83—93.
- Bernik Franc, Zgodovina fare Domžale, II. knjiga. Samozaložba. Natisnila Misijonska tiskarna v Grobljah 1939. 300 str. 34 slik. 8°.
- O: Miklavčič M[aks], Č XXXIV, 1939-40, 242. — Turk J., BV 1939, 289.
- 700 let prošnje v Dravogradu. S 7. IX. 1938, 3.
- Mravljak Josip, Trg Dravograd 1638. ČZN 1938, 201—204.
- Hiti F., Cerkev sv. Lucije v Dražgošah. [3 sl.] S 7. VIII. 1938, 9.
- Ljudje in strahovi s Fužin Kmetje, graščaki in berači. Fužinski grad ima pestre, zanimive čase za seboj. [1 sl.] J 16. I. 1939, 3.
- Cossar Ranieri Mario, Vecchia liuteria goriziana. Gorizia, Istituto per il promovimento delle industrie e dell'Artigianato. 1939. [Tovarna za izdelovanje gosli in podobnih instrumentov v Gorici.]
- O: Marini Remigio, LPO 1940, 134—135.
- Rus Jože, Lovska cerkva Celjanov na Gorjancih. TL 13. IV. 1938, 19—20.
- Isto: Dolenjska 1938, 176—177.
- Lovska cerkva Celjanov na Gorjancih. V knjigi »Dolenjska« je o tej cerkvi [nad vasjo Javorovico] napisanih več netočnosti. SD 23. III. 1939, 3.
- Baš Franjo, Doneski k zgodovini Gornjegrajskega. I. Gornjegrajsko na prehodu iz XVIII. v XIX. stoletje. II. Trg Ljubno. III. Zadrebki lončarji

- [1 sl.]. ČZN 1938, 1—16, 65—86, 129 do 146.
- Veider Janez, Groblje. Zgodovinski opis. Groblje, 1938, 66 str. 21 slik. 8°.
- Veider Janez, Cerkev sv. Mohorja in Fortunata v Grobljah. [1 sl.] NL 13. III.—16. VII. 1938.
- Veider Ivan, Kapelica sv. Notburge v parku v Grobljah. NL 31. VII. 1938, 2.
- Veider Ivan, Grad v Grobljah. NL 12. VIII. 1938, 4.
- Govekar Fr., Cerkev Matere božje na Homcu. NL 16. IX. 1938, 3—4.
- Govekar Fr., Župna cerkev na Homcu. NL 1. X. 1938, 2—3.
- Razvoj industrijskega Hrastnika. SL 24. XI. 1939, 5—6. — J 28. VIII. 1939, 5. [2 sl.]
- Božič Lado, To in ono iz Idrije. [Izvor imena, idrijska Dolina v starem in srednjem veku, idrijski rudnik.] I 1939, št. 36—39.
- Božič Lado, Idrija, žarišče botaniške vede. [2 sl.] I 1939, št. 50—52, 4—5.
- Božič Lado, Delavski pokret v Idriji. SL 17. II. 1939, 6.
- Božič Lado, Idrijski rudnik. (22. junija 1580—22. junija 1939.) I 1939, št. 26—27. — SL 11. VIII. 1939, 4.
- Pod kraljestvom Krma. [Ig pri Lj. 1 sl.] S 26. I. 1939, 5. — Izvleček v Dm 8. II. 1939, 14.
- S[ušnik] M[atija], Jesenice nekdanj in sedaj. Zgodovina, gospodarski in kulturni razvoj velikega industrijskega kraja. [5 sl.] SN 4. VI. 1938, 6.
- Sušnik Matija, Jesenice nekdanj in sedaj. Povezanost železarske industrije z gospodarskim in kulturnim razvojem gorenjskega industrijskega kraja. [1 sl.] J 3. VI. 1939, 12.
- Sušnik Matija, Stare in nove Jesenice. Zgodovina, gospodarski in kulturni razvoj velikega industrijskega kraja. [6 sl.] TV 1938, št. 12, 1—3.
- Pred 25 leti na Jesenicah. 26. julij 1914. TV 1939, št. 15, 5—6.
- Kamnik nekdanj (po zapiskih † č. kanonika g. Ivana Lavrenčiča). NL 16. IV. do 25. XI. 1938.
- Kamniški okraj v l. 1918 do 1938. [Cerkveno življenje. Dr. K[arel] C[apu-der], Prosветno delo. Gospodarstvo. 4 sl.] NL 28. VIII. 1938, 3—4.
- Na bregovih Bistrice. Izdalo Kamniško dijaško počitniško društvo »Bistrica« ob svoji petindvajsetletnici. Uredila Jože Vombergar in Škofic France. Groblje, 1938. 175 str. [S slikami.] 8°.
- O: Gogala, Č XXXIV, 1939-40, 244—245. — iz —, Kobilje. [4 sl.] Kalendar Srca Jezušovega za leto 1939, 45—53.
- Rus Jože, Kočevje in Kočevarji. [En zemljevid.] KCM 1938, 44—48.
- ar., Slovenska Kočevska. NV III, 1937-38, št. 5—11.
- Kočevski zbornik. Razprave o Kočevski in njenih ljudeh. Izdala in založila Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 1939. 382 str. [S slikami + 3 zemljevidi.] 4°.
- O: Grafenauer Bogo, Č XXXIII, 1938-39, 213—215. — Ilešič Svetozar, LZ 1939, 305—307. — Kos F. K., Et 1939, 161 do 164. — Matl Joseph, SODF 1939, 856—857. — Miklavčič Maks, Dj 1939, 89—91. — Žontar Josip, DS 1939, 354 do 355.
- Hrovat Ivan, Ob »Kočevskem zborniku«. Sja 1939, št. 38—52.
- Simončič Ivan, Zgodovina kočevskega ozemlja. Koč. zb. 1939, 45—130.
- Kraus Franz, Gottscheer Bauernrevolten in der Franzosenzeit. GK 1938, 80—81.
- Beg Ante, Nemška propaganda na Kočevskem pred vojno. MiD 1939, 218 do 222.
- Widmer Georg, 1339—1939. [Listina o naselitvi Kočevarjev iz l. 1339.] GZ 1939, št. 25.
- V. E. S., Kočevska šeststoletnica (1339 do 1939). KČS 1939, št. 34—35.
- Rus Jože, Jedro kočevskega vprašanja. Zgodovina, sedanost in bodočnost kočevskega gospodarstva in njegovih prirodnih in socialnih podlag. Koč. zb. 1939, 131—173.
- O: Bratko I., Sd 1939, 208—209.
- V Komendi s P. Pavlom Glavarjem. [Hiralnica v Komendi je njegova zapaščina. 2 sliki.] S 29. V. 1938, 9.
- Schauer August, Die Pfarrgemeinde Koprivnik-Nesseltal. GK 1938, 97—101; 1939, 94—101.

- Žontar Josip, Zgodovina mesta Kranja. S sodelovanjem vseuč. prof. dr. W. Schmida (Graz) in dr. Fr. Steleta (Ljubljana). Izdalo Muzejsko društvo za Slovenijo v Ljubljani, 1939. 530 str. 164 slik, 15 risb, 2 zemljevidi. 8°.
- O: Blaznik Pavle, DS 1939, 353—354. — Grafenauer Bogo, Dj 1939, 214—215. — L[ožar] R[aiko], Č XXXIII, 1938-39, 337—338. — Zwitter Fran, ČZN 1939, 110—112 in Sd 1939, 474—475.
- Iz starega Kranja. [1 sl.] G 23. IX. 1939, 3.
- tč, Kranj — naš Manchester. Od srednjeveškega obrtniškega mesteca do industrijskega središča širne Gorenjske. [1 sl.] J 3. VI. 1939, 10.
- Inkvizijski proces v starem Kranju. Spori med kranjskimi mesarji in občinskim svetom zaradi »sramotilnih stebrov«, V 10. VI. 1939, 6.
- Pokorn [Franc], Kaplani v Kranju. Kranjski zvon 1936, 48; 1937, 3—4, 18, 31—32, 37—38; 1938, 14, 18, 23 do 24, 32, 36, 44; 1939, 4.
- Naše monštrance [v Kranju]. Kranjski zvon 1939, 35.
- Žontar Josip, Kranjska pokopališča v preteklosti. [3 sl.] Kranjski zvon 1939, 21—23.
- Kranjska pokopališča. G 1. VII. 1939, 2.
- Savnik Roman-Knific Fran, Kažipot v Krko na Koroškem. Knjižice, št. 134 a. Lj. 1939. 72 str. 16°.
- O: Baš Franjo, ČZN 1939, 114.
- J. G., Beseda in slika iz Kroepe. [4 sl.] TV 1938, št. 6, 3—4.
- Mohorič Franc, Železarska Kropa. TV 1938, št. 1—2.
- Engelsberger R., Krško. [1 sl.] TL 13. IV. 1938, 24. — Isto: Dolenjska 1938, 192—196.
- Tiller Viktor, Krško in okolica. Ljubljana. Samozaložba 1938. 26 str. 8°.
- Slovenska vas v Istri. Kubed in njegovi ljudje [1 sl.] I 1939, št. 13—15, 15. — SL 23. VI. 1939, 6.
- (N. D.), Laško nekdanj in danes. OV 15. V. 1938, 1. — ND 28. I. 1938.
- Gumilar Franjo, Dolnja Lendava. TL 16. VI. 1939, 9—10.
- Gumilar Fran, Kulturna slika prekmurske vasi [zgodovina vasi Lipovci]. SU 1939, 172—173, 222—223, 289 do 290.
- Šašel Josip, Ljubelj in cesta nanj. [3 sl.] PV 1938, 295—301.
- Šašel Josip, Malo čez Ljubelj [koroška stran]. PV 1939, 225—233.
- Rus Jože, Ljubljanski grofje pred 900 leti. Pogledi na razvoj stare Ljubljane povodom nove razprave Ljudmila Hauptmanna [Mariborske studije]. [1 sl.] J 24. IV. 1938, 4.
- Rus Jože, Organske osnove v začetkih ljubljanskega mesta. GV 1938, 22—47.
- Stele France, Lice Ljubljane v stoletjih. [S slikami.] S 3. VI. 1939, 7.
- Stele France, Zemljepisni in zgodovinski pogoji srednjeveške Ljubljane. [S slikami.] KSM 1939, 49°—51°.
- Rus Jože, Prometni razvoj stare Ljubljane. Šmartinska cesta — nad tisoč let glavna žila ljubljanskega prometa. J 3. VI. 1939, 9—10.
- Dostal Rudolf, Ljubljana — središče slovenske trgovine od najstarejše dobe do naših dni. J 3. VI. 1939, 9.
- Ljubljana — kulturno središče Slovencev. [S slikami.] S 3. VI. 1939, 13.
- Tomažič Franc, Vojna in mesto. [Zgodovina Ljubljane v vojaškem oziru od njenih začetkov. S slikami.] KSM 1938, 78—93.
- Fabjančič Vladislav, Nekaj ljubljanskih županov iz začetka 16. stol. KSM 1939, 193—199.
- Fabjančič Vladislav, Volbenk Polž, ljubljanski veliki trgovec, denarstvenik in župan v začetku 16. stol. [1 sl. na str. 133.] KSM 1939, 7—14, 97—99, 131—134.
- P., Obraza dveh ljubljanskih županov iz srede prejšnjega stoletja. [J. Hradecki in E. H. Costa.] J 6. II. 1939, 4.
- Sojer Franc, Potovanja skozi Ljubljano med leti 1580. do 1618. in podpore na ljubljanskem magistratu. KSM 1939, 21—24, 100—104, 164—168, 211 do 214.
- Dostal Rudolf, Svetovni popotniki v stari Ljubljani. Nekaj zanimivih zapiskov o tem, kako so mednarodni gostje in turisti pred 100 leti in še prej zrl in cenili metropolo Slovenije. [2 sl.] J 30. V. 1939, 3.

- J. K., Slavospev Ljubljani — leta 1872. [G. Strobl, Eine Frühlingsreise nach Süden.] J 5. VI. 1939, 5.
- Zavrl Albin, Revolucija v Ljubljani (1645.). Razori VII, 1938-39, 294—297.
- Karbonarji na ljubljanskem gradu [kot jetniki po l. 1820.]. J 19. III. 1938, 10.
- Labacensis, Slavnosti in zabave v stari Ljubljani. S 3. VI. 1939, 9.
- Potočnik Alojzij, Nekdanje vesele nedelje. Spomini na pustni korzo pred desetletji v Ljubljani. J 19. II. 1939, 3.
- Labacensis, Kako so pustovali naši predniki [v Ljubljani]. S 27. II. 1938, 6.
- Kako je umrl ljubljanski korzo l. 1889. Mestna policija ga je prepovedala in je javnemu mnenju s tem zelo ustregla. SN 11. II. 1939, 5.
- Škerl France, Ljubljana v prvem desetletju ustavne dobe 1860 do 1869. Inauguralna disertacija. Ljubljana, 1938, VI + 159 str. 8°.
- O: Baš Franjo, ČZN 1939, 229—230. — Dr. C., Č XXXIII, 1938-39, 283—284. — Grafenauer Bogo, Dj 1939, 215 do 216. — Žontar Josip, DS 1939, 609 do 610.
- Dogodki pred 70 leti, po katerih je veljala Ljubljana za nemško mesto. Ljubljana po zlomu Bachovega absolutizma pod županovanjem Mihaela Ambroža. Borba Slovencev proti Dežmanu in njegovi skupini pod županovanjem dr. Coste. SN 8. IV. 1939, 8—9.
- Rus Jože, Prve kali slovenske Ljubljane. Domače korenine njenega meščanskega življenja. S 3. VI. 1939, 8.
- Dostal Rudolf, Židovski trgovci v stari Ljubljani. TL 1. I. 1938, 6.
- Dostal Rudolf, Ljubljanski židje v preteklosti. J 1. V. 1938, 3—5.
- Ljubljana, ki izumira. Nekaj zanimanja vrednih spominov na čase, ko je bila naša metropola še središče kranjskega plemstva, pa tudi fevdalne gospode iz sosednih dežel. [Šivic von Šivichofen razlaga izvor in obuja spomine na svoj rod, Auersperge, Landthierije in dr. 5 sl.] J 31. VII. 1939, 3.
- Ko so bile v Ljubljani še slamnate strehe. [Požari.] SN 12. VIII. 1939, 8.
- Potočnik Alojzij, Stara Ljubljana v borbi proti ognju. Zapiski v ljubljanskem mestnem arhivu nam povedo marsikaj zanimivega. [S slikami.] J 15. VIII. 1939, 6.
- Dostal Rudolf, Požari in gasilstvo v stari Ljubljani. [3 sl.] J 13. VIII. 1939, 5.
- Fabjančič Vladislav, Procvit pivovarništva v Ljubljani — 18. in 19. stoletje. [3 sl.] KSM 1938, 37—42, 95 do 98, 133—139, 209—221.
- Andrejka Rudolf, Schwarzova pivovarna na Poljanah. [2 sl.] KSM 1939, 222—226.
- Ljubljanska cukrarna in njeni spomini. Ogromen požar pred osemdesetimi leti. Kako je podjetje propadlo. »Meksikajnarji« v Ljubljani. Požar v tobačni tovarni. Strahoviti prizori ob paniki delavstva. [1 sl.] J 13. XI. 1938, 5.
- A. A., Še spomini na ljubljansko cukrarno. Tudi Zagorje ima svoj delež na obstoju cukrarne. J 15. XI. 1938, 3.
- Potočnik Alojzij, Tivolski grad in park v Ljubljani. [1 sl.] KSM 1938, 231—235.
- Andrejka Rudolf, Zgodovina kramarskih hišic v Prešernovi ulici. [19 sl.] KSM 1938, 17—22, 65—72, 129 do 133, 203—208.
- Hotel Lloyd ima lepo zgodovino za seboj. [Ljubljana, Sv. Petra c. 7.] SD 24. X. 1939, 3.
- Rus Jože, Podoba stare Ljubljane. Oglejmo si tipe starih ljubljanskih hiš. [3 sl.] J 15. I. 1939, 7.
- Rus Jože, Obris stare Slonove hiše, ko je imela le eno nadstropje. [1 sl.] J 18. I. 1939, 3.
- Andrejka Rudolf, Zgodovina hotela Slona. [11 sl.] TT 1938, 1—17.
- Preteklost in sedanjost si podajata roke na Ajdovščini [v Ljubljani]. Figovčeva gostilna je že 169 let stara, kavarna Evropa je pa prav za prav tudi naslednica zelo stare gostilne. Zanimiva preteklost Ajdovščine. SN 8. IV. 1939, 10.
- Kina Ideala ni več... Iz časov ustanovitve prvega kina v Ljubljani in spomini na neme filme. SN 12. III. 1938, 5.
- Rus Jože, Jedro Ljubljane in njegovi stvarniki. Nekaj zgodovine šentjaskobkega trga ob postavitvi veličast-

- nega znamenja. [4 sl.] J 28. VI. 1938, 10.
- Rus Jože, Naš stari Šentjakob [v Ljubljani] in njegova okolica. [1 načrt.] J 29. V. 1938, 14.
- Wester Josip, Marijin spomenik na Sv. Jakoba trgu v Ljubljani. (Zgodovinska črtica ob prenovitvi spomenika l. 1938.) [8 slik + 1 prilož.] KSM 1938, 110—114, 164—168.
- Potočnik Alojzij, Zgodovina znamenja na Šentjakobskem trgu, ki ga zdaj prenavljajo. [1 sl.] J 15. V. 1938, 3.
- G[aber] A[n]te, Dragocen okras mestne hiše [v Ljubljani]. KSM 1939, 41*.
- Dragocen okras mestne hiše. S stopnišča bokalskega gradu se je preselil pod arkade magistrata čudovit drugi Robbov vodnjak. SN 27. V. 1939, 3. [1 sl.] — SD 27. V. 1939, 3. — S 17. IX. 1939, 16.
- Steska Viktor, Cerkve in samostani v Ljubljani. [4 sl.] S 3. VI. 1939, 11.
- Steska Viktor, Kupola ljubljanske stolnice. [S slikami.] KSM 1939, 158—164.
- Potočnik Alojzij, Ljubljanska pokopališča. Pokopavanje rajnih od davnih dni do danes. J 1. XI. 1939, 5. (n—n), Ljubljanski botanični vrt. Iz zgodovine vrta. [S slikami.] S 21. X. 1939, 5.
- Steska Viktor, Turška jama pri Sv. Krištofu v Ljubljani. KSM 1938, 139—140.
- Sič Albert, Kern — trnovsko drsališče [v Ljubljani]. [S slikami.] KSM 1939, 199—202.
- Sič Albert, »Marijine toplice« v Ljubljani. [1 sl.] KSM 1939, 14—15.
- Narodna čitalnica v Šiški se pripravlja na proslavo svoje šestdesetletnice. J 21. VIII. 1938, 8.
- Čadež Stanko, O cerkvi sv. Jerneja v Šiški. [1 sl.] S 6. III. 1938, 9.
- Potočnik Alojzij, Razvoj Ljubljane po vojni. [2 sl.] J 8. XII. 1938, 8.
- »Meščani mesta Ljubljane« — naslov in odlika, ki izumirata. SD 7. IX. 1939, 4.
- Zadnji ljubljanski meščani. S 4. X. 1939, 9. — J 4. X. 1939, 3.
- Stele France, Plečnikova Ljubljana. [S slikami.] KSM 1939, 227—232.
- Baš Franjo, Trg Ljubno. Doneski k zgodovini Gornjegrajskega. II. ČZN 1938, 65—86.
- Ljutomer — metropola Prelekije. [2 sl.] S 21. VIII. 1938, 9.
- Travner Vladimir, Maribor nekdanj in sedaj. [6 sl.] TL 4. VIII. 1938, 4.
- Travner Vladimir, Resnica in legenda o postanku Maribora. V 12. VIII. 1939, 3.
- Skozi vekove do naše svobode. Nastanek in razvoj, narodnostne, cerkveno-politične, kulturne in gospodarske razmere predvojnega Maribora. V 30. XI. 1938, 10—12.
- Kramberger Fran, Narodnostne prilike v Mariboru nekdanj in sedaj. S 6. VIII. 1939, 14.
- Hauptmann Ljudmil, Mariborske studije. [Vsebina: 1. Podrijetlo gospode Mariborske. 2. Postanak Maribora. 3. Postanak štajerskega ministerijalstva.] [2 sl.] Rad, knj. 260, Zagreb 1938, 57—118.
- O: Torggler Karl, Car 1939, 332—334.
- Iz preteklosti Maribora. [S slikami.] S 6. VIII. 1939, 12.
- Schlosser Paul, Anfänge des Befestigungswesens auf dem Boden der Umgebung Maribors. I. Verhaue, Wallburgen, Wartberge, Burgstellen in der Umgebung Maribors. II. Hausberge, Wachtürme und Landwehren. MZ 25. VI. in 9. VII. 1939.
- Schlosser Paul, Die Ringmauer-Ostfront. Beitrag zur Geschichte Maribors. I. Pulver- und Gemeindeturm sowie Wassertor. II. Lechmannsche Bastion, Grazer Tor, Burg, Durchbrüche. MZ 19. III. in 3. IV. 1938.
- Schlosser Paul, Der Stadtgraben der Ostfront. I. Topographische Unterlage. II. Profil, Verschüttung, Kultivierung. III. Nördlich des Grazer Tores. MZ 17. IV., 1. V., 12. VI. 1938.
- Schlosser Paul, Die Ringmauer-Nordfront. I. Burgbastion, Sonnenuhrturm, Niedertheim'sches Halbbrunnendell, Bollwerk beim Salzburgerhof. II. Kaminoliturm, Florianigässchen, Niederwall. III. Lantererturm, Wilmerturm, Durchbrüche. IV. Nord-

- west-Rondell. MZ 3. VII., 24. VII., 30. VIII., 5. XI. 1938.
- Schlosser Paul, Der Stadtgraben der Nordfront. I. Topographische Unterlage. II. Verschüttung, Kultivierung, Profil. Beitrag zur Geschichte Maribors. MZ 4. XII. 1938, 4—5; 8. I. 1939, 4—5.
- Schlosser Paul, Die Ringmauer der Westfront. I. Grabung entscheidet Grenzstreit, Freihaus- und Kloster-Realität. II. Kärntnertorbastei, dritte Schießscharte, Futtermauer. III. Minoritenkloster und Turm neben dem Kloster. IV. Der Wassersporn, westliches Lendtor, Zusammenfassung und die Durchbrüche. MZ 15. I., 29. I., 5. II., 26. II. 1939.
- Schlosser Paul, Der Stadtgraben der Westfront. Beitrag zur Geschichte Maribors. I. Topographische Unterlage. II. Beendigung der topographischen Unterlage. III. Verschüttung, Profil, Wasserwehr, Kulturhistorisches. MZ 5. III., 9. IV., 30. IV. 1939.
- Schlosser Paul, Die Ringmauer-Südfront. Beitrag zur Geschichte Maribors. I. Die versteckte Lend-R-M. und das mittlere Lendtor. II. Draubrückentor, Grundnersche und Tempelflanke. Zusammenfassung. MZ 14. V., 11. VI. 1939.
- Schlosser Paul, Vom Ringwall Limbuš zur Festung Maribor. Ein Beitrag zur Erd- und Siedlungsgeschichte. MZ 16. VII. 1939, 5.
- Schlosser Paul, Die Befestigungen Maribors und deren Geschichte. MZ 30. VII. 1939, 6—7.
- Schlosser Paul, Maribor als Festung. MZ 10. IX., 17. IX., 24. IX., 8. X., 15. X., 26. XI. 1939.
- Schlosser Paul, Maribor und Umgebung wird von den Türken verheert. MZ 6. VIII. 1939, 9—10.
- Baš Franjo, Schlosserjevi doneski k topografiji Maribora in okolice. ČZN 1939, 139—140.
- Schlosser Paul, 1348 wird Maribor durch Erdbeben zerstört. Die größte Elementarkatastrophe, von der unsere Stadt jemals betroffen wurde. Die Erdbeben von 9. bis 1348. n. Chr. MZ 21. V. 1939, 5.
- Goričar Maks, Judje v srednjeveškem Mariboru. S 22. I. 1939, 9.
- Schlosser Paul, Die Stadt Maribor in zwei Stunden vollständig niedergebrannt. Brandkatastrophen in alter Zeit. Das größte Brandunglück in der Geschichte unserer Draustadt geschah im Jahre 1648. Ein Beitrag zur Geschichte der Stadt Maribor.
- Schlosser Paul, Franz Josef Wibmer, Stadtrichter und Verwalter in Maribor in der Zeit von 1777 bis 1800. MZ 19. II. 1939, 5—6.
- Schlosser Paul, Familie Muster. Eine Tragödie vor 140 Jahren. Mariborer Lokalgeschichte. MZ 1. I. 1938, 9.
- Schlosser Paul, Aus einer Handschrift Dr. R. G. Puffs. Beitrag zur Urgeschichte der Umgebung Maribors. MZ 16. I. 1938, 4—5.
- Nemec pred 100 leti o Mariboru. [Dr. Rudolf Gustav Puff l. 1847.] S 25. I. 1939, 5.
- Travner Vladimir, Wie Maribor zu seinem Kriegsgericht kam. Vor 40 Jahren nahm der Gerichtshof seine Tätigkeit auf. MZ 10. VII. 1938, 5—6.
- Die Entwicklung Maribors. Gemeinwohlleistungen der Vorkriegszeit. MZ 25. XII. 1938, 3—4.
- P., 40 letnica mariborskega Narodnega doma. SN 2. XII. 1939, št. 274 a, 2.
- Spomin na otvoritev mariborskega mostu pred 25 leti. V 23. VIII. 1938, 4.
- 25 Jahre Reichsbrücke. Rückblick auf die Vorgeschichte des Brückenbaues [Maribor]. MZ 24. VIII. 1938, 4.
- Iz življenja starih Mariborčanov. S 6. VIII. 1939, 13.
- Baš Franjo, Razvoj Maribora v l. 1918—1938. [S slikami.] KSM 1939, 57—68.
- Die Geschichte der Draukaserne. Zu den Skelettfunden auf der Lend [in Maribor]. MZ 17. XII. 1939, 4.
- Schlosser Paul, Das Badhaus. Beitrag zur Geschichte Maribors. MZ 6. III. 1938, 5.
- Staro Mariborsko tiskarno podirajo... [Pregled starih mariborskih tiskarn.] V 1. VIII. 1938, 4.
- Sledovi srednjeveške židovske menjalnice na Glavnem trgu [v Mariboru].

- Lokalizacija stare cerkve Vseh svetnikov. V 20. V. 1938, 3.
- Zanimivosti starega židovskega pokopališča [v Mariboru]. S 20. IV. 1939, 7.
- »Židovsko polje« v Mariboru odkrito. SD 18. IV. 1939, 3.
- Mušič Marjan, Razvoj Slomškovega trga v Mariboru. Uvod v študijo o stolni cerkvi sv. Janeza v Mariboru. [S slikami.] KSM 1939, 84—91.
- Zadnji prazniki spomina mrtvih na starem pokopališču... V Mariboru slovenska župnija že v začetku 19. stoletja. SN 4. XI. 1939, 2.
- Mariborska pokopališča. [1 sl.] S 1. XI. 1938, 10.
- Zgodovina mariborskega gradu. [1 sl.] S 18. XII. 1938, 5.
- F-i-k, Mariborski grad v letu 1939. Nastajanje mariborskega gradu. SN 23. XII. 1939, št. 291 a, 2.
- Travner Vladimir, Unser Stadtpark. [Maribor.] MZ 17. VII. 1938, 4—5.
- Schlosser Paul, Maribors »Freiung«. Kulturgeschichtlicher Beitrag. MZ 23. I. 1938, 5.
- Čadež Viktor, Organisti in cerkveniki v Mekinjah do l. 1938. NL 15. X. 1938, 2.
- Šašel Ivan, Cerkev na Mirni gori [pri Semiču]. Bg 1938, 225—226.
- 200 letnica cerkve sv. Trojice pri Moravčah. NL 5. VII. 1938, 2—3.
- Dostal Rudolf, Čari Moravč in okolice. [Zgodovinski opis, 1 slika.] J 27. VII. 1939, 6—7.
- Novo mesto v davnini. DN I, 1939-40, št. 1, 2.
- Mušič Marjan, Študija o razvoju Novega mesta. TL 13. IV. 1938, 9—10. [3 sl.] — Isto: Dolenjska 1938, 80 do 92. [5 sl.]
- Jarc Janko, Franc Anton pl. Breckerfeld o Novem mestu ob koncu XVIII. stoletja. [28 slik + 1 priloga.] KSM 1938, 99—106, 144—151.
- Gregorič Jože, Kulturna slika Novega mesta in njegovo sedanje lice. [S slikami.] KSM 1939, 121—130.
- P. K., Dolenjska metropola. Splošen pregled gospodarskega življenja v dolenjski prestolnici. J 3. VI. 1939, 11.
- M. S., V kapiteljski cerkvi v Novem mestu so odkrili tri gotška okna. J 21. I. 1938, 3.
- Gregorič Jože, Kripta novomeške kapiteljske cerkve. K vprašanju njene restavracije. S 21. IV. 1938, 5.
- Gregorič Jože, Novoodkrita okna v ladji kapiteljske cerkve. Križ 1938, 10.
- Gregorič Jože, Kapiteljska cerkev, poslednje počivališče cerkvenih in svetnih odličnikov. Križ 1938, 42.
- Gregorič Jože, Grb na proštiji [v Novem mestu]. Križ 1938, 26—27.
- Gregorič Jože, Starinska najdba. [Grb prošta Stemberga.] Križ 1938, 18.
- Rojs Ivan, V Ormožu pred vojno. V 16. V., 27. VII., 5. VIII. 1939.
- Versko historična in arheološka raziskovanja v Petanjcih. [3 sl.] Düşevni list 1938, 99—101.
- Tiller Viktor, Trg Planina pri Sevnici z okolico. S 19. XI. 1939, 8.
- Soklič Jakob, Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapisih škofa Tomaža Hrena. ČZN 1939, 100—106.
- Schlosser P., Der Rennweg des Bachern. [Pohorje.] Das Mareile, Bote des Thüringer Rennsteigvereins 1939.
- šč, Skrivnosti prastare slovenske srednjeveške cerkve. Kartuzija v Pleterjah na Dolenjskem. Skrivnost groba Hermana II. Celjskega. Srednjeveški zvočniki v pleterjski cerkvi. [4 sl.] SD 24. XII. 1938, 6.
- Epaidasch, Rätselvolle Geheimnisse um die schönste gotische Kirche Sloweniens [Pleterje.] MZ 13. I. 1939, 5.
- Volc Jožef, Podkoren. Črtice iz preteklosti vasi in gorenjske Doline. Ljubljana, 1938. 77 str. 8°.
- O: I[lešič] S[vetozar], GV 1938, 150.
- Veider Janez, Cerkev sv. Luka v Praprečah pri Lukovici. NL 15. in 30. I. 1938.
- Novak Vilko, Prekomurski Slovenci. [1 sl.] Pregled 1939, 295—298.
- Gumilar Franjo, Plemiči v Prekmurju. [1 sl.] MP III, 1938-39, 21—26, 92—95, 156—158.
- M. K., Narodno vprašanje v Prekmurju [v preteklosti in sedanjosti]. MP III, 1938-39, 138—148.

- Balažič Matija, Pogled v zgodovino Slov. Krajine. N 28. V. 1939.
- i. č., Doba sistematične madžarizacije [v Prekmurju]. V 14. X. 1938, 3.
- i. č., Narodno delo kat. duhovščine [v Prekmurju]. V 15. X. 1938, 3.
- Kratek pogled v zgodovino zadnjih dvajseti let pred oslobodjenjem. N 11. IX. 1938.
- Koruza Albert, Prvi streli za svobodo Prekmurja. Pogumna četa Sokolov-prostovoljcev v bojih za svobodo. V 17. VI. 1939, 3.
- i. č., Narodna orientacija prekmurskega ljudstva v prevratnih dneh. V 18. X. 1938, 3.
- i. č., Preko avtonomije do Jugoslavije. [1918—1919 v Prekmurju.] V 17. X. 1938, 3.
- Klekl Jožef, Slovenska Krajina pod boljševiškov oblastjov. Kalendar Srca Jezušovega za leto 1938, 37—41.
- i. č., Murska republika. [Vlada Viljema Tkalcia 1919. v Prekmurju.] V 19. X. 1938, 3.
- Škafar Jožef, Kako smo pripravljali osvoboditev Prekmurja. S 5. VIII. 1939, 5.
- Kako je bilo osvobojeno Prekmurje. TL 16. VI. 1939, 3—4.
- Prekmurje dvajset let svobodno. [S slikami.] J 28. V. 1939, 5.
- Ob 20 letnici osvobojenja Prekmurja. [2 sl.] J 13. VIII. 1939, 6.
- Malgaj Ivan, Ob dvajsetletnici zasedbe Prekmurja. Na radgonski postaji pred okupacijo. V 16. in 17. VIII. 1939.
- Bejek Štefan, Ob 20 letnici osvobojenja Slov. Krajine. (Od prihoda jugoslovanskih čet v Slovensko Krajino.) N 20. XI. 1938.
- Godina Josip, Slovenska krajina v jeseni l. 1918. S 29. X. 1938, 4.
- Nekaj misli ob proslavi 20 letnice oslobojenja Slov. Krajine. N 11. IX. 1938.
- Osvobojenje Slovenske Krajine. N 13. VIII. 1939.
- Vratuša Anton, Prekmurska beseda v 20. stolet. [3 sl.] TL 16. VI. 1939, 12—13.
- V Ptuj — na zgodovinskih tleh. [V dobi preseljevanja narodov in v zgodnji slovenski dobi; slovenska grobišča.] J 11. IX. 1938, 5.
- S [modič] A [nton], Gospodje Ptujski. Ob 500 letnici smrti zadnjega gospoda Ptujkega. [1 sl.] S 6. I. 1938, 5.
- Die großen Kunstmäzene der Stadt Ptuj vor 500 Jahren ausgestorben. Am Dreikönigstage des Jahres 1438 ist das Rittergeschlecht der »Herren von Pettau« mit Friedrich V. erloschen. Große Förderer der Kunst und Verteidiger der abendländischen Kultur und Zivilisation. MZ 6. I. 1938, 4.
- Veselko Franjo, Mestne pravice Ptuj iz l. 1376. [S slikami.] KSM 1939, 134—138, 202—210.
- S [modič] A [nton], Naš nepoznani Ptuj. Odmevi iz preteklosti starinskega mesta. J 11. IX. 1938, 5—6.
- S [modič] A [nton], Rušenje stare minoritske bastije v Ptuj. [Opis in zgodovina še ohranjenih ptujskih utrd.] J 24. IV. 1938, 3.
- S [modič] A [nton], Alt-Ptuj verschwindet. Abtragung der alten Minoriten-Bastei. MZ 24. IV. 1938, 4.
- S [modič] A [nton], Ernstes und Lustiges. Von den alten Festungswerken der Stadt Ptuj. MZ 26. V. 1938, 3.
- Ptuj, mesto starih umetnin. [1 sl.] S 6. VIII. 1939, 15.
- Ptujski mestni požari in požarni redi. [1 sl.] Gasilec 1938, 207—211.
- Iz zgodovine bojev ptujskih Slovencev [po l. 1861.]. V 10. IX. 1938, 3.
- S., Goethes Beziehungen zu Ptuj. Interessante Feststellungen aus dem Nachlass des Konservators V. Skrabar. MZ 18. I. 1939, 5.
- Župnija sv. Petra in Pavla v Ptuj. [2 sl.] Pax et bonum, 1939, 119—127.
- 700 letnica »slovenske cerkve« v Ptuj. V 4. VIII. 1939, 3.
- Gojkošek Marijan, Dijaški dom v Ptuj pod upravo oo. minoritov. Pax et bonum, 1939, 163—164.
- Stele France, Župnija Ptujška gora. [5 sl.] Pax et bonum, 1939, 127—132.
- Stele France, Cerkev na Ptujski gori. [2 sl.] S 24. IV. 1938, 3.
- Kras slovenske zemlje. Pri Mariji Pomočnici na Ptujski ali Črni gori. [1 sl.] S 26. V. 1938, 9.
- D. Malinov, Romarska cerkev na Ptujski gori. KŽ 1939, 196—199.

- Dostal Rudolf, Znamenita Ptujška gora. Zgodovinski pomen stare gotske cerkve. J 22. I. 1939, 3.
- Debeljak Tine, Pomen cerkve na Ptujski gori. [1 sl.] S 30. IX. 1939, 8.
- Mohorko Ivo, Aus der Schloßchronik von Rače. Ein Stück Heimatgeschichte. MZ 12. II., 19. II., 1. III., 5. III., 12. III., 19. III., 2. IV. 1939.
- Rače selo na nekdanjem močvirju [žel. post. Rače-Fram]. V 2. XI. 1939, 4.
- Tiller Viktor, Oglejmo si Radeče in okolico. [2 sl.] S 23. VII. 1939, 10.
- Radovljiško graščino popravljajo. Opomba k obnavljanju in varovanju starinskih zgradb. J 22. VI. 1939, 3.
- , Še o obnovljeni radovljiški graščini. J 29. IX. 1939, 3.
- V. C., Še enkrat o obnovi radovljiške graščine. J 6. X. 1939, 3.
- Tiller Viktor, Iz Rajhenburga na Sveto gore. [2 sl.] S 18. VI. 1939, 9.
- Stara in nova cerkev na Rakeku. [2 sl.] S 27. X. 1938, 3.
- Debeljak Anton, Z Rakeka na Ribjek. Izlet po jugozapadni meji Slovenije. TL 13. IV. 1938, 19.
- Iz zgodovine kopališča in zdravišča Rimskih Toplic. Jugosl. biseri 1938—1939, 51—52. [1 sl.] — S 27. VIII. 1939, 10. [2 sl.]
- Minařik Fran, Ob Režekovi knjigi o Rogaški Slatini. ČZN 1938, 99—106.
- Rogaška Slatina. [1 sl.] S 12. XI. 1939, 10.
- Tiller Viktor, Sevnica in okolica. Ljubljana, 1938. 32 str. 8°.
- Schlosser Paul, Die Gemeinde Smolnik [pri Rušah]. Ein historisch-topographischer Beitrag. MZ 14. VIII. 1938, 9.
- Sostro pri Ljubljani. [1 sl.] S 13. VIII. 1939, 14.
- Eppich Josef, Die älteste Kirche auf Gottscheer Boden. [Stara cerkev. 5 sl.] GK 1938, 84—87.
- Iz zgodovine cerkve sv. Jožefa v Studencih pri Mariboru. SN 17. III. 1939, št. 63 a, 2.
- St., Sv. Ema na Štajerskem. S 21. VII. 1939, 8.
- Iz svetogorske zgodovine [19 sl.]. Svetogorska kraljica 1938, št. 1—9, 1939, št. 1—12.
- A. K., Ob prvi stoletnici svetogorske božje poti. Svetogorska kraljica 1938, št. 9.
- 400 letnica Sv. Gore. PS 3. VII. 1938.
- Lovrenčič Joža, Svetogorska Mati božja. [2 sl.] GSJ 1939, 114—116, 143 do 145.
- Lovrenčič Joža, Kažipot na Svetogoro pri Gorici. [S slikami.] Knjižice, št. 137 a. Ljubljana - Rakovnik, 1939. 71 str. 16°.
- Godina Mirko, župnija Sv. Trojica v Haložah. [2 sl.] Pax et bonum, 1939, 132—137.
- Pri Svetem Juriju ob Taboru. [1 sl.] S 1. X. 1939, 10.
- Malgaj Ivan, Sv. Jurij pri Celju 500 let trg. J 18. I. 1938, 3—4.
- J. T., Planinska slavnost na Pohorju. Iz zgodovine cerkve sv. Treh kraljev. [1 sl.] J 30. VII. 1938, 3.
- Gomilšek Fr. Sal., Cerkev sv. Treh kraljev v Slov. goricah. Ob 350 letnici blagoslovitve. [1 sl.] S 13. XI. 1938, 7.
- župnija Sv. Vid pri Ptuj. [2 sl.] Pax et bonum, 1939, 137—140.
- Saleška dolina pred 38 leti. Zanimiv do-nesek k zgodovini narodnih bojev ob naši severni narodni meji. ND 3. III. 1939.
- Zanimivosti iz šentiljske preteklosti. (Tri slike.) J 3. VI. 1938, 3.
- Poljanec Jože, Št. Ilj ob prevratu 1918. V 30., 31. XII. 1938; 2.—9. I. 1939.
- Möderndorfer Vinko, Slovenska vas na Dolenjskem. I. Št. Jurij pod Kumom. [S slikami.] Ljubljana, 1938. 176 str. 8°.
- Zanimiva zgodovina škocijana pri Turjaku. Škocijan je najstarejša fara v ljubljanski škofiji. SD 14. VI. 1938, 4. — AD 6. VII. 1938.
- Šmarna gora. (Po zapiskih vodiškega župnika P. Janca.) NL 4. in 25. XI. 1938.
- Šmarna gora. [1 sl.] S 3. VII. 1938, 8. — AD 25. VII. 1938.
- P. S., Šmarska dolina pred sto leti. [Prost prevod spisa J. G. Seidla o potovanju iz Celja v šmarsko dolino v Steiermärkische Zeitschrift 1838. 2 sl.] ND 15. VII.—2. IX. 1938.
- Potočnik Alojzij, Nekdanja romanja v Štepanjo vas. Zanimivosti iz

- zgodovine ljubljanskega predmestja. J 23. III. 1939, 7.
- T. V., Ko so bile Trbovlje še kotel — odrezan od vsega sveta. Najstarejša Trbovka, ga Mollova pripoveduje o časih, ko je bilo središče naše rudarske industrije še majhna, neznana vasica in ko so bile Vode še v resnici, kar priča ime. [7 sl.] J 28. VIII. 1939, 3.
- Kugy Julius, Fünf Jahrhunderte Triglav. Graz, Leykam Verlag 1938, 392 str., 48 slik. 8°.
- O: Tominšek Josip, PV 1938, 53—55.
- Zgodovinske Trojane vabijo. S 25. VI. 1939, 10.
- Žiberna Joško, Trst. Sd 1938, 294 do 304, 411—423.
- Adriaticus, Tržaški Slovenci v davnini. Č XXXIII, 1938-39, 137—149.
- Kako se je razvijal predvojni Trst. V 1. VII. 1939, 8.
- Žic Nikola, Prve štamparije u Trstu. Grafička revija 1938, 55—57. — I 1938, št. 37—38.
- J. P., Začetki tržaškega iredentizma. Zanimiva knjiga. C. Schiffrer, Le origini dell'irredentismo triestino (1813 do 1860). I 1938, št. 38-39.
- š k., Zanimiv dokument iz l. 1848. [za Trst]. I 1938, št. 28, 3.
- Saraval Gino, I deputati triestini al parlamento di Vienna dal 1873 al 1897. LPO 1938, 221—241.
- j. p., Še o volitvah v Trstu l. 1897. V odgovor tržaškemu »Piccolu«. I 1938, št. 22, 4—5.
- Dolenc Lojze, Tržaški Slovenci po uvedbi dualizma. (Odlomek iz razprave »Slovensko politično časopisje v Trstu«, nagrajene s svetosavsko nagrado Primorskega akad. star.) I 1938, št. 14—16, 13.
- Gaeta Giuliano, Opinione pubblica e giornalismo a Trieste dal 1914 al 1918. Trieste, 1938.
- O: Pilosio Leo, Giornalismo, Roma, 1940, 120—125. — Predonzani Elio, LPO 1940, 121—123.
- O zgodovini Tržiča. Razgovor tajnika g. Japlja z martinari ob priliki izleta v Tržič dne 26. junija t. l. TV 1938, št. 14—15.
- Marijina božja pot v Velesovem. (1238 do 1938.) [1 sl.] Dm 3. in 10. VIII. 1938.
- Velesovo — zgodovinski in cerkveni opis. Zbral župnik Franc Pfeifer. Založila župna cerkev v Velesovem 1938. 63 str. 8°.
- Zorman V., Velesovska Marija. (Legenda.) Bg 1939, 176—180, 204—208.
- Steska Viktor, Velesovo. (Ob 700-letnici ustanovitve Marijine božje poti.) [1 sl.] Bg 1938, 147—149.
- Šašel Ivan, Vesela gora nad št. Rupertom. [3 sl.] Bg 1938, 200 do 202.
- Župnija sv. Antona Padovanskega na Viču. Ob tridesetletnici. Na Viču, [1938.] 8°.
- Tiller Viktor, Dekanija Videm v brežiškem okraju. [S slikami.] Groblje - Domžale, Misijonska tiskarna, 1939. 32 str. 8°.
- Vodice v preteklosti in sedanjosti. [1 sl.] NL 14. V. 1938, 1—2.
- Ahtik Josip, Iz naše zgodovine. [Vojnik.] Vojniški zvon 1938, 21—22, 32—33, 38—39.
- Zidanje farne cerkve. Po zapiskih farne kronike. [Vojnik.] Vojniški zvon 1938, 25—26.
- Mravljak Josip, Iz vuzeniške zgodovine. (Popravek in dostavek k članku v ČZN XXX.) ČZN 1938, 204.
- Gros Peter, Opis Zagorja. (Ta spis je bil sestavljen leta 1889. za opis litijskega okraja.) Zagorski zvonovi IV, 1938-39, 22—24, 39—40, 51—52, 62—63, 79—80, 86—87, 94—95, 107 do 108.
- Mihelčič Andrej, Pregled zgodovine o zagorski dolini. Zagorski zvonovi III, 1937-38, 94—96, 102—105; IV, 1938-39, 10—12.
- Sevar Hinko, Nekaj pogledov nazaj. [Spomini na Zagorje pod konec 19. st.] Sja 1938, št. 1—9, 11—14, 16, 18.
- Golf, Zagorje in rudarji. Nekaj zanimivosti o kraju, ki na prav posrečen način združuje v sebi odlike industrijskega in tujsko-prometnega središča. [1 sl.] J 18. IX. 1939, 3.
- Šašel Ivan, Zgodovina Marijine božje poti Zaplaz na Dolenjskem. AS 28.—30. IV. 1938.

- Sašel Ivan, O nekdanjih zaplaških kapelica. [3 sl.] Bg 1938, 131—132.
- Ilešič Svetozar, Slovenska ziljska dolina. PV 1939, 149—166.
- O: Baš Franjo, ČZN 1939, 132.
- Steska Viktor, Spomin na povodenj v Železni Kapli. Et 1939, 142 do 144.
- Glauert Günter, Ein Kärntner Grenzmarkt in den Karawanken im 17. und 18. Jahrhundert. [Železna Kapla.] [1 načrt.] SODF 1939, 643 do 683.
- oj—, Razvaline žičkega samostana pripovedujejo. NV III, 1937—38, št. 4, 3.
- Mervar France, V senci žužembarskega gradu. Ob priliki petdesetletnice gasilske čete v Žužemberku izdal tujsko propagandni odsek trga žužemberk. Ljubljana, 1938, 31 str., 18 sl. 8°.

II. POMOŽNE ZGODOVINSKE VEDE

1. Heraldika

- Kateri kamniški mestni grb je prvobiten. Znanih je šest vrst grba, le znanstveniki si niso edini v tem, kateri je najstarejši. SD 21. IV. 1939, 3.
- Das alte Stadtwappen von Ptuj. MZ 28. VI. 1938, 5.

2. Genealogija

- Kaj pripoveduje sin dr. Hinka Dolenca. [Dr. Ščitomir Dolenc o svojih prednikih. 8 sl.] ŽiS 1938, knj. 23, 276—280.
- Zazula Jožef, Gallusi so bili Idrijčani. CG 1938, 12—15, 37—38, 106 do 110, 138—144.
- [Laharnar Ivan], Glas s Tolminskega o naših Gallusih-Petelinih. CG 1938, 78—79.
- Skubic Anton, Čigav je J. Gallus-Petelin? [4 sl.] S 19. in 26. VI. 1938.
- A. A.-c., Vprašanje J. Gallusa-Petelina. J 23. VII. 1938, 7.
- Zazula Jožef, Pripombe k lanskim člankom »Gallusi so bili Idrijčani«. CG 1939, 107—111.
- Skubic Anton, Jakob Petelin-Gallus. [1 sl.] KČS 1939, št. 35-36.

- Smodič Anton, Rodbina Guffante, Pax et bonum 1939, 172—174.
- S[modič] A[nton], Die Familie Guffante. Ein Blatt aus der Chronik des Minoritenklosters in Ptuj. MZ 30. IV. 1939, 10.
- Mišič Fr., Die »Herren von Lindeck«. Die Burgen im Gebiet der oberen Hudinja. Stumme Zeugen längst vergangener Zeiten unserer Heimatgeschichte. Bachernpoet Jur Vodovnik über die »Lindecker«. MZ 4. VI. 1939, 9—10.
- Kidrič Fr., Prvi znani Prešerni. LZ 1938, 487.
- Baš Franjo, Od kod Sernci? ČZN 1939, 106—107.
- Goričar Maks, Slomšekov rodovnik. Maribor, Cirilova tiskarna, 1938. 40 str. 8°.
- Gaber Ante, Zadnja iz rodu Tauffererjev. [Kratka zgodovina Tauffererjev vobče.] SN 22. I. 1938, 2.

- Schlosser Paul, Sippe Hleb, Volks- und Familienkundlicher Beitrag. MZ 13. XI. 1938, 6—7.
- Krauland Wilhelm, Ein Beitrag zur Geschichte der Sippenforschung. Sippe Krauland. GK 1939, 102—106.
- Zur Geschichte der Sippenforschung. Sippe Krauland. (Nachtrag.) GZ 1938, št. 1.

3. Numizmatika

- Pink Karl, Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn. Dissertationes Pannonicae II, 15. Budapest, 1939. 160 str. XXX tabel, 1 zemljevid. 4°.
- S[modič] A[nton], Najdba zlatnika cesarja Honorija. J 13. V. 1938, 3.
- Baumgartner Egon, Numizmatična najdba v Mariboru 1938. [Srednjeveški novci, s slikami.] ČZN 1939, 97—100.
- Der Schatz im alten Ghetto. Ein Topf mit Silbermünzen am neuen Hauptplatz ausgegraben. Schöne Keramik aus dem Mittelalter vorgefunden. [Maribor.] MZ 21. V. 1938, 4.
- Klemenc Josip, Breški denarji na Hrvatskem. [1 zemljevid.] GMS 1939, 268—271.

4. Onomastika

- Herič Fran, Odkod ime Sloveni? *ŽiS* 1938, knj. 23, 375.
- Koštič Ivan, K članku »Odkod ime Sloveni?« *ŽiS* 1938, kn. 24, 76.
- Herič Fran, O kritiki razprave »Odkod ime Sloveni?« *ŽiS* 1938, knj. 24, 139—140.
- Kos Milko, Vladi in vlaška imena med Slovenci. *GMS* 1939, 226—235.
- Andrejka Rudolf, Doneski k postanku in razvitku rodbinskih imen v selški dolini. *GMS* 1939, 310—332.
- Goričar Maks, Doneski k postanku in pisavi rodbinskih priimkov in krajevnih imen med Slovenci. *Et* 1939, 82—122.
- Mišič Fr., O ledinskih in hišnih imenih okoli Solčave. [1 zemljevid.] *ČZN* 1938, 191—201.
- Pettauer Leopold, Imena važnejših starejših gradov na Slovenskem nekdanj in sedaj. *Imenoslovsko zgodovinska razprava*. *KSM* 1938, 7—17, 107—109, 189—192.
- Maučec Jože, Krajevna imena v Slovenski krajini. [Njih značilnosti in zgodovina.] *S* 13. XI. 1938, 9.
- Novak Vilko, Narodna imena v Slovenski krajini. *TL* 16. VI. 1939, 6—7.
- Koštič Ivan, Novomeški priimki leta 1515. *TL* 13. IV. 1938, 11—12.
- Murko M., Še nekaj o Prlekih. [O imenu.] *S* 28. VIII. 1938, 11.
- Trdina Janez, Dolenjci. (Ponatis iz Slovana 1884, priobčil dr. J. Rus.) [Narodna in krajevna imena.] *Dolenjska* 1938, 102—112.
- Markič M., Še en doprinos k etimologijam »Celovec«, »Hrvat« i. dr. [1 sl.] *Et* 1937—39, 50—54.
- Hani M., Nova slovenska zgodovina. [Skuša dokazati, da so imena Koroška, Kranjska in še nekatera druga pristno slovenskega izvora.] *KS* 1939, št. 26, 3.
- Bt., Sto let Maribora in Ljutomer. [Vraz ju je tako krstil po Marproku in Lotmerku.] *J* 11. VIII. 1938, 3.
- Schlosser Paul, Wie entstanden unsere Personennamen? Beitrag zur Kulturgeschichte Maribors. *MZ* 24. XII. 1939, 4.
- Schlosser Paul, Woher stammen unsere Personennamen. Die alten Pa-

- trifizierfamilien Staudinger und Waltheim. *MZ* 31. XII. 1939, 9.
- Perz Josef, Haus- und Flurnamen. [Kraji na Kočevskem: Rogati hrib — Hornberg, Štalcerji — Stalzers, Iskerba — Hirisgruben, Morava — Mraun, Ograja — Suchenreuter in drugi.] *GK* 1938, 56—60; 1939, 88—93.
- Widmer Georg, Deutung einiger Gottscheer Familien-, Haus- und Flurnamen. *GZ* 1938, št. 26.
- H. J., Orts- und Flurnamen von Slovenska vas — Windischdorf. [Dokazuje, da so nemška.] *GZ* 1938, št. 21.
- Widmer Georg, Die Gottscheer Namen im Lichte der Wahrheit. *GZ* 1938, št. 32.
- [Kraker Josef], Über die Entstehung der Hausnamen. [Dokazuje, da so kočevski priimki slični tirolskim.] *GZ* 1938, št. 22.
- Jonke Peter, Etwas vom Familiennamen Jonke. *GK* 1938, 94—96.
- Koštič Ivan, O Kočevcih in kočevščini. *Koč. zb.* 1939, 321—334.
- Odkod »Jaklitsch-i«, »Miklitsch-i« itd. na Kočevskem? *S* 12. X. 1938, 3.

5. Etnografija

- Schwidetzky Ilse, Rassenkunde der Altslawen. Beiheft zu Bd. VII. der Zeitschrift für Rassenkunde und die gesamte Forschung am Menschen, herausgegeben vom Prof. Dr. E. Frhr. von Eickstedt. Mit 32 Abb. und 14 Tafeln. Stuttgart 1938, 69 str. 4^o.
- O: Czekanowski Jan, *SR* 1939, 61—63.
- Županič Niko, Problem povzročitve metamorfoze možganske lobanje z ozirom na kranjski indeks pri Jugoslovenih. [S slikami.] *Et* 1937—39, 301—328.
-
- »Etnolog« ob jubileju dr. N. Zupaniča. [1 sl.] *J* 19. VIII. 1939, 7.
- Gaspari Maksim, Albert Sič. [Njegova narodopisna dela in njih pomen za slov. etnografijo.] *Et* 1937 do 1939, 96—99.
- Cvetko D., Slovenski narodopisni festival. [1 sl.] *J* 9. VIII. 1939, 7.
- Mariborski festival — ljudski praznik. [3 sl.] *J* 11. VIII. 1939, 3.
-

- Makarovič Ado, Lovski izvor dualizma v slovenskem bajeslovju. L 1939, 44—47, 81—86, 142—144, 189—192, 225—228.
- Makarovič Ado, Bajka o Zlatorogu — ostanek lovske prakulture. L 1937, 518—523; 1938, 12—18.
-
- Iz narodnega blaga beneških Slovencev. J 13. II. 1938, 3.
- Koprivec Ignac, Kmetje včeraj in danes. Narodopisne črtice iz Slovenskih gor. Založila Glavna hranilnica pri Sv. Lenartu v Slovenskih gor. Z ilustracijami akad. sl. Maksa Kaučiča. [Lj.] 1939, 383 str. 8^o.
- O: Debenak A., UT 4. IV. 1939, 4. — J 23. III. 1940, 20.
-
- Kuret Niko, Običaji in vraže za prosinec. M 1939, 30—32.
- V. M., Novo leto — drugi božič. [1 sl.] J 31. XII. 1939, 11.
- Trije kralji zaščitniki vode na Kozjaku. Zanimivi običaji, ki pričajo, kako visoko ceni naše ljudstvo dobro pitno vodo. SN 5. I. 1939, 2.
- Žižek Fran, Kurentovanje. V 2.—4. VIII. 1939.
- Kolar Vilko, Prleški pustni običaji. Mnogi originalni pustni običaji pričajo o slovanskem značaju naše zemlje. SN 22. II. 1939, 3.
- on, Pust na Dravskem polju. [Vraže, pregovori.] J 20. II. 1939, 4.
- on, Karneval na Slovenskem pred 110 l. [v Metliki.] J 20. II. 1939, 3.
- or., Danes in jutri — smeh in ples. [Pustni običaji v raznih krajih na Slovenskem.] J 20. II. 1939, 3.
- ipl—, Pustni običaji se izpreminjajo... J 28. II. 1938, 4.
- Polka je vkazana, tla so namazana... Od kroga do raja pod lipo, od furmanskega bala do lembetvoka. Kratek sprehod po zgodovini in po naših dneh. Predpustne nedelje nekdanj in zdaj. France Prešeren na dobrodelnem plesu. [3 sl.] J 30. I. 1939, 3—4.
- Vurnik St., Slovenski velikonočni običaji. [2 sl.] Razori VIII, 1939—40, 206—209.
- D. Malinov, Stare velikonočne šege in navade. KŽ 1939, 103—106.
- H. J., V Loki Boga strašijo. Rešimo narodno navado pozabljeno. Zanimiva navada velikega tedna v Škofji Loki. Mladina je prevzela delo, ki so ga svojčas opravili odrasli. [S slikami.] S 6. IV. 1939, 5.
- D. Malinov, Binkoštna narodna šega in navade. KŽ 1939, 137—140.
- R. D., Stare narodne šege in navade o Telovem. KŽ 1939, 163—164.
- Dostal Rudolf, Stare slovenske narodne šege, navade in vraže. [Za binkošti in kres.] VP 1938, 108—112.
- Potočnik Alojzij, Ahacij med Slovenci. J 22. VI. 1939, 4.
- Narodni običaji ob kresovanju. VPZ 1939, 61—62.
- D. Malinov, Kresovanje ali Ivanje. (Stare narodne šege in navade.) KŽ 1939, 166—169.
- D. Malinov, Prazniki v avgustu. Narodne šege in navade. KŽ 1939, 229 do 232.
- D. Malinov, Jesenski prazniki. Narodne šege in navade. KŽ 1939, 291—293.
- D. Malinov, Vsi sveti — praznik pokojnih. Narodne šege in navade. KŽ 1939, 329—331.
- Koprivec Ignac, V Slovenskih gor. ob Lucijinem dnevu. Starinska vera o spoznavanju čarovnic. J 13. XII. 1938, 3.
- Na predvečer prleške sv. Lucije. Stari običaj, ki je še dandanes močno ukoreninjen v Prlekiji. V 12. XII. 1939, 3.
- Božični običaji naših Prlekov. V 23. XII. 1939, 9.
- Kotnik Franc, Kolacija. [Postna jed, ki jo jedo na sv. večer na slov. Koroškem.] ČZN 1939, 189—193.
- Lovrenčič Joža, Božič v naši narodni pesmi. GSJ 1939, 1—6.
- Slovenski božič na Kočevskem in božični običaji dokazujejo, da je kočevsko ozemlje slovensko. Nekaj utrinkov iz sijajne razprave našega raziskovalca narodnega blaga g. Franceta Marolta [v Kočevskem zborniku 1938.], SD 24. XII. 1938, 4.
- Maurin Engelbert, Weihnachtsbräuche aus der Gottschee. Schwa-

- bischer Volkserzieher, Novi Vrbas, 1938-39, 61-63.
- D. Malinov, Božične narodne šege in navade. KŽ 1939, 357-359.
-
- Zdešar Anton, Nekaj drobcev stare slovenske besede iz mengeških krstnih knjig. Et 1937-39, 288-300.
- Deisinger Ema, Ljudska vraževernost pri krstu otroka. SU 1938, 31-34.
- Mavrel Blaž, Koroški ženitovanjski običaji in nove camarske pesmi. Celje, Družba sv. Mohorja, 1938. 55 str. 16^o.
- O: Mravljak Josip-Glaser Janko, ČZN 1938, 124-125.
- Dostal Rudolf, Tako so se ženili naši stari. [2 sl.] J 19, II. 1939, 18.
- Kos Franc Karol, Slovenska svatba na M. Gasparijevi sliki. [1 sl. na prilogi.] Et 1939, 145-151.
- Kako se na Gorenjskem ženimo. Nikar ne recite, da begunjski fantje domača dekleta zapijejo. [Ženitovanjski običaji v Begunjah.] SD 17. VI. 1938, 4.
- R. D., Kako so se nekdanj na Gorenjskem ženili. [1 sl.] KŽ 1939, 36-37.
- D. Malinov, Stari ženitovanjski običaji na Murskem polju. KŽ 1939, 42-44.
- Kočevsko ženitovanje. AS 17. II. 1939.
- XYZ., Totenbräuche im Gebirgsdorf Solčava. MZ 1. X. 1939, 9.
-
- Glonar J., Dodatek k »Slovenskim narodnim pesmim I.« Et 1937-39, 224-232. Tudi poseben odtis.
- O: Božidar Borko, J 1. III. 1938: — S 8. III. 1938.
- Čremošnik Gregor, Naša vojaška narodna pesem. GMS 1939, 345-354.
- Flisár János, Narodne slovenske pesmi vkup spravljene po... Evang. kalendari 1938, 98-100.
- Flisár János, Narodne popevke, vkup spravljene po... Evang. kalendari 1939, 78-80.
- Stele France, Izročilo Tomaža Steleta. Narodno blago iz Tunjic pri Kamniku. [1 sl.] Et 1937-39, 329 do 343.
- Zupanič Katarina, Šopek poljskih cvetlic iz Gribelj v Beli Krajini. [Rod Zupaničev. I. Narodne pesmi. II. Pregovori in izreki. III. Vraže, šege in navade. IV. Nenavadne besede in izrazi. S slikami.] Et 1937-39, 114-146.
- O: J 7. IV. 1937. — Boris Orel, S 2. VI. 1937.
- Grafenauer Ivan, Štiftarji in štiftarska narodna pesem. SJ 1939, 137-154.
- Šašel Ivan, Slovenski pregovori in reki. M 1938, 271-272.
- Šašel Ivan, Slovenski pregovori in reki iz rastlinstva. II. Et 1939, 36-40.
- Šašel Ivan, Slovenski pregovori iz rudništva. Et 1939, 123-126.
- Šašel Ivan, Svetniki in svetnice v slovenskih pregovorih in vremenskih prislovcih. [1 sl.] Et 1937-39, 75 do 95.
- Šašel Ivan, Slovenski nabožni pregovori. Bg 1939, 86-88.
- Šašel Ivan, Starost in mladost v slovenskih pregovorih. Bg 1938, 33-34.
- Pohorje — granitni otok slovenskega Podravja. Iz pripovednega vrelca »zlate dobe« starih Pohorcev, ko so jih še strašili medvedi. [O starih žagah, razne pravljice, 4 sl.] SN 24. IX. 1938, 3.
- Marolt France, Slovenske prvine v kočevski ljudski pesmi. Koč. zb. 1939, 175-320.
- O: Hönigmann Walter, Eine klare Antwort. Beruhen die musikalischen Behandlungen im »Kočevski zbornik« wirklich auf fachmännischen Kenntnissen? GZ 1940, št. 5.
- Šantel Saša, O izvoru kočevske narodne noše. [S slikami.] Koč. zb. 1939, 335-347.
- Saria Balduin, Srednjeveški zagovor iz Stične in njegove paralele. Et 1937-39, 245-253.
- Ložar Rajko, »Mali kruhek« v Škofji Loki in okolici. [S slikami.] Et 1937-39, 169-197.
- Orel Boris, Od kruha do »malega kruhka«. [S slikami.] Et 1937-39, 198-219.
- Starina Bele Krajine. [2 sl.: Zeleni Jurij, Most.] J 11. VI. 1939, 5.
- Malnerič Martin, Črnomaljsko kolo. [1 sl.] Et 1937-39, 100-101.

- »Metliški most«. [Narodna igra s sliko.] S 5. VIII. 1939, 5.
- Novak Vilko, Opombe h Kūharjevemu »Narodnemu blagu voegrskij Slovincov«. ČZN 1938, 108—110.
- Sinkovich Elek - Novak Vilko, Prekmurški Slovenci. [Narodni običaji.] TL 16. VI. 1939, 4—5.
- Möderndorfer Vinko, Davnina v Prekmurju. Ostanki prazgodovinskega verovanja med ljudstvom. J 18. VI. 1939, 3—5.
- M [öderndorfer] V [inko], Davnina v Prekmurju. Čudne prigode s čarovnicami. J 22. VI. 1939, 4.
-
- Karlovshek Jože, Slovenski domovi. Izdala in založila Kleinmayr & Bamberg. Tisk Jugoslovanske tiskarne. Lj. 1939. 191 str. 165 slik. 8°.
- O: Baš Franjo-Mušič Marjan, ČZN 1939, 235—236.
- Mušič Marjan, Dva primera hiš v Pekrah pri Mariboru. [Izvestje k študiju naselja in hiše v okolici Maribora.] [S slikami.] ČZN 1939, 107—110.
- Maučec Matija, Podstenj in priklet v prekmurški hiši. [9 tlorisov, 18 slik na prilogah.] ČZN 1939, 176 do 188.
- Steska Viktor, Inventar na Kureščku iz leta 1727. [Važni doneski za inventar slovenske hiše.] Et 1937 do 1939, 55—61.
-
- Popović Milenko, Odkod slike na končnicah panjev? SC 1938, 52.
- K. M., Slovenska žena v preteklosti. J 8. X. 1939, 11.
- 6. Historična geografija**
- ine, Ko je tod hodil mamut. Obličje naše zemlje pred davnimi tisočletji in njegovo preobražanje. J 17. III. 1938, 3.
- Rus Jože, Johannes — zadnji škof panonske, a prvi istrske Emone. Poskus rešitve spora o dveh Emonah. GMS 1939, 152—167.
- III. ARHEOLOGIJA**
- 1. Prazgodovina**
- Brodar Srečko, Das Paläolithikum in Jugoslawien. Mit Tafeln IV—XI [+ 2 Abb.]. Quartär, Berlin 1938, 140—172.
- O: Baš Franjo, ČZN 1938, 111. — Saria Balduin, JIC 1939, 248—249.
- Ehrlich L., Razmotrivanje o paleolitičnem človeku na slovenskih tleh. S 23. X. 1938, 9.
- Ehrlich L., Potočka zijalka in njen pomen za prazgodovinsko vedo. S 26. VI. 1938, 15.
- Brodar Srečko, O stratigrafiji Potočke zijalke. [1 sl. v tekstu, 8 na tabelah VII—XVI.] GMS 1939, 66—95.
- Kos Fran, Neveljski paleolitik. S 15 slikami, 1 v tekstu, 14 na tabelah. GMS 1939, 25—65.
- Kos Fran, Paleolitske najdbe ob Nevljici. Iz prirodopisnega oddelka Narodnega muzeja v Ljubljani. Predhodno poročilo. [1 sl.] Et 1937—39, 417—419.
- Kos Fran, Der Quartärfund von Nevlje. Quartär 1939, 150—151.
- Z [otz] L [othar], Der Quartärfund von Nevlje. Quartär 1939, 151.
- Ajdovska jama pri Krškem. Uspešna izkopavanja pod vodstvom dr. Rajka Ložarja. [2 sl.] S 15. VII. 1938, 3.
- Odkritja v Ajdovski jami [pri Krškem]. J 27. VII. 1938, 3.
- Najdba predmetov iz kamene dobe [in bronaste pri Žužemberku]. J 4. V. 1938, 3.
- Valmin Natan, Das Adriatische Gebiet in Vor- und Frühbronzezeit. Lunds Universitets Årsskrift. N. F. Avd. 1. Bd. 35. Nr. 1. Lund 1939. 244 str. 54 sl. 1 zemljevid. 8°.
- Važna zgodovinska najdba. [Ilirski grob iz bronaste dobe v Valični vasi, župnija Zagradec.] S 3. II. 1938, 3.
- Starinske najdbe v Kranju. Več ko 2500 let star grob. S 16. IV. 1939, 3.
- V Kranju so odkrili 2600 let staro ilirsko grobišče. J 16. IV. 1939, 3.
- Grobišča Ilirov odkrivajo davno zgodovino mesta Kranja. J 18. IV. 1939, 3.
- Nov ilirski grob v Kranju odkrit. S 19. IV. 1939, 2.
- Nova odkritja v Kranju. Žara iz novega grobišča. — Najdbe iz leta 1914. J 20. IV. 1939, 3.
- Zgodovinska grobišča v Kranju. [S slikami najdenih predmetov.] S 20. IV. 1939, 7.

- »Ilirski Kranj« vstaja iz groba. Dva nad 2500 let stara ilirska grobova odkrita. Nekaj iz zgodovine Kranja. Pričakujejo se nova odkritja. G 22. IV. 1939. 1.
- Nova ilirska grobišča v Kranju. Domneva o veliki naselbini Ilirov je s tem potrjena. J 24. VIII. 1939, 3.
- Grobišča iz 7. stoletja v Kranju. S temi izkopaninami je izpričana najstarejša zgodovina kranjskega pomola. [Ilirska grobišča iz 7. st. pred Kr.] SN 2. IX. 1939, 3.
- Vorgeschichtliche Gräberkunde in Kranj. Illyrier, Kelten, Goten und Langobarden siedeln auf der »Platte« zwischen Save und Kokra. MZ 6. X. 1939, 5.
- Nova ilirska grobišča v Kranju. SL 20. X. 1939, 5.
- Baš Franjo, Nova predzgodovinska postojanka na Pobrežju pri Mariboru. [1 načrt, 11 slik na prilogi.] ČZN 1939, 194—196.
- Eichler Fritz - K. A. Nowotny, Der Harigast-Helm von Negau [Negova] in der Steiermark, das älteste germanische Sprachdenkmal. Germanenerbe 1938, 140—141.
- Schmid Walter, Raziskovanje Ulaške, japonske pokrajine nad Starim trgom pri Ložu. [S florisom.] S 14. X. 1939, 5.
- Na Vačah pred 3000 leti. [Razgovor z dr. W. Schmidom.] AS 28. I. 1938.
- Schmid Walter, Vače — predzgodovinska naselbina. [S slikami v tekstu in na tab. XIII—XIV.] GMS 1939, 96—114.
- Arheološka odkritja pri Rečici. [Latenška doba.] S 20. VIII. 1938, 3.
- Grilc B., Nova arheološka odkritja pri Rečici. [Keltska naselbina.] V 21. IX. 1938, 3.
- Grilc B., Arheološke zanimivosti na Štajerskem [okrog Rečice in pod Pohorjem]. V 23. IX. 1938, 3.
- Zanimiva najdba. [Najbrž neolitski grob odkrit v Završki vasi pri Dupleku.] S 2. III. 1938, 3.
- Zanimiva zgodovinska najdba. [Grob latenske dobe v Završki vasi pri Dupleku.] SD 1. III. 1938, 2.
- i—, Die illyrisch-keltischen Ringwälle bei Tinje [na jvzh. obronku Pohorja]. MZ 14. VIII. 1938, 3—4.

2. Rimska doba

- Alföldi A., Bibliographia Pannonica IV. Pecs, 1938. 48 str. 8°.
- Hoffiller V. — Saria Balduin, Antike Inschriften aus Jugoslawien. Heft I.: Noricum und Pannonia Superior. Internationaler Verband der Akademien. Zagreb 1938, 279 str. 4°.
- O: Kastelic Jože, DS 1939, 355—357. — Betz A., Germania 1940, 149—151.
- Ložar Rajko, Rimski napisi na Slovenskem. [Ob knjigi: Hoffiller-Saria, Antike Inschriften aus Jugoslawien.] S 31. III. 1939, 8.
- Vulić N., Gli studi jugoslavi sulla figura e l'opera di Augusto e sulla fondazione dell'Impero Romano. (Quaderni Augustei VII.) Roma 1938. 11 str. 8°.
- Vulić N., L'arte dell'impero di Roma nelle raccolte e negli studi jugoslavi. (Quaderni Augustei. Studi stranieri XI.) Roma 1938. 20 str. + VIII tab. 8°.
- Vulić N., Le strade romane in Jugoslavia. (Quaderni dell'Impero XII: Le grandi strade del mondo romano.) Roma 1938. 14 str. + 3 tab. 8°.
- Duhn Friedrich, Italische Gräberkunde. 2. Teil. Ergänzt von Franz Messerschmidt. Heidelberg 1939. 383 str. + 40 priloge. 8°. (Bibliothek der klassischen Altertumswissenschaften. Bd. II.) [Slovensko ozemlje na str. 106—160, pripadajoče slike na prilogah 18—23.]
- Wagner W., Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus. Berlin 1938. 279 str. 8°. (Neue deutschen Forschungen, Bd. 203.)
- O: Saria Balduin, GMS 1938, 160—161.
- Saria Balduin, Doneski k vojaški zgodovini naših krajev v rimski dobi. GMS 1939, 115—151.
- Saria Balduin, Der spätantike Limes im westlichen Jugoslawien. Studi bizantini e neoellenici 1939, 308—316.
- Jantsch Fr., Die spätantiken und langobardischen Burgen in Kärnten. [2 priloge.] Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 1938, 337—390. [Tudi separat.]

- Fremersdorf Fr., Rheinischer Export nach dem Donauraum. Dissertationes Pannonicae II, 10. Laureae Aquincenses, Budapest, 1938, 168 do 182.
- Radnóti Aladar, Die römischen Bronzegefäße von Pannonien, Dissertationes Pannonicae II, 6. Budapest, 1938. 220 str. + LVII tabel. 4^o.
- Alföldi Andreas, Tonmodel und Reliefmedaillons aus den Donauländern. [Obravnava ptujske glinaste kalupe. 27 slik.] Dissertationes Pannonicae II, 10. Laureae Aquincenses, Budapest, 1938, 312—341.
- Nagy Tibor, A pannoniai kereszteység története a római védőrendszertől az ősszeomlásáig. (Die Geschichte des Christentums in Pannonien bis zu dem Zusammenbruch des röm. Grenzschutzes.) Dissertationes Pannonicae II, 12. Budapest, 1939. 250 strani, 4^o.
- Petrikovits H., Nutrix. [Nutrices v Poetoviju.] Pauly-Wissowa, Realencyklopaedie der klass. Altertumswissenschaft, XVII, 1501—1502.
- Baš Franjo, Mitrov mit. ČZN 1939, 139.
- Saria Balduin, »Noriški vojak« v Celju ni rimski? ČZN 1938, 32-33.
- Ložar Rajko, Rimsko mesto Emona. [S slikami.] S 3. VI. 1939, 6.
- Saria Balduin, Emona als Standlager der Legio XV. Apollinaris. Dissertationes Pannonicae II, 10. Laureae Aquincenses. Budapest 1938, 245—256.
- Rus Jože, Usoda rimske Emone. ZK 1939, 45—47.
- Saria Balduin, Emonski trgovci v Savariji. [2 sl.] KSM 1938, 22—26.
- Pomembni sledovi stare Emone. [Obrambni stolp in obzidje ob Nunski ulici.] S 11. XI. 1939, 7.
- Glavni kolodvor — rimsko grobišče. [Na glavnem kolodvoru v Ljubljani najden sarkofag.] SD 26. VII. 1939, 2.
- Sarkofag na Ajdovščini. [Na Gosposvet-ski cesti v Ljubljani.] SD 12. XI. 1938, 2.
- Rimski sarkofag tik Ajdovščine. [Na Gosposvet-ski cesti v Ljubljani.] J 13. XI. 1938, 3.
- Rimski kanal odkrit na stavbišču. [Gorupova ulica v Ljubljani.] S 25. XI. 1939, 7.
- Še vedno rimski sledovi. [Gorupova ulica v Ljubljani pri zidanju nove vile Goloba Franca.] SD 28. XI. 1939, 2.
- Zanimive izkopnine iz rimske dobe. [Ob Aškerčevi ulici v Ljubljani pri izkopavanju za temelje Zavoda za strojništvo.] SN 14. XI. 1938, 2.
- Novi obrisi stare Emone. [Ob Aškerčevi ulici.] S 15. XI. 1938, 7.
- Stari Emoni na sledi. [Ob Aškerčevi ulici.] J 15. XI. 1938, 3.
- Sledovi Stare Emone. [Ob Aškerčevi ulici. 3 sl.] S 16. XI. 1938, 5.
- Emona. [Izkopavanja ob Aškerčevi ulici.] S 17. XI. 1938, 7.
- Izpopolnitev dr. Šmidovih odkritij o Emoni. Kaj so našli v temeljih stare emonske hiše, kjer građe zdaj poslopje Zavoda za strojništvo. SN 26. XI. 1938, 7.
- Schmid Walter, Malo razgovora o Emoni na Mirju, Odgovor na članek, objavljen v »Slovenskem Narodu« z dne 26. novembra. SN 30. XII. 1938, 4.
- Ložar Rajko, Bronast kipec gladiatorja z Mirja. [2 sl.] GMS 1938, 74—78.
- Globodol. [Najdbe iz rimske dobe.] Dm 15. III. (str. 13) in 24. V. 1939 (str. 12 do 13). Slike objavljene v Dm 24. V. 1939, 8.
- Saria Balduin, Odra. [Hrušica]. Pauly-Wissowa, Realencyklopaedie der klass. Altertumswissenschaft, XVII, 1774—1777.
- Stare rimske utrdbe v Hrušici. S 27. X. 1938, 7.
- s, Stare najdbe okrog Kamne gorice. Spomini na davne Japode in na Rimljane. J 12. IV. 1939, 3.
- Nove izkopanine. [V Kaplji vasi pri Tržišču na Dolenjskem.] J 15. VI. 1939, 3.
- Saria Balduin, Ob ustanovitvi »Muzejskega društva za politična okraja Krško in Brežice« v Krškem. [Poznoantične utrdbe v okolici Krškega. S slikami.] KSM 1939, 241 do 242.
- E. P., Uralter Kulturboden der Heimat. [Ob ustanovitvi Muzejskega društva za Krško daje pregled arheoloških

- najdišč v okolici Krškega.] MZ 4. X. 1939, 5—6.
- Saria Balduin, Rimski napisi v Mariboru. [S slikami.] KSM 1939, 73 do 79.
- Schmid Walter, Kako Metulum se Avgustu brani. [3 sl.] S 19. II. 1939, 8.
- Schmid Walter, Japodsko mesto Metulum pod Nanosom. SL 9. VI. 1939, 6.
- Sledovi rimskega taborišča [v Moravčah]. SD 11. IV. 1938, 2.
- Rimske najdbe pri gradnji Stadiona novomeške podzveze ZFO. S 11. VII. 1939, 9.
- Ložar Rajko, Rimska najdba iz Polhovega gradca. [23 sl.] GMS 1938, 85—108.
- S[modič] A[nton], Najdba Zevsovega reliefa v Ptuj. Sledovi Jupitrovega svetišča okoli grajskega hriba. [1 sl.] J 18. II. 1938, 3.
- S[modič] A[nton], Na sledovih rimskega vodovoda od Fram do Ptuja. Služil je namakanju polja in vojaškim potrebam. J 2. X. 1938, 3.
- S[modič] A[nton], Blick in die Vergangenheit. Auf neuen Spuren der römischen Wasserleitung in Poetovio. MZ 2. X. 1938, 4.
- S[modič] A[nton], Rimski vodovod od Fram do Ptuja. Po zaslugi univ. prof. dr. Balduina Saria odkrito znamenito gradbeno delo. [2 sl.] J 16. X. 1938, 5.
- S[modič] A[nton], Dr. Sarias großer Erfolg. Zu den Ausgrabungen der römischen Wasserleitung Fram-Poetovio. MZ 16. X. 1938, 5.
- S[modič] A[nton], Rimski vodovod od Pohorja do Ptuja odkrit. Vodovod je bil napeljan od Fram do taborišča slavne rimske XIII. legije v Ptuj. [1 načrt.] S 18. X. 1938, 5.
- Saria Balduin, Izkopavanja arheološkega seminarja univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani. [Delo v okolici Ptuja in na odkritju rimskega vodovoda na Dravskem polju.] JIČ 1938, 192—194.
- Archäologische Ausgrabungen in Ptuj. MZ 3. IX. 1938, 4.
- Schmid Walter-Hofmann Elise, Zogleneli ostanki rastlin v rimskih najdbah iz Poetovija. ČZN 1938, 33 do 34.
- Smodič Anton, Rimska kameja iz Poetovija. [2 sl.] ČZN 1938, 34—35.
- S[modič] A[nton], Nove rimske najdbe v Ptuj. J 23. XI. 1939, 3.
- Neue römische Funde in Ptuj und Umgebung. MZ 23. XI. 1939, 4.
- Ostanke starodavne cerkvice je izkopal posestnik Ivan Vodnik na svoji zemlji pri Sv. Križu pri Moravčah. [Morda iz rimske dobe.] SN 16. III. 1939, 4.
- S[modič] A[nton], Zeugen der Vergangenheit. Römischer Münzfund in Sv. Marjeta bei Ptuj. MZ 13. V. 1938, 4.
- Zgodovinske Trojane. S 8. X. 1939, 10.
- Starorimsko gledališče v Trstu. PS 25. IV. 1938.
- Tergeste — rimski Trst. (Ob starih izkopaninah.) [3 sl.] S 14. VIII. 1938, 16.
- Rimske najdbe v Trzinu. [Najdeno večje grobišče, a še ni odprto.] J 23. IX. 1938, 3.
- Egger Rudolf, Aus dem römischen Kärnten. [Rezultati izkopavanj po vojni na tleh Virunuma, kjer odkopan tempelj, nekaj hiš in rimsko gledališče, ter na Ulrichsbergu, kjer najdenih tudi nekaj zgradb. [12 sl.] Car 1938, 3—24.

3. Srednji vek

- Ložar Rajko, Staroslovansko in srednjeveško lončarstvo v Sloveniji. [3 sl. v tekstu in na tab. XV—XXII.] GMS 1939, 180—225.
- Čadež Stanko, Staroslovanski grobovi. [1 zemljevid.] S 19. III. 1938, 9.
- Velušček Ciril, Stare najdbe v radovljiškem okolišu. Otoške cevi so staroslovenskega izvora. J 15. IV. 1939, 3.
- Nova odkritja arheologa prof. dr. Walterja Schmid. [Plavž sv. Heme v Nomenju. 1 sl.] J 7. VIII. 1938, 5.
- S[molej] S[lavko], Plavž sv. Heme pri Nomenju izkopen. Prvo železarsko industrijsko podjetje v srednjem veku na Slovenskem. [3 sl.] S 12. VIII. 1938, 3.
- S[molej] S[lavko], Gradič sv. Heme odkopan. Arheološka odkopavanja prof. Šmida pri Nomenju. [4 sl.] S 18. VIII. 1938, 3.

- Smolej Slavko, Nova zgodovinska odkritja v Bohinju. Prof. dr. Schmidt je z letošnjim odkopavanjem izredno zadovoljen. [Odkril je srednjeveško topilnico sv. Heme, njen gradič in staro taborišče na Žlamu iz 9. do 11. stoletja.] J 9. X. 1938, 5.
- Smolej Slavko, Plavž sv. Heme pri Koritih pri Nomenju izkopen. Prvo železarsko industrijsko podjetje v sred. veku na Slovenskem. [9 sl.] TV 1938, št. 17, 3—5.
- Schleif Hans, SS-Ausgrabung Karnburg. [4 sl., 1 načrt.] Car 1939, 261 do 271.
- Graber G., Am Fürstenstein in Karnburg. [1 sl.] Germanien 1939, 360 do 365.
- Saria Balduin, Ausgrabungen in einem evangelischen Friedhof der Reformationszeit in Betnava. Kirche und Volk 1939, 107—109.
- Znamenita najdba v Betnavi. [Staro protestantsko grobišče.] S 1. VI. 1939, 7.
- Nova zanimiva najdba v Betnavi. Izkopana krsta z ostanki grofice Herberstein. S 17. VI. 1939, 7.
- Pellegrinetti, La catechesi cristologica dei santo Cirillo e Metodio. Milano 1939, 30 str.
- Veider Janez, Sv. Hema — prva slovenska svetnica. S 29. VI. 1938, 10.
- Veider Janez, Po stopinjah bl. Heme. [5 sl.] Bg 1938, 145—147.
- Veider Janez, Knežinja Ema, naša prva svetnica. Založila in tiskala Misijonska tiskarna, Groblje-Domžale, 1939, 216 str. 62 slik. 8°.
- O: Cukala, ČZN 1939, 113—114. — M[iklavčič] M[aks], Č XXXIV, 1939 do 1940, 241.
- S. V., Pokristjanjenje Slovenske krajine. N 3. IV. 1938.
- Zelko Ivan, Slovenska krajina v cerkveni zgodovini. TL 16. VI. 1939, 7—8.
- Steska Viktor, Galerija ljubljanskih škofov. [S slikami.] GSJ 1938, 63—66, 89—92, 135—138, 185—187, 207—210, 232—234, 256—258.
- Turk Josip, Hrenove pridige. BV 1938, 40—73.
- Kovačič Fran, Anton Martin Slomšek. Prosvetna zveza, Maribor 1939, 37 str.
- Turk Josip, Ob 100 letnici rojstva kardinala dr. Jakoba Missia. [1 sl.] S 1. VII. 1938, 8.
- Slavič M., Kardinal Missia. (Ob stoletnici njegovega rojstva.) [Razlaga o imenu, podatki o rojstnem kraju.] S 1. VII. 1938, 8—9.
- K 100 letnici rojstva kardinala Jakoba Missia. [1 sl.] Svetogorska kraljica 1938, št. 5.
- Polec Janko, Kako je bil določen dr. Anton Bonaventura Jeglič za knezoškofa ljubljanskega. Č XXXII, 1937 do 1938, 324—326.

IV. CERKVENA ZGODOVINA

- Grivec Franc, Sv. Ciril in Metod slovenska svetnika. [Narodnost, bogoljubnost, njihovi uspehi, odnos do kneza Koclja.] S 5. VII. 1938, 7.
- Kurent Tomaž, Neopaženi rimski dokumenti v zgodovini sv. Metoda, nadškofa moravskega. BV 1938, 179 do 196.
- van Wijk N., Der großmährische Erzbischof Method als Übersetzer von Erbauungsliteratur. SR 1938, št. 6, 6—9.
- Grivec Franc, O avtentičnosti poslanice Hadriana II. leta 869. JIČ 1939, 1—39.
- Grivec Franc, Sv. Ciril in Metod v Spodnji Panoniji. GMS 1939, 168 do 179.
- Grivec Franc, Učitelj v Žitjih Konstantina in Metodija. BV 1939, 1—9.
- S. Stanislav, Češčenje sv. Cirila in Metoda. Do 19. stoletja. N 2. X. 1938.
- Kardinal Pellegrinetti o sv. Cirilu in Metodu. Kraljestvo božje 1939, 153 do 156.
- Turk Josip, »Cisterciensium fratrum instituta«. GMS 1939, 244—267.
- Pax et bonum. Spominski listi, posvečeni sedemstoletnici minoritskega samostana v Ptuj. Izdal in založil Minoritski samostan, tiskala Mohorjeva tiskarna v Celju. Ptuj, 1939, 175 str. S slikami. 8°.

- O: Čokan Tone, DS 1939, 612. — Jeza Maks, Č XXXIV, 1939-40, 245—246. — Trstenjak A., ČZN 1939, 127—128.
- Godina Mirko, 700 letnica minoritskega samostana v Ptuj. [1 sl.] Pax et bonum 1939, 75—99.
- Godina Mirko, Ob 700 letnici samostana v Ptuj. [2 sl.] GSJ 1939, 301—302.
- Godina Mirko, Ob 700 letnici samostana v Ptuj. [2 sl.] S 6. VIII. 1939, 15.
- Godina Mirko, Samostan sv. Petra in Pavla v Ptuj. [5 sl.] Pax et bonum 1939, 107—115.
- Mileta Jeronim, Zgodovina minoritskega reda. [S slikami.] Pax et bonum 1939, 13—33.
- Godina Mirko, Štajersko-avstrijska minoritska provincija. Pax et bonum 1939, 34—37.
- Godina Mirko, Samostani štajerske minoritske provincije (razen ptujškega). Pax et bonum 1939, 37—52.
- Godina Mirko, Jugoslovanska minoritska provincija. [1 sl.] Pax et bonum 1939, 52—71.
- Kos Avgust, Dobrotniki minoritskega samostana v Ptuj. Pax et bonum 1939, 99—104.
- Mraker Ladislav, Očetje minoriti v narodnem življenju Ptuj. Od l. 1860 do l. 1910. Pax et bonum 1939, 141 do 147.
- Remec Alojzij, Poslanstvo ptujskih minoritov med Slovenci. Pax et bonum 1939, 147—155.
- Alič Fran, Minoritski samostan in dijaška kuhinja v Ptuj. Pax et bonum 1939, 165—169.
- Karmelski spomini. Ob 50 letnici samostana karmeličank na Selu. 12. junija 1889—1939. Lj. 1939. 144 str. S slikami. 8°.
- 50 let slovenskega Karmela. Dne 12. junija 1889. so prišle na Slovensko prve karmeličanke in se nastanile na Selu. [V Ljubljani. 2. sl.] S 10. VI. 1939, 5.
- Karmeličanke na Selu pri Ljubljani. Ob 50 letnici samostana. (12. junija 1889 do 1939.) [7 sl.] GSJ 1939, 145—147.
- 75 Jahre Mariborer Schulschwestern. Zur Geschichte des grossen sozialen Kulturwerkes. MZ 15. X. 1939, 4.
- 70 Jahre Schulschwestern in St. Peter. Nach dem Muster des Mariborer Klosters eingerichtet, aber dem Grazer Stammhause unterstellt. MZ 26. X. 1939, 5.
- Kartuzijani in kartuzija Pleterje. Stošest slik v bakrotisku. Tipografija d. d. Zagreb 1939. 142 str. 8°.
- O: Š. S., DS 1939, 357—358. — Potočnik C., BV 1939, 96.
- Kartuzijani in kartuzija Pleterje. [1 sl.] S 1. IV. 1939, 5.
- »Krivoverstvo« opatinje Suzane Gornjegrajske. [Opatinja v Mekinjah.] V 20. V. 1939, 11.
-
- Rus Jože, Duhovnije na Slovenskem l. 1296. [Zgodovinar K. Kovač je izdal ta dokument v Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 1909. pod naslovom: Ein Zehentverzeichnis aus der Diözese Aquileja vom Jahre 1296.] Č XXXII, 1937-38, 102—105.
- Nekaj pobožnih ustanov pri nas. [Sebenje pri Bledu, Paka ob Paki, cerkva sv. Roka na Jesenicah, sv. Barbara na Plavžu nad Jesenicami.] S 29. X. 1938, 7.
- Zdešar Anton, Gregor Smrtnik-Töttinger. [Ustanovitelj beneficiata na Vrzdencu pri Polhovem gradu.] BV 1939, 113—123.
- Stanič Stanko, Marijina svetišča v naši deželi. [1. Vitovlje. 2. Sv. Marija v Leskovju. 3. Menjgore. 4. Log pri Vipavi.] Svetogorska kraljica 1939, št. 8-12.
- Steska Viktor, Cerkvene razmere [v Sloveniji po vojni]. [S slikami.] Spom. zb. 1939, 151—153.
-
- Dedic J., Der Kärntner Protestantismus von der Adelsemigration bis zum Ende des 17. Jh. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus im ehemaligen Österreich 1938, 63—165.
- ič., Reformacija in protireformacija [v Prekmurju]. V 13. X. 1938, 3.
- Skalič Aleksander, Protestantizem v Prekmurju. TL 16. VI. 1939, 9.

Evangelščani v Prekmurju. Okrog 24.000 Slovencev v Prekmurju je ohranilo Luthrov nauk. SN 10. VI. 1939, 3.

Godina Štefan, Hištorija evang. verske občine v Gornji Petrovci. [1 sl.] Evang. kalendari 1939, 53—61.

Travner Vladimir, Starokatoliška cerkev. [2 sl.] V 4.—11. IV. 1938.

V. PRAVNA IN UPRAVNA ZGODOVINA

Mal Josip, Naše državnopravne starine. VPZ 1938, 81—87.

Predavanje o državnopravnih starinah slovenskega naroda. [Po predavanju dr. J. Mala.] SD 8. X. 1938, 2.

Mal Josip, Schwabenspiegel in koroško ustoličenje. [5 facsimilov Schwabenspiegla.] GMS 1938, 109—132.

Mal Josip, Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen. Lj. Verlag Nova založba. Druck der Mohorjeva tiskarna Celje. 1939. 174 str. 8°.

O: Grafenauer Bogo, Svoboda ali sužnost? Č XXXIII, 1938-39, 306—327.

— Mal Josip, Problemi slovenske zgodovine. S 14. in 15. VII. 1939.

[Odgovor na članek B. Grafenauerja v Č XXXIII.] — Grafenauer Bogo,

Pripombe k Malovim »Problemom slovenske zgodovine«. J 21. VII. 1939,

7. [Replika na odgovor J. Mala v S.] — Mal Josip, Svoboda ali sužnost?

[Odgovor na Grafenauerjevo in Hauptmannovo poročilo] Č XXXIV,

1939-40, 84—87. — Dolenc Metod,

SP 1939, 144—145. — Hauptmann Ljudmil, LZ 1939, 408—410. — Poljanec A.,

Nekaj besed k pravdi o starih Slovanih. Sd 1939, 619—624. — Starodavna državnost Slovencev. Sja

1939, št. 24, 1—2.

Mal Josip, Koroško vojvodsko ustoličenje. [S slikami.] S 8. IV. 1939,

velikonočna priloga, 5.

Hauptmann Ludmil, Colonus, Barschalk und Freimann. Wirtschaft und Kultur. Festschrift zum 70. Geburtstag von Alfons Dopsch. Rudolf

M. Rohrer Verlag, Baden bei Wien-Leipzig 1938, 170—190.

O: Debeljak Tine, S 1. X. 1938. Slovensko plemstvo. KS 1939, št. 40, 3.

Kraigher Vitko, Slovenski župani ob naselitvi Slovencev v Alpah. (Kraitek očit družbenih odnosov pri Slovencih od 6.—9. stol.) O 1939, 158 do 167.

Klebel Ernst, Herzogtümer und Marken bis 900. Weimar, Hermann Böhlau Nachf. 1938. 53 str. [Razčlenja pojme dux, comes, marka itd.]

Starzacher Karl, Herzog und reichsunmittelbare Herren in Kärnten. Einige grundsätzliche Bemerkungen zur mittelalterlichen Geschichte Kärntens. Car 1939, 41—55.

Kos Milko - Josip Žontar, Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvicah 12. stoletja. GMS 1939, 236—243. [2. del, str. 239—243 rešuje pravno stran.]

Slovenske pravne starine. [Referat po dr. J. Žontarjevem predavanju.] SD 16. XII. 1939, 3.

Polec Janko, Še enkrat o svobodnikih na Kranjskem. GMS 1938, 70 do 74.

Polec Janko, Paberki o klavzuli deželne obveze za škodo (Landschadenbund). Pravnozgodovinsko poročilo. GMS 1939, 290—303.

Kelemina Jakob, K terminologiji gorskega prava. GMS 1939, 284—289.

Dolenc Metod, Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja pri sodiščih slovenskega ozemlja s posebnim ozirom na ljudska sodišča. ZZR XIV, 1937-38, 35—84.

Dolenc Metod, O »krvavem penezu« in sorodnih dajatvah. GMS 1939, 272—283.

Dolenc Metod, Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci. SP 1938, 241—258, 323—336.

Dolenc Metod, O dednih pravicah vdov pri južnih Slovanih. VP 1939, 68—75.

Widmer Georg, Das Erbrecht zu Urväters Zeiten. [Za Kočevsko l. 1597.] GZ 1938, št. 29.

Solovjev Aleksander, Predavanja iz istorije slovenskih prava. (Narodne pravne istorije s obzirom na istoriju slovenskih prava.) Beograd 1939. 248 str. 8°.

O: Metod Dolenc, SP 1940, 102—103.

- Travner Vladimir, Naši sodniki in državni pravdniki. [Biografije važnejših od 17. stol. dalje.] Pol stoletja društva »Pravnik« 1939, 25—79.
- Andrejka Rudolf, Zasluzni slovenski upravni juristi. [Biografije.] Pol stoletja društva »Pravnik« 1939, 80—150.
- Polec Janko, Slovenski pravni znanstveniki preteklo dobe v tujini. Pol stoletja društva »Pravnik« 1939, 151 do 205.
- Mravljak Josip, Sodna uprava v Dravogradu. ČZN 1938, 35—43.
- Žontar Josip, Razvoj deželskih sodišč na Gorenjskem. [1 zemljevid.] SP 1938, 221—224.
- (—šk), V Štanjelu pred 150 leti. [Po S. Rutar, Pravno življenje v slovenski občini pred 300 leti. SP 1891.] I 1938, št. 11.
- Mikolji Vinko, Jugoslovenska rudarska pravna povijest. [Ponatis iz revije Rudarski i topioničarski vesnik 1929, št. 12.] Tehniški nameščenec 1939, 3—18.
- Golia Vladimir, Slovensko pravosodje ob 20 letnici Jugoslavije. [2 sl.] Spom. zb. 1939, 138—151.
- Košan Janko, Okrajna sodnija v D. Lendavi. [1 sl.] N 11. XII. 1938.
- Šumenjak Slavko, Okrajno sodišče v Murski Soboti. [2 sl.] N 11. XII. 1938.
- Trstenjak Dragotin, Uprava v Sloveniji. [Pravnozgodovinski oris uprave v 20 letih Jugoslavije. S slikami.] Spom. zb. 1939, 109—129.
- Sagadin Štefan, Vprašanje naše upravne ureditve. MiD 1938, 515 do 525.
- Kušej Gorazd, Naš ustavni razvoj (od 1921 dalje). MiD 1938, 500—515.
- Grabrijan Miloš, Sresko načelstvo v D. Lendavi. N 11. XII. 1938.
- Bratina Fr., Uprava murskosoboškega sreza v prvih dvajsetih letih. [1 sl.] N 11. XII. 1938.
- Žunkovič Davorin, Slovenska vojna zgodovina do leta 1443. Maribor, Samozaložba, 1939.
- ine, Doba turške groze v slovenskem Podravju. Leta strahote, ko so ropi in požigi, lakota, potresi, kuge in čarovnice strašile po Dravski dolini. [4 sl.] SN 27. VIII. 1938, 3.
- Gumilar Franjo, Prvi turški vpadi v Prekmurje. [1 sl.] MP II, 1937—38, 45—47, 153—155.
- Tabori na Slovenskem ob času turških vpadov. S 4. IX. 1938, 14.
- Kafka Karl, Kärntner Wehrkirchen. Berg. Mit 2 Abbildungen. Car 1938, 70—75.
- Iz težkih dni obleganega Maribora. Ju-naški odpor branilcev proti Turkom v obupapolni jeseni pred 410 leti. [2 sl.] V 21. X. 1939, 6.
- sch., 100.000 Türken vor Maribor. Im Jahre 1529 rettete Christof Wildenrainer unsere Stadt vor der Verheerung durch die Türken. MZ 19. XI. 1939, 5.
- Zavrl Albin, Osvojitev Kostela (1579). [Polaste se ga Turki. 2 sl.] Razori VII, 1938—39, 249—252.
- 345 let slovenske zmage nad Turki pri Sisku. J 22. VI. 1938, 4.
- P. P., Francozi v Ricmanjih. Boj med slovenskimi kmeti in Francozi. Neznana epizoda iz naše zgodovine na Primorskem. [Po članku Paolo Veronese v Popolo di Trieste 1939.] I 1939, št. 7, 3.
- Pokolj Francozov v Črnem grabnu je pred 130 leti razburil vso Savinjsko dolino. V 20. V. 1939, 11.
- r, Ob avstrijski mobilizaciji 26. julija 1914 v Trstu. [1 sl.] J 6. VIII. 1939, 7.
- N. P., Spomini na slovenski bataljon. Ob obletnici premirja na romunskem bojišču. S 5. XI. 1939, 5.
- Vojni invalid, Spomini na zadnjo ofenzivo avstro-ogrske armade dne 15. junija 1918. Oj Doberdob 1938, št. 4—12.

VII. SOCIALNA IN GOSPODARSKA ZGODOVINA

1. Splošno

- č., Spomini na »hudo leto« 1817. [Spomini izpod Gorjancev.] AS 29. I. 1938. — Isto: AD 23. II. 1938.

VI. VOJAŠKA ZGODOVINA

- Benedetti Andrea, I castelli feudali della regione Giulia. [1 zemljevid.] LPO 1939, 251—259.

- Šašel Ivan, Iz spominov na nekdanja lakotna leta na Kranjskem. AS 24. III. 1938.
- Šašel Ivan, 1834 in njegov »firundrajsigar«. [O sušnem letu 1834. v Sloveniji.] Novi svet 1938, 164—165.
- Dostal Rudolf, Razbojniki v naših krajih nekdanj. Spremembe v političnem življenju so zmerom prinašale s seboj težave in nadloge, ki so ostale v živem spominu naroda. [S slikami.] J 31. XII. 1939, 17—18.
- Widmer Georg, Unangenehme Nachbarschaft. Ein Beitrag zum Räuberwesen an der ehemaligen Gottscheer Grenze. GK 1939, 39—46.
- Dostal Rudolf, Slovenski tihotapci v preteklosti. J 8. IV. 1939, 10.
- 30 let zaščite dece in mladine v Celju. J 13. III. 1938, 8.
- J-lo, Učiteljske plače pred pol stoletja. UT 27. IV. 1939, 2.
- Lavrič Jože, Prerez gospodarskega položaja leta 1938. Ponatis iz letnega poročila Kmetijske zbornice. Lj. 1939. 17 str. 8°.
- Vodé Angela, Slovenačka žena kao društveni radnik. Pregled 1939, 349 do 354.

2. Naseljevanje in kolonizacija

- Blaznik Pavle, Naselitev Slovencev. VPZ 1939, 4—13. — Posebni odtis izdalo Muzejsko društvo v Škofji Loki 1939, 11 str. 8°.
- Naseljevanje Slovencev. Koristno predavanje [dr. P. Blaznika] na včerajšnjem prosvetnem večeru. SD 10. XII. 1938, 3.
- šk—, Dr. Tumova teorija o naselitvi Slovanov na Kras in v Istro. [O tem je pisal T. v Der Kampf 1918, št. 8—9, pod naslovom: Triest.] I 1938, številka 31—32.
- Pirchegger Hans, Siedlungsgeschichtliche und staatsrechtliche Beziehungen der Steiermark zu Baiern. Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 1939, 195—208. [O krajih »Baierdorf« v bližini slovenskih vasi.]
- Klebel Ernst, Forschungsweg zur mittelalterlichen Siedlungsgeschichte des Deutschtums in Südosten. SODF 1938, 1—43.

- Kniezsa István, Magyarország népe a XI. században. [Ljudstva madžarske države v XI. stoletju.] (Spominski zbornik sv. Štefana), Budapest 1938. 367—472. [Tudi v nem. prevodu.]
- Kniezsa István, Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert. Archivum Europae centro-orientalis 1938, 241—412.
- O: Novak Vilko, ČZN 1939, 114—116.
- Blaznik Pavle, Kolonizacija Poljanske doline. GMS 1938, 1—62.
- Glaupert Günter, Landschaftsbild und Siedlungsgang in einem Abschnitt der südöstlichen Kalkalpen (Ostkarawanken und Steiner Alpen) und seinen Randgebieten. SODF 1938, 457 do 524.
- O: Paschinger V., Car 1939, 225—227.
- Zwitter Fran, Nemci na Slovenskem. Sd 1938, 483—497.
- mfs., Nemci na Slovenskem. Zanimivo predavanje dr. Zwittera. V 12. IX. 1938, 4.
- P. P., Priseljivanje [Italijanov] v Julijsko krajino. I 1938, št. 29, 3.
- Krauland J., Wie die Ortschaft »Gurtlarn« entstand. (Die Gründungsgeschichte eines Gottscheer Dorfes.) GK 1939, 109—110.
- Job, Zemlja in človek v naši Prlekiji. S 28. VIII. 1938, 11.

3. Kmečki stan

- Rus Jože, Podeželsko življenje pred dvesto petdesetimi leti. Drobní prizori iz Valvazorjevih ilustracij. [2 sl.] J 8. IV. 1939, 25.
- Mravljak Josip, Kmetijski stan do jožefinskih reform. Kratek pregled prilik kmetskega posebnosti oziroma na ozemlje sodnih okrajev Marenberg, Prevalje in Slovenjgradec (nekdanjega dela Junske grofije). Družba sv. Mohorja, Celje 1938. 31 str. 8°.
- Mravljak Josip, Kmetijski uporabi na Slovenskem. V 18. in 25. XI., 2., 9. in 16. XII. 1939.
- Grafenauer Bogo, Potek vseslovenskega kmečkega upora l. 1515. na Spodnjem Štajerskem. ČZN 1939, 145—162.

Grafenauer Bogo, Obsotelsko ozemlje in kmečki upori. S 19. XI. 1939, 10.

Eine Bauernrevolte in Ptuj in der Zeit des 30-jährigen Krieges. MZ 19., 26., 29. XI. 1939.

Poljanec A., Smotri francoske revolucije v bojih slovenskih kmetov. Sd 1939, 302—312.

Dopsch Alfons, Herrschaft und Bauer in der deutschen Kaiserzeit. Untersuchungen zur Agrar- und Sozial-Geschichte des hohen Mittelalters mit besonderer Berücksichtigung des südostdeutschen Raumes. Verlag von Gustav Fischer in Jena. 1939. 272 str. 8°.

Baš Franjo, Radenska tlaka v letih 1806.—1815. ČZN 1938, 43—44.

Rus Jože, Načela v zgodovini slovenskega kmetijstva. TL 30. V. 1938, 2.

Slovenski čebelarji v srednjem veku. [1 sl.] S 15. III. 1939, 5.

Roos Albert, Star čebelarji rod. [Erženi na Visokem pri Kranju. 3 sl.] SČ 1938, 8—10.

Wester Josip, Kranjsko čebelarstvo pred sto leti. (Po članku prof. Valentina Konška.) SČ 1938, 67—70, 82 do 83.

Glomar Joža, Peter Pavel Glavar. [Življenjepis s posebnim ozirom na čebelarstvo.] SČ 1938, 105—109, 121 do 123, 139—140, 152—154, 169—171, 185—186.

Paberki iz naše čebelarstva preteklosti. SČ 1938, 141—142.

Mihelič Stane, Iz zgodovine sporov med prevažalci čebel na pašo in čebelarji domačini v 18. in 19. stoletju. SČ 1939, 139—140, 151—153, 170—172, 189—190.

Rous Stefan, Nekaj iz zgodovine čebelarstva in nekaj iz življenja čebel. [Cehi čebelarjev, njih pravo pri Slovencih.] N 13. VIII. 1939.

Rus Joža, Dolenjsko vinstvo pred sto leti. TL 13. IV. 1938, 22. — Isto: Dolenjska 1938, 172—173.

Popelka Fritz, Winzerleben am Ostfuße des Bachern. Nach Berichten

aus dem Beginn des 19. Jahrhunderts. Blätter für Heimatkunde 1939, 52 do 56.

Markič Josip, Iz življenja in delovanja Lovra Pintarja. (Nekaj prispevka k zgodovini slovenskih sadjarjev.) SiV 1938, 204, 223—224.

St., Zgodovina lipiških konjev. Naslednjega leta bo poteklo 360 let od ustanovitve znane lipiške konjarne. I 1939, št. 50—52, 9.

K., Organizacija Slovenačkov sela. Pregled 1939, 397.

Mišič Fran, Jur Vodovniks Lied vom Bachernbauer. MZ 24. XII. 1939, 13.

4. Mesta in meščanstvo

Melik Anton, O mestih in trgih na Slovenskem. GMS 1939, 333—344.

Jarc Janko, Iz zgodovine dolenjskih mest. [3 sl.] TL 13. IV. 1938, 7—9. — Isto: Dolenjska 1938, 64—79.

J., Nastanek in razvoj mest na Dolenjskem. TL 8. VIII.—12. X. 1938.

Dolenjska mesta v poročilih Tomaža Hrena in Ivana Vajkarda Valvasorja. TL 19. IX. 1938, 3.

Sotošek Janko, Nastanek in pomen naših mest v preteklosti. Zadrugar 1939, 179—182.

5. Obrt, industrija, rudarstvo

M. Iv., Stare domače obrti na Slovenskem. KČKD 1938, 49—53.

Baš Franjo, Zadrebki lončarji. Doneski k zgodovini Gornjegrajskega III. ČZN 1938, 129—146.

I. M., Kako je propadla lončarska obrt. V 4. XI. 1939, 4.

Razvoj našega čipkarstva sega v srednji vek. Gospodarski in kulturni pomen naših domačih obrti. [1 sl.] SN 14. V. 1938, 5.

Slovenske čipke in naša ženska ročna dela. [Kratek zgod. pregled čipkarstva.] S 1. VI. 1939, 5.

Bavdek Poldka, Bela Kranjica in njeni ročni izdelki. Dolenjska 1938, 162—165.

Špur Katarina, Danes še stražiški sitarji — in nikoli več. Propad domače obrti, ki je nekoč zalagala Afriko in Urugvaj. [1 sl.] J 13. II. 1939, 3—4.

- Smodič Anton, Gradivo za zgodovino ptujskih sodarjev. ČZN 1939, 238—239.
- Mišič Fran, Blüte und Verfall unserer Glasfabrikation. Die Glashütten des Bachers. Gespensterhafte Ruinen als letzte Ueberreste. MZ 5. XII. 1939, 5.
- Nekdaj cvetoča obrt, ki je ni več. Sloves pohorskega steklarstva je segal daleč preko meja. SD 15. VII. 1938, 4.
- Malo zgodovine pivovarništva v Laškem. [1 sl.] V 23. XII. 1939, 19.
- Fabjančič Vladislav, Procvit pivovarništva v Ljubljani — 18. in 19. stoletje. [3 sl.] KSM 1938, 37—42, 95 do 98, 133—139, 209—221.
- Andrejka Rudolf, Schwarzova pivovarna na Poljanah [v Ljubljani]. [2 sl.] KSM 1939, 222—226.
- Umetnost v gorenjskem železarstvu. Obnavlja se delo po krasnih starih zgledih. [1 sl.] J 27. X. 1938, 3.
- Kapus Vladimir, Kamnogiški kovači in kovačnice. TV 1938, št. 3, 7—8.
- Rizzoli Alojz, Iz mojih spominov. Od paromlina do velike železarske podjetnosti. [KID na Jesenicah. 6 sl.] TV 1939, št. 16—18.
- Žebjarji v Kropi. [S slikami.] S 8. IV. 1939, velikonočna priloga, 6.
- č., V Gorjancih — železo in železarstvo. [Raziskovanje Ignacija Kušljana. 1 sl.] S 9. X. 1938, 16.
- Gradišek Fedor, Celjski obrtniki v službi umetnosti. Spomin na vrle može - obrtnike, ki so vtisnili pečat slovenskemu Celju. V 29. VII. 1939, 4.
- Andrejka Rudolf, Obrtniki v stari Ljubljani. [1 sl.] S 3. VI. 1939, 10.
- Dostal Rudolf, Prva obrtna razstava v Ljubljani 1844. OG 1939, 4—7, 21—23, 43—45, 54—56.
- Andrejka Rudolf, Razvoj ljubljanskih industrij med 1859.—1869. [S slikami.] KSM 1939, 91—96.
- Zadravec Jakob, Zgodovinski razvoj obrtnosti v Mariboru. [2 sl.] OV 1938, št. 3, 3.
- Mariborsko obrtništvo pred vojno in zdaj. Na eni strani je sicer precej napredovalo, na drugi se je pa tudi proletariziralo. [Predavanje F. Baša.] SN 13. XII. 1938, št. 289 a, 2.
- Geschichtlicher Rückblick auf Maribors Gewerbe. Vortrag des Archivars Prof. Baš im Rahmen einer Tagung der Mariborer Gewerbetreibenden. MZ 23. I. 1938, 4.
- Mariborska povojna industrija. V 30. XI. 1938, 13.
- Smodič Anton, Ptujsko cehovstvo in požarni redi. Gasilec 1939, 169 do 170.
- Dostal Rudolf, Stare obrtne zadruge ali cehi. OG 1939, 60—63, 71 do 77, 96—99.
- Malgaj Ivan, Nekaj iz zgodovine naših cehov. TL 28. XI. 1938, 3.
- Kako so cehovska pravila ščitila pravice naših prednikov. [1 sl.] OV 15. VII. 1938, 3.
- Zadravec Jakob, Moji spomini. [Spomini na gibanje obrtništva na slov. Štajerskem.] OV 1938, št. 1, 1—2.
- Čermelj Lavo, Ladjedelstvo na tržaško-istrski obali. Slovenski kalafati ob barkovljanski obali in v kriškem pristanišču. [1 sl.] I 1938, št. 29, 5.
-
- Božič Lado, Idrijski rudnik. (22. junija 1580.—22. junija 1939.) I 1939, št. 26—27.
- U., Zgodovina kočevskega premogokopa in njega problem. KČS 1939, št. 22, 2—3.
- Pol stoletja kočevskega rudnika. J 7. XII. 1938, 3.
- Klausberger Josef, Das Eisenbergwerk zu St. Maria in der Wüste in Untersteier. [Sv. Marija v Puščavi pri Mariboru.] Blätter für Heimatkunde 1938, 12—14.
- Š. F., 65 let Trboveljske premogokopne družbe. Začetki trboveljskega rudnika segajo v 19. stoletje. Kako je napredoval in se razvijal v veliko moderno podjetje. [4 sl.] SN 21. V. 1938, 5.
- Rijerov, Praznik sv. Barbare nekoč. Stari veteran rudarskega dela, Florijan Čerbenk, pripoveduje, kako je bilo njega dni. [4 sl.] J 4. XII. 1939, 3.
- Rijer, Spomin na dni, ko je v rudarskih revirjih počil prvi punt. Pred

- godom sv. Jakoba 1889 je ... v rudnikih TPD izbruhnil prvi veliki štrajk, da izvojuje 8 urnik. [5 sl.] J 7. VIII. 1939, 6.
- T a n c A n t o n, Kronika delavske kulture v Mariboru. Prispevek k jubilejni kulturni razstavi Maribor 1918 do 1938. Založila mariborska »Vzajemnost«. Maribor 1938. 63 str. 8°.
- O: Glaser Janko, ČZN 1939, 129.
- B o ž i č L a d o, Delavski pokret v Idriji. Politično in kulturno delovanje idrijskega delavstva. Politične razmere v tedanji Idriji. Borbe leta 1907 in 1908. Prizadevanje ženstva. I 1938, št. 50—52, 5.
- K e r m a u n e r D u š a n, Radniški pokret u slovenačkom kulturnom životu. [1 sl.] Pregled 1939, 306—313.
- U r a t n i k F i l i p, Radništvo u Sloveniji. Pregled 1939, 303—306.
- Ob dvajsetletnici. Kratek pregled Zborničnega dela, uspehov in prizadevanj v preteklih 20 letih. (Podan na plenarni seji zborničnega sveta 16. nov. 1938.) OV 22. XII. 1938, 15. I., 1. II., 15. II., 1. III. 1939.
- Jubilejno leto zbornice za TOI. Pregled dela, uspehov in prizadevanj v preteklih 20 letih. SN 16. XI. 1938, 2.
- 6. Promet in trgovina**
- [M a k a r o v i č A v g u s t], Ob 100 letnici prve železnice v Ljubljani. Prvotne težkoče, razvoj in prve ovire. SN 6. VIII. 1938, 5.
- M a k a r o v i č A v g u s t, Kronika ob stoletnici prve železnice v Ljubljani. Odprava vseh ovir v splošno korist. Upoštevanja vreden projekt neznanega tehnika glede rešitve ljubljanskega kolodvorskega problema. SN 13. VIII. 1938, 7.
- Ž u p a n č i č J o ž e, Devetdeset let naše železnice. Drobni spomini na zidavo proge od Celja do Ljubljane. J 17. IX. 1939, 13.
- Pred devetdesetimi leti je prisopihala prva lokomotiva v Ljubljano. Z velikim trudom je bila zgrajena proga od Celja do Ljubljane. [1 sl.] J 20. VIII. 1939, 5.
- s c h., 90 Jahre Eisenbahn in Slowenien. Im September 1849 wurde der regelmäßige Bahnverkehr zwischen Celje und Ljubljana eröffnet. MZ 19. IX. 1939, 5.
- J. M., Značilne železniške obletnice. S 20. XII. 1939, 5.
- J e n k o J., Ko se nam je bližala železnica. [1 sl.] J 3. VI. 1939, 9—10.
- D o s t a l R u d o l f, Naše stare trgovske in prometne ceste. [Od rimske dobe do novega veka, pošta, vodne ceste.] TL 9., 11., 16., 18., 23., 25., 30. V. 1938.
- M., Štiri sto let ceste čez Ljubelj. Nekaj zanimivih spominov na čas, ko so gradili eno naših najvažnejših prometnih žil. [1 sl.] J 3. VI. 1939, 11.
- M i š i č F r a n, Zaščitnik slovenskih splavarjev. [Sv. Miklavž.] Razori VI, 1937-38, 117—119.
- M i š i č F r a n, Trift, Plattenfahrten und Flösserei im Drautal. MZ 3. IV. 1938, 7—8.
- M i š i č F r a n, Das Völkchen der Flösser. MZ 17. XII. 1939, 9.
- N o v a k L o j z e, Sava, naša prva cesta v svet. [8 sl.] J 10. VII. 1939, 3—4.
- m p —, Stari fijakarji jemljejo slovo [v Ljubljani]. J 13. XI. 1939, 4.
-
- 20 letnica Združenja trgovcev v Celju. TL 27. IX. 1939, 2.
- »Ljubljanski veliki semenj« od 3. do 12. septembra 1921. TL 1. IX. 1939, 3.
- Kratek pregled dosedanjih razstav velesejma. TL 1. IX. 1939, 3.
- F a b i u s, Iz zgodovine mariborske trgovine. TL 4. VIII. 1938, 13.
- S k a s a F r a n, Stanovska organizacija mariborskega trgovstva. TL 4. VIII. 1938, 3—4.
- S., Razvoj trgovine v Ptuj od davnine do današnjih dni. [1 sl.] J 3. VI. 1939, 12.
- G - y, Trst in novi položaj. Promet tržaškega pristanišča pred vojno in po vojni. [1 sl.] I 1939, št. 13-15, 14.
- Der »Weinkrieg« zwischen Maribor und Ptuj. MZ 29. X.—4. XI. 1939.
- Munci in Žejanci — nekdanji jesiharji. Privilegij Čičarije, ki je segel daleč po svetu. J 30. VII. 1938. — I 1938, št. 34, 3. — AD 17. VIII. 1938.
- Od Reprezentance ljublj. trgovstva do Centralnega predstavništva. [Zgodo-

- vinski pregled 1834—1938.] TL 10. VI. 1938, 6.
- Iz zgodovine trg. organizacij. [Referat po govoru dr. Windischerja.] S 21. V. 1938, 5.
- Manifestacija zastopnikov 12.000 jugoslovenskih trgovcev. Že doseženi uspehi in načrt za delo v bodočnosti v borbi naših trgovcev za popolno gospodarsko osamosvojitve. [3 sl.] SN 11. VI. 1938, 3.

7. Denarstvo, posojilnice, zadrugišstvo

- P[otočnik] D[rago], Iz zgodovine ljubljanskih bank. S 3. VI. 1939, 12.
- Petdeset let Mestne hranilnice ljubljanske. 1889—1939. Sestavil dr. Zupan F. Založila Mestna hranilnica ljubljanska. Lj., 1939. 88 str. 20 prilog. 4°.
- Ob petdesetletnici Mestne hranilnice ljubljanske. SD 26. VIII. 1939, 3.
- Mestna hranilnica ljubljanska do svetovne vojne. SD 28. IX. 1939, 3.
- Mestna hranilnica ljubljanska po svetovni vojni. SD 29. IX. 1939, 3.
- Petdeset let ljubljanske Mestne hranilnice. Mestna hranilnica ljubljanska, največji slovenski denarni zavod, je začela poslovati 1. oktobra 1889. SN 28. IX. 1939, 2.
- 50 letnica Mestne hranilnice ljubljanske. TL 29. IX. 1939, 5.
- Petdeset let Mestne hranilnice v Ljubljani. KSM 1939, 243.
- 30 let plodonosnega dela Kreditnega društva Mestne hranilnice ljubljanske. OV 1. XII. 1938, 3.
- Pol stoletja posojilnice v Ribnici. [5 sl.] J 14. VIII. 1938, 3.
- Nel primo Centenario della Riunione Adriatica di Sicurtà (1838—1938). Trieste, 1939. VIII + 436 str. S slikami. 2°.
- O: Imperatori Giorgio, LPO 1939, 384 do 388.
- Schauer Dolfe, Miha Vošnjak — oče slovenskega zadrugišstva. (Ob stoletnici njegovega rojstva.) [1 sl.] ZK 1938, 48—55.
- E. J., Kreditno zadrugišstvo med Slovenci. [Zgod. pregled.] ZK 1938, 65 do 71.

VIII. UMETNOSTNA ZGODOVINA

- Stele France, Monumenta artis slovenicae. II. del: slikarstvo baroka in romantike. Akademsko založba v Lj. 1938. 36 str. 95 slik na tablah. 2°.
- O: L[ožar] R[ajko], Č XXXIII, 1938-39, 338—339. — Mesesnel France, ČZN 1939, 221—223. — Mesesnel France, Sd 1940, 83—85. — Mikuž Stane, ZUZ 1938, 105—107. — Mikuž Stane, DS 1939, 105—108.
- Goričar Maks, Doneski k zgodovini likovne umetnosti na Slovenskem. S 29. I. in 5. II. 1939.
- Ložar Rajko, Zgodovina Slovencev in naša upodablajoča umetnost. [S slikami.] KSM 1939, 28—37.
- Stele France, Slovenska likovna umetnost po vojni. Spom. zb. 1939, 283—290.
-
- Malnerič Martin, Belokranjske znamenitosti. TL 13. IV. 1938, 18 do 19. — Isto: Dolenjska 1938, 97—101.
- Šijanec Fr., Celjski umetnostni spomeniki. Celjski kulturni teden, uredil Bogomil Gerlanc. Celje 1938, 16 do 31.
- Gregorič Jože, Umetnost Dolenjske. [Pregled umetnostnih spomenikov.] TL 13. IV. 1938, 14—15. [2 sl.] — Isto: Dolenjska 1938, 120—131. [5 sl.]
- Stele France, Ljubljana kot umetnostno središče. [20 sl.] KSM 1938, 193—203.
- Ljubljana umetnostno središče. Krasno predavanje prof. dr. Steleta o našem kulturnem življenju. SD 16. V. 1938, 2.
- Rehar Radivoj, Umetniška tvornost slovenskega Maribora. (Predvojna doba.) TL 4. VIII. 1938, 5.
- Rehar Radivoj, Slovenska umetnost v povojnem Mariboru. V 30. XI. 1938, 7—8.
- Stele France, Umetnostni značaj Slovenskega Štajerja in kulturno središče v Mariboru. [S slikami.] KSM 1939, 69—73.
- Mušič Marjan, Gradivo iz dobe romanike in gotike v mariborski stolnici. [2 risbi v tekstu, 7 slik na prilogi.] ČZN 1939, 197—201.

- Gregorič Jože, Umetnostni spomeniki Novega mesta. TL 13. IV. 1938, 15. [1 sl.] — Isto: Dolenjska 1938, 132—139.
- Kapiteljska cerkev v Novem mestu razkriva kos stare novomeške zgodovine. SD 23. II. 1938, 2.
- Stele France, Umetnost v Prekmurju. [3 sl.] TL 16. VI. 1939, 5—6.
- Steska Viktor, Breckerfeldova galerija v Starem gradu pri Novem mestu. ZUZ 1938, 70—78.
-
- Marolt Marjan, Fortunat Bergant v Liki. [3 sl.] U III, 1938-39, 130 do 131.
- Mesesnel France, Rihard Jakopič. (Prilikom umetnikove sedamdesetletnice.) [9 sl.] Umetniški pregled 1939, 225—230. [Cirilica.]
- Življenje in delo Riharda Jakopiča. Predavanje Antona Podbevška o mojstru slovenskega impresionizma. SN 17. III. 1938, 2.
- Podbevšek Anton, Pojasnilo [k članku: Življenje in delo R. Jakopiča. SN 17. III. 1938.] SN 26. III. 1938, 5.
- Mikuž Stane, Rihard Jakopič — sedemdesetletnik. [1 sl.] S 12. IV. 1939, 3.
- Stele France, Jelovškova Sveta Družina pri Sv. Petru v Ljubljani. [S slikami v tekstu + 1 priloga.] KSM 1939, 1—7.
- Dostal Josip, Nekdanje Langusove freske na stropu frančiškanske cerkve v Ljubljani. [5 sl. na prilogi.] DS 1937-38, 332—338.
- Mikuž Stane, Litografije Mihe Maleša. Lj. 1939. 32 str. 8°. Poseben odtis iz U 1939, št. 7—8.
- Breščak Iva, Slikar Peter Marušič. [3 sl.] U III, 1938-39, 133—134.
- Gregorič Jože, Metzingerjevo delo v Novem mestu. Križ 1938, 34 do 35.
- Ložar Rajko, Slikar Jožef Petkovšek. [6 sl.] U III, 1938-39, 1—18.
- Dobida K., Janez in Jurij Šubic. [12 slik.] M 1938, 24—26, 34—35.
- Dobida K., Brata Šubica. (Ob njuni spominski razstavi.) LZ 1938, 69—72.
- Janež Stanko, Slikarja Janez in Jurij Šubic. [1 sl.] Razori VI, 1937-38, 128—130.
- Mesesnel France, Janez in Jurij Šubic. S 135 slikami in 17 prilogami (16 v barvah) izdala Narodna galerija. Lj. 1939. 259 str. 4°. (Knjižnica Narodne galerije III.)
- O: Baš Franjo, ČZN 1939, 126—127. — Debeljak Tine, S 6. VII. 1939, 8. — Dobida K., LZ 1939, 625—627. — Kos F. K., Sd 1939, 471—473. — Ložar Rajko, Č XXXIV, 1939-40, 158 do 160. — Mikuž Stane, DS 1939, 419 do 422. — Šijanec Fran, O 1939, 537 do 541.
- Mesesnel France, Evropsko slikarstvo XIX. stoletja. (Iz uvoda v knjigo »Janez in Jurij Šubic«.) Sd 1939, 174—178.
- Mesesnel France, Razstava del Janeza in Jurija Šubica. Sd 1938, 75 do 78.
- Perko L., Ob petdesetletnici smrti Janeza Šubica. [1 sl.] J 25. IV. 1939, 7.
- Proteus, Heinrich Schliemann in Jurij Šubic. Kdo je bil Schliemann in kaj je ustvaril zanj naš Jurij Šubic v Atenah. SN 12. I. 1938, 4.
- Stele France, Razstava slik bratov Janeza in Jurija Šubica. [2 sl. v tekstu, 1 priloga v barvah.] KSM 1938, 50—52.
-
- Gregorič Jože, Tintoretto sv. Miklavž v Novem mestu. [6 sl.] ZUZ 1938, 43—58.
- V. C., Stare najdbe v Mošnjah. Odkrili so freske iz petnajstega stoletja. J 14. V. 1939, 3.
- Novoodkrita freske na Trati v Poljanski dolini. S 28. VIII. 1938, 3.
- Steska Viktor, Gotske podobe Marijine smrti na Slovenskem. [10 sl.] ZUZ 1938, 59—69.
- Na obisku v starodavnem gradu. Edinstveno odkritje starih fresk. [Tolsti vrh ali Gracarjev turn pri Št. Jerneju.] SD 1. X. 1938, 4.
- Gaspari Maksim, O ljudskih slikah na steklo. S posebnim ozirom na Slovenijo. [S slikami.] Et 1939, 5—14.
- Orel Boris, O ljudskih podobah. [6 sl.] U III, 1938-39, 30—40.
- Steska Viktor, Slika Objokovanja Kristusovega v Apačah na Koroškem. [1 sl.] M 1938, 392—393.

Mesesnel France, Slovensko krajinarstvo v 19. stoletju. (Zgodovinski pregled.) [12 slik na tab. XXIII do XXVIII.] GMS 1939, 400—410.

Šašel Ivan, Stare podobice Matere božje z žalostne gore pri Mokronogu. [3 sl.] Bg 1938, 180—182.

—sch., Schöner Fund aus der Barockzeit. [V župnišču v Krškem.] MZ 7. XI. 1939, 4.

Sv. trije kralji iz cerkve Gospe Svete. [1 sl.] S 6. I. 1938, 3.

Justin E., Petdesetletnica Vodnikovega spomenika — Ganglovega umotvora. [2 sl.] J 4. VII. 1939, 3.

Ložar Rajko, Kipar France Gorše. Bibliofilski založba, Lj. [1938.] 68 str. 61 slik. 8°.

O: Mesesnel France, Sd 1940, 85—87.

Stele France, Gotske dvoranske cerkve v Sloveniji. [27 sl.] ZUZ 1938, 1—43.

Karlovšek Jože, Estetika slovenske arhitekture. [5 sl.] Et 1937—39, 65—74.

Gabrijelčič France, Naša litografija. [Zgodovinski pregled.] Grafiška revija 1938, 117—121.

Matičič Ivan, Razvoj lepe tiskovine v sedemdesetih letih. [6 sl.] Grafiška revija 1938, 103—106.

Regali Josip, Ob dvajsetletnici slovenske »Narodne galerije«. Sja 1938, št. 38, 40—48, 50—52; 1939, št. 1—13.

Karlovšek Jože, Umetnostna obrt. Splošen razvoj in naš slog. Izdalo in založilo Obrtniško društvo v Ljubljani, 1938. 138 str. 101 sl. 8°.

O: Glonar Joža, GMS 1938, 84. — Ilešič Svetozar, GV 1938, 150. — Ložar Rajko, Č XXXIII, 1938—39, 222.

Grébenc Oton, Moderno slovensko pohištvo po narodnih motivih. Izdala in založila Uprava dravske banovine. Lj. 1938. 4 str. + 24 prilog. 2°. [V uvodu zgod. pregled slov. ljudske umetnosti.]

O: Baš Franjo, ČZN 1939, 136—138.

IX. KULTURNA ZGODOVINA

1. Šolstvo

J-l-o., Klic francoske revolucije in slovensko šolstvo. UT 11. V. 1939, 1—2.

Pirnat Viktor, Slovenska ljudska šola v Napoleonovi dobi. P LX, 1938 do 1939, 96—99.

Janežič Jelo, Boj slovenskega učitelja za narodno šolo v dobi pred narodnim osvobojenjem. MiD 1939, 328—332, 365—369.

Lodrant Ožbalt, Od Trubarjevega »Abecedarija« do Möderndorferjeve »Slov. začetnice« ali Pouk branja nekdanj in danes. SU 1939, 253—266.

Deisinger Ema, Historična študija o pisanju in branju v prejšnjih časih. SU 1938, 237—238, 288—293; 1939, 13—15, 34—36, 61—63, 94—98.

Orljak Vice, Pedesetletnica učiteljske mature u Kopru. Osnovno šolstvo u Istri pred 50 godina. Prvi maturanti koparskega učiteljskega. Rodoljubni rad učitelja i svećenika. I 1938, št. 50—52, 7.

Ribičič Josip, Bežna misel ob tridesetletnici [prve slovenske mature v Kopru l. 1909.]. UT 7. IX. 1939, 3.

Verk Miloš, Črtice iz zgodovine našega stanu. [Učiteljsko v šmarnem srezu 1814—1867.] UT 5., 12., 19. I. 1939.

Petrovec Ciril, V spopolnitev listka »Črtice iz zgodovine našega stanu«. UT 26. I. 1939, 2—3.

Lir., Moja delovna šola. (Spomini iz prevratne dobe.) [Slika šolskih razmer na Primorskem pred zlomom fronte.] UT 24. in 31. III. 1938.

Šolstvo [v zadnjih dvajsetih letih]. Spom. zb. 1939, 177—196.

Ozvald Karel, Zwanzig Jahre slovenischer Pädagogik in Jugoslawien. SR 1939, 22—26.

Razvoj slovenskega šolstva v svobodni državi. UT 27. X. 1938, 1.

—r., 75 let šole v Hrastniku. J 13. II. 1939, 5.

O. F., Ljudske šole na Kočevskem. Koč. zb. 1939, 357—361.

A.—š., Zgodovina ljudske šole na Kočevskem. KČS 1939, št. 30—33.

- Dostal Rudolf, Ljubljansko ljudsko šolstvo v terezijanski in jožefinski dobi. KSM 1939, 21*—27*, 33*—41*.
- 50 letnica šole na Ledini. [Ljubljana. 1 sl.] S 14. XII. 1939, 5.
- Glaser Janko, Iz zgodovine mariborskega šolstva. ČZN 1939, 240—241.
- Kokolj Miroslav, Kako so nekoč potujčevali mlade Prekmurce. Donesek k zgodovini šolske politike lendarškega okraja. MP II, 1937-38, 69—81, 103—108, 156—162.
- Antauer J. Evgen, Pregled prekmurskega šolstva. [Pred osvoboditvijo in po njej.] UT 19. V. in 2. VI. 1938.
- Styriacus, Ptujška ljudska šola v minoritskem samostanu. Pax et bonum 1939, 155—163.
- 150 letnica slovenske šole v št. Ilju. [1 sl.] S 5. VI. 1938, 5.
- Pavčič Marjan, Šola rudarskega otroka v Trbovljah praznuje svoj stoti rojstni dan. UT 1. VII. 1938, 6.
- V Trbovljah bodo slavili 100 letnico šole. Tesna povezanost zgodovine rudnika in šole. J 25. VI. 1938, 3.
- Ljudsko šolstvo tržaške okolice v svojih početkih. I 1938, št. 5, 3.
- J. P., Križev pot za slovensko šolo v Trstu. Prve borbe v zgodovini za našo šolo. [2 sl.] I 1938, št. 14—16, 5.
- Vouk Ivan, Delovanje Družbe sv. Cyrila in Metoda v Trstu [v šolstvu]. KCM 1939, 47—49.
- Intihar Alojzij, Zlati jubilej trzinške šole. UT 22. VII. 1937, 5.
- Štrukelj Ivan, O razvoju šolstva na Viču [pri Ljubljani]. SU 1938, 209—210, 246—247, 305—306; 1939, 18—20, 40—42, 63—64.
- K 100 letnici šole na Vodah [pri Trbovljah] SN 22. VII. 1938, 2.
-
- Gumilar Fran, Lendarška meščanska šola. (Ob 65 letnici njenega obstoja.) SU 1938, 160—162, 208—209, 239—241.
- Dobernik Simon, Državna mešč. šola dr. Ivanocija v Lendavi: kratak pregled o njenem razvitku in uspehu ob 20 letnici osvoboditve. [1 sl.] N 11. XII. 1938.
- Kračun Zvonko, »Mala gimnazija« pri Sv. Tomažu pri Ormožu. S 18. XI. 1938, 9.
- Trivijalna šola v Kočevju od leta 1820 do 1825. KČS 1939, št. 20, 3.
- Kumer Janko, Kočevska gimnazija. Koč. zb. 1939, 353—355.
- Zobec Ivo, Razvoj soboške gimnazije. [1 sl.] N 11. XII. 1938.
- Trnjeva pot Kocljeve gimnazije [v Murški Soboti]. Nobena gimnazija ni doživela toliko sprememb in razočaranj. [1 sl.] SN 10. VI. 1939, 3.
- Čontala Matija, Prvi dijaki iz Slovenske krajine na Slovenskem. [Pred vojno.] N 11. IX. 1938.
- Breznik Anton, Škof dr. Gnidovec — prvi ravnatelj naše gimnazije. [Št. Vid nad Lj. 1 sl.] Vestnik društva Jeglič 1939, 230—234.
- Lovrenčič Joža, Spričevala Simona Gregorčiča. [Redovanje in pouk na gimnaziji sploh.] Mentor XXVI, 1938-39, 9—13, 111—114, 142—145.
-
- Slovenske generacije v borbi za vseučilišče. Kratak zgodovinski prikaz naporov in bojev za doseg najvišjega slovenskega znanstvenega zavoda. [S slikami.] J 17. XII. 1939, 9—10.
- Ilešič Fran, Ekstenza zagrebške univerze v Ljubljani (1907—1909). MiD 1938, 455—476.
- Kramer Albert, Uresničenje stoletnega narodnega ideala. Kako je bila v Jugoslaviji naša univerza uzakonjena. J 17. XII. 1939, 10—11.
- Dvajset let naše univerze. Sja 1939, št. 42, 1.
- J[ane]ž S[tanko], Ob 20 letnici slovenske univerze v Ljubljani. TL 15. XII. 1939, 4.
- Debeljak Tine, Dvajset let slovenskega vseučilišča. [S slikami.] S 1. X. 1939, 5.
- Debeljak Tine, Ob dvajsetletnici slovenske univerze. [S slikami rektorjev.] S 17. XII. 1939, 9.
- Lukman Franc Ksaver, Univerza. Spom. zb. 1939, 303—308.
- Pintar Ivan, Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec. (Habilitacijska disertacija.) Lj. 1939. 95 str. S slikami. 8°.

- O: Breclj Anton, ZV 1939, 422—424. — B[reclj] A[nton], Č XXXIV, 1939 do 1940, 342—344. — Musek Vitko K., Dj 1940, 85—86. — Ž. K., LZ 1940, 303.
- Čer nič Mirko, Medicinska fakulteta v Ljubljani in naša zdravstvena kultura. [S pregledom strokovnih del njenih profesorjev.] ZV 1939, 226 do 229.
- Čer nič Mirko, Kako smo se izrekli slovenski zdravniki za medicinsko fakulteto v Ljubljani [l. 1919.]. ZV 1939, 210—212.
- Poročila drja Alojzija Kraigherja o potrebi ustanovitve medicinske fakultete v Ljubljani na redni mesečni seji Slovenskega zdravniškega društva dne 20. svečana 1919. ZV 1939, 212 do 218.
- Govor drja Mana Dereanija na seji Slovenskega zdravniškega društva dne 20. svečana 1919. ZV 1939, 224—225.
- 20 let ljubljanske medicinske fakultete. (Ponatis iz Zdravniškega vestnika.) Lj. 1939.
-
- Megušar Stane, 30 let prve slovenske trgovske šole v Ljubljani. TT 1939, 230—234.
- J[ane]ž S[tanko], Ob 30 letnici slovenske trg. gremialne šole v Ljubljani. TL 7. XII. 1939, 5.
- Spominska knjiga 1888—1938. Ob 50 letnici izdala Državna tehniška srednja šola v Lj. 1938. 275 str. S slikami. 4^o.
- Pol stoletja našega obrtnega šolstva. SN 1. II. 1938, 2.
- Reisner Josip, Ljubljanske šole v Napoleonovi Iliriji. Zanimiv odlomek iz zgodovine našega obrtnega šolstva. J 5. VI. 1938, 3.
- Reisner Jožef, Iz zgodovine ljubljanskih obrtnih šol. [S slikami.] KSM 1939, 147—158.
- 200 letnica rojstva prvega ravnatelja ljubljanske normalke. Odlomek iz zgodovine obrtnega šolstva. [Blaž Kumerdej.] J 29. V. 1938, 14.
- Borba za palačo obrtne šole na Mirju. Nekaj spominov ob zlatem jubileju [tehnične] S[rednje] Š[ole]. J 19. VI. 1938, 3.
- f. k., Pred dvajsetletnico državne rudarske šole v Celju. Tehniški nameščenec 1939, 31—33.
- Premrl Stanko, Orglarska šola v Ljubljani v letih 1877—1937. CG 1938, 24—27, 49—52, 116—118; 1939, 177—183.
- Dragaš Bogoljub, Zgodovina in delo ljubljanske šole za sestre v socialni in zdravstveni službi 1924—1934. (Zgodovina sestrstva v Sloveniji 1918 do 1934.) Lj. 1938. 42 str. 10 slik. 8^o. (Knjižnica Zavoda za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani VI.)
- Banovinska kmetijska šola v Rakičani pri Soboti. [4 sl.] N 11. XII. 1938.

2. Zdravstvo

- Mušič Drago, Iz zgodovine medicine na Dolenjskem. Gradivo v novomeškem frančiškanskem samostanu in splošni oris. ZV 1938, 437—455.
- Mušič Drago, Medicina u Novom mestu. [Referat na ekskurziji Sekcije za zgodovino medicine v Novem mestu 11. VI. 1939.] LV 1939, 460—461.
- Mušič Drago, O franjevačkoj biblioteci u Novom mestu [v pogledu medicinske literature]. LV 1939, 448 do 449.
- Karlin Mirko, Valvasor i pučka medicina. LV 1938, 574—576.
- Karlin Mirko, Malaria v Ljubljani pred sto leti. ZV 1938, 141—148, 190—195, 225—230.
- Malaria v Ljubljani pred 100 leti. SN 20. I. 1939, 4.
- Karlin Mirko, Borba s homeopatima u Ljubljani prije 100 godina. LV 1938, 577—578.
- Regally Vladimir, Slovenska zdravilišča v zgodovini in dandanes. SN 30. VI. 1939, priloga: Lepote slovenske zemlje 3—4.
- Brivski padarji v Mariboru. Zanimiva preteklost mariborskih brivcev. TL 2. IX. 1938, 6.
- Smodič Anton, Ptujška kužna kronika. [2 sl.] S 6. VIII. 1939, 16.
- Ljubljanska otroška bolnišnica je stara že 70 let. SD 25. IV. 1939, 2.
- Pečan Jože, Zdravstvo Slov. krajine [po vojni]. N 11. XII. 1938.
- Pintar Ivan, Dr. Marko Gerbec. [1 sl.] ZV 1939, 308—309.

- Šašel Ivan, »Primskovski gospod«.
(† župnik Jurij Humar.) [Zdravnik-
»čudodelnik«. 1 sl.] Bg 1938, 55—56.
Pintar Ivan, Prof. R. F. Huzijan.
[1 sl.] ZV 1939, 417—418.
Pintar Ivan, Prof. Jurij Karol Staro-
vašnik. [1 sl.] ZV 1939, 378.
Spomenik velikemu znanstveniku prof.
dr. Edu Šlajmerju, prvemu sloven-
skemu znanstveniku in požrtvoval-
nemu zdravniku. [1 sl.] SN 13. V.
1939, 3.
Pintar Ivan, Jutri odkrijemo spo-
menik dr. Šlajmerju. [1 sl.] SN 17. V.
1939, 3.

3. Kulturno življenje

- (Splošno. Znanost. Tisk. Gledališče.
Glasba. Ljudska prosveta. Društva.
Šport. Potopisi.)
- Rus Jože, Življenje v naših krajih
pred dvestopetdesetimi leti. [Po Val-
vazorjevih ilustracijah.] SL 6. X.
1939, 5.
Debeljak Tine, XIX. stoletje v slo-
venski kulturni zgodovini. Kidričeva
Zgodovina slovenskega slovstva. Ki-
dričev Prešeren. Prijateljstva Kultur-
na in politična zgodovina. S 5. III.
1939, 9.
Debeljak Tine, Delo Koroške za
slovensko kulturo. [5 sl.] S 16. IV.
1938, velikonočna priloga, 4.
Borko Božidar, Slovenska kultura
v Jugoslaviji. MiD 1938, 526—536.
Barbalič Fran, Hrvatski i sloven-
ski jezik u crkvama Istre. [1 sl.] I
1938, št. 14—19.
I. G., Glagoliški spomeniki med Slovenci.
PS 2. V. 1938. — I 1938, št. 18, 3.
Trdan Tone, Čarovnice na Sloven-
skem. VP 1939, 119—120.
-
- Lukman Franc Ks., Znanost [v
l. 1918—1938]. Spom. zb. 1939, 275
do 283.
Logar Janez, Akademija znanosti
in umetnosti v Ljubljani [od Acade-
miae operosorum dalje]. Dj 1938, 19
do 22.
Stele France, Akademija znanosti
in umetnosti. Spom. zb. 1939, 302
do 303.
- Sodnik Alma, Filozof F. S. Karpe
in njegov odnos do akademije ope-
rozov. Odlomek iz zgodovine filozo-
fije pri Slovencih. Sd 1939, 506—514,
568—581.
Kidrič France, Zois in Hacquet.
LZ 1938, 271—275.
Pozabljeni jubilej »kraljeve rože«. Znan-
stveni obisk saškega kralja pred 100
leti v Ljubljani. Krst »rože mogote«,
ki je presenetila botanični svet. [Ne-
kaj o grofu Rihardu Blagayu in H.
Freyerju. 1 sl.] J 14. XII. 1938, 3.
-
- Pivec-Stele Melitta, Statistični
pregled slovenskih publikacij za leta
1919—1938. Spom. zb. 1939, 262—264.
Slovenska knjiga 1918—1938. Iz-
dalo Društvo slov. književnikov za
razstavo slov. knjige v letih 1918 do
1938, ki jo je priredilo v dneh 2. do
12. okt. ob dvajsetletnici Jugoslavije.
Uredil France Koblar. Lj. 1938, 24
strani. 8°.
Rakočević M. F., Izdavačka aktiv-
nost u Sloveniji. Pregled 1939, 393 do
397.
Kranjc Cene, Naše tiskarstvo v
letih 1918—1938. Spom. zb. 1939,
226—262.
Mihalek Otmar, Dvajset let slo-
venskega tiskarstva v lastni državi.
Grafička revija 1938, 100—103.
Čermelj Lavo, Naša knjiga in re-
vija v Julijski krajini. Odlomek iz
predavanja o priliki razstave sloven-
ske knjige v Ljubljani. I 1938, št. 44, 3.
R. J., Slovenska kultura in Julijska kra-
jina. Delež naših rojakov v slovenski
povojni književnosti. [3 sl.] I 1939,
št. 5—6.
Mariborski politični tisk po osvobojenju.
V 5. IX. 1938, 5.
Fajfar Tone, Slovenski delavski
tisk. Grafička revija 1938, 146—150.
Gerlanc M., Ob razstavi celjskega
slovenskega tiska. (Od 1789 do 1914.)
Celjski kult. teden 1938, 31—36.
—i č., Narodno-politična vzgoja v Prek-
murju. Prekmurski periodični tisk po
osvobojenju. V 31. X. in 2. XI. 1938.
I. K., Andrej Gabršček kot založnik.
Pregled knjig, ki jih je pokojni publi-
cist in novinar založil. [1 sl.] SN 2.
VII. 1938, 3.

- Logar Janez, »Triglav«, nemški list za slovenske koristi, in dunajski Slovenci. SJ 1939, 176—178.
- F. P., Prvi povojni slovenski dnevnik. Poslanstvo slovenskega delavstva ob prevratu na naši severni meji. [Mariborski delavec.] SN 25. XI. 1939, št. 269 a, 2.
- Četina Milan, Ob 20 letnici »Nove Dobe«. ND 1. I. 1939.
- Čontala Matija, Spomini ob petindvajsetletnici »Novin«. N 11. IX. 1938.
- 25 let prekmurskih »Novin«, jubilej dela za narodno in kulturno prebujenje. SD 7. XII. 1938, 3.
- Maučec Jože, Ob 25 letnici prekmurskih »Novin«. S 8. XII. 1938, 5.
- Bg., Pomen »Novin« za slovenstvo. N 11. XII. 1938.
- Slavič Matija, K petindvajsetletnici Novin. [1 sl.] N 11. XII. 1938.
- Maučec Jožef, Ob 25 letnici »Novin«. N 11. XII. 1938.
- Zupančič Jože, Ob 60 letnici pedagoške revije »Popotnik«. J 4. XI. 1938, 9.
- Žerjav Albert, Pogled v preteklost. Na pragu 60 letnice »Popotnika«, vodilnega slovenskega pedagoškega časopisa. Problemi, uredniki in sotrudniki v Popotnikovi preteklosti. 1880.—1938-39. [S slikami.] P LX, 1938-39, 4—10.
- Senkovič Matija, »Popotnik«, kot pedagoško glasilo naše organizacije. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 11.
- Mlekuž Vekoslav, »Prosveta« [učit. mesečnik od 1924. dalje]. UT 6. VII. 1939, 12.
- Začetki »Slovenskega Naroda«. Zakaj je bil ustanovljen pred 70 leti »Slovenski Narod«? SN 16. IV. 1938, 2.
- Mariborska doba »Slovenskega Naroda«. 54 mesecev dela in uspehov za probudo naroda in za slovensko tiskarno v podravski prestolnici. Zanimivi zgodovinski podatki. SN 13. VIII. 1938, 3.
- Glavni uredniki »Slovenskega Naroda«. [11 sl.] SN 16. IV. 1938, 15.
- Govekar Fran, Preko prosvete do politične svobode. Fran Levstik: »Slov. Narod« je časnik vseh svobodljubnih, poštenih, rodoljubnih Slovencev. SN 16. IV. 1938, 22.
- Fr. G., »Slovenski Narod« za naš jezik in slog. Naš list je takoj v začetku odklonil stremljenje, naj bi se ohranila slovenščina samo za ljudstvo. SN 16. IV. 1938, 14.
- Pomen »Slovenskega Naroda« za naše novinoznanstvo. [4 zemljevidi.] SN 16. IV. 1938, 13—14.
- Spomine obujajo in pripovedujejo naši odlični sotrudniki: Marica Nadlišek-Bartol, dr. Fr. Göstl, dr. Fr. Ilešić, dr. Juro Hrašovec, dr. V. Korun, Em. Lilek, dr. M. Murko, J. K. Strakaty, Ferdo Seidl. [8 sl.] SN 16. IV. 1938, 8—9.
- Lah Ivan, Pred dvajsetimi leti. Četvero pisem našega pokojnega sotrudnika in dopisnika Ivana Skvarče. SN 16. IV. 1938, 12.
- A. B., »Slovenski Narod« in naša narodna obramba. Proti nevarnosti nemškega »Schulvereina« se je oglasil »Slov. Narod« prvi že pred 58 leti. SN 16. IV. 1938, 4.
- »Slovenski Narod« pred 60 leti na deželi. Kako težko si je utiral naš list pot med kmetsko ljudstvo in kakšne ovire je moral premagovati. SN 16. IV. 1938, 14.
- L. N. Tolstoj in »Slovenski Narod«. Razprava Tolstoja o aneksiji Bosne, poslana »Slovenskemu Narodu« in »Narodnim Listom«. [2 sl.] SN 16. IV. 1938, 4.
- Pustoslemšek Rasto, Kaj je bil »Slovenski Narod«. Nad pol stoletja je bil naš list edini, splošno priznani predstavitelj Slovencev na zunaj. [4 sl.] SN 16. IV. 1938, 3—4.
- O. K., Prvega pol stoletja »Slovenskega Naroda«. SN 16. IV. 1938, 2.
- Slovenski Narod. Ob njegovi sedemdesetletnici. J 16. IV. 1938, 3.
- ž., 80. letnik »Učiteljskega tovariša«. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 2—3.
- Mlekuž Vekoslav, »Učiteljski tovariš«. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 11.
- Gangl Engelbert, Ko sem bil urednik [Učit. tovariša]. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 11.
-
- Kobljar France, Gledališče [v l. 1918 do 1938]. Spom. zb. 1939, 308—314.

- Kreft Bratko, Das slovenische Theater. [5 sl.] SR 1938, 111—114.
- Kulturni stiki med Ljubljano in Mariborom pred vojno. Predvojna gostovanja ljubljanske drame v mariborskem slovenskem gledališču. SN 10. X. 1939, št. 230 a, 2.
- Dornik Ivan, K 20 letnici Narodnega gledališča v Mariboru. S 30. IX. 1939, 5.
- Narodno gledališče v Mariboru. TL 4. VIII. 1938, 5.
- Šnuderl Maks, Ob dvajsetletnici mariborskega gledališča. O 1939, 435 do 438.
- i—, Dvajsetletnica slovenskega narodnega gledališča v Mariboru. V 30. IX. 1939, 6.
-
- Druzovič Hinko, Iz ptujske glasbene preteklosti. [11 sl.] KSM 1938, 171—177.
- Druzovič Hinko, Slovenski cerkveni napev iz 17. stoletja. [1 sl.] CG 1938, 79.
- Zika Ivan, Jakob Frančišek Zupan. (Skladatelj prve slovenske opere.) S 30. I. 1938, 9.
- Debeljak Tine, Še: Jakob Fr. Zupan, komponist prve slovenske opere. S 23. II. 1938, 5.
- A. S., Pesem slovenskega preporoda. [Blaž Potočnik, Jurij Fleišman, Gregor Rihar, Kamilo Mašek, Anton Hajdrih, Anton Nedvied, Fr. S. Vilhar, Davorin Jenko.] Sja 1939, št. 16 do 22.
- Kimovec Franc, Foerster in njegov pomen za slovensko glasbo. CG 1938, 72—75.
- Hochreiter Emil, Moji spomini na p. Hugolina Sattnerja, posneti iz njegovih pisem. CG 1938, 20—24, 40 do 46, 80—85, 111—115, 147—149, 174—176.
- Ukmar Vilko, Slovensko glasbeno življenje v dvajsetletju 1918—1938. Spom. zb. 1939, 290—302.
- Lipovšek Marijan, Savremena slovenačka muzika. Pregled 1939, 345 do 349.
- Druzovič Hinko, Slovenski virtuozi na kontra bas — Blaž Fišer. (Donesek k slov. glasbeni zgodovini.) [1 sl.] S 12. IX. 1939, 8. — O. M. F., Popravek. S 19. IX. 1939, 8.
- Merhar Alojzij, Zgodovinski list o Gregorju Riharju. CG 1938, 100 do 103.
- Ferjančič Fran, Žiga Bohinjec, prvi blagajnik Cecilijinega društva. CG 1938, 15—17, 39—40, 75—78.
- Ferjančič Fran, Janez Gnejzda, prvi tajnik in poznejši predsednik Cecilijinega društva. Ob stoletnici njegovega rojstva. CG 1938, 97—99.
- Ferjančič Fran, P. Angelik Hribar. Član prvega odbora Cecilijinega društva. CG 1938, 169—172.
- Ferjančič Fran, Josip Smrekar. Član prvega odbora Cecilijinega društva. CG 1938, 135—137.
-
- Ljudska prosveta. [1. Prosvetna društva in ustanove. 2. Stanovske in strokovne organizacije. 3. Telesna in mladinska vzgoja. 4. Šport in planinstvo.] Spom. zb. 1939, 196—226.
- Prosveta v Slovenski krajini. N 11. XII. 1938.
- Koblar France, Radio. Spom. zb. 1939, 319—322.
- Deset let »Radia Ljubljana«. 28. oktober 1928 — 28. oktober 1938. S 27. in 28. X. 1938, 7 oz. 9.
- Deset let Radio Ljubljane. Zgodovina ustanavljanja in organiziranja naše radiofonije. [3 sl.] SD 25. X. 1938, 4.
- Engelman Mira, Šolski radio. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 15.
-
- lj—, 50 letnica šentjakobsko-trnovske podružnice [Ciril-Methodove družbe]. KCM 1938, 64—66.
- Golec Januš, Drenovi gasilci. Stanje gasilstva pred 50 leti. [2 sl.] Gasilec 1938, 328—333.
- Gasilstvo v luči zgodovine. S 13. VIII. 1939, 9.
- Že pri Rimljanih organizirani gasilci in kako se je gasilstvo razvijalo do danes. SN 12. VIII. 1939, 7.
- Kako je rastlo slovensko gasilstvo. [S slikami.] S 13. VIII. 1939, 10.
- Zasluge našega gasilstva za narodno osvobodjenje. S 13. VIII. 1939, 12.
- Zgodovinski razvoj gašenja in gasilskih aparatov. SN 12. VIII. 1939, 8.

- Kako so gasili požare nekda in kako jih gase dandanes. [2 sl.] SN 12. VIII. 1939, 8—9.
- Gerkman Franjo, 70 let narodne borbe laških gasilcev. V 2. VIII. 1939, 3.
- Resnična dejstva iz zgodovine laškega gasilstva. ND 11. VIII.—8. XII. 1939.
- Najstarejši ljubljanski gasilci. [4 sl.] SN 12. VIII. 1939, 6.
- Klemenčič Jožef, Iz zgodovine mariborske gasilske župe. (Organizacija in boj za slovenski jezik.) Gasilec 1939, 223—225.
- Razvoj gasilstva v Prekmurju. TL 16. VI. 1939, 19—20.
- 60 let vrhniških gasilcev. S 30. VII. 1938, 3.
- Vrhiška gasilska četa ob 60 letnici. SN 30. VII. 1938, 5.
- Štrekelj Anton, Organizacija grafičnega delavstva v Sloveniji. Črtice iz njene zgodovine (1867—1938). Lj. 1939, 104 str. 39 slik. 8°.
- O: B. S., MiD 1939, 298—299.
- »Jadran« 1919—1939. Izdalo in založilo ob svoji 20 letnici društvo »Jadran«. Maribor 1939, 13 str. 2 sliki. 4°. [Spominski članki primorskih emigrantov.]
- O: D[olar] A[nton], ČZN 1939, 129.
- Spomenica ob 15 letnici Jadranske straže v Mariboru. 1924—1939. Uredil Janko Pirc. Izdal oblastni odbor Jadr. straže v Mariboru. Maribor 1939, 48 str. 4°.
- O: D[olar] A[nton], ČZN 1939, 129—130.
- Ob 30 letnici dijaške Marijine kongregacije v Ljubljani. [1 sl.] S 24. IV. 1938, 7.
- Mal Josip, Naše Muzejsko društvo v teku sto let. [1 sl.] GMS 1939, 1—24.
- 100 letnica Muzejskega društva za Slovenijo. Ob ustanovitvi je bila v društvu Primičeva Julija, a kranjskega odvetnika Franca Prešerna ni bilo med člani. SN 16. XII. 1939, 3.
- Debeljak Tine, Pred stoletnico Muzejskega društva v Ljubljani. Pogovor z ravnateljem muzeja in urednikom »Muzejskega glasnika« g. dr. J. Malom. S 13. XII. 1939, 8.
- Spominski spis Narodno strokovne Zveze 1908—1938. Založila Narodna strokovna zveza. Lj. 1938, 48 str. 8°.
- Pol stoletja društva »Pravnik«. Spominska knjiga. Uredil dr. Rudolf Sajovic. Založilo društvo Pravniki, Lj. 1939, 208 str. 8°.
- Kušej Rado, »Pravniku« ob petdesetletnici. Pol stoletja društva »Pravnik« 1939, 15—16.
- Sagadin Štefan, Ob petdesetletnici društva »Pravnika«. Pol stoletja društva »Pravnik« 1939, 17—19.
- Sajovic Rudolf, »Pravnik« v zadnjih desetih letih. Pol stoletja društva »Pravnik« 5—14.
- »Pravnikova« petdesetletnica. Sja 1939, št. 12, 2—3.
- Wilfan Josip, Društvo »Pravnik« v Trstu in njegov »Pravni vestnik«. Pol stoletja društva »Pravnik« 1939, 20—24.
- Ob 30 letnici Društva rokodelskih mojstrov v Ljubljani. S 21. X. 1938, 3.
- Spomenica ob 30 letnici Društva rokodelskih mojstrov v Ljubljani 1908 do 1938. Založil odbor Društva rokodelskih mojstrov, Lj. 1938, 24 str. 8°.
- Program slovenskega akademskega društva »Slovenija« na Dunaju l. 1902. MiD 1939, 256.
- Ribnikar Adolf, Narodno radiokalni program »Slovenije«. [Dunajsko akad. društvo.] V 31. XII. 1938, 3.
- Ob 20 letnici Mislinjske podružnice SPD. ND 15. IX. 1939.
- 30 letnica Frischaufovega doma na Okrešlju. [SPD.] ND 2. IX. 1938.
- Gangl Engelbert L., Razvoj in delo sokolske organizacije. MiD 1938, 577—586.
- Jandásek Ladislav, Der »Sokol« einst und jetzt. [4 sl.] SR 1938, 157 do 166.
- Bučar Vekoslav, Sokolska misel pri Slovencih. NV III, 1937—38, št. 8, 1—2.
- Zlet slovanskega sokolstva 1904. J 10. VIII. 1939, 3.
- Iz zgodovine Sokola v Slovenski Bistrici. [1 sl.] J 3. IX. 1938, 3.
- J. O., Celjski Sokol v prevratnih dneh. [2 sl.] VSŽC 1938, 194—199.
- Ob 30 letnici Sokolskega društva v Hrastniku. ND 6., 13., 27. V. 1938.

- Spomini na prve čase Ljubljanskega Sokola. Iz zapiskov soustanovitelja Frana Drenika. [1 sl.] J 24. IV. 1939, 5.
- Tridesetletnica Sokolske župe Ljubljana. 25. septembra 1909 je bila ustanovljena prva sokolska župa na slovanskem jugu. Prvi starosta je bil Adolf Petrin, prvi načelnik dr. Pavle Pestotnik. SN 25. IX. 1939, 4.
- Tridesetletnica Sokolske župe Ljubljana. 26. septembra 1909 je bila ustanovljena prva sokolska župa na slovanskem jugu. J 3. X. 1939, 8.
- Ob 30 letnici Sokola Ljubljana-Vič. J 5. VIII. 1939, 4.
- Verk Karol, Trideset let Sevnškega Sokola. (Nekaj kronike.) [2 sl.] VSŽC 1938, 103—106.
- Zupanc Jernej, Ob 30 letnici Sokolskega društva Sv. Jurij pri Celju. VSŽC 1939, 113—114.
- F. K., 30 let sokolskega dela v Trbovljah. VSŽC 1939, 88—91.
- Janežič Jelo, Sedemdeset let slovenske učiteljske organizacije. [1 sl.] UT 22. IX. 1938, 1.
- Zgodovinski pregled razvoja učiteljske organizacije v Sloveniji. Ob 70 letnici našega stanovskega združenja. UT 9. in 16. II. 1939, 2—3.
- Kumelj Metod, 50 let skupne slovenske učiteljske organizacije. [5 sl.] UT 6. VII. 1939, 1—2.
- Gnus Anton, Ob 50 letnem jubileju [skupne slov. uč. org.]. UT 6. VII. 1939, 3—4.
- Rombonsky, Spomini na prvo zborovanje učiteljske »Zaveze«. [Ponatis iz Slovanskega sveta 25. VI. 1889.] UT 12. X. 1939, 2.
- Perko Lovro, Nekaj spominov na prvi občni zbor Zaveze slovenskih učiteljskih društev. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 5—6.
- Mencin Rudolf, Deklaracija slovenskega učiteljstva iz leta 1926, in njene miselne osnove. UT 6. VII. 1939, 6—7. — Sja 1939, št. 29, 2—3.
- Skulj Andrej, Za deklaracijo [iz l. 1926.]. UT 6. VII. 1939, 4.
- Kumelj Metod, Bežni pogled v najbližjo našo preteklost. [Učit. org. od 1931 dalje.] UT 6. VII. 1939, 5.
- Dimnik Ivan, Slovensko učiteljstvo in organizacija učiteljstva v državi. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 4—5.
- Ribičič Josip, Skrb učiteljske organizacije za mladinsko književnost. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 12.
- Vauda Mirko, Učiteljska organizacija in narodno obrambno delo. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 12—13.
- Kumelj Metod, Skrb za učiteljski naraščaj. [Pred vojno in po nji.] UT 6. VII. 1939, 17.
- Michler Ivan, Delo za gospodarsko osamosvojitve [učiteljskega] stanu. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 15—16.
- Iz zgodovine učiteljskih društev. [Brežice, Celje, Črnomelj, Dravograd, Gornji grad, Slovenske Konjice, Kozje, Kranj, Kamnik, Kočevje, Laško, Sv. Lenart v Slov. Goricah, Logatec, Litija, Ljubljana mesto, Ljubljana okolica — vzhodni del, Ljubljana okolica — zahodni del, Ljutomer, Maribor-mesto, Maribor-desni breg, Maribor-levi breg, Murska Sobota, Ormož, Ptuj, Radovljica, Slovenska Bistrica, Slovenj Gradec, Šmarje pri Jelšah, Šoštanj, Škofja Loka, Žužemberk. S slikami.] UT 6. VII. 1939, 7—10.
- Učiteljsko društvo Krško. UT 6. VII. 1939, 15.
- Rupnik Vinko, Učiteljski pevski zbor »Emil Adamič«. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 14—15.
- Ambrožič Josip, Učiteljska organizacija in strokovne nadaljevalne šole. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 14.
- Verk Miloš, Delo učiteljske organizacije za kmečko in gospodinjstvo nadaljevanje šolstva. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 14.
- Grum Rado, Gospodarski razmah sekcije [učit. organizacije]. UT 6. VII. 1939, 13.
- Hreščak Alojzij, Zveza slovenskih učiteljskih društev v Trstu. [Povojni. 1 sl.] UT 6. VII. 1939, 6.
- Završan Francka, Učiteljica v učiteljski organizaciji. [1 sl.] UT 6. VII. 1939, 13.
- V. M — ž., Nekaj spominov Luke Jelenca [na učit. društvo]. UT 6. VII. 1939, 3.

Janežič Jelo, »Popotnik« in učiteljska organizacija. Ob jubilejnim 60 letniku. UT 20. X. 1938, 1

Kratek oris dela učiteljske organizacije za obmejne in narodno mešane kraje. UT 11. VIII. 1938, 3.

Srebrni jubilej Vincencijeve konference v Kamniku. NL 13. II. 1938, 2.

Ob petdesetletnici Vincencijeve konference. [V Tržiču. 10 sl.] Cerkv. glasnik za tržiško župnijo 1939, št. 5.

M. P., Nekoliko zgodovine slovenskega sporta. Orači naše slovenske sportne ledine so imeli težko delo, da so pripravili tla današnjemu velikemu razmahu. SN 4. VI. 1938, 9.

Ob 20 letnici slovenskega sporta v Mariboru. V 30. XI. 1938, 15.

Beseda, dve o razvoju našega avtomobilizma. Avtomobilizem se pri nas iz razumljivih razlogov ni mogel razviti tako, kakor se je drugod. SN 27. V. 1939, 9.

Kratek pregled razvoja našega motociklizma. Nove športne motorje je spravil v promet šele l. 1910. Slovenec Ivan Puch, Ljubljana središče motociklistike. SN 27. V. 1939, 9.

Gorec Joso, Slovenec Ivan Puch. Ustanovitelj znane tvornice koles in motociklov je bil sin revnega bajtarja iz okolice Ptuja. SN 27. V. 1939, 9.

Iz zgodovine razvoja slovenskega kolesarskega športa. Kolo se je med Slovenci prav udomačilo šele pred dobrimi 50 leti. Središče kolesarstva je bila Ljubljana. Prvi kolesarski klub smo dobili l. 1887. [1 sl.] SN 27. V. 1939, 10.

Razvoj in napredek slovenskega kolesarstva. Nekaj zanimivih podatkov ob 50 letnici ustanovitve prvega slovenskega kolesarskega kluba. SN 29. IV. 1938, 4.

Lipovšek Marijan, Pregled slovenačkov alpinizma. Pregled 1939, 391—393.

Krickel Adalbert J. - Gaber Ante, Peš po Sloveniji leta 1828. KSM 1938, 4*—7*, 10*—11*, 17*—18*; 1939, 1*—4*, 17*—21*.

Frami, J. G. Seidl und Slowenien. Wie schon vor mehr als 100 Jahren unsere schöne Heimat besungen wurde. MZ 8. I. 1939, 11.

X. OBČNA ZGODOVINA

Debeljak Tine-Mole Rudolf-Stele France, Poljska, njena zgodovina in njen duh. V Lj. 1939. 68 str. 8°.

Dornik Stanko, Sovjetsko zgodovinopisje na novih potéh? LZ 1938, 93—96.

Furlan Boris, Racionalizem in revolucija. [Ob 150 letnici francoske revolucije.] Sd 1939, 262—276.

Hauptmann Lj., Nova avstrijska zgodovina in stara avstrijska vprašanja. [Opombe k Pircheggerjevi novi izdaji Mayerjeve »Geschichte Österreichs.«] LZ 1938, 599—601.

Kermanner Dušan, Socialna vsebina francoske revolucije. Sd 1939, 276—287.

Kraigher Vito, Delovno pravo v francoski revoluciji in porevolucijski Franciji. LZ 1939, 351—355.

Kyovsky Rudolf, Dvajset let Srednje Evrope. (Kratek pregled poskusov glede gospodarsko-politične ureditve povojne Srednje Evrope.) Sd 1939, 20—28, 94—100, 147—151.

Novak Matija, Napoleon. Sodalizio di S. Ermacora, Gorizia 1939. 71 str. 8°.

Orožen Janko, Karađorđevići. K dvajsetletnici Jugoslavije (1918 do 1938). Izdala in založila Vodnikova družba v Lj., 1938. 96 str. S slikami. 8°.

Sodnik Alma, Descartes, njegovo življenje in filozofija. Slovenska Matica v Lj., 1939. 135 str. 1 slika. 8°.

O: Logar Cene, Sd 1939, 473—474.

Sovre Anton, Stari Grki. Izdala in založila Mohorjeva družba, Celje 1939. 568 str. 231 slik. 4°. (Mohorjeve občne zgodovine II. zvezek.)

O: Košar Jože, ČZN 1939, 216—218. — Savnik Roman, Dj 1940, 83—84. — Trdan Fran, Č XXXIV, 1939-40, 295—302.

Stanič Stanko, Dobe in podobe iz cerkvene zgodovine. Gorizia, Sodalizio S. Ermacora, 1938. 106 str. 8°.

Zwitter Fran, Francoska revolucija v sodbi poznejših dob. Sd 1939, 292—299.

XI. ŠOLSKA ZGODOVINA

Binter Bogdan, Zgodovina za IV. razred ljudskih šol. Lj., 1939. 75 str. 8°.

Binter Bogdan - Vojteh Štrukelj, Zgodovina starega veka za drugi razred srednjih šol. V Lj., 1938. 148 str. S slikami. 8°.

Binter Bogdan - Vojteh Štrukelj, Zgodovina Jugoslovanov za tretji razred srednjih šol. Lj., 1938. 162 str. S slikami. 8°.

Binter Bogdan - Vojteh Štrukelj, Zgodovina Jugoslovanov za četrti razred srednjih šol. Lj., 1939. 180 str. S slikami. 8°.

Jančič Ivo, Naša zgodovina v slikah. [I. Od početka sveta do preseljevanja narodov. II. Od preseljevanja narodov do odkritij. III. Od odkritij do današnjih dni.] Natisnila in založila Učit. tiskarna. Lj. 1939. 8 str. + 3 mape s 30 + 52 + 40 listi. 8°.

O: ČZN 1939, 233. — Debevec Boris, UT 9. XI. 1939, 4.

Klemenčič Vlado, Iz starih in novih časov. Zgodovinska čitanka. Ilustriral Hinko Smrekar. Izdala Mladinska matica v Lj. 1939. 96 str. 8°. (Knjižnica Mladinske Matice 44.)

O: Kontler J., ČZN 1939, 232—233.

Orožen Janko, Zgodovina starega veka za V. razred srednjih šol. Lj., 1938. 199 str. 8°.

Pečjak Rudolf-Jan Baukart, Zgodovina za četrti razred meščanskih šol. Življenje Slovanov v novem veku. Lj., 1939. 193 str. S slikami. 8°.

Pečjak Rudolf, Zgodovina za drugi razred meščanskih šol. Stari narodi in naši davni pradedje. Lj., 1938. 156 + XII str. S slikami. 8°.

Pečjak Rudolf, Zgodovina za tretji razred meščanskih šol. Lj., 1938. 170 + XII str. S slikami. 8°.

Polak J. E., Zemljepisje in zgodovina. Pomožna knjižica za tretji razred ljudskih šol. Lj., 1938. 44 str. 8°.

Avtorsko kazalo

A. A. 91 b
A. A—c 98 a
A. B. 86 b, 120 b
A. D. 86 b
A. K. 96 b
A. R. 78 b
A. S. 121 a
A. —š. 116 b
—ar. 89 b
Adriaticus 97 a
Ahtik J. 97 b
Aldrovandi Marescotti L. 84 a, 87 a
Alföldi A. 103 b, 104 a
Alič F. 107 a
Ambrožič J. 123 b
Andrejka R. 91 b, 99 a, 109 a, 112 a
Antauer J. E. 117 a
Antoljak S. 82 a
Bg 120 a
Bt 99 a
B. A. 86 b, 120 b
Bajič S. 78 b
Balazič M. 95 a
Barbalič F. 119 a
Baš F. 76 b, 77 a, 79 a, 83 a, 88 b 92 b, 93 a, b, 98 b,

103 a, 104 a, 111 a, b
Baudek P. 111 b
Baukart J. 125 b
Baumgartner E. 98 b
Beg A. 78 b, 89 b
Bejek Š. 95 a
Benedetti A. 109 a
Bercieri A. 86 b
Berkopec O. 76 b
Bernik F. 88 b
Bevk S. 78 a
Binter B. 125 a
Blaznik P. 110 a, b
Borko B. 119 a
Boršnik-Škerlak M. 78 a
Boršnik B. 84 a
Božič L. 89 a, 112 b, 113 a
Bratina F. 109 a
Brecelj A. 78 b
Bren H. 81 a
Breščak I. 115 a
Breznik A. 76 b, 117 b
Breznik J. 78 b
Brnčič M. 78 b
Brodar S. 102 a, b
Bučar V. 79 b, 122 b
C. V. 96 a, 115 b
Capuder K. 82 b

Cossar Ranieri M. 88 b
Cvetko D. 99 b
—č 109 b, 112 a
Čadež S. 84 b, 92 a, 105 b
Čadež V. 94 a
Čermelj L. 79 b, 80 a, b, 112 b, 119 b
Černe F. 81 a
Černič M. 118 a
Četina M. 88 a, 120 a
Čontala M. 117 b, 120 a
Čremošnik G. 81 b, 101 a
D. A. 86 b
(D. N.) 90 a
D. R. 100 b, 101 a
Debelak M. M. 78 b
Debeljak A. 96 a
Debeljak T. 96 a, 117 b, 119 a, 121 a, 122 a, 124 b
Dedic J. 107 b
Defranceschi I. 80 b
Deisinger E. 101 a, 116 b
Del Bianco G. 83 b
Dimnik I. 123 b
Dobernink S. 117 a
Dobida K. 115 a
Dokler A. 76 a

- Dolar A. 85 a
 Dolenc L. 97 a
 Dolenc M. 108 b
 Dolenec I. 88 a
 Dopsch A. 111 a
 Dornik I. 121 a
 Dornik S. 124 b
 Dostal J. 115 a
 Dostal R. 82 b, 85 a, 90 b,
 91 a, b, 94 a, 96 a, 100 b,
 101 a, 110 a, 112 a, b, 113 b,
 117 a
 Dragaš B. 118 b
 Druzović H. 121 a
 Duhn F. 103 b
- E. J. 114 a
 E. P. 104 b
 E. V. S. 89 b
 Egger R. 105 b
 Ehrlich L. 102 b
 Eichler F. 103 a
 Engelman M. 121 b
 Engelsberger R. 90 a
 Epaídasch 94 b
 Eppich J. 96 a
- F—i—k 94 a
 F. K. 123 a
 F. O. 116 b
 F. P. 86 b, 120 a
 F. S. 112 b
 f. k. 118 b
 Fabius 113 b
 Fabjančič Vl. 83 b, 90 b, 91 b,
 112 a
 Fajfar T. 119 b
 Ferjančič F. 121 b
 Flisar J. 101 a
 Frami 124 b
 Fremersdorf F. 104 a
 Frlić A. 87 a
 Furlan B. 124 b
- G. Fr. 120 b
 G. I. 119 a
 G. J. 80 a, 90 a
 G—y 113 b
 Gaber A. 87 b, 92 a, 98 b,
 124 a
 Gabrijelčič F. 116 a
 Gaeta G. 85 a, 97 a
 Gangl E. 120 b, 122 b
 Gaspari M. 99 b, 115 b
 Gerkman F. 122 a
 Gerlanc M. 119 b
 Gigante S. 77 b
 Glaser J. 117 a
 Glauert G. 98 a, 110 b
 Glonar J. 101 a, 111 a
 Gnus A. 123 a
 Godina F. 88 a
 Godina J. 95 a
 Godina M. 96 b, 107 a
 Godina Š. 108 a
 Göstl F. 81 a
 Gojkošek M. 95 b
 Golec J. 121 b
 Golf 97 b
- Golia V. 109 a
 Gomilšek F. 96 b
 Gorec J. 124 a
 Goričar M. 93 b, 98 b, 99 a,
 114 b
 Govekar F. 89 a, 120 a
 Graber G. 106 a
 Grabrijan M. 109 a
 Gracar J. 81 a
 Gradišek F. 112 a
 Grafenauer B. 82 a, 87 a,
 110 b, 111 a
 Grafenauer I. 101 b
 Grebenc O. 116 a
 Gregorič J. 94 a, b, 114 b,
 115 a, b
 Grilc B. 103 a
 Grisogono P. 78 b, 83 b, 87 b
 Grivec F. 81 b, 82 a, 106 a
 Gros P. 97 b
 Grum R. 123 b
 Gumilar F. 87 b, 90 a, 94 b,
 109 b, 117 a
- H. J. 99 b, 100 b
 Hajšman J. 80 a
 Hauptmann L. 83 b, 92 b,
 108 a, 124 b
 Herič F. 99 a
 Hiti F. 88 b
 Hochreiter E. 121 a
 Hoffiller V. 103 b
 Hofmann E. 105 a
 Hreščak A. 123 b
 Hrovat I. 89 b
- I. G. 119 a
 I. J. 85 a
 I. K. 119 b
 I. M. 111 b
 —i— 103 a, 121 a
 —ič. 85 a, 95 a, 107 b, 119 b
 —ine 102 a, 109 b
 —ipl— 100 a
 —iz— 89 b
 Ilešič F. 82 b, 83 a, 117 b
 Ilešič S. 80 b, 98 a
 Inko 77 a
 Intihar A. 117 a
 Invalid, Vojni 109 b
- J. 111 b
 J—lo 110 a, 116 b
 J. E. 114 a
 J. G. 80 a, 90 a
 J. H. 99 b, 100 b
 J. I. 85 a
 J. K. 91 a
 J. M. 113 b
 J. O. 78 b, 82 b, 122 b
 J. P. 86 b, 97 a, 117 a
 J. R. 119 b
 J. T. 96 b
 j. p. 82 b, 83 a, 97 a
 Jančič I. 125 a
 Jandasek L. 122 b
 Janez 86 b
 Janež S. 115 a, 117 b, 118 a
 Janežič J. 116 b, 123 a, 124 a
- Jantsch F. 103 b
 Janžekovič J. 77 a
 Jarc J. 94 a, 111 b
 Jenko J. 113 b
 Job 110 b
 Jonke P. 99 b
 Jürgens A. 76 b
 Jurčec R. 87 a
 Justin E. 116 a
- K. 111 b
 (K.) 88 a
 K. A. 96 b
 K. F. 123 a
 K. I. 119 b
 K. J. 91 a
 K. M. 94 b, 102 a
 K. O. 120 b
 K. P. 94 a
 k. f. 118 b
 k. —š. 81 a, 97 a, 109 a, 110 a
 Kafka K. 109 b
 Kapus V. 112 a
 Karlin M. 118 b
 Karlovšek J. 102 a, 116 a
 Kelemina J. 108 b
 Kermauner D. 78 a, b, 80 a,
 113 a, 124 b
 Kidrič F. 77 b, 82 a, b, 98 b,
 119 b
 Kimovec F. 121 a
 Klausberger J. 112 b
 Klebel E. 81 b, 108 b, 110 a
 Klekl J. 95 a
 Klemenc J. 98 b
 Klemenčič J. 122 a
 Klemenčič V. 125 b
 Knaflič R. 83 a
 Knaflič V. 78 b
 Knieszsa I. 110 b
 Knific F. 90 a
 Koblar F. 120 b, 121 b
 Kocijančič B. 83 b
 Kocmur J. 79 b
 Kočevan C. 85 a
 Kokolj M. 117 a
 Kolar V. 100 a
 Koprivec I. 100 a, b
 Korotanski F. 87 b
 Koruza A. 95 a
 Kos A. 107 a
 Kos F. 102 b
 Kos F. K. 101 a
 Kos M. 77 a, b, 99 a, 108 b
 Kostanjevec J. 80 b
 Košan J. 109 a
 Koštial I. 99 a, b
 Kotnik F. 100 b
 Kovačič F. 106 b
 Kračun Z. 117 b
 Kragelj M. 87 a
 Kraigher V. 108 b, 124 b
 Kraker J. 99 b
 Kramberger F. 92 b
 Kramer A. 117 b
 Kranjc C. 119 b
 Kranjec S. 86 b, 87 a
 Krauland J. 110 b
 Krauland W. 98 b

- Kraus F. 89 b
 Kreft B. 121 a
 Kreft V. 85 a
 Krickel A. 124 a
 Kronist 81 a
 Kršič J. 82 a
 Krumpetar F. 77 b
 Kučinič V. 82 a
 Kučy J. 97 a
 Kukovec V. 84 a, 86 b
 Kumelj M. 123 a, b
 Kumer J. 117 b
 Kunaver F. 85 a
 Kurent N. 100 a
 Kurent T. 106 a
 Kušej G. 109 a
 Kušej R. 122 b
 Kyovsky R. 124 b
- L. — 81 a
 Lir. 116 b
 L. P. 78 b
 —lj— 121 b
 Labacensis 91 a
 Lah I. 83 a, 84 b, 120 b
 Laharnar I. 98 a
 Lang A. 77 b
 Lasciac A. 83 a
 Lavrenčič J. 78 b
 Lavrič J. 110 a
 Lesjak D. 83 b
 Lilek E. 80 a
 Lipold F. 78 b
 Lipot H. 88 b
 Lipovšek M. 121 a, 124 a
 Lodrant O. 116 b
 Logar J. 119 a, 120 a
 Lončar D. 79 b
 Lovrenčič J. 96 b, 100 b, 117 b
 Ložar R. 101 b, 103 b, 104 a, b, 105 a, b, 114 b, 115 a, 116 a
 Lukman F. K. 117 b, 119 a
 Lyall A. 79 b
- M. 113 b
 M. Hani 99 a
 M. I. 111 b
 M. Iv. 111 b
 M. J. 113 b
 M. K. 94 b, 102 a
 M. P. 124 a
 M. P. M. 84 b
 M. S. 94 b
 M. T. 88 a
 M. V. 100 a
 M—ž. V. 123 b
 —m. 78 b
 mfs 110 b
 —m. p. — 82 a, 113 b
 Makarovič Avg. 113 a
 Makarovič Ado 100 a
 Mal J. 79 a, b, 81 b, 108 a, 122 a
 Malenšek J. 78 a
 Malgaj I. 95 a, 96 b, 112 b
 Malinov D. 95 b, 100 b, 101 a
- Malnerič M. 87 b, 101 b, 114 b
 Markič J. 111 b
 Markič M. 99 a
 Marković M. 84 a
 Marolt F. 101 b
 Marolt M. 115 a
 Matičič I. 116 a
 Maučec J. 99 a, 120 a
 Maučec M. 102 a
 Maurin E. 100 b
 Mavrel B. 101 a
 Megušar S. 118 a
 Melik A. 111 b
 Mencin R. 123 a
 Merhar A. 121 b
 Mervar F. 98 a
 Mesesnel F. 115 a, b, 116 a
 Michel P. H. 78 a
 Michler I. 123 b
 Mihalek O. 119 b
 Mihelič A. 97 b
 Mihelič S. 111 a
 Mikolji V. 109 a
 Mikuž S. 79 a, 115 a
 Mileta J. 107 a
 Minafik F. 96 a
 Mišič F. 98 b, 99 a, 111 b, 112 a, 113 b
 Mladineo I. 81 a
 Mlaker L. 107 a
 Mlekuz V. 120 a, b
 Möderndorfer V. 96 b, 102 a
 Mohaj T. 88 a
 Mohorič F. 90 a
 Mohorko I. 96 a
 Mole R. 124 b
 Moro G. 77 a
 Moulin L. 87 a
 Mravljak J. 88 b, 97 b, 109 a, 110 b
 Murko M. 99 a
 Mušič D. 118 b
 Mušič M. 94 a, 102 a, 114 b
- (N. D.) 90 a
 N. P. 109 b
 —nik 78 b
 (n—n) 92 a
 Nagy T. 104 a
 Novak L. 113 b
 Novak M. 124 b
 Novak Viktor 77 a
 Novak Vilko 94 b, 99 a, 102 a
 Nowotny K. A. 103 a
- O. F. 116 b
 O. J. 78 b, 82 b, 122 b
 O. K. 120 b
 —oj— 98 a
 —on 100 a
 —or. 86 b, 100 a
 Omerzu D. 88 a
 Orel B. 101 b, 115 b
 Orljak V. 116 b
 Orožen J. 88 a, 124 b, 125 b
 Oschinsky D. 77 b
 Ozvald K. 116 b
- P. 90 b, 93 b
 P. E. 104 b
 P. F. 86 b, 120 a
 P. J. 86 b, 97 a, 117 a
 P. K. 94 a
 P. L. 78 b
 P. M. 124 a
 P. M. M. 84 b
 P. N. 109 b
 P. P. 109 b, 110 b
 Pn. R. 83 b
 P. S. 96 b
 pč. 88 b, 94 b
 p. j. 82 b, 83 a, 97 a
 —p. m. — 82 a, 113 b
 Pavčič M. 117 a
 Pavlin R. 84 b
 Pechuška F. 82 a
 Pečan J. 118 b
 Pečjak R. 125 b
 Pečnik I. 87 a
 Pedo 88 a
 Pellegrinetti 106 b
 Perko L. 115 b, 123 a
 Perz J. 99 b
 Pestotnik P. 78 b
 Petre F. 80 a, 82 a, b
 Petrikovits H. 104 a
 Petrovec C. 116 b
 Pettauier L. 99 a
 Pink K. 98 b
 Pintar I. 117 b, 118 b, 119 a
 Pirchegger H. 88 a, 110 a
 Pirnat V. 116 b
 Pivec-Stele M. 76 a, 119 b
 Podbevšek A. 115 a
 Pokorn F. 90 a
 Polak J. E. 125 b
 Polec J. 106 b, 108 b, 109 a
 Poljanec A. 79 b, 80 a, 111 a
 Poljanec J. 85 a, 96 b
 Popelka F. 111 a
 Popović M. 102 a
 Potočnik A. 91 a, b, 92 a, 96 b, 100 b
 Potočnik D. 114 a
 Premrl S. 118 b
 Prepeluh A. 84 b
 Prijatelj I. 79 b
 Prochazka J. 80 a, b
 Proteus 115 b
 Pustoslemšek R. 83 a, 120 b
- Quarantotti G. 80 a
- R. A. 78 b
 R. D. 100 b, 101 a
 R. J. 119 b
 R. Pn. 83 b
 —r 109 b, 116 b
 Radnoti A. 104 a
 Rakočević M. F. 119 b
 Ravnik R. 86 b
 Regali J. 116 a
 Regally V. 118 b
 Rehar R. 81 b, 114 b
 Reisman A. 83 a, b, 84 a, 86 b
 Reisner J. 118 a

- Remec A. 107 a
 Ribičič J. 116 b, 123 b
 Ribnikar A. 83 a, 122 b
 Rijer 112 b
 Rizzoli A. 112 a
 Rojs I. 94 b
 Rombonsky 123 a
 Roos A. 111 a
 Roš F. 78 a
 Rous Š. 111 a
 Rupnik V. 123 b
 Rus J. 77 a, 79 a, 88 b, 89 b,
 90 b, 91 a, b, 92 a, 102 a,
 104 a, 107 b, 110 b, 111 a,
 119 a
 Ružič A. 78 b
- S. 82 a, 95 b, 113 b
 St. 96 a, 111 b
 S. A. 121 a
 S. E. V. 89 b
 S. M. 94 b
 S. P. 96 b
 S. Stanislav 106 a
 S. V. 106 b
 —s 96 a, 104 b
 —sch 88 a, 109 b, 113 a, 116 a
 Sagadin Š. 109 a, 122 b
 Sajovic R. 122 b
 Sancin I. 85 a
 Sandona A. 83 a
 Saraval G. 97 a
 Saria B. 77 a, 101 b, 103 b,
 104 a, b, 105 a, 106 a
 Savnik R. 90 a
 Schauer A. 89 b
 Schauer D. 114 a
 Schleif H. 106 a
 Schlosser P. 92 b, 93 a, b,
 94 a, b, 96 a, 98 b, 99 a
 Schmid W. 103 a, 104 b, 105 a
 Schwanke R. 77 b
 Schwidetzky I. 99 b
 Senkovič M. 120 a
 Sevar H. 97 b
 Sholar J. 81 a
 Sič A. 92 a
 Simonič I. 76 a, 89 b
 Singer S. 88 b
 Sinkovich E. 102 a
 Skalič A. 107 b
 Skasa F. 113 b
 Skubic A. 98 a
 Skulj A. 123 a
 Slavič M. 106 b, 120 a
 Slokan 83 a
 Smodič A. 79 a, 95 b, 98 b,
 105 a, b, 112 a, b, 118 b
 Smolej S. 105 b, 106 a
 Sodnik A. 119 b, 124 b
 Sojer F. 90 b
 Soklič J. 94 b
 Solovjev A. 108 b
- Soški 84 a
 Sotošek J. 111 b
 Sovre A. 124 b
 Sperans 79 b, 82 b
 Spindler V. 78 a, b, 84 b
 Stanič S. 107 b, 124 b
 Starzacher K. 108 b
 Stefanich M. 81 a
 Stelè F. 77 a, b, 79 a, 80 a,
 90 b, 92 b, 95 b, 101 a, 114 b,
 115 a, b, 116 a, 119 a, 124 b
 Steska V. 92 a, 97 b, 98 a,
 102 a, 106 b, 107 b, 115 a, b
 Stupica A. 87 b
 Styriacus 117 a
 Sušnik M. 89 a.
- Š. F. 112 b
 —šk 81 a, 97 a, 109 a, 110 a
 Šantel S. 101 b
 Šarabon V. 84 b
 Sašel J. 90 b
 Sašelj I. 87 b, 88 b, 94 a, 97 b,
 98 a, 101 b, 110 a, 116 a,
 119 a
 Šavli O. 80 b
 Šijanec F. 114 b
 Škafar J. 95 a
 Škerl F. 91 a
 Snuderl M. 121 a
 Špur K. 111 b
 Štrekelj A. 122 a
 Štrukelj I. 117 a
 Štrukelj V. 125 a
 Šumenjak S. 109 a
 Šušterič J. 84 a
- T. J. 96 b
 T. M. 88 a
 T. V. 97 a
 tč 90 a
 —tg— 84 a
 Tanc A. 113 a
 Tiller V. 90 a, 94 b, 96 a, 97 b
 Tomažič F. 90 b
 (Tonkin) 81 b
 Tomšič I. 80 b
 Torggler K. 76 b
 Travner V. 77 a, 92 b, 93 b,
 94 a, 108 a, 109 a
 Trdan F. 81 a
 Trdan T. 119 a
 Trdina J. 99 a
 Trnjevski L. 80 b
 Trstenjak D. 109 a
 Turk E. 84 a, 87 a
 Turk J. 106 b
- U. 112 b
 Ukmar V. 121 a
 Uratnik F. 113 a
- V. C. 96 a, 115 b
 V. E. S. 89 b
- V. M. 100 a
 V. S. 106 b
 V. T. 97 a
 Valmin N. 102 b
 Vandot J. 88 a
 Vauda M. 123 b
 Veider J. 89 a, 94 b, 106 b
 Velušček C. 105 b
 Verk K. 123 a
 Verk M. 116 b, 123 b
 Veselko F. 95 b
 Vilfan J. 78 b
 Vodè A. 110 a
 Vodopivec V. 84 a
 Volc J. 94 b
 Vošnjak B. 84 a, 87 b
 Vouk I. 117 a
 Vratuša A. 95 a
 Vuča J. 80 a
 Vulič N. 103 b
 Vurnik S. 110 a
- Wagner W. 103 b
 Widmer G. 89 b, 99 b, 108 b,
 110 a
 Wijk N. van 106 a
 Wilfan J. 122 b
 Wester J. 92 a, 111 a
- XYZ 101 a
- Zadravec J. 112 a, b
 Zakrajšek K. 81 a
 Zaplotnik J. L. 81 a, b
 Završ A. 81 b, 91 a, 109 b
 Završan F. 123 b
 Zazula J. 98 a
 Zdešar A. 101 a, 107 b
 Zelko I. 106 b
 Zika I. 121 a
 Zobec I. 117 b
 Zorc R. 83 a
 Zorman V. 97 b
 Zotz L. 102 b
 Zupanc J. 123 a
 Zupančič J. 120 a
 Zupanič K. 101 a
 Zupanič N. 83 a
 Zwitter F. 77 a, 79 b, 110 b,
 125 a
- ž. 120 b
 Žebot F. 86 b
 Žerjav A. 120 a
 Žiberna J. 97 a
 Žic N. 82 a, 97 a
 Živič V. 80 a
 Žižek F. 100 a
 Zontar J. 90 a, 108 b, 109 a
 Žunkovič D. 109 b
 Zupančič J. 113 a
 Zupanič N. 99 b

Slovstvo

Ernst Klebel, Langobarden, Bajuwaren, Slawen. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, LXIX (1939), str. 41—116.

Razprava posega s svojo vsebino tudi v starejšo zgodovino Slovencev in ozemelj, ki so bila Slovincem ob njihovem prihodu v novo domovino sosednja. Avtor obravnava najprej vire za zgodovino langobardskih selitev, skuša določiti čas teh selitev in pokrajine, ki so jih naseljevali in skozi katere so se selili Langobardi, vse tja do odhoda v Italijo 568. Glede časa bivanja Langobardov v Panoniji pred odhodom v Italijo navajajo viri različno število let (42, 40, 22, 12). Avtor je za 22 let, torej za prebivanje v Panoniji med 546 in 568. Do tega rezultata so prišli pred Kleblom že drugi (tako tudi Gradivo za zgodovino Slovencev, I, 30, opazka 4). Jedro Klebove razprave je poglavje o virih in pripovedkah o naselitvi Bajuvarov ter vprašanju glede prihoda Bajuvarov v njihovo sedanjo domovino. V Podonavju niso Bajuvari sprva prodrli v Alpe. Venec krajevnih imen, potekajočih v alpskem obrobem pasu iz antične dediščine, vrsta samostanov, ki so tamkaj ustanovljeni v obmejnem predelu, in slovanska krajevna imena kažejo na to. Ob Donavi proti vzhodu, meni Klebel, so Bajuvari sprva naselili predel do Melka, kajti Melk je, po mnenju, ki ga ima Klebel od E. Kranzmayerja, izvajati od slovanskega *medja, to je meja proti Slovanom. Proti temu je poudariti, da razlago Melka in krajev podobnih imen iz slovanske lingvisti odklanjajo (prim. S. Pirchegger, Die slawischen Ortsnamen im Mürzgebiet, 109, 110) in da z »meja« tvorjena krajevna ali vodna imena ob narodnostnih mejah med Slovani v Alpah niso sicer znana. Kar se Bajuvarov posebej tiče, meni avtor, da so se ti kot pleme izoblikovali šele ob Donavi ter da so nekaj na Češkem in Moravskem stanujoči drobci Germanov pripomogli k tvorbi bajuvarskega plemena. Stara teorija, da so Bajuvari iz Bajoheima došli Markomani, se zdi Kleblu neverjetna. Prihajali so pa, po avtorjevem mnenju, Bajuvari na Donavo in se tu razprostirali v etapah šele od okoli 520 dalje.

Da bi podal čim popolnejšo podobo o nemških plemenih na jugovzhodu, je avtor v kratkem zadnjem poglavju zbral nekatera najvažnejša poročila virov o prodiranju Slovanov proti zapadu in jugu. Čeprav ni imel namena biti popoln ali podati obsežen kritičen pretes vseh poročil, ki prihajajo v poštev, bi se dal seznam vendarle še spopolniti z nekaterimi, ki se mi zde prav tako važna kot naštetja. Za boje Obrov v Sremu okoli 580 bi moral avtor navesti poročila sodobnika Menandra Protektorja, ne pa Zonarova, ki je živel v 12. stol. Padec Srema spravlja avtor pravilno v zvezo s prodiranjem Obrov in Slovanov proti zapadu, kjer pride do prvih bojov z Langobardi in Bajuvari. V redu se mi zdi, da veruje Klebel avtorju »Conversio Bagoariorum et Carantanorum« glede vladanja kralja Sama v Karantaniji. Po smrti tega vladarja, pa meni Klebel, opiraje se na jezikovna opažanja pri krajevnih imenih, so Bajuvari, nekako okoli 665 do 675, zasedli pokrajino južno od Donave do Dunajskega gozda, nekako okoli 720 do 730 pa dolino reke Anize. Ne moremo soditi, koliko drže tukaj jezikovna izvajanja, gotovo pa je, da je južno od Donave bila Aniza politična meja med Bavarci in »Avarijo« prav do zmag Karla Velikega nad Obri ob koncu 8. stol. Bajuvari po tem torej niso mogli zasesti in imeti v svoji oblasti današnjega Podonavja med Anizo in Dunajskim gozdom že od druge polovice 7. stoletja sem.

M. Kos.

Karl Torggler, Zur Auslegung des Schwabenspiegelschubes über die Rechte des Herzogs von Kärnten. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, germ. Abt., LX, 1940, str. 291—300.

Številnim nemškim raziskovalcem, ki so se bavili z razlago Schwabenspieglovega vstavka o pravicah koroškega vojvode, se je sedaj pridružil še K. Torggler. Svoja izvajanja navezuje na mnenje, ki ga je izrazil znani pravni zgodovinar H. Voltelini v spominskem zborniku ob 70 letnici G. v. Belowa (Aus Politik und Geschichte, 1928) in ki se izraža v tezi, da Schwabenspieglovega poročila ni mogoče jemati kot vir za zgodovino koroškega vojvodskega ustoličevanja, marveč le kot zanimivo pričevanje o političnih ciljih, ki jih je v 14. stoletju zasledovalo koroško stanovsko plemtvo.

Z vso upravičenostjo se pridružuje Volteliniju, da je častna služba državnega lovskega mojstra izmišljotina 13. stoletja in da je oprema, ki se do podrobnosti opisuje, z izjemo lovskega roga, narodna noša slovenskega kmeta. Če Voltelini priznava, da se je spomin na slovensko plemensko kneževino ohranil skozi stoletja in se je to še v 14. stoletju javljalo v zahtevi, naj se vojvoda zagovarja pred kraljevim sodiščem le v slovenščini, se Torgglerju ne zdi verjetno, da se je vojvoda v resnici moral slovensko zagovarjati.

Ako se pri tem sklicuje na načelo osebnosti prava, ga prav ta argumentacija pusti popolnoma na cedilu. Kajti ni vojvoda tisti, ki prinaša svoje pravo v deželo, marveč ga je le ljudstvo pozvalo, da mu deli pravico po lastnem deželnem pravu. To deželno in plemensko pravo je tisto, po katerem mora po ustoličenju živeti novi deželni knez, podobno kakor je tudi za vladarja nemške države po njegovi izvolitvi veljalo frankovsko pravo, ki se je moral po njem ravnati, pa čeprav to ni bilo njegovo rodno pravo. Iz te edine pravilne predpostavke je tudi razumljiva zahteva in pravica, da se je smel karantanski vojvoda na samem cesarskem dvoru braniti v slovenščini, doma pa ga je mogel v prvi instanci tožiti pred navadnim sodnikom edino le Slovenec, ker je zanj veljalo slovensko pravo, ki je poznalo le svoja lastna sodišča v deželi, dočim je mogel in moral Nemec tožiti koroškega vojvodo le pred kraljevim sodiščem, ker je on živel po nemškem pravu, po katerem je državnim knezom moglo soditi le dvorno sodišče.

Te stvari Švabsko zrcalo čisto jasno razlikuje in je zato nepotrebno, da Torggler z Riedlerjem misli, da so s slovenščino v 13. in 14. stoletju samo skušali otežkočiti obtožbo deželnega kneza. Iz virov (Ulrik Lichtensteinski in dr.) pa razen tega vemo, da so tudi t. zv. višji bili slovenščine popolnoma zmožni. V zvezi s samobitnostjo slovenskega prava, ki je teoretično veljalo za karantanskega deželnega kneza in ki ni mogel živeti po dvojnih različnih pravnih normah, je tudi Schwabenspieglova zahteva, da koroški vojvoda ne sme biti nikjer drugod deželni knez. S tem se je lepo ujemala tudi težnja nemških vladarjev, da se ne kumulirajo v eni roki različne teritorialne enote, ki so se tolikokrat izkazale za skrajno nevarne osrednji oblasti. To so važni momenti, katere bo odslej morala upoštevati tudi nemška znanost, ki bo menda šele vlila tudi naši domači historiografiji impulza, da zavije iz izvoženih kolotečin in od posnemanja namišljenih avtoritet na pot razumskega tehtanja in samostojnega vrednotenja.

Torggler, ki ne pozna moje skoraj dve leti pred njegovo izišle študije o Schwabenspieglo, se strinja z menoj, da ne moremo ločiti lantlute od lantsaessen ter ene (z Graberjem in Voltelinijem) prišteti med deželsko gosposko, druge pa med podložne kmete; oba izraza pomenita svobodne kmete. Ker je bila s tem prevrnjena njegova predstava o fevdopravni zgradbi deželne oblasti, misli Torggler, da je treba Schwabenspieglov zapis, ki je bil vendar napravljen vprav zaradi čisto posebnega pravnega značaja slovenske karantanske vojvodine, nekoliko pretolmačiti (umdeuten). Trdi torej, da so vojvodskega kmeta, ki je bil že od nekdaj odbran iz določene rodbine, v Švabskem zrcalu spremenili v prosto voljenega sodnika, formalna vprašanja na prihajajočega novega kneza pa naj bi se kar na lepem sprevrgla v pravico, da so kmetje mogli poslanega kneza tudi odkloniti, če jim ni bil všeč.

S tako razlago bi postavili na glavo ves razvoj, kakor se je naravnim potom razvijal in odigral v toliko drugih primerih. Upoštevati je treba posebne koroške razmere, kjer je slovenski plemič hotel živeti po nemškem fevdnem pravu, po pravu slovenske plemenske kneževine je živel v glavnem le še slovenski kmet, ki je zato tudi edini upravičen, da si po slovenskem običajnem pravu izbira in določa novega deželnega kneza. Ne morem si misliti, da bi mogli kmetje potisniti v stran stanove in si namesto njih prisvojiti ustolitvene pravice. Plemiški stanovi so priznali, da je Koroška — po Unrestovih besedah — slovenska dežela in zato niso marali osporavati pravic narodnega deželnega prava; o nobenem stanovskem protestu ne čujemo, nasprotno pa vetrinski opat Janez izrečno ugotavlja zadovoljstvo kmetov, ko so mogli z ustoličenjem zopet zadostiti svojemu pravnemu naziranj: populus gratulatur, cum cerneret modum sue provincie recenser. Nič torej ne govori o kakih posebnih ciljih koroškega plemstva v zvezi s Schwabenspieglovim zapisom, ki ostane s svojo arhaistično vsebino trdno slej ko prej kot najprvotnejši vir za vznik in državopravni pomen karantanskega knežjega ustoličenja.

Jos. Mal.

Dr. Erwin Wienecke, Untersuchungen zur Religion der Westslawen. Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte, 1. Heft. 1940. 8°. Str. XXVIII + 327 ter 19 tab.

Avtor hoče v pričujočem delu zamašiti vrzel, da so izšla dela o verstvu in starozitnostih Slovanov v češčini, poljščini in ruščini ter njih prevodi v francoščini in italijanščini, ne pa tudi v nemščini. Težavo glede množine virov in gradiva vidi v tem, da so bili Slovani takoj, čim so se pojavili v zgodovini, tudi že pokristjanjeni. Res je, da zahodni Slovani niso prišli v dotiko z narodom, ki bi premogel kakega Tacita, marveč s primitivnimi, a bojevitimi Germani, s katerimi se je vnel z vero povezan boj na življenje in smrt, vendar pa kljub temu ne drži piščeve mnenje, da so Slovani v krščanski dobi takoj in popolnoma opustili svoje staro poganstvo. Še dolga stoletja so živeli v nekakem dvoverstvu, saj biča škof Hren v svojih pridigah, da sicer tako pobožni Slovenci še v njegovem času niso pozabili nekaterih svojih poganskih bogov.

Ako bi bil pisatelj upošteval poleg direktnih poročil tudi gradivo našega bajeslovja, bi ne mogel trditi, da se v slovanski folklori ni ničesar ohranilo, kar bi kazalo na občeslovanski značaj posameznih božanstev. V nasprotju z germanskim Wodanom da poznajo Slovani le na lokalno območje omejene in poznane bogove. Prav tako tudi ni resnična trditev, da bi verstvo starih Slovanov ne pripisovalo svojim bogovom določenih funkcij, marveč da jim je bila lastna le vera v najrazličnejše in neštevilne demone, poleg katerih so se le tu pa tam mogli dvigniti in vzdržati tudi nekateri lokalni bogovi.

Da temu ni tako, naj omenim, da so razen Poljakov, Čehov, Slovakov, Hrvatov in Srbov poznali tudi Slovenci Peruna kot boga groma in bliska, ki ga torej niso mogli prinesiti Rusom šele Varjagi, ker bi ga sicer ostali Slovani ne mogli poznati pod istim imenom in z istim kulturnim namenom. Podobno je z bogom živine in pastirjev Velesom ali z mogočno boginjo Mokošo, ki jo vsi starejši viri omenjajo in ki se je zdela dvomljiva, a se je sedaj pokazala, da jo pozna slovenska pripovedka kot mogočno ajdovsko čarovnico Mokoško. Češčenje Roda in Rojenic je pri Slovencih ohranilo neverjetne podobnosti z malikovalsko slavitvijo pri Rusih, prav tako so z žerjavico prenašali Slovenci kot tudi Rusi svojega domačega in ognjiščnega penata dedeka ali ščura v novo hišo ali na novo stanovanje, tudi dežela mrtvih senc, nav, jim ni tuja, kakor tudi še toliko drugih mitoloških osebnosti in podrobnosti, ki bi jih Wienecke rad ošibal kot izmišljotine nekaterih analistov in historiografov ter obsodil vztrajanje pri teh bojeslovnih podobah kot slavomanske težnje po lastnem Olimpu.

Prav na osnovi slovenskega gradiva s področja narodnih pravljic, pripovedk in ohranjenega bajeslovja se da sestaviti precej jasna slika o svetovnem nazoru starih Slovencev, ki se presenetljivo ujema z ruskimi predstavami in je zato popolnoma neumestno in neutemeljeno Wieneckejevo stališče, da je nemogoče primerjati med seboj mitološka verovanja posameznih slovanskih narodov, ker da so »plemenske razlike in vplivna območja prerazlična«.

Odrekaajoč Slovanom vsak umetnostni smisel in sleherno spretnost za upodabljanje bogov v lesu in kamnu, misli Wienecke, da je treba to, kar se je ohranilo arheološkega gradiva, prištevati v dobro inventarju germanskih staroselcev (Restgermanen); kdor bi pa na podlagi okoliščin najdb in starih (tudi nemških) popisov še hotel pripisovati odkrite idole slovanski kulturi, ta je ali panslavist ali pa nepopolnopravni romantik. Pri taki načelni usmerjenosti tudi ne priznava kulta sonca in njegovega znamenja, kolesa. Pravi, da ni mogoče nikjer zaslediti in dokazati sončnega kulta, ko o tem v naših navadah in običajih obstoji toliko svedočb, kakor le za malokatero drugo stvar. Omenjam naj le sončna kolesa na podbojih koroških hiš ali kotalitev žarečih koles ob kresnem sončnem prazniku ali pa naravnostno rusko izjavo (v pregovoru), da so predniki »živeli v lesu in molili h kolesu«. Nepotrebno je tudi tako vneto vračanje policefalije slovanskih bogov. Če Wienecke sam prizna, da je bila mnogoglavost sosedom čisto neznana, kako meni, da so sicer popolnoma verodostojni kronisti, ki so razmere pri Slovanih zaradi bližine svojega bivališča mogli dobro poznati, si mogli na celem izmisliti nekaj, o čemer nikoli in nikjer drugod niso slišali?

Delo nas zelo dobro informira o obstoječem strokovnem slovstvu, ki ga avtor navaja v posebnem pregledu na začetku svoje študije, vestno citira med tekstom, na koncu pa prinaša v prilogi posebej v kronološkem zaporedju izida še bibliografijo k starejši zgodovini raziskovanja slovanskega verstva. Glede našega Triglava navaja n. pr. poleg Linhart in Trstenjaka tudi Kučjevo knjigo Fünf Jahrhunderte Triglav (1938). Misli, da gora ni dobila imena po bogu; ker ne upošteva, da božanstvo poznajo tudi srbske narodne pesmi, je prepričan, da gre le za (stettinski) lokalni vzdevek boga ognja Svaroga, ki se v zmanjševalni (ne patronimični) obliki imenuje tudi Svarožič. V razpravi, ki načenja in obravnava toliko resnih versko-zgodovinskih problemov, bi raje pogrešal časopisno lahkotnost, da je želela na Triglav postaviti boga eine dem Chauvinismus huldigende panslawistische Geschichtsforschung und Religionskunde.

Jos. Mal.

Dorothea Oschinsky, Die Urbare des Bischofs von Brixen im 13. und 14. Jahrhundert. Breslau 1938. — Mala osmerka. 32 strani.

Razprava je del disertacije, ki jo je avtorica predložila za dosego doktorskega naslova. Podaja opis in oceno rokopisov ter vsebine brixenskih škofijskih urbarjev iz 13. in 14. stoletja, ne obsega pa objave urbarialnih tekstov. Ker je imela brixenska cerkev tudi posest na Slovenskem, od katere je bila po obsegu in pomembnosti največja ona v blejskem in bohinjskem kotu, moremo v opisanih urbarjih iskati tudi popis brixenske posesti na slovenskih tleh. Res se od enega urbarskega odlomka in osmih urbarjev, ki jih avtorica opisuje, nanašajo trije urbarji tudi na brixensko posest okoli Bleda in v Bohinju: 1. urbar iz l. 1253 (perg. kodeks v Državnem arhivu v Münchenu, posest v Bohinju in okoli Bleda na fol. 174 do 175'); 2. urbar, sestavljen med 1306 in 1309, toda naknadno datiran s 1370 (perg. kodeks v Državnem arhivu v Münchenu, posest okoli Bleda fol. 45' do 48'); 3. urbar, sestavljen med 1324 in 1327, toda naknadno in napačno datiran s 1320, ki je pa glede brixenske posesti na Kranjskem (fol. 58 do 61', fol. 89 do 89') dobeseden prepis urbarja, navednega pod 2 (perg. kodeks v Državnem arhivu v Münchenu).

M. Kos.

Die Urkunden der Brixner Hochstiftsarchive 1295—1336. Unter Mitwirkung von Bertha Richter - Santifaller herausgegeben von Leo Santifaller und Heinrich Appelt. 1. Teil. 1. Lieferung (1295—1317). 1940. Verlag von S. Hirzel in Leipzig. (Brixner Urkunden, II. Band). Velika osmerka. 288 str.

Srednjeveške listine iz arhivov brixenske škofijske cerkve, ki je imela bogato posest tudi na slovenskih tleh (Bled, Bohinj, Koroška), morajo zanimati tudi slovenskega zgodovinarja. Naš Glasnik je objavil v 10. letniku, 1929, str. 65, poročilo o prvem zvezku tu omenjene zbirke, ki ima objavljene listine od 845 do 1295 in je izšel 1929. Letos je izšel prvi snopič prvega dela drugega zvezka z listinami od 1295 do 1317. Med njimi so tudi nekatere, ki se tičejo blejske

posesti briksenske cerkve (št. 127, 1309 okt. 10, iz Škofijskega arhiva v Briksenu; št. 149 a; št. 159 in št. 164, 1312 junij 29 in avg. 21, iz Muzejskega arhiva v Ljubljani; št. 179, 1313 apr. 13, listina češkega kralja Henrika, ki je sicer izdana v Ljubljani, toda se tiče zgornjega Poadizja; iz Drž. arhiva v Bozenu). M. Kos.

Robert Schwanke, Beiträge zum Urkundenwesen der Grafen von Cilli (1341–1456).

Mitteilungen des österreichischen Instituts für Geschichtsforschung, XIV. Ergänzungsband (1939), str. 411–422.

Avtor podaja v tej kratki razpravi le nekatere doneske k zgodovini listine celjskih grofov. Obravnava način, kako so celjski grofje svoje listine pečatili: v 14. stoletju le z enim pečatom, v 15. stoletju s tremi vrstami pečatov. Vprašuje se, kako se je pečenje vršilo in kdo je pečat hranil, razpravlja o sopečatenju in sopečatnikih ter končno podpisih židov na celjskih listinah. V drugem poglavju govori Schwanke o kanclerjih in pisarjih celjskih grofov. Pisarna Celjanov je bila, posebno do 1436, za čuda primitivno organizirana in majhna, česar bi pri velikem pomenu in veljavi tega rodu ne pričakovali. Vodilne osebnosti v celjski grofovski pisarni so bili največ župniki iz Celja in Laškega. Avtor podaja seznam pisarjev celjskih listin, ki bi se pa dal iz gradiva, ki mu je bilo neznano, še spopolniti. V tretjem poglavju govori avtor o beležkah, ki jih je pisarna Celjanov ali so jih grofje, toda šele v zadnjem desetletju svojega obstoja, na listine zapisovali; o načinu, kako so vodili v celjski pisarni registre (tudi šele od 1436) in o izdelavi konceptov. Svoja izvajanja je Schwanke naslonil na gradivo, ki ga je črpal iz arhivov na Dunaju, v Gradcu, Celovcu in Ljubljani. Dalo bi se pa to še pomnožiti in s pomočjo novega gradiva sestaviti popolnejša celjska diplomatika, ko so ti kratki, vendar ob pomanjkanju podobnih del dobrodošli doneski, ki jih tu naznamo. Kajti še mnogo vprašanj je glede celjskih listin nerešenih. Njihova osvetlitev in rešitev bi bilo koristno predložiti k objavi celjskih listin, registrov in fevdnih knjig, tako bogatih na vsebini tudi za zgodovino slovenskih krajev. M. Kos.

Josip Mravljak, Kmetški upori na Slovenskem. Popravljen in dopolnjen ponatis iz »Večernika«. Maribor 1940. V samozaložbi. 91 str.

Kreftova ugotovitev v uvodu k Veliki puntariji, »da Slovenci še vedno nimamo podrobne zgodovinske študije o uporih slovenskih kmetov«, je po avtorjevem lastnem priznanju sprožila pričujoče delo. Vendar pa Mravljak ni gledal svoje naloge v samostojni podrobni obdelavi kmečkih uporov na podlagi vseh virov, objavljenih in neobjavljenih, marveč bolj v kompilaciji dosedanjih ugotovitev. Uporabil je samo tiskane vire in literaturo, ki jih navaja v posebnem, ne prav popolnem seznamu. Nerodno je pri tem seznamu tudi to, da navaja pri razpravah, ki so izšle v znanstvenih časopisih, samo časopis, imena avtorja pa ne, tako da na pr. Meyer ni nikjer imenovan kljub vsemu svojemu delu za pojasnitev upora l. 1515. Ker viri za nekatere upore sploh niso objavljeni, za druge pa le delno, sta bili v takih primerih točna kontrola tujih ugotovitev in samostojna obdelava dogodkov nemogoči, ker se avtor arhivalij načelno ni posluževal.

Po kratkem, precej shematičnem uvodu o vzrokih kmečkih uporov pri nas, opisuje Mravljak kratko vse kmečke upore, ki so se vršili na Slovenskem od ziliškega (1478) preko vseh treh največjih (1515, 1573, 1635) in številnih manjših s krajevnim značajem in pomenom do upora na Kočevskem ob francoski zasedbi (1809). Knjižica je kompilacija, zato se v podrobnosti ne bom spuščal. Nekatere napake, ki so v njej, so pač dediščina porabljene literature, in mesto, kjer se bodo te stvari popravile, ne bo kritika, marveč to, kar si želimo vsi: podrobna zgodovinska študija o uporih slovenskih kmetov.

Tako delo bo namreč zahtevalo mnogo več, kakor je dal Mravljak. Predvsem bo njegov avtor moral obdelati tudi vse arhivalno gradivo in pri tem uporabiti tudi doslej v tem pogledu tako neizrabljen vir, kot so urbarji in podobno. Lotiti se bo moral namreč čisto novih vprašanj v zvezi z vzroki in strukturo kmečkih uporov pri nas in z značajem kmečkih zahtev ob takih prilikah. S takim podrobnim delom, ki bo odgovarjalo tudi na vprašanja te vrste, pa bo zrasla zgodovina kmečkih uporov v mnogo več, kakor je samo opis poteka bojev, zrasla bo v zgodovino slovenskega kmeta od poznega srednjega veka do srede 18. stoletja.

Mravljakovo delo v znanstvenem oziru ni prineslo nič novega, delno je bilo celo ob svojem izidu že zastarelo, je pa v glavnem dobra poljudna kompilacija o kmečkih uporih na Slovenskem. Naloga, ki jo je omenil Kreft, je pa seveda kljub temu ostala še neizpolnjena. Bogo Grafenauer.

Milan Durman, Hrvatska seljačka buna 1573. Zagreb 1936. 179 str.

Trdni temelji preučevanja hrvatsko-slovenskega kmečkega upora l. 1573. so bili položeni z objavo ohranjenega arhivalnega gradiva za ta upor, ki jo je oskrbel Rački ob tristoletnici tega velikega kmečkega gibanja (Starine, VII in VIII, 1875 in 1876). To gradivo so uporabljali v svojih razpravah o posameznih vprašanjih, ki so v zvezi s tem uporom, že mnogi avtorji in so ga nekateri (na pr. Kaspret) tudi dopolnjevali z novimi najdbami, najboljše pa ga je uporabil pred Durmanom Hartinger J. v obliki podobne publikacije (Hrvatsko-slovenska seljačka buna g. 1573, Osijek 1911).

Durman je hotel podati s svojim delom v primeri z dosedanja literaturo nekaj novega. Glede vsebine dogodkov se mu to seveda ni posrečilo, ker so bili vsi viri, ki jih je uporabljal, že prej z vso potrebno natančnostjo in vestnostjo izrabljeni. Durmanovo delo je zasnovano popolnoma podobno kakor Hartingerjevo: po obsežnem uvodu o različnih kmečkih uporih v Evropi od Anglije do Rusije opisuje najprej vzroke kmečkega upora na Hrvaškem, potem zgodovino Stubice in Susedgrada, kjer je Tahi s svojimi nasilstvi sprožil veliki upor. Temu sledi opis dogodkov v l. 1573. Kot sklep je dodal Durman še opis nekaterih drugih kmečkih uporov na Hrvaškem.

Nova je pri Durmanu predvsem ocena dogodkov, a to bolj v uvodu, kjer postavlja trditve, da so kmečki upori nekakšen produkt vrenja, ki je nastalo zaradi propadanja fevdalizma in nastajanja kapitalizma. V delu samem je ta pogled ostal popolnoma neobdelan, v novi oceni dogodkov pa se je omejil Durman na nekaj splošnih, le deloma opravičenih opomb na račun vse hrvaške historiografije. Gradivo je uporabljeno dovolj vestno, opis razvoja dogodkov je do podrobnosti točen, vendar znan že po Hartingerjevem delu. Možnosti novih metodičnih prijemov, ki jih je pokazalo v zadnjem desetletju preučevanje sorodnih zgodovinskih problemov drugje, Durman ne pozna. V poglavju o vzrokih je sicer na novo uporabil razne podatke iz hrvaških urbarjev, sicer se pa novi prijemi le malo kažejo, kar razočara zlasti zaradi mnogo obetajočega uvoda. Marsikje vznbuja delo celo vtis, da je v večji meri kompilacija, kakor bi hotel avtor sam priznati: Kaspretove razprave citira na pr. samo iz druge roke (po Hartingerju) in tudi sicer se je v precej izdatni meri poslužil v hrvaški historiografiji seveda ne ravno nenavadnega prepisovanja dosedanjih del v obliki citatov. Delu je dodan obsežen seznam virov in literature, ki pa ni popoln.

Tako je Durman le v nekaterih ozirih popolnejši od Hartingerja, v drugih pa je slabši od njega (poleg že opisanih stvari tudi glede tehničnih strani znanstvenega dela: točnega citiranja itd.). Zgodovinar, ki se bo bavil s hrvaško-slovenskim kmečkim uporom l. 1573., se ne bo smel zadovoljiti z enim samim od obeh del, marveč bo moral uporabljati obe.

Bogo Grafenauer.

Andreas Posch, Die kirchliche Aufklärung in Graz und an der Grazer Hochschule.

Graz 1937, 8°, 190 str.

Profesor cerkvene zgodovine na graški univerzi skuša v tem delu pojasniti značaj prosvetljenstva vodilnih cerkvenih krogov v Gradcu in na graški univerzi v pogledu na dušno pastirstvo, vzgojo duhovščine in teološko znanost. Gradivo je črpal iz spisov prosvetljenih teologov, cerkvenih in državno-cerkvenih odlokov in iz graških arhivov. Rezultati njegovega raziskovanja so naslednji:

Kakor v Avstriji sploh, tako tudi na štajerskem prosvetljenstvo cerkvenih predstavnikov ni bilo enotno, temveč nam kaže skoraj toliko različnih odtenkov, kolikor je bilo njegovih pristašev. Kolikor pa je možno podati skupno oznako njihove prosvetljenosti, je treba reči, da so vsi zagovarjali jožefinsko državno cerkvenstvo, da so enostransko smatrali za bistvo vernosti moralo in državljanske kreposti in da je vsem mogoče očitati površnost in precenjevanje svoje dobe. Zlasti pa naglašajo pisatelji, da jim kljub njihovi prosvetljenosti ni mogoče očitati načelnega teološkega racionalizma, to je, da temeljev vere in razodetja niso nikoli zapustili, ker bi tega tudi državna cenzura ne bila dopustila. Zasluge so si pridobili s tem, da so se borili proti praznovernosti, postranskim in često škodljivim primesim ljudske pobožnosti in se prizadevali za boljši pouk ljudstva in za intenzivnejše in času primerno dušno pastirstvo.

Za nas prihaja to delo v pošte, ker so v njem ex professo obdelani trije teologi naši rojaki, Anton Luby, profesor moralne teologije, Gašpar Rojko, najprej profesor filozofije, nato pa profesor cerkvene zgodovine v Gradcu in v Pragi, in Franc Gmeiner, najpomembnejša osebnost graške univerze v jožefinski dobi, profesor cerkvenega prava in cerkvene zgodovine. Vsi ti so se literarno marljivo in vplivno udeleževali, Gmeiner celo na več področjih. Pisatelj analizira in ocenjuje njihova dela v pogledu na nazore prosvetljenstva in njihov znanstveno-zgodovinski pomen.

K lepemu delu bi pripomnili le to, da pisatelj, kar se tiče Lubyja, ni zadosti izkoristil graških arhivov in da nam ime »cerkvena prosvetljenost« ne ugaja prav, ker je bila dotična prosvetljenost le prosvetljenost cerkvenih krogov, kolikor so prišli pod vpliv necerkvenih nazorov, ne pa prosvetljenost Cerkev.

J. Turk.

J. Polec, Pripombe kranjske deželne komisije k Martinijevemu osnutku avstrijskega državlanskega zakonika. Zbornik znanstvenih razprav jurid. fakultete univerze kr. Aleksandra I. v Ljubljani, XVI (1940), 205—219.

Pod skromnim naslovom je prispeval pravni zgodovinar, vseuč. prof. dr. J. Polec, važen odlomek iz naše narodne pravne zgodovine, predvsem iz zgodovine tako malo obdelanega procesnega prava.

Redakcija še sedaj v glavnem pri nas veljavnega državlanskega zakonika se začenja prav za prav l. 1790, ko je ustanovil cesar Leopold II. »komisijo za zakonske stvari« in ji postavil na čelo podpredsednika vrhovnega justičnega oblastva, Martinija. Ta se je poglobil v starejši Hortenov osnutek (1786) in v prusko deželno pravo (1794) ter sestavil popol-

noma izviren elaborat, ki ga je poslala vrhovna justična uprava l. 1797. posameznim deželnim komisijam, med drugim tudi v Ljubljano. Čeprav se je morala presoja osnutka držati točno omejenih smernic, bi vendar radi poznali vsebino pripomb kranjske deželne komisije iz zapisnika z dne 17. aprila 1798, ki ga pa dotlej še ni bilo mogoče najti.

V teku revizije zahodnogališkega državlanskega zakonika pa je ukazala dvorna komisija za zakonske stvari l. 1804, naj se zberejo še provincialni statuti in običaji, ki so že prešli v pravo in jih brez očitne škode ne bi bilo mogoče odpraviti. Za Kranjsko določena referenta sta predložila zaradi vojnih dogodkov svoje pripombe šele l. 1807. Stanovski odbornik Jožef pl. Kalchberg je prav značilno branil stari pravni in socialni red: Deželne in krajevne navade naj veljajo vedno za nezapisan zakon v primerih, kjer pisani zakoni ničesar ne odredijo in dokler jih ti ne razveljavijo. Mladoletnikom se more odreči privoljenje v zakon tudi zaradi očitne neenakosti stanu, posebno ako bi zaradi tega mogla trpeti prihodnja sreča otrok. Zemljiškim in desetinskim gospodkam mora biti zavarovana pravica, prisiliti zanikrne podložnike in desetinarje k obdelovanju svojih zemljišč, ter jih pri tem ne sme ovirati načelo o prostem razpolaganju lastnika s svojo stvarjo. Dedna dacha se mora plačati tudi, če se na dotičnem zemljišču ne pridelajo plodovi; primanjkljaj je treba nadomestiti z denarnim zneskom. Da bi se ohranili fidejkomisi, ne sme biti razlog za njegov prenehanje, ako se ob premembi užitnega lastnika opusti zaprositi za potrditev. Zakonska določila, ki omejujejo znesek konvencionalne kazni, ne smejo veljati za javne dache. Klavzula deželne obveze za škodo naj se obdrži še nadalje.¹

Drugi referent, svetnik deželnega sodišča Anton Gollmayr, je obravnaval v svojih pripombah priposestevanje in zastaranje, zasebno rubež, se izrekel zoper deželno obvezo za škodo, pač pa želel ohraniti v deželi zelo običajno posestno tožbo, tako imenovano tožbo zaradi nasilja. S tem je opozoril prof. Polec na izredno važno pravno ustanovo, o kateri dotlej pri nas še nihče ni razpravjal. V arhivalnem gradivu za zgodovino Kranja in okolice zlasti 17. in 18. stoletja sem našel zelo pogosto omenjeno to vrsto tožbe, n. pr. 11. avgusta 1713 je vrgla trsteniška soseska na zemljišču podložnika kranjskega župnika dr. Iv. Jak. Schillinga z voza seno, ki ga je hotel omenjeni podložnik peljati župniku v Kranj. Obenem so mu zarubili voz. Kranjski župnik je poslal trsteniški soseski poziv, v katerem poudarja, da je on prva instanca nad omenjenim podložnikom in njegovo zemljo, da traja njegova posest leto in dan, torej je mirna in pravična, ter da ceni storjeno nasilje nad 300 duk. Obenem zahteva, da vrne soseska voz in se z njim glede odškodnine poravnata, sicer bo nastopil pravno pot. Ker se trsteniška soseska ni uklonila, je tožil župnik pri deželnem glavarstvu. Sledili so naroki. Obtoženci so zatrjevali, da je bil 11. avgusta zapovedan praznik iz obljube, ko ni bilo dopustno nakladati in voziti seno. Župnik pa je dokazoval, da je ljubljanski škof že prejšnje leto 1712. odpravil takšne praznike, pa tudi trdil, da kljub temu soseska vobče nima oblasti kaznovati, ker bi z enako pravico takoj tudi obesila tatu, ki bi ga zalotila pri dejanju. Zastopniki soseske so nato obžalovali svoje dejanje in prosili poravnave, župnik pa je vztrajal pri zahtevi odškodnine.² Podobni so drugi primeri. Zaradi motenja podložnih zemljišč podložnik sam torej ni mogel tožiti niti tožen biti, marveč le njegov zemljiški gospod kot pravi lastnik.

Gollmayrju se pa želja ni izpolnila. Zakonodajna komisija na Dunaju je odklonila l. 1809. med drugimi tudi uzakonitev tožbe zaradi nasilja. Jos Zontar.

Pavle Urankar, Zgodovina trga Motnika in okraja. Ljubljana 1940, str. 140.

Po številnih bolj ali manj posrečenih izdajah lokalnih zgodovinskih orisov, ki so pisani brez znanstvenih ambicij zgolj v propagandne svrhe, smo dobili knjigo, ki sicer tudi opisuje le košček naše zemlje, a je plod intenzivnega znanstvenega dela, temeljito podprtega z domačim in inozemskim (Gradec) arhivalnim gradivom.

Pisatelj je razdelil knjigo v tri velika poglavja: 1) Od začetka do 16. stoletja, 2) Od 16. stoletja do francoske zasedbe, 3) Motnik v 19. stoletju. V njih obdeluje preteklost v vsakem oziru zanimivega trga Motnika tako v luči razmerja do grajske gosposke kot v borbi za ohranitev trške avtonomije; prikazuje nam cerkveno življenje, zlasti pa daje poudarka gospodarskemu razvoju naselbine, katere položaj se je v različnih dobah menjal tako, kakor se je prestavljala prometna zveza med Stajersko in Primorjem. V zgodnjem srednjem veku je bilo to ozemlje zvezano preko Tuhinjske doline. Ob njenem vходу se je razvil Motnik, ki je imel spočetka kmečko osnovo. Moti se pa pisatelj, ko trdi, da je bila zemlja v Motniku razdeljena na delce (str. 14); iz priloženega posnetka katastrske mape 1825 je razvidno, da je sicer parcelacija razdrobljena, vendar so deleži zelo neenakomerno porazdeljeni in maloštevilni, kar je razbrati tudi iz priloge 3 (str. 122/3); v letu 1542 je namreč imel samo en posestnik osem niiv, eden šest, trije po pet, vsi ostali pa še manj. — Prometna lega je povzročila, da se je težišče motniškega gospodarstva že zgodaj prestavilo na obrt in trgovino. Ko je bil Motnik 1423 formalno povzdignjen v trg, se je torej menjal le pravni značaj, ne pa gospodarski ustroj. Izmed obrti se je razvilo zlasti usnjarstvo; saj je bila usnjarija po ustnem izročilu doma pri vsaki drugi

¹ Prim. o tem J. Polec, Paberki o klavzuli deželne obveze za škodo, GMS XX (1939), 290—303.

² Prim. spise 1714, 15./6., 31./7., 20./8., 27./8., 6./9. v žup. arh. v Kranju.

hiši in se je v manjši meri obdržala do danes; škoda, da se je dragoceno gradivo usnjarskega ceha pred desetletji izgubilo. — Gospodarska stiska, ki je zajela Motnik že v 16. stoletju, se je stopnjevala na koncu 17. stoletja, ko so preusmerili zvezo med Podonavjem in Primorjem v Črni graben. Gospodarsko življenje Motnika je ugašalo. V tej stiski so se začeli tržani zopet vračati k zemlji. Srenjski svet, na katerem so delali laze, jih je reševal iz najhujše zadrege. Železnica, ki je v preteklem stoletju pustila Motnik ob strani, je ta razvoj še bolj podčrtala. Premogovnik Bela—Motnik je sicer obetal prinesiti novo življenje, a zaradi nerednega obratovanja tudi od tu ni mogla priti prava rešitev. Motnik je danes pretežno kmečki trg, ki so mu zadnji formalni sledovi trške avtonomije prenehali 1874. Ob tem razvoju se ni čuditi, da ima Motnik danes manj prebivalstva, kot ga je bilo 1869.

Knjigi, v kateri zelo pogrešam pregledne situacijske karte, je dodanih deset prepisov raznih listin; opremljena je z imenikom oseb in krajev ter s stvarnim kazalom. — Solidno dokumentirani zaključki predstavljajo važen doprinos k spoznavanju življenja naših trgov v preteklosti.

Pavle Blaznik.

Vinko Möderndorfer, Slovenska vas na Dolenjskem (Št. Jurij pod Kumom). Slike izvršil Franjo Stiplovšek. 1938, 176 str.

Z željo, da pripomore k spoznavanju položaja našega kmečkega življa, je izdal avtor lepo opremljeno knjigo, ki obravnava občino Št. Jurij pod Kumom s socialno-gospodarskega stališča. Delo temelji na izčrpno zbranih statističnih podatkih in je ponazorjeno s številnimi razprednicami.

V zgodovinskem poglavju nam pisatelj predločuje dobo fevdalizma, ko je tu gospodovala svetna in cerkvena zemljiška gosposka. Na podlagi današnjega posestnega stanja skuša lokalizirati srednjeveške župane, ki jih tudi na teh tleh dobimo v razmeroma visokem številu. Seznam ledinskih imen zaključuje to poglavje, ki bi ga mogel avtor še precej razširiti. Tako bi se n. pr. dala izvršiti točna lokalizacija starih gruntov na podlagi urbarjev in katastrske mape, zasledovali bi lahko razvoj kajzarstva, študirali parcelacijo, ugotovili razliko v kulturi tal od 1825 do danes in podobno.

V sledečih poglavjih obravnava pisatelj posebnosti v značaju našega kmeta; temu odstavku je dodana bogata zbirka narodopisnega blaga (ljudska medicina, iz pustnega, božičnega, velikonočnega časa, čarovnice i. dr.). Obširno govori o prebivalstvu, ljudskem gibanju, zdravstvenih in prehranjevalnih razmerah, o telesnem razvoju otroka; v posebnem poglavju nas seznanja s posestnimi razmerami, kmetijskim pridelovanjem, razpravlja o stanju in bilanci kmečkega gospodarstva ter o njegovi težki zadolžitvi. — H koncu obravnava še problem krize, kjer nam odkriva številne vzroke propadanja.

Avtor je svojo občino temeljito obdelal z vseh strani. Izčrpno zbrano gradivo ga je pripeljalo do številnih rezultatov, ki veljajo le deloma tudi za ostalo slovensko ozemlje. Zato se mi zdi, da je pisatelj v marsikaterem primeru le prehitro prišel do splošnih zaključkov, do generalizacije. Tako naj n. pr. razpored I. priča, da je jedro slovenske vasi naš mali posestnik, to so nemanici, četrtinski do tričetrtinski zemliaki (str. 65). Tudi sicer so sodbe včasih prenašljive. Zadržim naj se le pri strani 66: »Če je bil kdaj slovenski kmet v resnici lastnik slovenskih kmetij, to je 12 ha plodne zemlje (str. 61: mera slovenskih kmetij je bila pred poltisoč leti dvanajst hektarov njiv in travnikov), tedaj je prišel v dobi tisoč let točno na ta ali drugi način ob polovico posesti. Kdo si je vse to prisvojil? Statistično moremo ugotoviti prav tolikšno veleposest na slovenskih tleh... V Sloveniji je 900.000 ha zemlje v rokah posameznikov, ki imajo posestva v izmerah čez 12 ha, posestniki do 12 ha pa imajo skupno 377.000 ha. Razmerje je kakor 70,5 : 29,5.« — O kaki enotni prvotni izmeri na slovenski zemlji ni govora. Rekonstrukcija kmetij v Poljanski dolini kaže najrazličnejšo izmero: od 6,4—33 oralov (upoštevane so le njive in travniki); razlika je vsaj v splošnem odtod, ker ni zemlja povsod enake kakovosti. Rekonstrukcija kmetij na gorenjskih freisinških posestvih obenem dokazuje, da so gruntni svojo zemljo v glavnem skozi stoletja obdržali; v kolikor je niso, je odpadla večinoma na kajzarje. S to zemljo si torej veleposestniki niso kaj prida opomogli. Avtorju so veleposestniki že trdni gruntnarji (str. 57). Vendar lastnika 12 ha plodne zemlje, kateri prišteva pisatelj tudi pašnike (str. 61), pač ne moremo šteti za veleposestnika; upoštevajmo samo gorat, slabo rodovitven svet, kakršnega pri nas ni malo.

A vse to so le posameznosti. V splošnem je Möderndorferjeva Slovenska vas temeljito delo, prežeto z resnostjo in ljubeznijo do naše zemlje. Želimo, da bi bilo v pobudo za slična preučevanja po ostalih naših predelih. Zakaj šele na širši osnovi se nam bo pokazala v pravi luči celotna slika slovenske vasi.

Pavle Blaznik.

Dr. P. Strmšek, Šmarsko-rogaško-kozjanski okraj. Izdalo in založilo Tujskoprometno društvo v Šmarju pri Jelšah. 1940. 60 str.

Brošura je propagandnega značaja; vzbuditi hoče zanimanje za ta košček slovenske zemlje, ki je večinoma daleč od glavnih prometnih žil in zato navzlic naravni lepoti in kulturnemu bogastvu doslej veliko premalo poznan. Ker je delo informativno, tem bolj pogrešamo pregledne orientacijske karte, ki bi nam ozemlje bolj približala; skica ob naslovni strani ne služi temu namenu, ker je nepregledna. Brošura je opremljena s številnimi slikami, od katerih so nekatere uspele, druge so pa slabo reproducirane in bi lahko brez škode izostale.

Naj ob tej priliki poudarim, da bi bilo treba pri nas sploh bolj paziti na pisavo krajevnih imen. Saj so krajevna imena marsikje edini in najbolj zgovorni dokument preteklosti. Mnoga so se ohranila še iz časov, iz katerih ni sicer nikakih poročil. Kot tako važen vir je treba krajevna imena pisati tako, kakor jih slišimo iz ust domačinov. Ni vseeno, ali ima kraj, imenovan po svetniku, pridevek Šent ali pa Svet. V prvem primeru imamo splošno opraviti s starejšo naselbino. Zato nas moti v tej brošuri neenotna pisava imen raznih Št. Petrov (na Medvedovem selu, pod Sv. gorami, v Savinjski dolini), dasi pozna narod samo eno obliko krajevnega imena; da pa se ločijo prebivalci posameznih istoimenskih vasi, se imenujejo oni iz Št. Petra pod Sv. gorami Šentpetrani, iz Št. Petra na Medvedovem selu Šentpetrčani, a Savinjšani so Šenpečarani (str. 54).

V ostalem bo pa brošura svojemu namenu dobro služila in je samo želeli, da bi avtor svoje delo v tej smeri uspešno nadaljeval. P. Blaznik.

Dr. V. Tiller, Brežice z okolico, 1937, 13 str.

Sevnica in okolica, 1938, 27. str.

Krško in okolica, 1938, 26 str.

Dekanija Videm v brežiškem okraju, 1939, 32 str.

Tudi te brošurice, ki so opremljene s slikami in orientacijskimi kartami, služijo propagandno-informativnemu namenu. Zelo mnoge stvari se v brošurah ponavljajo; zato bi bilo bolj priporočljivo, da bi izdal avtor stvarino vseh štirih brošur v enotnem delu. S tem bi odpadle tudi vse divergence, ki jih ni malo (višine, razdalje in podobno). Pisava krajevnih imen ni enotna, a tudi sicer v marsikaterem primeru netočna.

Brošure so izšle, preden je Kos M. z izdajo urbarjev salzburske nadškofije omogočil oziroma olajšal vpogled v to težko pogrešljivo gradivo. Na podlagi Kosovega uvoda bi mogel avtor marsikaj dopolniti. Če je n. pr. za Sevnico najstarejša ohranjena listina komaj iz 1513 (Sevnica, str. 10), so za to ozemlje na razpolago srednjeveški urbarji iz 1309, 1322, 1448.

V vseh brošurah se ponavlja trditev, da je 859 podaril Ludovik Nemški oba sevnška gradova in brežiški grad salzburskemu nadškofu Luipramu. Iz Kosove izdaje salzburskih urbarjev pa je razvidno, da se da zasledovati posavska salzburska posest le do 895 (str. 20/1). — Ni izpričano, da je »Richenburg«, kamor je pribežal 838 knez Pribina, današnji Rajhenburg (Sevnica, str. 23). — Mogočni salzburski ministeriali se imenujejo po Rajhenburgu že od srede 12. stol. (Kos, I. c., str. 32), ne šele od 1290 dalje (Sevnica, str. 23). — Krški krojaški ceh iz 1399 ni — kot domneva avtor — najstarejši ceh vseh slovenskih mest in trgov (Krško, str. 16), ker je starejši ljubljanski krznarski (med 1365—1379, Zwitter, Starejša kranjska mesta in meščanstvo, str. 56). P. Blaznik.

Franc Bernik, Zgodovina fare Domžale. Druga knjiga. Groblje 1939.

Delo z vso natančnostjo in do najmanjših podrobnosti pregledno predločuje doživljanje in razmere v domžalski fari od l. 1923 do l. 1939. Opremljeno je z mnogimi slikami. Vzor za sodobne farne kronike. J. Turk.

Župnija sv. Antona Padovanskega na Viču. Ob tridesetletnici. Uredil J. Jalen. Vič 1938.

Knjižica popisuje ustanovitev župne cerkve na Viču in življenje viške župnije v njenih prvih 30 letih. Koristen opis, ki ga krasi več slik. J. Turk.

Pax et bonum, Spominski listi, posvečeni sedemstoletnici minoritskega samostana v Ptuj. Ptuj 1939.

S slikami opremljena publikacija, pri kateri je sodelovalo več pisateljev, pripoveduje o zgodovini minoritskega reda sploh in posebej o minoritih v Ptuj. Za zgodovinske podatke iz starejših časov virov in literature večinoma ne navaja. Dobro pa seznanja čitatelja z njihovim sedanjim stanjem in delovanjem. J. T.

Kartuzijani in kartuzija Pleterje. Izdal kartuzijanski samostan Pleterje, 1938.

Zelo lična in s 106 slikami v bakrotisku opremljena knjiga prijetno in nazorno opisuje življenje kartuzijanov. V začetku tega orisa označi sv. Bruna, ustanovitelja kartuz. reda, na koncu pa nam nudi kratko zgodovino samostana Pleterje brez navajanja virov in literature. Solidno poljudno-znanstveno delo je pisano predvsem v duhovno spodbudo. J. T.

Anton Zdešar, Kratak obris zgodovine usmiljenih sestra sv. Vincencija Pavelskega. Marijin Dvor 1937.

S slikami okrašena knjiga prikazuje početke, razvoj in razširjenje te dobrodelnice družbe kakor po vseh drugih deželah, tako tudi v Sloveniji. Zlasti koristno je poglavje o prvih usmiljenkah v Ljubljani, ki je sestavljeno na osnovi arhivalnega gradiva, čeprav to ni posebej označeno. J. T.

Karmelski spomini. Ob 50 letnici samostana karmeličank na Selu. Ljubljana 1939.

Opis življenja karmeličank v samostanu Selo, v katerega so vpleteni zanesljivi zgodovinski spomini na ustanovitev in prvih 50 let tega samostana. S slikami okrašena knjiga je pisana v duhovno spodbudo. J. T.

P. Alfonz Furlan, Zgodovina frančiškanske cerkve v Novem mestu. Novo mesto 1937.

Drobna brošura popisuje na osnovi samostanske kronike, kako se je ta cerkev gradila in popravljala, katere bratovščine je imela in katere osebe so bile v njej pokopane. J. T.

Janez Veider, Knežinja Ema, naša prva svetnica. Groblje-Domžale 1939.

S slikami okrašeno in češčenju sv. grofice Heme namenjeno ljudsko berilo, ki se poleg zgodovinskih podatkov naslanja na legendarična poročila in pobožno tradicijo. J. T.

Zgodovina tiskarstva, knjižarstva in knjižničarstva

Čas, kakor naš sedanji, ki v posebni meri ustvarja zgodovino in je zato poln možnosti in negotovosti, je malo prikladen za čisto nova daljnosežna dela. Bolj prijazen je delom statistike in inventarizacije, ki s pregledom tega, kar je že storjenega, polagajo temelje za bodoče delovanje. Zato ni čudno, da moramo zaznamovati v zadnjih 3 letih več strokovnozgodovinskih del tega značaja.

Miroslav Ambrožič: Tiskarstvo. Ljubljana, Samozaložba, 1937, 8°, 280.

Prva slovenska knjiga o tiskarstvu, čeprav ima značaj priručnika in je zato v pretežni meri posvečena tehnični strani tiska, ima vendar tudi kratke zgodovinske preglede. Poglavlje o začetku tiskarstva in razvoja tipografije v drugih deželah in pri nas (20—34) omenja prve slovenske tiskarje v 15. in prve slovenske tiskarne v 16. stoletju, poglavje o naši domači papirni industriji (212—216) pa starejše slovenske papirne mline iz 16., 17. in 18. stoletja in nova podjetja 19. stoletja. Končno (279—280) podaja nekaj virov in slovstva.

Anton Štrekelj: Organizacija grafičnega delavstva v Sloveniji. Črtice iz njene zgodovine (1867—1938). Izdala in založila Zvezna organizacija Saveza grafičnih radnikov i radnica Jugoslavije v proslavo 70 letnega obstoja organizacije graf. del. v Sloveniji. Ljubljana, 1939, 4°, 102.

Ko v 1. delu knjige prikazuje razvoj Izobraževalnega društva za tiskarje v Ljubljani, predhodnika sedanje organizacije, prinaša tudi biografske podatke o posameznih tiskarjih in podatke o posameznih tiskarskih podjetjih. Stvarno in imensko kazalo ter seznam slik.

Cene Kranjc: Naše tiskarstvo v letih 1918—1938. Ljubljana, 1939, Spominski zbornik Slovenije ob dvajsetletnici kr. Jugoslavije 226—262.

Ceprav se članek bavi pretežno z najnovejšim časom, prinaša povsod zgodovinske podatke za naše tiskarne in knjižnice, in je v uvodu zbral vse slovstvo o tem predmetu.

Oton Berkovec: Die Anfänge des Buchdruckes bei den Südslaven. Prag, Slavische Rundschau XII (1940), 1—2 (1440—1940). Der Buchdruck bei den slavischen Völkern. 42—63.

Po podrobnem prikazu ustanovitve prvih črnogorskih, srbskih in hrvatskih tiskarn obravnava (57—61) prvega slovenskega tiskarja v Benetkah, protestantske tiskarne za slovenske knjige v Nemčiji (Urach, Tübingen, Wittenberg, Regensburg), prvo tiskarno v Sloveniji, Janez Mandelc v Ljubljani (1575—1581), jezuitske tiskarne za slovenske knjige v inozemstvu, drugo tiskarno v Sloveniji, Janez Mayr v Ljubljani (1678) in prvo tiskarno v Mariboru (1795). Ker pa vsebuje poglavje o slovenskih tiskarnah tudi podatke o razvoju hrvatskih tiskarn, je razvoj slovenskega tiskarstva nekako skrit.

Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani 1937. Ob 140 letnici Vodnikovih »Lublanskih Novic« in 30 letnici svoje stanovske organizacije izdali slovenski novinarji. Uredil B. Borko. Ljubljana, 1937, 8°, XV, 269.

Glavni del zbornika zavzema razprava: Janko Šlebingler: Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1797—1936 (1—175). Vsebuje v kronološki razvrstitvi 1074 števil, med katerimi se nanaša 14 na izrazito zgodovinske časopise, katerih najstarejši je Zgodovinski zbornik 1888. Abecedno kazalo, strokovni pregled in kazalo krajev izhajališč in tiska olajšajo uporabo tega dela, ki zdaj omogoča sestavo zgodovine našega novinarstva. — Drugi del zbornika (177—269) izpolnjujejo prispevki k zgodovini našega novinarstva, zlasti njegove organizacije.

Janko Šlebingler in Janez Marentič: Bibliografija slovenske kmetijske literature v letih 1919—1938. (Izdanja Kmetijske zbornice Dravske banovine 2.) Ljubljana, 1939, 8°, X, 207.

Prvi priručnik te vrste ne samo v Sloveniji, temveč v celi Jugoslaviji. Sprejetih je 40 časopisov, 300 knjig, 10.000 člankov, dodani so: Biografski podatki o slovenskih kmetijskih strokovnjakih in pisateljih (184—198) in Stvarno kazalo (199—207).

Slovenska knjiga 1918—1938. Izdalo Društvo slovenskih književnikov za razstavo slovenske knjige v letih 1918—1938, ki jo je priredilo... ob dvajsetletnici Jugoslavije... Uredil France Koblar. Ljubljana, 1938, 8°, 24.

Prinaša preglede razvoja posameznih panog slovenske knjige doma in zunaj mej v povojni dobi, za knjižno opremo (16—22) pa tudi za predvojno dobo.

Slovenska knjiga. Seznam po stanju v prodaji dne 30. junija 1939. Uredil Niko Kuret. Izdala in založila Organizacija knjigarnarjev Dravske banovine. Ljubljana, 1939, 8°, 392. — Seznam založnikov. Priloga »Slovenski knjigi«. Sestavil Niko Kuret. Izdana za člane Organizacije knjigarnarjev Dravske banovine. Ljubljana, 1940, 8°, 16.

Delo za to v prvi vrsti praktičnim potrebam služilo knjigo je trajalo 4 leta, in ker je knjiga zgrajena na podatkih pozameznih založb, ti podatki pa so različni, vsebinsko bolj ali manj vestni, pa tudi formalno neenaki, je nabrano gradivo neenotno. Večina tu kot še razpoložljivih navedenih knjig je izšla po 1900, posamezni primeri pa segajo nazaj do 1860.

Oton Berkopec: *Česká a slovenská literatura, divadlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslavii*. Bibliografije od r. 1800 do 1935. Knjhy a časopisy. (Prameny h dějinám vzájemných styků slovenských VI.) Praha, 1940, 8°, IX, 419.

Gradivo je razporejeno po poglavjih: Čehi in Slovaki v knjigah, prevodi iz češčine in slovaščine v knjigah in časopisih, članki, češki in slovaški motivi v slovstvu, originalni teksti v časopisih; slovenske in srbohrvatske knjige in časopisi so povsod obravnavani v ločenih odstavkih. Pridejana sta seznam pregledanih periodik in kontinuand — slovenskih je 207, srbohrvatskih 398 — ki jih je avtor pregledal, deloma v praški Slovanski knjižnici, večinoma pa v naših glavnih knjižnicah v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, in kazalo imen. S to skrbno sestavljeno bibliografijo je položen temelj za študij stikov med Čehi, Slovaki in nami od 1800 dalje.

Avust Pírjevec: *Knjižnice in knjižničarstvo*. (Znanstvena knjižnica Mohorjeve družbe 12.) Celje, 1940, 8°, 358.

Prvi priročnik o knjižničarstvu v slovenščini je seveda v prvi vrsti posvečen ureditvi knjižnic različnih tipov, prinaša pa tudi nekaj zgodovinskih pregledov, tako pregled razvoja od antičnih preko srednjeveških, humanističnih in baročnih do modernih knjižnic (1—28), posebno pa razvoj knjižnic na Slovenskem (79—129), kjer na kratko očrta glavne samostanske, plemiške in druge zasebne, javne znanstvene, učiteljske, srednješolske, društvene in ljudske knjižnice. Tudi poglavje o bibliotečni zakonodaji vsebuje zgodovinski razvoj tega predmeta. Bibliografija (342—352) je izbrana po načelu dosegljivosti navedenih del.

Ko smo videli, da predstavljajo glavni del tu obravnavanih knjig delne bibliografije, ko smo sami zopet začeli izdajati zgodovinsko bibliografijo, in ko vemo, da je zopet nekaj delnih bibliografij v pripravi, se nam vendar vsili misel: ali je izdaja celotne povojne slovenske bibliografije res nemogoča? Pomanjkanje skupne bibliografije občutijo bradko sestavljanci strokovnih bibliografij, obiskovalci knjižnic itd. Smo v tako ugodnem položaju, da je delo samo skoro gotovo; edina ovira je — vprašanje založnika. J. Bečka (*Slavisches Rundschau* XII [1940], 107—108; *Die Buchproduktion der slavischen Völker in der Neuzeit. Das südslavisches Gebiet*), ki se zelo pohvalno izraža o sedanjem stanju slovenskega tiska, omenja tudi, da izdamo svojo bibliografijo, a ta pohvala že pripada — polpreteklosti.

M. Pivec-Stelè.

Archibald Lyall: The Making of Modern Slovenia. London, The Slavonic (and East European) Review XVII (1938/39), 404—415.

Članek A. Lyalla o postanku moderne Slovenije predstavlja poglavje iz knjige o Jugoslaviji, ki bo izšla. Pisan je zelo stvarno in z izrednim poznanjem naše literature. Pri orisanju zgodovinskega razvoja poudarja položaj Slovencev na stikališču 4 močnih skupin: Latinci, Germani, Slovani, Turanci (Ogri) in na križišču evropskih cest: sever—jug, vzhod—zajad. Reakciji proti germanizaciji pripisuje ustvarjanje moderne Slovenije. Gospodarske uspehe, posebno zadruharstva, razloži iz praktične in socialne miselnosti ljudstva, ravno tako politično napredovanje. Najbolj preseneča, da je članek pisan popolnoma s slovenskega vidika.

M. Pivec-Stelè.

Jože Rus, Vaške table in vaška imena. Izredna publikacija Geografskega društva v Ljubljani 1938. (Ponatis iz »Samouprave« 1938, str. 48—54.)

Ko sem se nedavno vračal po izletu na Rakitno v Borovnico, sem z začudenjem opazil v Sabočevem nad Borovniško dolino krajno tablo in hišne table z imenom Zabočevo. Ker sem od prejšnjih obiskov imel v spominu, da izgovarjajo domačini ime z nezvečnim začetnim soglasnikom, sem vprašal očanca, ki je užival na klopici pred hišo toploto jesenskega sonca, po imenu vasi. Odgovoril mi je, da se imenuje Zabočevo. Ko sem izrazil dvom, češ, zdi se mi, da sem slišal prej drugo obliko, mi je pojasnil: »Seveda, po domače pravimo še vedno Sabočevo, sedaj pa imamo nove uradne table. Gospodje bodo že vedeli, kako je prav.« V Ljubljani sem nato pogledal v zemljevide in našel v avstrijski specialni karti »Sabotschen (Zabočevo)«, v jugoslovanski specialni karti pa »Sobočevo«. Avtorji krajne table so obliko Zabočevo očitno povzeli po avstrijskih virih. Jugoslovanska specialna karta takrat še ni bila izšla, vendar tudi na njej ime ni pravilno zapisano. Še pozneje (l. 1937) izšli Krajevni leksikon dravske banovine piše »Sabočevo (Zabočevo)«. Najnovejši vir za uradno obliko naših krajevnih imen, splošni pregled dravske banovine, ki ga je priredil Državni statistični urad v Zagrebu (1939), navaja obliko Zabočevo.

Podobna nejasnost je glede pravilne oblike pri mnogih, mnogih naših krajevnih imenih. Popačili so jih avstrijski mapeji in uradniki, a tudi mestni turisti in drugi ljudje, ki so mislili, da vedo več ko preprosti kmet in da imajo zato pravico do popravljanja imen. Zato je prav, da se je naša banska uprava odločila za pregled vseh naših krajevnih imen. Po njeni želji pripravlja Slavistično društvo v zvezi s strokovnjaki zemljepisne in zgodovinske stroke seznam slovenskih krajevnih imen. Upajmo, da se bo z njim obnovilo mnogo pristnih, a sedaj popačenih oblik in da jih bo banska uprava uradno zopet uvedla.

Tako je Rusova razprava izšla o pravem času. Vzbudila je pozornost že v »Samoupravi«, a našla tudi prijazen odmev, ko jo je Geografsko društvo, zavedajoč se njene pomembnosti, ponatisnilo in razposlalo svojim članom in prijateljem kot izredno publikacijo za l. 1938. Rusova izvajanja, ki ob mnogih primerih pokažejo, kako »se ob imenih naših krajev bijeta med seboj ljudski govor in uradna praksa«, moremo podpisati z obema rokama. Tako opozarja n. pr. na napačne oblike kakor črnomeljski nam. črnomaljski, Žimarice nam. Žigmarice, Trbovlje nam. Trebovlje, Mrzlava vas nam. Mrslava vas, Kalce nam. Tkalce. Dalje graja, da nadomeščajo zlasti v Podravju stara vaška imena z imeni patronov dotičnih župnij (Sv. Barbara v Halozah nam. Cerkovljani itd.) in da sestavljajo po nepotrebnem imena iz dveh delov, svetnikovskega in vaškega (Sv. Andraž v Léskovcu nam. Léskovec itd.). Mnogokje izpodriva pridevek Sveti med ljudstvom rabljeni šent (Sv. Peter v Savinjski dolini nam. Šempeter v Savinjski dolini itd. Pri tej priliki naj bo referentu dovoljeno opozoriti še na spako Šmartno namesto pravičnega Šmartin, ki ga starejši ljudje edino še poznajo. Mlajši rod je že pokvarjen po šoli in uradih, ki so zgrešili staro obliko imena in svetnika ponižali v neutrum!). Avtor omenja tudi težave, ki nanje naletimo, ko hočemo krajevno ime sklanjati. Mnogokrat je treba poznati oblike imena v različnih sklonih, da mu moremo določiti spol. Ker tega iz zanikrnosti ne delamo, je nastalo marsikatero napačno ime (n. pr. Laze nam. Lazi; Orlje, pravilno na Orljem, Grosuplje, na Grosupljem, Brezje, na Brezju, ne v Orlah, v Grosupljah, na Brezjah; pravilno Čurili, Beltinci, ne Čurile, Beltince). Imena, ki so sestavljena iz dveh ali več besed, se morajo pisati narazen in mora to biti razvidno tudi na krajnih tablah, da ljudje ne bodo pisali iz Novomesta, v Velikivasi itd. Paziti je tudi treba na pravilno obliko stanovniških imen (Kórena : Korejánec; Središče : Serjanec; Kamna gorica : Kamničan).

Vsak, kdor ceni krajevna imena kot spomenike naše zgodovine in kulture, bo avtorju hvaležen za te pripombe.

V. Bohinec.

Društveni vestnik

Naše društvo od 1936 do 1940

Muzejsko društvo za Slovenijo je imelo po letu 1936 (za l. 1935/36 prim. poročilo v Glasniku XVII, 1936, platnice) svoje redne letne občne zборе 10. maja 1937, 5. maja 1938, 11. maja 1939 in 7. maja 1940. Društveni odbor se je v tem času le prav malo spremenil. Na občnem zboru 1939 je bil na mesto prof. dr. M. Rupla izvoljen v odbor arhivar M. Miklavčič. Za revizorja je bil 1937 izvoljen na mesto prof. St. Bunca inspektor H. Turk, 1939 pa na mesto prof. B. Binterja bibliotekar dr. J. Rus. Razdelitev funkcij v društvenem odboru je ostala ves čas nespremenjena. Po zadnjem občnem zboru in po konstituiranju odbora, ki se je izvršilo takoj po njem, je odbor sestavljen iz sledečih funkcionarjev: predsednik dr. M. Kos; podpredsednik in urednik »Glasnika« dr. J. Mal; tajnik dr. Fr. Zwitter; blagajnik dr. B. Saria; knjižničar in arhivar dr. R. Ložar; odborniki: dr. M. Pivec-Stelè, dr. J. Kelemina, dr. J. Turk, inspektor S. Kranjec in arhivar M. Miklavčič; revizorja: inspektor H. Turk in dr. J. Rus.

Število članov je v prvem poslovnem letu padlo od 248 na 216, a še od teh je bila dobra polovica v zaostanku s članarino; v naslednjih dveh letih se je plačevanje članarine uredilo, število članov je pa ostalo konstantno (218, oz. 215); ob stoletnici se je število dvignilo, tako da je imelo v času zadnjega občnega zbora društvo zopet 246 članov. Občni zbori so počastili spomin umrlih članov in bivših članov, med katerimi je bilo več znamenitih predstavnikov naše kulture. V prvem letu so umrli prelat Tomo Zupan, ravnatelj J. Kersnik, prof. dr. I. Arnejc, župnik J. Petrič, veleposestnik Schoepl in bivši podžupan E. Jarc; v drugem letu univ. prof. dr. I. Prijatelj, knjižničar dr. J. Puntar, pisatelj Fr. Jaklič in univ. prof. dr. A. Šerko; v tretjem letu nadškof dr. A. B. Jeglič, prelat Fr. Kovačič, direktor dr. J. Debevec, notar K. Pleiweis, prof. D. Sinkovič, konservator V. Skrabar in nadučiteljica Fr. Jugovičeva; v četrtem letu direktor J. Zupančič in prirodoslovec dr. P. Grošelj.

Delo društvenega odbora je veljalo predvsem izdajanju »Glasnika«, ki je izhajal redno in sicer letnik 1936 v eni številki na 160 straneh, letnik 1937 v dveh številkah z obsegom 156 strani, letnik 1938 v dveh številkah na 168 straneh, jubilejni letnik 1939 pa kot zbornik v povečanem obsegu 412 strani teksta in 28 strani tabel. Razen tega je društvo izdalo ob svoji stoletnici kot izredno publikacijo »Kazalo k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva za Slovenijo 1891—1939«, nadaljevanje in dopolnilo Gratzkyjevega repertorija, ki ga je sestavila dr. M. Pivec-Stelè. Konec l. 1938 je izšla »Zgodovina mesta Kranja« (VIII + 530 str., 2 prilogi), ki jo je napisal dr. J. Zontar s sodelovanjem dr. W. Schmida in dr. Fr. Stelèta. V zadnjih dveh letih se je večkrat poudarjalo, da bi moral »Glasnik« objavljati več ocen in poročil o historičnih publikacijah, prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev je pa naročilo našim zgodovinskim društvom, naj skrbijo za izdajo slovenske historične bibliografije; pri jubilejnem »Glasniku«, ki je izšel kot zbornik razprav, teh želj seveda nismo mogli upoštevati, pač pa je veljalo delo društva po stoletnici predvsem izpopolnitvi »Glasnika« v tej smeri.

Društvo je moglo izdajati svoje publikacije le v prav majhni meri z dohodki iz članarine. Svoje naloge je moglo izvrševati le zaradi podpor in naklonjenosti prosvetnega ministrstva, bivšega notranjega ministra dr. Korošca in predsedstva senata, banske uprave in njenega prosvetnega oddelka, mestne občine ljubljanske in zbornice za TOI v Ljubljani; mnogo zahvale smo dolžni inspektorju dr. R. Andrejki in veleposestniku Andr. Mejaču. Narodni muzej v Ljubljani nam je večkrat odkupil staro

zalogo publikacij, ki jih dobivamo v zameno, nam dajal prostore za društveno delo in njegovi uslužbenci so nam pomagali pri tehničnem delu. Dnevno časopisje je objavljalo poročila o društvu in njegovih publikacijah, posebno ob stoletnici.

Poročila knjižničarja dokazujejo, da je število institucij, ki smo jim pošiljali »Glasnik« v zameno, in publikacij, ki smo jih prejeli zanj, v prejšnjih letih stalno rastlo. Letnik 1935 je bil poslan v zameno na 136, naslednji letnik na 143, letnik 1937 na 145 in 1938 na 147 naslovov; prejeli smo 178, potem 190, 202 in 222 publikacij. Jubilejni letnik je bil pa poslan le še na 125 naslovov in v zameno smo prejeli v tem letu 205 publikacij, kar je predvsem posledica vojne, ki je že prekinila zamenjalne stike z nekaterimi državami. Vrednost publikacij, ki jih dobivamo v zameno, je zelo velika in pomenja dragoceno pridobitev, saj bi si jih sicer naše biblioteke ne mogle nabaviti.

Društvo se je nadalje zanimalo za predloge o spremembah naših krajevnih imen, za naše arhive in vprašanje naših arhivalij v inozemstvu, predvsem je pa organiziralo prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev in sodeluje v nadzornem odboru zborovanj slovenskih zgodovinarjev. S tem so nastale za društvo naloge, ki govorim o njih posebej.

Proslava stoletnice društva

Društveni jubilej decembra 1939 se je vršil v dobi in v atmosferi vznemirjenja in negotovosti, ki ju je ustvarila nova evropska vojna. Zato nismo mogli izvesti nekaterih načrtov, ki smo jih zasnovali v spomladi tega leta, tako n. pr. razstave slovenske historične literature in javnih historičnih predavanj. Glavni del programa smo pa vendar izvedli; jubilejni »Glasnik«, ki tvori zbornik razprav, in repertorij društvenih publikacij za 1891—1939 sta izšla pravočasno tik pred jubilejem, v soboto 16. decembra 1939 dopoldne in popoldne se je vršilo prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev, ljubljanske knjižarne so priredile v svojih izložbah razstave historičnih del in posebej publikacij našega društva, ljubljanska radijska postaja je priredila predavanje o stoletnici, dnevno časopisje je informiralo javnost o jubileju. Vso proslavo je pa zaključil izredni občni zbor društva 16. decembra 1939 ob 18. v sejni dvorani na magistratu.

I. Predsednik dr. M. Kos je začel izredni občni zbor z nagovorom, kjer je poudaril, da bo čez dva dni minilo sto let, odkar je bilo društvo ustanovljeno, in pozdravil vse, ki so s svojim prihodom pokazali, da hočejo povzdigniti ta v zgodovinah društvenega življenja redek jubilej, posebej pa pokrovitelja proslave bana dr. M. Natlačenca, zastopnika prosvetnega ministra B. Maksimovića ministra dr. M. Kreka, zastopnika mariborskega škofa kanonika dr. A. Osterca, župana mesta Ljubljane dr. J. Adlešiča, zastopnika Srpske kraljevske akademije v Beogradu univ. prof. dr. N. Radojčića, zastopnika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu univ. prof. dr. V. Hoffilerja, zastopnika Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani univ. prof. dr. Gr. Kreka, rektorja univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani dr. M. Slaviča in vse zastopnike drugih kulturnih in prosvetnih institucij in društev. Nato se spominja vseh tistih, ki so pred nami svoje moči in delo posvečali našemu društvu, vsem nekdanjim njegovim članom, dobrotnikom in prijateljem. Društvo je prej gojilo prirodne in zgodovinske vede in njegov jubilej pomeni hkrati tudi skoraj stoletni jubilej prirodoslovnega dela v njegovem okviru; zato pozdravlja zastopnike Prirodoslovnega društva ne kot goste, ampak kot še pred kratkim neutrudne sodelavce. Društveni delokrog je bil v začetku omejen na nekdanjo Kranjsko, a že v času »Izvestij« se je razširil na vse slovensko ozemlje kljub imenu »Muzejsko društvo za Kranjsko«. Izdalo je doslej 75 letnikov svojih znanstvenih glasil in več samostojnih znanstvenih del, med njimi Seidlove geološke in klimatološke razprave, Ponebškove Naše ujede, Vrhovnikovo biografijo zgodovinarja Ivana Vrhovca in Žontarjevo Zgodovino Kranja. S stoletnico vred slavi društvo petdesetletnico nepretrganega izdajanja periodičnih znanstvenih publikacij in dvajsetletnico izdajanja »Glasnika« v svobodni Jugoslaviji. Dvajset letnikov »Glasnika« dokazuje pomen lastne države in svobode tudi za znanstveno delo. Zato predlaga, da se z občnega zbora odpošljejo sledeče brzojavke:

»Njegovo Veličanstvo Peter II., kralj Jugoslavije, Beograd. — Muzejsko društvo za Slovenijo pošilja Vašemu Veličanstvu s proslave svojega stoletnega obstoja izraze globoke vdanosti in tople želje za dobrobit kraljevskega doma.«

»Njegovo kraljevsko Visočanstvo knez-namestnik Pavel, Beograd. — Muzejsko društvo za Slovenijo pošilja Vašemu kraljevskemu Visočanstvu s proslave svojega stoletnega obstoja izraze globoke vdanosti.«

»Gospod Boža Maksimović, minister prosvete, Beograd. — Muzejsko društvo za Slovenijo pošilja Vam, g. minister, s proslave svojega stoletnega obstoja in zborovanja slovenskih zgodovinarjev spoštljive pozdrave.«

Njegov predlog je bil sprejet z odobravanjem.

II. Nato je predsednik podelil besedo protektorju proslave banu dr. M. Natlačen u, ki je najprej poudaril, da je društvo med našimi znanstvenimi organizacijami edino, ki se more ponašati s tako častitljivo starostjo. Izrek, da je »zgodovina učiteljica življenja«, velja še vedno, posebno za male in mlade narode, kakor je naš. Razvoj društva dokazuje ves napredek od dobe, ko so ga ustanavljali idealni ljubitelji domače dežele, ki so pa pripadali skoraj vsi narodno nezavednemu ali pa celo tujemu plemstvu in meščanstvu, preko časa, ko se je v njem začel uveljavljati domači element in slovenski jezik ter težnja, da postanejo »Izvestja« domoznansko glasilo vseh slovenskih pokrajin, pa vse do naših dni, ko je društvo tudi formalno razširilo svoje območje na vso Slovenijo, obenem se je pa zaradi rastoče specializacije znanosti omejilo na zgodovinske vede. Društvo more pokazati na bogato žetev, pripomoglo je k naši kulturni samostojnosti, katere vidna vrhova sta danes naša univerza in Akademija znanosti in umetnosti, in v njegovih vrstah so bili mnogi naši odlični kulturni delavci. »V prepričanju, da bosta njihovo delo in njihov zgled našla v sedanjih in bodočih društvjenikih vredne naslednike, čestitam Muzejskemu društvu za Slovenijo k njegovi stoletnici in mu želim v novem stoletju novih, še večjih uspehov v prid naše Slovenije in cele Jugoslavije.«

III. Predsednik se iskreno zahvali pokrovitelju proslave banu za čestitke in podeli besedo ministru dr. M. Kreku, ki čestita društvu kot zastopnik kraljevske vlade in posebej v imenu ministra za prosveto g. B. Maksimoviča ter v svojem lastnem imenu. Društvo je zbiral v svoji sredi vse, ki so proučevali zgodovino zemlje, ki je danes domovina slovenskega naroda, dvigalo zanimanje za nas, ustvarilo bogate zbirke, ki so kakor v mozaik sestavljena slika življenja rodov od Emone in še prej do Ljubljane in vse doslej, in dela, knjige in razprave, ki so viri spoznavanja naše preteklosti in argumenti za razlago naše sedanjosti. Vrhovna prosvetna uprava mu izreka priznanje in zagotavlja za bodočnost še večjo podporo. Društvena prizadevanja so prejela tudi najvišje priznanje in v ta namen so kraljevski namestniki v imenu Nj. Vel. kralja Petra II. odlikovali Muzejsko društvo samo z redom sv. Save II. stopnje, predsednika dr. M. Kosa in podpredsednika dr. J. Mala pa z redom Južoslovanske krone III. stopnje. Ko izroča odlikovanja s čestitkami, želi, »naj bi povzročila nove vesele pobude za uspešen napredek plemenitih namenov Muzejskega društva v Ljubljani«.

Predsednik dr. M. Kos se zahvali kraljevskemu namestništvu in vladi ter ministru dr. M. Kreku za odlikovanja, kr. vladi in ministru pa za čestitke.

IV. Nato poda podpredsednik dr. J. Mal v zgoščeni obliki zgodovino društva, ki jo je bolj obširno opisal v uvodnem članku jubilejnega »Glasnika«. Društvu se ni treba sramovati dela za raziskavanje, ohranjanje in pridobivanje spomenikov kulturnega udejstvovanja v naši zemlji, niti ne vrst svojih sodelavcev iz raznih znanstvenih strok, ki poglobljajo spoznanje naše preteklosti. Društvu se ima Ljubljana zahvaliti, da ji je z zamenjavanjem izdaj omogočilo posest znanstvenih del, ki jih v serijah za sto let nazaj zaman iščeš drugod po naši kraljevini in včasih tudi po bolj znamenitih evropskih kulturnih centrih. Da bo moglo vršiti svojo nalogo, potrebuje društvo podpore od strani oblasti, a tudi od strani članov, katerih število žal ni baš visoko in ki si jih želi čim več. »Tudi v zgodovinarju tiči kos umetnika: svoja čustva in svojo dušo polaga v svoje delo, pa potrebuje zato ne le redkih kabinetnih poslušalcev-strokovnjakov, marveč tudi sorodnih src, ki v njih odmeva in izzvanja historično doživetje.«

»Kdor se je po zgodovinskem študiju naučil pravilno ceniti in spoštovati življenje in napore prednamcev, tisti tudi nadaljnjega napredka ne bo gledal v tem, da se uničijo stare dobrine in oblike, po katerih smo vsaj deloma dosegli to, kar imamo, marveč bo znal razlikovati med tem, kar je škodljivega in življenja nezmožno, ter med onim, kar je treba varovati in braniti kot klico bodočega razcveta.« »V zavesti, da je v polni meri vršilo svojo dolžnost, se društvo danes lahko samozavestno ozre nazaj na prvo stoletje svojega plodonosnega delovanja, kar mu daje obenem utemeljeno pravico, da stopi v drugo stoletje, ki mu naj bo zopet doba novega razmaha, nove rasti in novega procvita.«

V. Društvu nato čestitajo k stoletnici s posebnimi nagovori župan dr. J. Adlešič v imenu mestne občine ljubljanske, univ. prof. dr. N. Radojčić v imenu Srpske kraljevske akademije v Beogradu, univ. prof. dr. V. Hoffiler v imenu Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, direktor dr. J. Tomišek v imenu Zgodovinskega društva v Mariboru, univ. prof. dr. A. Král v imenu Prirodoslovnega društva, ki nadaljuje delo prirodoslovcev v nekdanjem Muzejskem društvu, prof. A. Koblar v imenu Slovenske Matice, ki je bila nekdanj središče dela slovenskih zgodovinarjev, in arhivar Fr. Baš v imenu mariborskega in škofjeloškega muzejskega društva ter Banovinskega arhiva v Mariboru. Nato društveni tajnik dr. Fr. Zwittler omeni vse brzojavne in pismene čestitke, ki jih je društvo prejelo do občnega zbora. Društvu so čestitali predsednik min. sveta Dr. Cvetković, minister prosvete B. Maksimović, predsednik senata dr. A. Korošec, ministra I. Hribar in Fr. Snoj, lavantinski škof dr. I. Tomažič, mariborski župan dr. Juvan, naša častna člana prof. A. Pavlin in prof. F. Seidl ter mnoge druge znanstvene in prosvetne institucije in društva ter odlični kulturni delavci iz vse Jugoslavije.

Predsednik dr. M. Kos se končno zahvali vsem, ki so društvu čestitali na občnem zboru ali pismeno, zagotovi, da bodo besede priznanja društvu dragocena pobuda za delo ob vstopu v drugo stoletje svojega obstoja, in zaključi občni zbor.

Prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev

Prva pobuda za prireditve zborovanja slovenskih zgodovinarjev je prišla od arhivarja Fr. Baša v Mariboru. Na seji odbora Muzejskega društva za Slovenijo 1. junija 1938, kjer je bil navzoč tudi arhivar Fr. Baš, se je nato v diskusiji določil namen zborovanj; na njih naj se vrše predavanja in diskusije o znanstvenih vprašanjih, da se s tem omogoči izmenjava mnenj med znanstvenimi delavci, ki doslej delajo le preveč vsakdo zase, nadalje o muzejskih, arhivskih in konservatorskih vprašanjih in končno o pouku zgodovine na šolah vseh stopenj od ljudske šole do univerze. Tedaj se je tudi sklenilo, da naj se vrši prvo zborovanje v Ljubljani za stoletnico Muzejskega društva, prej naj se pa priredi v Celju pripravljalni sestanek.

Nato se je v posvetovalnici mestnega načelstva v Celju vršil 5. februarja 1939 pripravljalni sestanek, kjer je po uvodnih besedah dr. Fr. Steleta in po zdravu mag. direktorja Šubica v imenu mestne občine in župana prevzel predsedstvo prof. J. Orožen; zapisnikarja sta pa bila dr. Fr. Šijanec in A. Bolhar; navzočih je bilo nad 20 zgodovinarjev. Kratke referate so imeli univ. prof. dr. M. Kos o namenih zborovanj, ki naj imajo svoje posebne naloge, različne od ciljev obstoječih društev in revij, ki jih nikakor ne kaže fuzionirati, potem dr. J. Žontar, ki se je dotaknil mnogih nalog, ki čakajo sodobnega slovenskega zgodovinarja, direktor dr. J. Mal, ki je govoril o težkočah, s katerimi se mora pri nas boriti muzeološko delo, univ. prof. dr. Fr. Stelè, ki je kratko označil stanje in najnujnejše naloge naše umetnostnozgodovinske znanosti, konservator dr. Fr. Mesesnel, ki je govoril o številnih problemih našega spomeniškega varstva, arhivar Fr. Baš, ki je predložil svoj predlog pravilnika zborovanj zgodovinarjev, in inspektor S. Kranjec, ki je kratko označil pomanjkljivosti in najnujnejše potrebe za izboljšanje zgodovinskega pouka na naših srednjih šolah. Predavanjem so sledile živahne diskusije. Ker je imel sestanek le pripravljen značaj, se je sklepanje o večini diskutiranih vprašanj odgodilo na ljubljansko zborovanje in se je — kot

najbolj nujna — sprejela le sledeča resolucija, ki se je nato poslala vsem kompetentnim činiteljem:

»Slovenski zgodovinarji, zbrani na svojem sestanku v Celju dne 5. februarja 1939, so ugotovili, da je položaj muzejskega in arhivskega uradništva v naši državi nevzdržen, da odganja sposobne znanstvene moči, da so muzejski in arhivski spomeniki neprestano ogroženi, ker jih zakon zadostno ne varuje, in da so krediti za vzdrževanje zavodov nezadostni. Zato opozarjamo kralj, vlado na nujnost ureditve vseh organizacijskih in osebnih vprašanj naših muzejev, varstva spomenikov in arhivov. Ta vprašanja je mogoče zadovoljivo rešiti samo s sodobnim zakonom o muzejih in o varstvu pisanih in likovnih spomenikov.«

Razen tega se je sklenilo, da naj prevzame organizacijo ljubljanskega zborovanja Muzejsko društvo za Slovenijo in da naj tudi sestavi na bazi Baševega predloga definitiven predlog pravilnika zborovanj zgodovinarjev.

Prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev se je nato vršilo v čitalnici Narodnega muzeja v Ljubljani dne 16. decembra 1939 dopoldne in popoldne. Trajalo je skupaj šest ur; udeležencev je bilo dopoldne nad 50, popoldne nad 60. Po pozdravnih besedah predsednika Muzejskega društva dr. M. Kosa je bil izvoljen za predsednika arhivar Fr. Baš, za podpredsednika dr. P. Blaznik, za zapisnikarja St. Jug.

Prvi predavatelj dr. Fr. Stelè je v svojem predavanju »Stanje umetnostnozgodovinskega raziskavanja v Sloveniji« najprej označil razvoj znanstvenega dela od 17. stoletja do danes; današnje stanje je zadovoljivo, saj se moremo opirati na delo Umetnostnozgodovinskega seminarja na univerzi, Spomeniškega urada z ogromnim zbranim gradivom, na Narodno galerijo in na Umetnostnozgodovinsko društvo in njegov Zbornik. Vendar je dela še ogromno; arhitektura in plastika sta skoraj neobdelani, v slikarstvu je še mnogo vrzeli, treba bi bilo zbirati arhivalne vire, izdelati karte umetnostnih spomenikov, izdati bibliografijo in izpopolniti strokovne knjižnice. Želi, da se uvede umetnostna zgodovina kot poseben predmet v oba najvišja razreda vseh srednjih šol. — Koreferent dr. Fr. Mesesnel govori o varstvu spomenikov v Sloveniji in posebej poudarja nujnost novega zakona. V istem smislu izzveni tudi diskusija o obeh predavanjih.

Arhivar Fr. Baš govori v predavanju o »Aktualnih problemih naših arhivov« predvsem o potrebi osamosvojitve arhivov od muzejev, o zagotovitvi arhivskega naraščanja, o izposojanju arhivalij iz tujine, o vrnitvi arhivalij, do katerih imamo pravico, iz inozemstva, in o popularizaciji arhivov. — Koreferent arhivar M. Miklavčič poda predvsem pregled stanja cerkvenih arhivov. — Diskusija poudarja razen točk, ki sta jih podčrtala že predavatelja, predvsem potrebo izdaje arhivskega zakona.

Dr. J. Turk govori o »Najstarejših cistercijskih statutih«. Rokopis ljubljanske univerzitetne knjižnice vsebuje najstarejše cistercijske statute, ki jih doslej sicer še nismo poznali.

Predavanje dr. R. Ložarja »Stanje arheološke vede v Sloveniji« poda najprej pregled raziskavanj od Schönlebnove in Valvasorjeve dobe dalje, opozarja na pomembna odkritja in na arheološko bogastvo naše zemlje; oviro tvori dejstvo, da na univerzi nimamo posebne stolice za klasično arheologijo, in posebno sedanje stanje Narodnega muzeja, kjer je združenih mnogo oddelkov, ki bi jih bilo treba ločiti in kjer se ogromna množina materiala kopiči v premajhnih prostorih; tudi zakonodaja je pomanjkljiva in sploh ne štiti starin in znanstvenega izkopavanja. (To predavanje bo izšlo razširjeno in predelano v ZUZ.)

Dr. Fr. Zwitter govori o »Konceptijah slovenske zgodovine«. Proti pojmovanju zgodovine kakega naroda kot enote ne govori tuje gospodstvo ali tuji vplivi, ki jih opažamo pri vsakem narodu. Nato poda pregled borbe med teritorialno in nacionalno koncepcijo v razvoju naše historiografije in postavi zahtevo, da se slovenska koncepcija ne prizna samo v teoriji, ampak izvede tudi v praksi v naših znanstvenih, popularnih, šolskih delih, bibliografijah itd. (Predavanje je objavil SN 23. XII. 1939; naslove članka in poglavij je dodalo uredništvo.)

Inspektor S. Kranjec v predavanju o »Zgodovini na naši srednji šoli« obsoja prenatrpanost s podrobnostmi iz politične in vojaške zgodovine v sedanjih učnih načrtih in knjigah, medtem ko so zanemarjena ostala zgodovinska področja, in opozarja na pomanjkanje učnih pripomočkov (zgod. čitank, zbirk virov, dobrih zgodovinskih kart in stenskih slik). Najvažnejši činitelj je pa vendar osebnost učiteljeva. — Diskusija je zelo živahna predvsem o razmerju med slovensko in hrvatsko ter srbsko zgodovino pri pouku narodne zgodovine, o umestnosti delitve med narodno in občo zgodovino pri pouku, o uvedbi sociološkega gledanja na zgodovino itd.

Dr. M. Pivec-Stelè poda v predavanju »Stanje slovenske historične bibliografije« v zgoščeni obliki sedanji položaj in naloge za bodočnost. (Predavanje je izšlo v ČZN, XXXIV, 1939, str. 207—210 in je dodano kot poseben odtis tudi temu letniku »Glasnika«).

Na podlagi predavanj in diskusij je bila sprejeta nato soglasno sledeča resolucija:

Slovenski zgodovinarji, zbrani dne 16. decembra 1939 na svojem prvem strokovnem zborovanju ob priliki stoletnice Muzejskega društva za Slovenijo, so prepričani, da je za napredek zgodovinskih ved na Slovenskem potrebno:

1. da se zaradi eminentne domoznanske pomembnosti arheologije in umetnostne zgodovine v učnem načrtu za srednje šole bolj upošteva arheologija in umetnostna zgodovina;

2. da se za uspešno varstvo, odkrivanje in proučevanje umetnostnih in zgodovinskih spomenikov v Sloveniji uveljavi zakon o varstvu starin, ki ga je v avgustu t. l. po nalogu ministrstva prosvete redigirala skupina strokovnjakov v Beogradu;

3. da se doseže pravna ureditev pridobivanja registratur za arhive, oživetvori funkcija arhivskega konservatorja, uredi izposojanje naših arhivalij v inozemstvu našim znanstvenim ustanovam, zagotovi arhivski naraščaj iz javnih sredstev, pripravi ustanovitve Državnega arhiva v Ljubljani, organizira inventarizacija podeželskih arhivalij ter izda arhivski zakon;

4. da se izda zakon o muzejih na podlagi osnutka, ki ga je redigirala posebna komisija ministrstva prosvete v Beogradu meseca avgusta 1939;

5. da se na podlagi dosedanje budžetne razdelitve — materialne in personalne — Narodnega muzeja v Ljubljani, v oddelka kulturno-zgodovinski in prirodoslovni, organizirata dva strokovna in upravno samostojna muzeja: Kulturno-zgodovinski muzej v Ljubljani in Prirodoslovni muzej v Ljubljani;

6. da se v današnjih učnih načrtih za pouk zgodovine v srednjih šolah, ki so preobloženi z zunanjimi dogodki, dejstvi in imeni, bolj upošteva gospodarska, socialna in kulturna zgodovina ter da se učni načrti s sodelovanjem zgodovinskih društev v tem smislu revidirajo;

7. da se tiska referat o sedanjem stanju slovenske historične bibliografije, da skrbijo naša zgodovinska društva za sestavo tekoče ter za izpopolnitev stare slovenske historične bibliografije in da zgodovinska društva poskrbe denarna sredstva za izdajo take bibliografije.

Medtem so sprejeli zastopniki sodelujočih društev sledeči predlog pravilnika zborovanj slovenskih zgodovinarjev:

1.

Zborovanja slovenskih zgodovinarjev se vršijo vsako leto v jeseni in po možnosti vsako leto v drugem kraju.

2.

Namen zborovanj slovenskih zgodovinarjev je: ugotoviti sodobno stanje slovenske historiografije, slovenskih zgodovinskih ustanov in organizacij ter zgodovinskega pouka na Slovenskem, podati pristojnim faktorjem pregled sodobnih znanstvenih, didaktičnih in organizacijskih problemov ter predlagati način njih rešitve.

3.

Zborovanj slovenskih zgodovinarjev se morejo udeležiti zgodovinarji, ki so člani vsaj enega slovenskega društva, ki se strokovno bavi z zgodovinskimi vedami in sodeluje pri zborovanjih, in pa vabljeni gostje.

4.

Organi zborovanj slovenskih zgodovinarjev so organizacijski odbor in nadzorni odbor, oba v številu odbornikov, ki ga določi zborovanje. Volijo jih delegati pri zborovanju sodelujočih društev, in sicer pripada vsakemu društvu en glas; društvom, ki imajo večje število članov, pripade na vsakih 50 članov po en glas.

5.

Organizacijski odbor se voli za eno leto iz članov onih društev, ki imajo sedež v kraju, kjer se bo vršilo prihodnje zborovanje.

6.

Nadzorni odbor se voli za eno leto. Sestavljen je iz zastopnikov vseh slovenskih zgodovinskih društev, ki sodelujejo pri zborovanjih; njegov predsednik mora bivati v Ljubljani. Nadzorni odbor skrbi za izvršitev na zborovanju sprejete resolucije, pomaga organizacijskemu odboru s potrebnim gradivom ter vzdržuje zveze z oblastmi.

7.

Organizacijski odbor pripravi zborovanje in pošlje njegov dnevni red do 1. maja vsem sodelujočim zgodovinskim organizacijam.

8.

Zborovanja slovenskih zgodovinarjev se delijo v razprave v smislu dnevnega reda, v ekskurzije in v sestanke delegatov včlanjenih društev. Ekskurzija naj ponazori krajevne zgodovinske probleme in predstavi krajevne zgodovinske zbirke in spomenike od tipa selišč do objektov spomeniškega varstva.

9.

Zborovanja slovenskih zgodovinarjev vodi predsednik organizacijskega odbora, zapisnik pa vodi tajnik organizacijskega odbora, overovita pa zapisnik predsednika organizacijskega in nadzornega odbora.

10.

Zborovanja slovenskih zgodovinarjev so sklepčna ob vsaki udeležbi, če so bila pravilno sklicana ob soglasju organizacijskega in nadzornega odbora z vabili, ki so jih sodelujoča društva prejela do 1. maja. Za sklepčnost sestankov delegatov društev je potrebna navzočnost zastopnikov vsaj polovice včlanjenih društev.

11.

Če bi organizacijski odbor do 1. maja ne izvršil za zborovanje potrebnih priprav, je dolžnost nadzornega odbora, da organizira zborovanje.

V smislu pravilnika je treba izbrati organizacijski in nadzorni odbor. Prof. J. Jarc povabi zborovalce na prihodnje zborovanje v jeseni 1940 v Ptuj. Njegov predlog se sprejme in se poveri Muzejskemu društvu v Ptuj, da v sodelovanju z

Zgodovinskim društvom v Mariboru organizira drugo zborovanje. V nadzorni odbor se pa volijo predsedniki in tajniki vseh sodelujočih društev, t. j. Muz. društva za Slovenijo, Umetnostnozgodovinskega društva v Ljubljani, Zgodovinskega društva v Mariboru, Muzejskega društva v Mariboru, Muzejskega društva v Ptuj, Muzejskega društva v Celju in Muzejskega društva v Škofji Loki.

Drugo zborovanje slovenskih zgodovinarjev

Medtem ko se je prvo zborovanje vršilo v zimskem času in v zaprtem prostoru, kjer so se z izjemo kratkega opoldanskega odmora brez prekinitev vrstila predavanja in debate, so si prireditelji drugega zborovanja zamislili svoj načrt drugače. Zborovanje se je začelo na Ptujski gori, nadaljevalo v Ptuj in na Dornavi; teme predavanj so bile izbrane večinoma tako, da so bile v ozki zvezi s pokrajino in spomeniki, ki so nas obdajali. Lepemu vremenu in dobri organizaciji se je treba zahvaliti, da se je načrt lepo izvedel.

V soboto 7. septembra 1940 je bil na Ptujski gori najprej od udeležencev, ki jih je bilo ves čas zborovanja nad dvajset, izbran za predsednika inspektor S. Kranjec, skrb za zapisnik pa so prevzeli Mariborčani. Nato je podal dr. Fr. Zwitter poročilo nadzornega odbora. Resolucije so bile poslone vsem kompetentnim činiteljem, a na uresničenje za nekatere točke ni bilo mogoče misliti, n. pr. za točke, ki zahtevajo spremembo učnega načrta na srednjih šolah (t. 1 in 6), kjer bi vsako prizadevanje za trajne reforme ovirala nedokončana reorganizacija države in evropska vojna, ali za zahteve glede arhivov (t. 3), kjer je treba dolgotrajnih priprav in čakati na bolj ugoden trenutek. Pač pa je sporočil dr. Fr. Stelè, da sta načrta zakona o muzejih in zakona o varstvu starin že tik pred uzakonjenjem (t. 2 in 4). Na delitev Narodnega muzeja v Ljubljani na dva dela smo opozarjali, a je doslej nismo mogli doseči (t. 5). Referat dr. M. Pivec-Steletove o bibliografiji je bil tiskan v ČZN, tekoča bibliografija bo začela izhajati v prihodnjem GMS, za sestavo celotne slovenske historične bibliografije pa doslej nismo mogli dobiti glavnega urednika, ki bi prevzel vodstvo vsega dela (t. 7). — Njegovo poročilo je bilo sprejeto.

Nato je na prostem ob cerkvi dr. B. Saria predaval o »Antični topografiji Dravskega polja«. Dravsko polje je bilo v starem veku kakor tudi v zgodnjem srednjem veku naseljeno le na robu, notranjost pa je ostala nenaseljena. Že iz prazgodovinskih najdišč je razvidno, da sta se tu križali dve važni prometni poti: Drava je kazala pot raznim od zapada proti vzhodu prodirajočim narodom in plemenom; od jugozapada proti severovzhodu je pa tekla preko Dravskega polja stara jantarska cesta. Kjer je ta cesta križala Dravo, se je že v prazgodovinski dobi razvijala najvažnejša naselbina Ptuj, rimski Poetovio. Mesto je bilo v rimski dobi važno cestno križišče. Rimske ceste se še danes odražajo v modernem cestnem omrežju Dravskega polja in v obrobnem hribovju. — Po debati o tem predavanju je dr. Fr. Stelè kratko označil umetnostne spomenike na Ptujski gori (prim. Fr. Stelè, Ptujška gora, 1940).

Popoldne je govoril najprej dr. M. Kos o »Stanju in nalogah slovenske kolonizacijske zgodovine«. Predavatelj je predložil stanje, ki ga kaže proučevanje kolonizacije slovenske zemlje, se pomudil posebej pri problemih kolonizacije zgornjega Dravskega polja, ki jih je nekdaj študiral pokojni Vladimir Levec, in pokazal, katere glavne probleme bo moral slov. kolonizacijski zgodovinar še rešiti ob pravilni aplikaciji ved, kakor toponomastike, arheologije, lingvistike, etnografije, geografije in drugih. — Nato je govoril dr. P. Blaznik o raznih metodah raziskovanja kolonizacije in ocenil njihov pomen in vrednost, navajajoč predvsem primere iz brižinskega škofje-loškega gospodstva. Po obeh predavanjih se je razvila zanimiva debata. (Predavanji bosta objavljeni v ČZN.)

Zvečer je nato v Ptuj v muzeju predaval dr. Fr. Stelè o »Varstvu spomenikov v Ptuj in okolici v povojni dobi«. Podal je kratek pregled doseženih uspehov, t. j. restavracije minoritske cerkve, del na Ptujski gori, preureditev dominikanske

kasarne v muzej, s tem zvezanega odkritja fresk iz 14. stoletja, restavracije Laibovega oltarja. Nakazal je najnujnejše naloge za bodočnost: restavracijo farne cerkve, dovršitev del na Ptujski gori in skrb za varstvu spomenikov ustrezno regulacijo mesta. — Po predavanju se je razvila živahna debata, kjer so sodelovali predvsem udeleženci iz Ptuja.

Naslednji dan so udeleženci priredili pod vodstvom arhivarja Fr. Baša najprej izlet v Dornavo, pač najbolj pomembni grad iz 18. stoletja na Slovenskem. Po povratku je v ptujskem muzeju predaval mag. pharm. Fr. Minařik o »Zgodovini farmacije na Slovenskem«. Podal je najprej splošen pregled zgodovine formacije in nato govoril posebej o raznih straneh raziskovanja razvoja farmacije pri nas. — Debata je ugotovila potrebo študija zgodovine prirodozlovja pri nas, ki je skoraj popolnoma zanemarjena.

Popoldne so bile sprejete soglasno sledeče resolucije:

Slovenski zgodovinarji, zbrani 7. in 8. septembra 1940 na svojem drugem strokovnem zborovanju na Ptujski gori, v Ptuj in Dornavi

1. z zadoščenjem ugotavljajo, da je po poročilu nadzornega odbora zagotovljeno skorajšnje uzakonjenje zakona o muzejih in varstvu starin. Ker so se mogle ostale točke resolucij prvega zborovanja zaradi izrednih razmer le deloma uresničiti, nalagajo novemu nadzornemu odboru skrb za njih izvršitev, zlasti naj se nadaljuje započeta slovenska historična bibliografija.

2. S priznanjem ugotavljajo velikopotezno rešitev muzejskega vprašanja v Mariboru po ondotni mestni občini, kakor tudi uspešno začeto restavracijo zgodovinske cerkve na Ptujski gori.

3. Prosijo merodajne oblasti, da preskrbe bogatim muzejskim zbirkam v Ptuj primerne prostore in strokovno usposobljenega varuha ter omogočijo dovršitev Vinarskega muzeja.

4. Pozdravljajo prizadevanje Prekmurskega muzejskega društva za ustanovitev narodopisnega muzeja v Murski Soboti, ki mu naj oblasti omogočijo primerno nastanitev.

5. Pohvalno ugotavljajo započeta raziskovanja iz zgodovine medicine in farmacije na Slovenskem ter vabijo v prid poglobitve naše kulturne zgodovine vse prirodozlovne, tehnične in gospodarske stroke, da posvetijo več zanimanja zgodovinskemu razvoju svojih področij.

*

Nato je bilo sklenjeno, da se bo vršilo tretje zborovanje v Mariboru, in sicer ob otvoritvi Pokrajinskega muzeja; organizacijo sta prevzela Zgod. društvo v Mariboru in Muz. društvo v Mariboru. V nadzorni odbor so bili izvoljeni: predsednik dr. M. Kos (Muz. dr. za Slov.), podpredsednik dr. Fr. Stelè (Um. zgod. dr.), tajnik dr. Fr. Zwitter (Muz. dr. za Slov.), odborniki Fr. Baš (Zgod. dr. v Mar.), dr. A. Ostrc (Muz. dr. v Mar.), Fr. Alič (Muz. dr. v Ptuj), dr. Fr. Šijanec (Muz. dr. v Celju), dr. P. Blaznik (Muz. dr. v Škofji Loki) in Fr. Gumilar (Prekmursko Muz. dr. v Murski Soboti, ki je prvič zastopano na zborovanjih zgodovinarjev). — Končno so si udeleženci ogledali še ptujski grad.

Drugo zborovanje slovenskih zgodovinarjev je v vseh ozirih lepo uspelo, za kar se imamo zahvaliti predvsem agilnosti njegovih ptujskih in mariborskih organizatorjev ter ljubeznivi pozornosti in gostoljubnosti ptujске mestne občine, grofa Herbersteina v Ptuj in pl. Pongratza v Dornavi. Medtem je že sklicano tretje zborovanje v Maribor za 24. in 25. maj 1941.

Fr. Zwitter.



Prejeli smo v oceno:

Bunc Stanko, Imena za denar na Slovenskem. 8°. (12 strani.)

Dolenc Metod, »Gorske bukve« v izvirniku, prevodih in priredbah. Izdala Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, 1940. Pravni spomeniki slovenskega naroda. Knjiga I. 4.° Str. 276.

Kočevski zbornik, Razprave o Kočevski in njenih ljudeh. Izdala in založila Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 1939. 8°. Str. 382 + 17 slik na umetniškem papirju + 3 zemljevidi.

Gosar Andrej, Gospodarstvo po načrtu, njegove naloge in problemi. Ljubljana 1938. Socialno-ekonomski institut v Ljubljani. Zbirka študij št. 1. 8°. Str. 50.

Lah Ivan, Druga knjiga spominov. Ljubljana 1940. Založil odbor za postavitve nagrobnega spomenika dr. Ivanu Lahu. 8°. Str. 190 + avtorjeva slika.

Mravljak Josip, Kmetijski stan do jožefinskih reform. Kratek pregled gospodarskih, socialnih in zemljiškoposestnih prilik kmeta s posebnim ozirom na ozemlje sodnih okrajev Marenberg, Prevalje in Slovenjgradec (nekdanjega dela Junske grofije). Celje 1938. Založila Družba sv. Mohorja. 8°. Str. 28.

Mravljak Josip, Kmetijski upori na Slovenskem. Popravljen in dopolnjen ponatis iz »Večernika«. Maribor 1940. V samozaložbi. 8°. Str. 91.

Pintar Ivan, Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec. Habilitacijska disertacija. Ljubljana 1939. 8°. Str. 94.

Stelè Francè, Ljubljana. Ljubljana 1940. Izdal Tujsko-prometni svet mestne občine ljubljanske. 8°. Str. 47 + 64 listov slik na umetniškem papirju.

Stelè Francè, Slovenske Marije. Celje 1940. Založila Družba sv. Mohorja. Mohorjeva knjižnica 114. 8°. Str. 37 + 64 slik.

Škerl France, Ljubljana v prvem desetletju ustavne dobe 1860—1869. Inauguralna disertacija. V Ljubljani 1938. 8°. Str. 159.

